

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Бердянський державний педагогічний університет

**ЗБІРНИК ТЕЗ
НАУКОВИХ ДОПОВІДЕЙ
СТУДЕНТІВ
БЕРДЯНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

на Днях науки 14 травня 2020 року

Том 2.
Філологічні науки

Бердянськ
2020

УДК 37.01(06)
ББК 74я5

41 Збірник тез наукових доповідей студентів Бердянського державного педагогічного університету на Днях науки 14 травня 2020 року. – Том 2. Філологічні науки. – Бердянськ : БДПУ, 2020. – 200 с.

Друкується за рішенням вченої ради
Бердянського державного педагогічного університету.
Протокол № 8 від 10.03.2020 р.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Богданов Ігор Тимофійович – д.пед.н., проф., ректор, головний редактор; **Ліпич Вікторія Миколаївна** – к.філол. н., доц., проректор з науково-педагогічної роботи – відповідальний редактор; **Казанцева Лариса Іванівна** – д.пед.н., проф., декан факультету дошкільної, соціальної та спеціальної освіти; **Коваль Людмила Вікторівна** – д.пед.н., проф., декан факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв; **Кушнірюк Сергій Георгійович** – к.н. з фіз. вих. та спорту, проф., декан факультету фізичного виховання; **Макаренко Тамара Петрівна** – к.іст.н., доц., декан гуманітарно-економічного факультету; **Юносова Валентина Олександрівна** – к.філол.н., доц., декан факультету філології та соціальних комунікацій; **Жигір Вікторія Іванівна** – д.пед.н., проф., декан факультету фізико-математичної, комп'ютерної та технологічної освіти.

У збірнику тез наукових доповідей студентів Бердянського державного педагогічного університету друкуються матеріали виступів на Днях науки університету 14 травня 2020 року. У публікаціях розглядаються актуальні проблеми філософських, історичних, філологічних наук, психології та методики їх викладання.

© Бердянський державний
педагогічний університет

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ ТА ФІЛОСОФІЯ

БЕРЕЖНА СОФІЯ. Шлюбно-сімейні відносини в Стародавніх Греції та Римі	8
БУРДА Олександр. Україна через століття: освічене переавантаження	11
ЗАВАДСЬКА Тетяна. Сексуальна політика в іранському суспільстві ХХІ ст.	13
ЄРЬОМЕНКО Михайло. Сучасний погляд на українську революцію 1917-1921 років	15
КАРА Анна. Трагедія євреїв в Києві та Львові в роки Другої світової війни як складова Голокосту 1939-1944 рр.	16
КЛИМЕНКО Андрій. Правове регулювання банківських установ в Російській імперії	18
НЕСТЕРЕНКО Аліна. Перша опіумна війна як привід перетворення Китаю в напівколонію західних держав	22
ПАНЧЕНКО Наталя. Участь українського громадського комітету рятунку України в проявах національної солідарності населення Західної України з голодуючими в УСРР в 1932-1933 рр.	25
ПРОЦЕНКО Владислава. Лоти, як унікальна категорія населення Стародавньої Спарти	28
ПРОЦЕНКО Владислава. Феномен Тайпінського повстання, як особливої форма боротьби з колоніальною владою	31
СОРОКІНА Олена. Правила для учнів бердянської чоловічої гімназії, щодо театрального мистецтва міста Бердянськ (остання третина ХІХ – початок ХХ ст.)	34
СТОЙЛОВСЬКА Олена. Особливості культурної ідентичності та самоідентифікації болгарського населення Північного Приазов'я	36
ШЕВЧЕНКО Альбіна. Польсько-литовська експансія на українські землі у ХІV-ХVІІ ст.	38
ШАПОВАЛ Юлія. Повсякденне життя радянських жінок у 1960-1980-х рр.	40
ШАПОВАЛ Юлія. Вплив ідеології на повсякденне життя та світогляд учнівської молоді УРСР в 1960-1980-х рр.	42

ПРАВознавство

БУГАСОВА Маргарита. Соціально-правова допомога ВЛІ / СНІД – позитивним громадянам	44
БУГАСОВА Маргарита. Конституційне право на житло та проблема бездомних в Україні	46
ДУБІНІНА Юлія. Конституційне право на свободу пересування та вибору місця проживання в контексті трудової міграції	48
ЖУПІЙ Анастасія. Конституційне право людини і громадянина на недоторканість житла	51
РУДНЄВА Наталя. Соціальний захист дітей-сирот та дітей, позбавлених батьківського піклування	53
САЛЬНІКОВА Дар'я. Склад спадщини за цивільним	

законодавством України	56
СЕНТЮШКІН Геннадій. Віднесення іноземців до складу територіальної громади	57
ТАРАН Олена. Конституційне правосуддя України у контексті світових моделей конституційної юстиції	59
ШАПОВАЛ Юлія. Визначення місця проживання дитини: боротьба зі стереотипами	62

МОВА ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

АВЕКИНА Марина. Особенности языковой игры интернет-постеров	64
БОРУНОВА Аміна. Функціонування анімалізмів у фразеологічному корпусі англійської мови	66
ДОБРИНІНА Ірина. Структурные типы эпитетных комплексов в текстах произведений М. Цветаевой	68
ДРЮК Наталія. Стилистичний потенціал номінативних речень у творах Мииколи Хвильового	70
ЄМЕЛЬЯНЕНКО Анастасья. Типы эмотивной лексики в произведениях Марии Трауб	72
ІВАНОВА Марія. Лексеми зі значенням «Water» у рок-ліриці гурту «Imagine Dragons»	74
ІВАХНЕНКО Анастасія. Функционирование предложений с однородными членами в синтаксисе русского языка (на материале произведений М. Лермонтова)	76
ЗАЙКА Анна. Моделювання процесу викладання англійської мови для студентів економічних спеціальностей	78
КАЛЬМА Марія. Формально-синтаксична структура дискурсивного акту "підхоплення" у романі Дж. Грішема «Сіра гора»	80
КОТЛЯР Вікторія. Вербализация концепта «человек» в зооморфных единицах	82
ЛАПАЙ Світлана. Звукова організація поетичного стилю Івана Драча	84
ЛИВАДА Диана. Особенности соотносительности фразеологизмов в русском и украинском языках	85
КРАВЧЕНКО Даяна. Спосіб вираження комічного у романі у. М. Теккеря «Ярмарок марнославства»	87
ГАГАРА Тетяна. Зображення драматичних подій переселення болгар з Таврії у Бессарабію в романі Миколи Фуклева “На позлатената земля”	89
МОСКАЛЕНКО Ірина. Фонетична атракція у сучасному рекламному дитячому радіопродукті	90
НОВИЦЬКА Юлія. Функційно-стильові особливості українського наукового дискурсу	92
ОРЛОВА Катерина. Стилистическое своеобразие модальных фразеологизмов в произведениях А. Чехова	94
ПЕЛАГЕЙЧЕНКО Дар'я. Репрезентація емоційного образу «Страх» у сучасній українській мові	96

ПОНОМАРЬ Ольга. Новітні соціолекти в мові ЗМІ	98
ПОПЛАУХІНА Юлія. Структурно-семантичні особливості морально-етичних категорій в українській прозі другої половини ХХ століття	100
ОНУФРІЄНКО Дарина. Formation of logical skills of students within higher educational institutions	101
СЛАВСЬКА Анастасія. Вивчення фразових дієслів на уроках англійської мов	103
СТАРИЧЕНКО Лілія. Лінгвоекотологія звертань в українському художньому діалозі (на матеріалі творів Лариси Денисенко)	105
СТЕЛЬМАХ Анастасія. Кількісні відношення та їх експлікація в англійській мові	107
СТОЛЯР Ганна. Термінологічна лексика в сучасній лексикографії	109
СТОЛЯР Ганна. Засоби риторики безсовісності в професійному педагогічному мовленні	110
ТАТАРІН Володимир. Автентичні матеріали як засіб реалізації культурологічного підходу на уроках іноземної мови	112
ТАНЦЮРА Олександра. Семантико-стилістичні особливості використання прикметникових метафор та епітетів у творах В. Симоненка	114
ЧЕЧЕНЄВА Аліна. Риторичний аспект критичного творчого мислення	116
ЧЕБОТАРЬОВА Владислава. Специфіка перекладу англійських неологізмів	117
ШЕВЧЕНКО Анастасія. Старослов'янізми в науковій літературі	119
ЛІТЕРАТУРА ТА МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ	
БОГДАНОВА Марія. Пастишизація як спосіб пародіювання класичного твору в романі Сет Грема-Сміта «Гордість і упередження і зомбі»	121
ВАКУЛЕНКО Олександра. Людина на війні в оповіданні Олександра Довженка «Воля до життя»	122
КОВАЛЕНКО Яна. Анна Кареніна як психологічний тип "жертва" у романі Л. М. Толстого «Анна Кареніна»	124
КОЗЛОВА Анастасія. Гендерні аспекти у п'єсі В. Шекспіра «Приборкання норовливої»	125
КОТЛЯР Вікторія. Семантика тілесності в літературі (на матеріалі роману "Останній сон Сулеймана" Алена Паріса)	127
ГАГАРА Тетяна. Основні символи у поезіях Анни-Варні Кантондеа в альбомі "SONGS FROM THE INVERTED WOMB"	129
ЛИННИК Таїсія. Роль описів та художньої деталі у творенні образів-персонажів збірки «З народних уст» Ганни Барвінок	130
МЕЛЬНИК Юлія. Фольклорні джерела поетичної творчості Р. Бернса	132
МУРГА Вікторія. Жанрові особливості тетралогії Володимира Малика «Таємний посол»	135
НІКОЛАЄНКО Ксенія. Поетика мінливого повсякдення в «Автобіографії» Агати Крісті	136

ПОНОМАРЬ Ольга. Реалізм у змалюванні образів у творах Митра Омельковича	137
РЕВА Оксана. Експериментальний роман «Флаш» Вірджинії Вулф: жанр анімалістичної біографії	139
СЛАСТЬОНОВА Дар'я. Кохання на марсі: формульна романтична історія у «Принцесі Марсу» Едгара Райза Берроуза	141
СТОЛЯР Ганна. Специфіка жанру повісті Антона Санченка «Левантійські канікули»	143
ФІРSOVA Марина. Російська літературна казка і зарубіжні джерела	145
ЧЕРНИШЕНКО Альона. Фантастичні образи в дитячій літературі та анімації («Піратки в спідниці» Е.-Д. Вотерс, «Джейк і пірати з Небувандії» Р. Ганнавея)	147

ПСИХОЛОГІЯ

АКІНІНА Оксана. Важковихованість як психолого-педагогічна проблема	149
АШИФІНА Тетяна. Теоретичні аспекти дослідження синдрому емоційного вигорання педагогічних працівників	150
Бондарева Катерина. Теоретичні аспекти дослідження життєвих перспектив сучасної молоді	152
БУТКОВА Вікторія. Психологічні особливості міжособистісних стосунків підлітків	154
ВЛАСОВА Олена. Професійна впевненість студентів як їх компетентність	155
ГЕРАСИМЧУК Аміна. Психологічні особливості навчальної діяльності підлітків	157
ГОРДЕЄВА Наталя. Стрес і його роль у спорті	159
Григор'єва Яна. Вивчення соціальної фрустрованості підлітків	160
Іванов Стас. Дослідження синдрому емоційного вигорання менеджерів з продажу	162
ІВЛЄВА Олена. Агресивна поведінка молодших школярів	164
ІГНАТОВА Анастасія. Теоретичні підходи до проблеми вивчення дивергентного мислення студентської молоді	165
КЛІШКО Юлія. Проблема мобінгу в трудовому колективі та шляхи її вирішення	167
КЛІШКО Юлія. Основні типи поведінки підлітків у конфліктних ситуаціях	169
МАШИХІНА Ангеліна. Психологічні особливості діагностики важковихованості у підлітковому віці	171
ПАРАПАНОВА Валерія. Особливості міжособистісних стосунків у підлітковому віці	172
СТРАТУЛАТ Ірина. Професійно-етичні принципи експертної діяльності психолога	173
ЦИГАНOK Олексій. Вплив творчої яви на навчальну діяльність молодшого школяра	175
ЯКУШЕВА Ганна. Емоційний інтелект педагогічних працівників	177

ЖУРНАЛІСТИКА

ДЕМЧЕНКО Дар'я. Формат та аудиторія радіостанції «Громадське радіо»	179
КРУЖКОВА Ангеліна. Висвітлення пандемії коронавірусу як дискримінаційна практика у ЗМІ	181
МЕЛЬНИК Вікторія. Сімейні цінності у рекламі на українському телебаченні	183
НІКІТІНА Софія, ТЕСТОВА Дарина. Особливості висвітлення пандемії бердянськими ЗМІ	185
СІНЧА Сергій. Соціальні мережі як новий інструмент інформування аудиторії	186
ТОЧКА Кристина. Особливості контенту в Instagram	192
ЧОРНА Валерія. Візуальна організація інформаційного простору	194
ГРИЦАЙ Вікторія. Своєрідність ток-шоу соціальної тематики на українському телебаченні	196

Софія БЕРЕЖНА,

студентка 2 курсу

гуманітарно-економічного факультету

Науковий керівник: **Марина АНТОЩАК,**

к.і.н., доцент (БДПУ)

ШЛЮБНО-СІМЕЙНІ ВІДНОСИНИ В СТАРОДАВНІХ ГРЕЦІЇ ТА РИМІ

Актуальність. Сімейне право було невід'ємною складовою стародавніх держав, що несло на собі виразні відбитки суспільного ладу. Вчені вважають правовий устрій стародавньої сім'ї специфічними правовими конструкціями. Сім'ю розуміють як засноване на шлюбі чи кровному спорідненні об'єднання осіб, пов'язаних спільністю побуту, взаємною допомогою й моральною відповідальністю. Тому шлюбно-сімейне право дає нам розуміння більшості правових відносин, які були задіяні на основі сімейних стосунків.

Ступінь дослідження проблеми. Питанню сімейного права в Стародавньому Римі приділяли увагу такі вчені: Д.Д. Грамма, О.С. Йоффе, А.І. Косараєва, І.Б. Новицький, О.А. Підопригора, І.А. Покровський, Є.О. Харитоновна, М.В. Хвостова. Сімейне право Стародавньої Греції вивчали В. Латишева, П. Брюле, П. Гіро, Д. Коена, Х. Фолея, С. Помероя. Науковці звернули увагу на багато аспектів сімейного права стародавніх Греції та Риму, і все ж, поза увагою залишилось порівняння законотворчої діяльності згаданих держав та виокремлення відмінності з іншими державами тогочасного стародавнього світу.

Мета дослідження. Розглянути розвиток та порівняти особливості шлюбно-сімейного права античних держав стародавнього світу.

Ступінь дослідження. Право як один з факторів, що скріплюють громадянське суспільство і елементи його культури, не відразу досягло в епоху античності зрілості й досконалості. Розвиток права в античних Греції та Римі здійснювався в рамках окремих полісів, і залежав від рівня розвитку демократичних інститутів. Так найдавнішою, відповідно до грецької традиції, можна вважати кодифікацію права, проведenu Залевком в Локрах (Італія), а також кодифікацію Харонда у Катані (Сицилія). Подібні збірки склалися і в інших грецьких містах-державах, в тому числі і в Афінах наприкінці VII ст. до н.е. (Закони Драконта). Початок нової демократичної конституції в Афінах, яка передбачала розроблену процедуру прийняття законів народними зборами, було закладено реформами Солона і Клісфена в VI ст. до н.е. У Римі традиційні правові звичаї піддалися обробці і були записані в Законах XII таблиць. У цих законах також передбачалося правило, згідно з яким законом вважається рішення народних зборів.

Що стосується сімейного права, то в Греції (Афіни) вступ до шлюбу вважався обов'язковим, однак безшлюбність не тягла покарань. Шлюб укладався за допомогою договору між нареченим і главою сім'ї нареченої. Розрізнялися дві форми укладання шлюбу: 1) енгієсис (engiesis) — договір нареченого з батьком або покровителем нареченої; 2) епідикасія (epidikasia)

— укладання шлюбу перед посадовою особою або судом. Остання форма застосовувалася лише у виняткових випадках: а) при видачі заміж дівчини-спадкоємиці (epikleros — єдина дочка-спадкоємиця); б) при видачі заміж дівчини, дочки особи, яка стала їй батьком; в) при одруженні усиновленого. Розлучення для чоловіків було вільним, жінкам, які займали в сім'ї підлегле становище, розлучитися було складно [1, с.79].

Особам, які не перебували у шлюбі, було заборонено приймати спадщину за заповітом. Особи, які перебували у шлюбі, але не мали дітей, могли приймати його в половинному розмірі. Успадкування здійснювалось згідно закону та заповіту. Згідно закону спадкоємцями першої черги були сини. Доньки могли отримати спадщину лише за відсутності синів померлого батька. Позашлюбні діти спадкоємцями батька не були. За відсутності прямих спадкоємців майно успадковували інші родичі. Унаслідування спадку за заповітом було запроваджено реформою Солона. Заповіт вважався дійсним, якщо при його складанні заповідач знаходився у здоровому глузді та не піддавався фізичному або психічному насильству. Заповідати мав право лише той, у кого не було законних дітей чоловічої статі. Не могли заповідати неповнолітні, жінки та прийомні сини [3, с.82].

Шлюб припинявся зі смертю одного з подружжя, або розлучення, а також із втратою одним із пари свободи чи громадянства. Розлучення за класичної епохи (Греції) було вільним. У період монархії розлучення за взаємною згодою заборонялося. Одностороння заява про розлучення допускалася у випадках: порушення подружньої вірності одним із подружжя, або замах на життя одного з них відносно іншого. Допускалося розлучення і без вини когось із подружжя, але з поважної причини, як то нездатність до статевого життя або бажання піти в монастир. Одностороннє розлучення без поважної причини супроводжувалося штрафом

Римська сім'я будувалася на абсолютній владі глави родини (pater familias) та підпорядкуванні всіх членів сім'ї його волі. Усі члени сім'ї, що безпосередньо були підвладні главі, називалися sui — «свої», тоді як сам pater familias — sui juris — «сам собі господар», «повноправний». Таким чином, римська сім'я на перших етапах свого розвитку була об'єднанням осіб не за ознакою кровного споріднення, а за ознакою загальної юридичної підлеглості всіх членів сім'ї pater familias. Такий сімейний устрій називався агнатським, а особи, які проживали разом в сім'ї, — агнатами (що означало «родич по батькові»).

Римському праву були відомі два види шлюбу: а) законний римський шлюб; б) шлюб, що укладався між вільними особами, які не мали ні римського громадянства, ні права укладати римський законний шлюб. Шлюбні відносини між рабами називалися конгпубериум. Римський законний шлюб, у свою чергу, поділявся на: шлюб з чоловічою владою (cum manu) та шлюб без чоловічої влади (sine manu). Законний римський шлюб cum manu передбачав повну залежність жінки від чоловіка або домовладки. Остання займала становище доньки свого свекра, повністю позбавляючись агнатських зв'язків зі своїми батьками. Влада чоловіка при цьому була фактично необмеженою [5, с.78].

Шлюб sine manu був описаний вже в Законах XII Таблиць [6, с.8-10]. Відповідно до нього, жінка не підпадала під владу чоловіка тотально,

наприкінці кожного шлюбного року вона повинна була три доби перебувати за межами свого дому. Умовами укладення шлюбу були: а) згода тих, хто вступав у шлюб та згода на шлюб *paterfamilias*. Щоправда, якщо домовладика без достатніх на те підстав не погоджувався на шлюб, примусити його дати згоду на шлюб можна було через магістрат (Закон Юлія, 4 р. н. е.); б) досягнення шлюбного віку: для дівчат - 12 років, для хлопців - 14 років; в) наявність права брати законний римський шлюб, що було елементом цивільної правоздатності; г) відсутність шлюбу з іншими особами у нареченої і нареченого на момент укладення нового шлюбу. Перешкод для укладення другого шлюбу після розірвання першого римське право не чинило. Однак, вдова мусила втримати траур не менше 10 місяців. Метою цього обмеження були не стільки моральні принципи, скільки усунення сумнівів щодо визначення батьківства дитини, яка народиться в період трауру [2, с.62]. Це було швидше звичай, ніж правова норма. Якщо вдова в цей період все ж виходила заміж, її шлюб визнавався дійсним, але вона сама піддавалась безчестю; д) відсутність інших перешкод для укладення шлюбу.

Шлюб припинявся у випадку: а) смерті одного з подружжя або втрати ним правоздатності; б) розлучення, яке було в найдавніший період винятковим явищем і допускалося лише з ініціативи чоловіка з суворо визначених причин (прелюбодіяння дружини або вигнання плоду).

З часом найбільш поширеним в Римі став шлюб без влади чоловіка. Послабилася батьківська влада, підвищилася майнова самостійність підвладних членів сім'ї. Збільшилася кількість громадян, які не хотіли мати родину і дітей. З метою відновлення римської сім'ї розлучення стали обмежуватися законом. Розлучення за спільною згодою подружжя були взагалі заборонені. Розлучення за заявою одного з подружжя допускалося лише у виняткових випадках, наприклад, якщо чоловік не був здатен до статевого співжиття [4, с.48]. З цією ж метою запроваджувалися санкції за безшлюбність та бездітність. З'явилися закони, які встановлювали кримінальну відповідальність за розпусту і подружню невірність, а також передбачали засоби економічного заохочення добропорядних сімейних відносин. Так особам, які досягли шлюбного віку, але не перебували у шлюбі, заборонялося успадковувати за заповітом. Одружені громадяни, які не мали дітей, успадковували лише половину. Було запроваджено податок для неодружених та обіцяно винагороди тим, хто одружувалися.

Основні висновки. Отже, в Греції галузь сімейного права не знайшла такого розвитку, як у Римі. У Законах XII Таблиць (Рим) було описано широкий спектр шлюбно-сімейних стосунків. У той же час, як грецьке, так і римське право лягли в основу правової системи континентальної Європи, найдавніших європейських колоній, включаючи латиноамериканські.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гавриленко О.А. Нормативна регламентація укладення та розірвання шлюбу в античних державах Північного Причорномор'я: історико-правове дослідження. *Вісник Історія держави та права*: 2006. № 33. С. 89-97.

2. Гладкий С.О. Римське приватне право: Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення навчальної дисципліни підготовки бакалавра спеціальності 081 «Право». П.: ВНЗ Укоопспілки «ПУЕТ», 2016. 247 с.

3. Кравець В. Проблеми міжстатевих та шлюбно-сімейних стосунків у античній Греції. *Україна-Європа-Світ: Міжнародний збірник наукових праць*. Серія: Історія, міжнародні відносини. 2013. Вип. 12. С. 78-89.

4. Основи римського приватного права: Підручник / В. І. Борисова, Л. М. Баранова, М. В. Домашенко та ін. За заг. ред. В. І. Борисової та Л. М. Баранової. Х.: Право, 2008. 224 с.

5. Русу С.Д., Ватрас В.А. Рецепція положень про суб'єктів римського приватного права у сімейне законодавство України. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2004. № 1-2. С. 77-82.

6. Хрестоматія по римському праву: учебное пособие. – 2-е изд., перераб. и доп. / Акимова М.А., Кожокаръ И.П., Леус В.А. М.: РГ-Пресс, 2019. 352 с.

Олександр Бурда,

студент II курсу

Бердянського економіко-гуманітарного коледжу

Бердянського державного педагогічного університету

Наук. керівник: **О.С. Топорчук,**

викладач суспільних дисциплін (БЕГК БДПУ)

УКРАЇНА ЧЕРЕЗ СТОЛІТТЯ: ОСВІЧЕНЕ ПЕРЕЗАВАНТАЖЕННЯ

Актуальність. Процеси національного відродження та державного будівництва в Україні початку ХХ ст. становлять одну з найважливіших проблем, яка потребує ґрунтовного дослідження й ретельного осмислення. Розуміння тогочасних політичних явищ, здобутків і втрат допоможе уникнути багатьох небезпечних або нерозважливих кроків у процесі сучасного державного будівництва. Незважаючи на інтерес дослідників до періоду існування Української Народної Республіки, багато питань все ще залишаються без відповіді.

Аби з'ясувати природність і закономірність так званого «європейського вибору» України варто для початку звернутися до уроків Революції 1917-1920 рр., насамперед, діяльності Української Центральної Ради на чолі з М. Грушевським.

Ступінь досліджуваності проблеми. Дана тематика знайшла наукову розробку у працях вчених – В. Верстюка, І. Гошуляка, Я. Грицака, В. Солдатенка, І. Нагаєвського, А. Слюсаренка, Я. Дзісяка, В. Винниченка, М. Грушевського, Д. Дорошенка та багатьох ін.

Метою даної статті є дослідження, аналіз і встановлення особливостей процесу державотворення в період Центральної Ради, значимість цього досвіду та основні уроки її діяльності для українського сьогодення.

Методами дослідження є аналіз, синтез, порівняння, аксіологічний метод.

Виклад основного матеріалу. У даному дослідженні приділяється увага як позитивним і плідним аспектам діяльності УЦР, так і прорахункам, які ми можемо оцінити з висоти ХХІ століття.

У фундаментальних працях підкреслюється, що важливою рисою УЦР було впровадження нею, з перших днів заснування, функції представництва всього українського народу, вона постійно зверталася до народу і діяла від імені народу, що отримало суспільне схвалення. Так, В. Верстюк зазначив: «історична заслуга Центральної Ради полягає в тому, що вона ... захищала інтереси не якогось одного класу, а перша, публічно й відкрито, почала говорити від імені нації й про потреби нації... Можливо, в такій політиці був значний популізм, та оскільки йшлося не про конкретні соціально-економічні рішення, а про мобілізацію й орієнтацію національної свідомості, така політика мала добрі наслідки». [1, с.114]

Цінним є державницький досвід УЦР формування у складній воєнно-економічній ситуації, самостійної фінансової системи, процес створення української національної валюти, стабілізації грошового обігу, який також надто проблематичний у сучасному державному будівництві України. [3]

Розглядаючи уроки Центральної Ради, можна сказати, що УНР належить до хвилі демократизації суспільства, що органічно влітається в загальноєвропейські й світові процеси модернізації, породжені Першою світовою війною.

За думкою Я. Грицака, Центральна Рада увійшла в історію Української революції як уряд добрих намірів і великих задумів. У кінцевому підсумку треба підкреслити, що Українська революція, хоча й зазнала поразки, започаткувала процес формування модерної політичної нації, відродила традицію української державності. [2, с.216]

Основні висновки. Таким чином, з історії бачимо, що національно-демократична революція зазнала поразки, тому що у вирішальні моменти українські лідери усувалися або самоусувалися від визвольної боротьби, залишали поле бою. Хіба так повинно бути? Народ України вартий сильного і впевненого керівництва, щоб крізь негаразди домогтися благополуччя та мирного неба. Тому найближчі роки є часом випробування не лише на вміння української влади ефективно протидіяти російському силовому тиску, але й спроможність здійснити системні реформи, що є необхідними кроками на шляху до європейського співтовариства. Для сучасного українського суспільства затребуваними є суспільні діячі високої моралі, мудрості, відповідальності. А кредом кожного мешканця України має стати гасло поваги один до одного, до своєї країни, до історичного коріння, тоді матимемо впевненість у завтрашньому дні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Верстюк В. Історія України: нове бачення. К.: Україна, 1996. 494 с.
2. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації ХІХ-ХХ століття. К.: Генеза, 1996. 360 с.
3. Солдатенко В.Ф. Революційна доба в Україні (1917-1920 роки): логіка пізнання, історичні постаті, ключові епізоди. К.: Парламентське вид-во, 2011. 568 с.

Тетяна ЗАВАДСЬКА,
магістрантка 1 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Науковий керівник: **Вікторія КОНСТАНТІНОВА,**
д.і.н., професор (БДПУ)

СЕСУАЛЬНА ПОЛІТИКА В ІРАНЬСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ XXI СТ.

Актуальність. На сьогоднішній день тема сексуального контролю в країнах мусульманського світу є досить актуальною, так як жінки не мають доступ до повної сексуальної освіти та знаходяться під жорстким контролем влади, що викликає певні протести жінок відносно існуючих законів та повсякденних практик.

Ступінь дослідження проблеми. Дана проблема вивчається зарубіжними вченими, які проживають в ісламських країнах, зокрема Е. Амані, Ф. Сейфі, А. Халех та ін.

Мета. Метою представленого дослідження є вивчення стану контролю політики відносно сексуальної сфери в житті жінок Ірану.

Методи дослідження. При вивченні даного питання було застосовано наступні методи дослідження: аналізу, синтезу, порівняння, систематизації, узагальнення.

Сутність дослідження. Контроль над жіночим тілом та розумом (сексуальністю) завжди був одним з методів відтворення патріархату у всіх суспільствах. Контроль здійснюється владою послідовно, різними джерелами впливу.

Жінки стали свідками підйому політично-фундаменталістських рухів у всьому світі з 1980-х років та у багатьох мусульманських громадах, де соціальні консерватори та релігійні активісти були зацікавлені у використанні ісламу для контролю сексуальності жінок. Цей контроль приймає різні форми та включає в себе обмеження щодо мобільності та соціалізації жінок, регламентацію стилю одягу, контроль за репродуктивною функцією, реалізацію права на сексуального партнера та шлюб [1].

У деяких мусульманських громадах молоді жінки та дівчата не мають доступ до повної сексуальної освіти та послуг їх сексуального здоров'я. У шлюбі їхнє право на використання протизаплідних засобів ігнорується навіть тоді, коли один з подружжя має СНІД чи інші ЗПСШ. Ця форма контролю за сексуальністю жінок набуває все більш законних форм в мусульманських суспільствах. Суворі закони та створення поліцейських сил реалізуються через встановлення насильницьких етичних практик.

У цих суспільствах були введені антипорнографічні закони, а проституція залишається злочином і вважається ганебною справою. І гомосексуалізм, і транссексуальність залишаються табу, хоча жіночі рухи в мусульманських суспільствах багато в чому прагнули порушити тишу в цих сферах [2].

В Ірані, особливо впродовж останніх трьох десятиліть, релігія стає найважливішим засобом контролю за тілом та розумом жінки. Контроль за тілом і розумом охоплює різні сфери жіночого життя. У приватній сфері сімейні закони, які гарантуються патріархальними сімейними традиціями,

встановлюють постійний контроль чоловіків над тілом і розумом жінки. Вбивство честі, найбільш сувора форма контролю над сексуальністю жінок, не тільки не легітимізує винних, а в черговий раз підтверджує право чоловіків на владу над тілом, розумом та поведінкою жінок. Така політика з кожним днем все посилюється. В Ірані все частіше фіксуються випадки виливання кислоти на обличчя жінок [1].

Урядова політика Ірану теж спрямована на встановлення контролю над тілом, розумом та поведінкою жінок. Гендерна сегрегація в державних інститутах, зокрема в університетах посилює тенденцію щодо скорочення представництва жінок. Уряд реалізуючи обмежувальну політику по відношенню до жінок на ринку праці, активно підтримує патріархальні ідеї щодо їх ролі у житті суспільства та чоловіка. За таких умов домашнє господарство, шлюб та материнство просуваються як найбільш важливі й навіть єдині життєві доктрини для жінки [1].

За таких умов, жінки у всіх суспільствах завжди чинили опір джерелам влади, які прагнули контролювати тіло та розум. Жінки боролися не тільки, щоб змінити особисте життя, але також намагалися різними засобами протистояти різним формам соціального контролю, тим самим змінюючи існуючі закони, політику та практику.

Основні висновки. Отже, аналізуючи стан впливу політики Ірану щодо контролю за сексуальністю жінки, можна зазначити, що влада досить активно контролює сексуальне життя жінок, не дозволяючи їм використовувати протизаплідні засоби, навіть коли один з подружжя має СНІД. Закони дозволяють вбивати жінку, яка «зганьбила» честь сім'ї. Контролюється гендерна сегрегація жінок та активно нав'язується «місце» жінки в житті суспільства. Таку позицію можна зв'язати з усталеним німецькомовним висловом кайзера Вільгельма II: «Kinder, Küche, Kirche». Але на відміну від цього, жінки завжди чинили опір джерелам влади, щоб змінити особисте життя, закони та політику влади.

ЛІТЕРАТУРА

1. *مسلمان جوامع در قوانین و زنان شبکه دری-فارسی فصلنامه نخستین برای مقاله فراخوان*: ولوم 1 / *Women living under Muslim laws*. Дата оновлення: 13.01.2012. URL : <https://farsidari-wluml.org/?p=1133> (дата звернення 28.02.2020).

2. *زنان جنسی سازی ناقص عمل درک برای فشرده راهنمایی* / *Women living under Muslim laws*. Дата оновлення: 14.02.2014. URL : <https://farsidari-wluml.org/?p=2317> (дата звернення 28.02.2020).

Михайло Ёрьоменко,

студент 1 курсу

Бердянського економіко-гуманітарного коледжу

Бердянського державного педагогічного університету

Наук. керівник: **К.М. Кучер**

викладач (БЕГК БДПУ)

СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА УКРАЇНСЬКУ РЕВОЛЮЦІЮ 1917-1921 РОКІВ

Актуальність. Актуальним на території України є відзначення 100-річчя від початку Української революції, тобто, з 2017 року. Це має вираження у проведенні різноманітних заходів, таких, як: кінозйомки, дні науки, конференції, круглі столи, засідання та ін. Під час політики «гласності» та здобуття Україною незалежності великий поштовх до вивчення Української революції дало розсекречення архівних матеріалів та свобода думки. Тобто, на сьогодні українська історіографія багата різними фактами та розкриває багато можливостей для дослідження процесу українського державотворення.

Ступінь досліджуваності проблеми. Дослідження знаходиться на високому рівні, і представлене працями таких українських вчених: М. Коропатника, О. Полянського, Р. Пирого, О. Толочка, В. Солдатенка, А. Грицака та ін.

Мета і методи дослідження. Мета роботи – охарактеризувати сучасний погляд на Українську революцію 1917-1921 рр. Методи дослідження – порівняння, аналіз, синтез.

Сутність дослідження. Історіографія теми є доволі інформативною та обширною. Дослідження охоплюють теми формування армії, її українізацію, причини, результати революції, універсали УЦР та ін.

Найпершою книгою була «Відродження нації» В. Винниченка - одна з центральних праць доби Української революції, адже вийшла вона ще в 1920 році. Також важливими є спогади М. Грушевського, П. Скоропадського.

У 1996 р. Інститут історії України видав двотомник з прикметною назвою «Історія України: нове бачення» за редакцією академіка Валерія Смолія. Тематику історії Української революції активно розробляють науковці Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім.І.Ф. Кураса. Перу члена-кореспондента НАН України В.Ф. Солдатенку належить цілий ряд монографічних досліджень та статей з історії, історіографії і джерелознавства Української революції, основні положення яких узагальнено у 4-томній праці «Україна в революційну добу» [3, с.233].

В. Верстюк та В. Скальський пишуть про Українську революцію у політиці формування національної пам'яті 2007-2010 року. Згадують про відзначення дня Соборності в честь Акту злуки УНР та ЗУНР, про вшанування бою під Крутами і відстоюють думку про те, що його треба віднести до державного свята, виділяють проблему національної свідомості українців щодо революції [2, с.85].

Сучасний дослідник Я.Грицак у «Нарисі з історії України» писав, що українського селянина намагалися обдурити і принизити.

Пиріг Руслан Якович – д.іст.наук, проф., головний науковий співробітник відділу історії Української революції 1917-1921 рр. Інституту історії України НАН України виокремлює три головних періоди Української революції, утвердження УСРР, розглядає події у контексті європейської історії. За його даними, Українська революція не прийшла до своєї мети, але дала початки модерній українській нації.

Калакура Ярослав Степанович – український вчений-історіограф, шукає відповідь на запитання: «Яка різниця між Українською революцією і Жовтневою революцією?», «Чи була Українська революція продовженням Лютневої чи її продовженням?», «Чи мала Українська революція власне коріння?» [1, с.275].

Валерій Андрійович Смолій – директор Інституту історії України НАН України, присвятив доповідь 100-річчю подій Української революції, у якій наголошував, що наслідки революції ми відчуваємо і нині, що революція – це природне явище, і що на сьогодні тематика Української революції ще не вичерпана.

Основні висновки. Тобто, сучасний погляд на Українську революцію є суперечливим, адже не кожна людина цікавиться такими подіями. Критично оцінюють такі персоналії, як М. Грушевський, С. Петлюра, П. Скоропадський. Головні питання, що розглядаються сьогодні на наукових конференціях, це: проблема взаємовідносин ЗУНР і УНР, культура доби Української революції, мирні переговори 1918 року, міжнародні відносини і дипломатія, етнополітичний фактор в політиці Директорії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коропатник М. Українська революція 1917-1921 років: погляд із сьогодення. Сіверянський літопис. 2018. №1-2. С. 273-288
2. Пиріг Р.Я. Джерела з історії Української революції 1917–1921 років: матеріали особового походження. Архіви України. 2011. № 6. С. 83-102
3. Солдатенко В.Ф. Революційна доба в Україні (1917-1920 роки): логіка пізнання, історичні постаті, ключові епізоди. К., Парламентське вид-во, 2011. 568 с.

Анна КАІРА,

студентка 1 курсу

гуманітарно-економічного факультету
Науковий керівник: **Юрій ФЕДОРИК,**:

к. і. н., доцент (БДПУ)

ТРАГЕДІЯ ЄВРЕЇВ В КИЄВІ ТА ЛЬВОВІ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ЯК СКЛАДОВА ГОЛОКОСТУ 1939-1944 РР.

Актуальність. На сучасному етапі розвитку української держави важливо пам'ятати про Голокост не лише тим хто так чи інакше постраждав від нього, але й самим українцям. Адже, винищення євреїв, можна прирівняти із геноцидом більшовицької влади проти українського народу у 1932-1933 рр. Вивчення трагедії київських та львівських євреїв в роки Другої світової війни проливає світло на найбільші злочини нацистської окупаційної влади проти єврейського населення України.

Ступень досліджування проблеми. Цю проблему досліджують як

українські історики та науковці, та і іноземні вчені. З початку 1990-х років дослідження Голокосту в Україні досягло великих успіхів. Серед українських дослідників можна виділити колектив істориків, які пов'язані з Українським центром вивчення історії Голокосту, зокрема А. Подольського, В. Боброва, Л. Кременець та ін.

Мета і методи дослідження. Метою дослідження є проаналізувати трагедії єврейського населення у Бабиному Ярі під Києвом та Львівському гетто в контексті Голокосту, як глобальної трагедії людства. Використовувалися наступні методи дослідження: аналіз, синтез, порівняльний, узагальнюючий.

Сутність дослідження. Одним із найбільших злочинів у період режиму Адольфа Гітлера, висвітлених в історіографії, є Голокост. У період з 1933 р. до 1945 р. в світі загинули мільйони громадян Німеччини та окупованих нацистами країн, які представляли різні етнічні меншини. В першу чергу, нацистська влада переслідувала і винищувала ромів і євреїв, аби зберегти так звану «чисту націю».

У період Другої світової війни на долю українських євреїв випало не легке випробування. Одразу після того як влітку 1941 р. німецькі війська окупували значну частину УРСР, оперативні групи окупаційних військ, а також колаборуючі з ними українські збройні формування і поліцаї почали здійснювати заходи щодо ізоляції єврейської частини населення від неєвреїв. Роблячи це, вони пов'язували радянські злочини з єврейськими, що було легко прийнято поширеним стереотипом «єврея комуніста» [1].

Більшість жертв Голокосту в Україні були розстріляні. Більшість з розстрілів відбувалися за межами великих міст. Уособленням таких масових злочинів є Бабин Яр під Києвом, місце, де німецький спецзагін розстріляв близько 34 000 євреїв. Це була одна з наймасовіших акцій знищення мирного населення під час Другої світової війни [3].

Бабин Яр був обраний німецьким командуванням через наявність там ровів і ярів. Це полегшувало завдання, оскільки не доводилося рити глибокі могили для тисяч трупів. Крім того, це місце було досить віддаленим від центру міста: там легко було сховатися від допитливих очей і звідси не було чути постріли. Бабин Яр став для керівництва Третього рейху своєрідною демонстрацією того, на що здатні німці [2].

Також в період Другої світової війни у Львові було створено найбільше на території СРСР та третє за розмірами в Європі – єврейське гетто. Чисельність утриманих у Львівському гетто євреїв з листопада 1941 р. по червень 1943 р. становило понад 130 тисяч осіб. У гетто не вистачало води та харчів, медичного забезпечення та житла. Офіційна норма постачання взимку 1941-1942 рр. на одного дорослого становила 700 гр. хліба на тиждень, 100 гр. цукру та 400 гр. муки на місяць. Це спричинило масове голодування та знесилення в'язнів, про що засвідчив автор публікації «Єврейські цвинтарі Львова» Йосиф Гельсно, посилаючись на матеріали комісії з розслідування нацистських злочинів [3].

Коли всіх євреїв (окрім тих, хто переховувався) переселили до гетто, його відмежували від міста. На територію, обмежену трикутником, переселили понад 136 тисяч людей. Це відбувалося протягом багатьох днів. Кожна ділянка міста мала чітко визначені терміни, коли євреї з того чи

іншого району Львова мали переселитися до гетта. Їх зобов'язали носити знаки розрізнення, потім запровадили додаткові обмеження – забороняли ходити по тротуарах, у кінотеатри, парки та низку інших установ. Збереглися також свідчення про те, як євреїв змушували навколішки мити бруківку зубними щітками або, наприклад, переносити сміття в губах, про що вказував у своєму інтерв'ю Андрій Шиманський, історик та співробітник музею «Територія Терору» [2]. Переважна кількість євреїв гетта загинула на території Янівському концтаборі на передмістях Львова.

Основні висновки. Українські євреї під час Другої світової війни зазнали значних людських втрат. Їх трагедія є складовою частиною злочину Голокосту. Як на нещодавно приєднаних від Польщі українських територіях, так і на територіях, які від початку перебували у складі СРСР, єврейське населення зазнало переслідувань, насильницьких обмежень свобод та екстермінації. Прикладом цього стала трагедія Бабиного Яру та Львівського гетто, як найбільш значимих прикладів Голокосту на території України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Захоронення у львівському гетто – історичні факти і міфи. Дата оновлення: 07.02.2017. URL : https://zik.ua/news/2017/02/07/zahoronennya_u_lvivskomu_etto_istorychni_fakty_i_mify_1039449 (дата звернення 29.02.2020).

2. Яремчук О. За моїм вікном – гетто: Голокост у Львові. URL : <https://zaborona.com/interactive/getto-holokost-u-lvovi/> (дата звернення: 29.02.2020).

3. Hoyer V. Der Holocaust in der Ukraine. Дата оновлення: 16.12.2019. URL : <https://www.philhlist.uni-augsburg.de/lehrstuehle/volkskunde/Exkursionen/Ukraine/Holocaust-Ukraine/> (дата звернення 29.02.2020).

Андрій КЛИМЕНКО,

студент 4 курсу

гуманітарно-економічного факультету

Науковий керівник: **Юрій ФЕДОРИК,**

к.і.н., доцент (БДПУ)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ

Актуальність. Українська держава має багату економічну історію, але незважаючи на це, багато дослідників не приділяють великої уваги вивченню цього аспекту в історії України. В цій ніші історії залишилися невивчені сторінки які потребують більш детальнього розгляду.

Сьогоднішнє суспільство досить важко уявити без функціонування таких установ як банки. В нашій державі функціонують банки різного типу, але всі вони відіграють важливу роль в житті суспільства, адже через банки нараховуються найрізноманітніші виплати. Також варто відмітити те, що наразі в нашому парламенті ухвалюються різні закони які стосуються функціонування банківських установ. Наразі в суспільстві гостро стоїть проблема ринку землі й вирішується питання правового регулювання її

продажу, що ніяк не може обійти банківську сферу, адже історія вже знає подібні виклики які стояли перед економікою Російської імперії в другій половині XIX – поч. XX століття.

Ступінь досліджуваності проблеми: вивченням теми займається й займалось багато дослідників. Серед них слід виділити праці Рашидова О. Ш, Гіндіна І. Ф, Сперанського М.М. та інших.

Мета дослідження: Дослідити еволюцію законодавства в Російській імперії у сфері регулювання банківської справи. Крім цього, мета дослідження передбачає аналіз законодавчої бази в даній сфері, а також дослідження її впливу на функціонування банківських установ різних типів і видів та біржових ринків у пореформений період.

Методи дослідження: Під час роботи над цією темою були використані такі методи дослідження, як порівняльно-історичний та світоглядний.

Сутність дослідження: Із початком становлення на території імперії Романових банківських установ, виникла гостра потреба в механізмі їх регулювання. Влада почала активно створювати та впроваджувати для них перелік правил та законів, які б змогли регулювати їх діяльність на правовій основі.

Правом видавати нові закони які б регулювали діяльність банків були наділені імператор, сенат та міністр фінансів. Розглядаючи закони які видавав імператор, то фактично будь-який його наказ, оформлений у відповідній формі вже був законом і мав юридичну силу. Що ж стосується сенату та міністра фінансів, то до їх юрисдикції належало видання нормативних документи та постанов, але зазначимо, що постанови та нормативно-правову документацію яку видавали ці два державних органи, набували чинності лише після розгляду та затвердження підписом імператора.

Досить різноманітними були форми нормативно-правових документів. Адже вони могли мати вигляд грамот, положень, указів, маніфестів, статутів, розпоряджень та інших нормативно правових документів. Варто відзначити, що уставами на той час називали закони, які відмічали та встановлювали особливий порядок організації роботи на підприємствах і були ні чим іншим, як повним зібранням наказів. В якості прикладу тут можна назвати устав Державного банку, земельного банку, Селянського банку [4. с. 87].

Банківські статuti виконували досить важливу функцію, й були достатньо значимими документами, адже затверджувались самим імператором. Вони містили перелік певних норм й правил, яким повинні були чітко слідувати. Без цього документу банки не могли здійснювати кредитні операції. Кожен устав, який регулював банківські установи та був вище затверджений монархом, у обов'язковому порядку мав бути опублікованим в Повному зібранні законів Російської імперії [3 с. 109]

Напевно найбільших успіхів на полі правового регулювання банківської справи досягли два імператори – Олександр II та Олександр III. В 1860-х роках в банківській сфері тривала досить активна законотворча діяльність, адже існування кредитних установ піддавалося значним трансформаціям, й поруч з ними створювалися нові державні кредитні

установи. Щодо приватних і громадських інститутів вживалися заходи для більшої відповідності їх діяльності економічним потребам країни.

Ситуація в сфері банківських послуг почала змінюватись у 1859 році, коли уряд імперії прийняв рішення про ліквідацію всіх кредитних установ які існували до цього часу в державі, для створення на їх базі в наступному році кардинально нової установи – Державного банку. Під час його заснування вперше було прийнято статут банку, який являв собою основний документ, що регламентував порядок його роботи.

В цьому статуті чітко прописувався порядок, за яким відбувалися дозволені урядом банківські операції, а також зазначалися повноваження, якими були наділені керівники банківського управління. Також був зазначений ще один цікавий пункт, а саме які форми контролю буде застосовувати держава, щодо регулювання діяльності установи. [3 с. 112]

Окремо від Державного банку було вирішено надати власні статuti банкам які б проводили свою діяльність у сільській місцевості. Це було пов'язано з розвитком кредитних операцій на селі, які хоч й були досить незначними за обсягом, але користувалися попитом, й здійснювалися ощадними касами. Причому варто зазначити, що Найвищим затвердженням від 29 липня 1866 року, заснування таких банків передбачалось лише тоді, коли селища були близькі до перетворення на міські поселення. Проект їх статуту був затверджений 1883 року й це дозволило міністерству фінансів в разі необхідності перетворювати ощадні каси на сільські банки, або ж засновувати нові банки в сільській місцевості.

Окрім статутів на території Російської імперії діяв ще ряд нормативно правових документів які регулювали банківську справу. Мова йде про положення, тимчасові правила, накази, підзаконні нормативно-правові акти та інші. [4. с. 87].

Досить активними в розвитку банківської справи можна назвати 70-ті роки XIX століття. Саме в цей час засновується велика кількість банківських установ, які мали сумнівний характер. Для 70-80 років XIX ст. звичайним явищем була велика кількість спекулятивних, небезпечних банківських операцій, які проводилися співпрацівниками фінансових установ заради збільшення прибутків, часто без відома акціонерів, тобто засновників банків. Однією з поширених спекуляцій було видання кредитних коштів партнерам банків, без перевірки останніх на платоспроможність. Такі махінації в більшості випадків призводили до банкрутства банків й вносили дестабілізацію до економічної ситуації регіонів. Багато істориків називають цей період глибокою кризою в розвитку банків, й відзначають її кінець 1872 роком, прийняттям акту «Об учреждении частных кредитных установлений» [1 с. 59-63].

Міністр фінансів М. Х. Рейтерн в своїй роботі «Финансовое духовное завещание», написаній в 1877 році, писав про цей закон наступне: «Если до сих пор не было еще большего числа банков, объявленных несостоятельными, то это отчасти благодаря тому, что уже несколько лет не разрешалось учреждения новых банков. Я полагаю, что следовало бы продолжать в этом же духе и во всяком случае разрешать банки только в действительно торговых местностях и не более одного в каждой». Це

говорить про те, що кількість банкрутств банків, завдяки закону, різко зменшилась й банківська система в країні почала стабілізуватись.

Слід згадати також підзаконні нормативно-правові акти. В 1883 році був виданий закон «О порядке учреждения сельских банков и ссудосберегательных касс» й відповідно до нього в 1885 році був прийнятий нормальний устав сільського банку. Цей акт відіграв колосальну роль, адже завдяки ньому селяни змогли отримувати позики які йшли на покращення потреб власних господарств, а казна збільшила доходи які йшли з села до скарбниці держави [2]

На початку ХХ століття на території імперії функціонували різні за функціоналом банки: Земельні, селянські та інші, але всі вони були підпорядковані Державному банку заснованому в 1860 році. Багато банків функціонували на Півдні України, адже саме цьому регіоні знаходилося багато біржових ринків та морських портів які прискорювали розвиток банків. Окрім цього в регіоні швидко почали розвиватися після реформ 1860-х років великі й малі аграрні товариства, яким потребувався кредит. Банки південної України були представлені в таких формах Приватні, міські, селянські та філій державного банку. Всі вони підпорядковувались законодавству й в внутрішньому розпорядку підпорядковувались статутами, які затверджувались імператором та міністром фінансів.

Таким чином банківська справа в Російській імперії розвивалась досить активно. З часу заснування перших банківських установ банківська справа весь час поширювалась й трансформувалась під впливом потреб суспільства. ХІХ століття в розвитку даної сфери можна охарактеризувати як період спроб та помилок. Тривалий час, до початку реформ, діяльність банків заміняла велика кількість ломбардів, але з розвитком банківської справи ломбарди були витіснені.

Новостворені банки мали велике значення для населення імперії, адже після відміни кріпацтва вони кредитували населення, задля того аби люди отримали землю. Не можна заперечити факту, що банки отримували велику вигоду, але саме завдяки ним розпочався процес створення селянських господарств фермерського типу. Уряд Російської імперії доклав чимало зусиль до створення банківської системи. Були створені кардинально нові банківські структури, особливо варто звернути увагу на Земельний банк. Адже після проведення земельної реформи уряд зосередив свою увагу на те щоб земля залишалась під владою держави, в разі несплати кредиту з боку нових власників. Схожу ситуацію ми маємо й зараз, тому варто враховувати досвід минулих поколінь

ЛІТЕРАТУРА

1. Гурьев А. Н. Очерк развития кредитных учреждений в России. Санкт-Петербург: 1904. 225 с.
2. Полное собрание законов Российской империи. Собр. 2-е. Т. 37. № 38798.
3. Рашидов О.Ш. Система законодательства о банках и иных кредитных учреждениях России. *Журнал из истории российского права.* 2007. № 10. С. 108-114.

4. Сперанский М. М. Руководство к познанию законов. Санкт-Петербург. 1845. 170 с.

Аліна НЕСТЕРЕНКО,

студентка 3 курсу

гуманітарно-економічного факультету

Науковий керівник: **Марина АНТОЩАК,**

к.і.н., доцент (БДПУ)

ПЕРША ОПУМНА ВІЙНА ЯК ПРИВІД ПЕРЕТВОРЕННЯ КИТАЮ В НАПІВКОЛОНІЮ ЗАХІДНИХ ДЕРЖАВ

Актуальність. Упродовж віків Китай здавався далеким, зачиненим царством з дивовижними законами, але наразі двері в китайський світ відчинилися і сьогодні країна привертає до себе все більше і більше уваги. Китай залишається важливим торговим партнером і стратегічним пріоритетом багатьох держав світу. Розквіт Китаю розпочався з утворення могутньої та величної Імперії Цин, яка проіснувала з 1644 до 1911 рр. Це була найбільша в територіальному плані держава в Азії, найпотужніша і найвеличніша. Маньчжурська династія Цин упродовж багатьох років була непереможною і величною, адже їй вдалося приєднати ряд територій, таких як Монголія, Тибет, Джунгарське ханство, Кашгарія, і утримувати такий великий народ в покорі. Проте Перша опіумна війна фактично зруйнувала той «світ», у якому жили китайці, показавши, що є інші держави, які набагато сильніші та потужніші у військовому плані. Ця війна стала початком кінця могутності Імперії Цин, саме цим і зумовлена актуальність даної теми.

Ступінь досліджування проблеми. В історіографії вказана тема частково досліджується у працях Р. Крюгера, А. Бутакова, Л. Симоновської, О. Непомнина та інших, однак і надалі актуальним залишається всебічне висвітлення даного питання, адже в українській історіографії наукового переосмислення цього питання майже не відбувалося.

Мета і методи досліджування проблеми. Метою дослідження є всебічний аналіз основних причин конфлікту між Китаєм та Англією в 1840-1842 рр. та визначення наслідків цього протистояння для Китаю. Під час дослідження використано як загальнонаукові методи (історичний, системно-структурний, узагальнюючий), так і спеціальні джерелознавчі (евристичний, конкретно-пошуковий метод).

Сутність дослідження. Китайська політика самоізоляції зазнавала невдач під ударами іноземних агресорів, і перший із них був завданий Англією. Як основну базу для свого вторгнення у Китай Англія використовувала свої колоніальні володіння в Індії. Ост-Індська компанія до 1833 р. користувалася монополією на англійську торгівлю з Китаєм. Із 20-х рр. XIX ст. стало швидко зростати контрабандне ввезення до Китаю індійського опіуму. Ця торгівля знаходилася в руках Ост-Індської компанії, яка вбачала в цьому важливе джерело свого прибутку. Ввезення опіуму значно перевищило за своєю грошовою вартістю вивезення з Китаю різноманітного товару і вже до 1825 р. почався відтік із країни срібла. До 1833 р. це набуло катастрофічних масштабів. Англійські виробники

намагалися відкрити китайський ринок для англійських тканин у будь-який спосіб, а Ост-Індська компанія робила все можливе, аби узаконити збут до Китаю опіуму.

Вимога "рівності" в дипломатичних відносинах, розмови про "цивілізацію" й мирну торгівлю лише маскували справжні задуми англійських колонізаторів, які бажали нав'язати Китаю кабальний нерівноправний договір, підпорядкувати своєму економічному та політичному пануванню з метою колоніальної експлуатації. Залучення Китаю та інших країн Східної Азії до світового товарообігу відбувалося не шляхом самостійного розвитку цих країн, а за допомогою насильницького закабалення їх західноєвропейським і американським капіталом.

Цинський уряд і його чиновники добре знали про згубні наслідки для країни та її народу ввезення і куріння опіуму, але понад усе інше їх турбував витік срібла за кордон. Для вживання заходів проти куріння опіуму імператорським комісаром у Кантон був призначений сановник Лін Цзе-суй – ярий прихильник заборони опіумної торгівлі і відсічі іноземним колонізаторам. У 1839 р. він наказав конфіскувати в англійських купців і знищити понад 20 тисяч ящиків опіуму. Ці законні дії китайської влади стали приводом для першої опіумної війни.

Головний суперінтендант британської торгівлі в Кантоне Ч. Елліот протестував проти знищення опіуму. Становище ускладнилося ще більше, коли англійськими матросами під час бійки на узбережжі був убитий китаєць і цинська влада зажадала видачі винних для розгляду справи китайським судом. З листопада 1839 р. китайські джонки спробували оточити два британські військові судна. Англійці відкрили вогонь. Чотири джонки було потоплено, інші сховалися.

Англійський уряд прийняв рішення почати війну з Китаєм і надіслати до його берегів ескадру. На борту кораблів були десантні війська.

Цинський уряд побоювався подальшого розвитку військових дій. Лін Цзе-суй був усунений із посади, розжалуваний і відправлений в заслання, а на його місце в Кантон прибув капітулянт Ці Шань. Заборону куріння опіуму скасували. На початку 1841 р. після обстрілу англійськими кораблями фортив Ці Шань уклав із Ч. Елліотом перемир'я А 20 січня підписав конвенцію про передання Англії Гонконгу за умови збереження над цим островом сюзеренітету Китаю і права китайської влади стягувати мито. Конвенція зобов'язувала Китай сплатити 6 млн. юанів контрибуції та визнати "рівність" обох країн у дипломатичному протоколі. Гонконг було негайно ж окуповано англійцями. У той же час англійські війська отримали наказ евакуюватися з островів Чжусан.

Цинський двір був незадоволений тим, що Ці Шань пішов на такі значні поступки. Пекін знехтував конвенцією від 20 січня, і в травні 1841 р. англійські військові судна здійснили напад на китайський флот, знищили 71 воєнну джонку і зруйнували укріплення на підступах до Кантону.

Англійський загін чисельністю близько 2400 осіб приготувався до штурму Кантону, але насправді жодна зі сторін не хотіла доводити справу до рішучої сутички. Цинська влада й англійські загарбники однаково боялися партизанів. У Кантоні та його околицях вже виникли партизанські дружини, що налічували до 15 тисяч чоловік, які повели проти загарбників народно-

визвольну війну і завдавали їм сильних ударів. 31 травня 1841 р. Ч. Елліот і новий імператорський комісар капітулянт Ці Шань уклали угоду про перемир'я. Військові дії в районі Кантону були припинені, торгівля поновилася.

Але до кінця війни було далеко. Конвенція від 20 січня 1841 р. була відкинута британським урядом як неприйнятна. У депеші від 21 квітня лорд Пальмерстон повідомив Ч. Елліоту про його відгук. Новим британським уповноваженим і одночасно головним суперінтендантом англійської торгівлі був призначений полковник Р. Поттінгер. 31 травня йому була надана інструкція з розпорядженням добитися переходу Гонконгу в повне володіння Англії, збільшення контрибуції, а якщо можливо, то і формальної легалізації опіумної торгівлі.

Шанси на перемогу цинському уряду могло дати лише продовження війни з розв'язанням всенародних партизанських дій проти іноземних загарбників. Партизани навколо Кантону, в Гонконзі та інших місцях ускладнювали становище окупантів. Грабунки та насильства завойовників над мирними мешканцями ще більше породжували ненависть народу до завойовників.

У англійців не вистачало війська для походу на Пекін, але цинський двір і сановники боялися продовження війни і власного народу набагато більше, ніж кабали англійських колонізаторів. Тому було вирішено провести переговори. Місцем переговорів цинський уряд обрав Нанкін, порівняно віддалений від столиці.

Щоб чинити військовий тиск на хід переговорів, Р. Поттінгер наказав флоту і військам навести гармати на місто й готуватися до штурму. Після обміну візитами і переговорів, на палубі англійського військового судна "Корнуелс" 29 серпня 1842 р. був підписаний Нанкінський договір. За умовами цього договору: 1) Китай повністю поступався Англії Гонконгом, 2) зобов'язувався сплатити 21 мільйон юанів контрибуції і 3) відкрити для англійської торгівлі п'ять портів на узбережжі, де згодом були створені іноземні концесії або сетльменти. Але добитися формальної легалізації ввезення опіуму англійцям усе-таки не вдалося, хоча, з іншого боку, Нанкінський договір не містив також жодних зобов'язань англійському уряду заборонити своїм підданам опіумну торгівлю і фактично давав англійським купцям можливість розширювати контрабандне ввезення опіуму до Китаю.

У 1843 р. в Хуміні на річці Чжуцзян було підписано додаткову англо-китайську угоду про надання Англії права привілеїв екстериторіальності (тобто права консульської юрисдикції). Привілеї екстериторіальності для англійців і односторонній характер зобов'язань для Китаю чітко показували нерівноправність Нанкінського договору і подальших угод, нав'язаних Китаю спочатку Англією, а потім і іншими розвиненими державами, такими як Франція, Іспанія, Португалія і Голландія.

Основні висновки. Таким чином, Перша опіумна війна і нерівноправні договори 40-х рр. XIX століття поклали початок закабаленню Китаю капіталістичними державами і перетворенню його на їх напівколонію. Торговельно-промислова і військово-морська перевага Англії дозволяла їй отримувати з нерівноправних договорів найбільші вигоди, а принцип найбільш сприятливої нації дозволяв автоматично поширювати

привілеї, отримані від Китаю іншими розвинутими країнами.. Нерівноправні договори означали для іноземних капіталістів свободу експлуатації і закабалення китайського народу та отруєння його опіумом. Англійським колонізаторам у ХІХ ст. у цій справі належала провідна роль. Франція повторювала шлях Англії, але в той же час була її суперницею. Політика інших західноєвропейських країн – Іспанії, Португалії, Голландії - вже втратила самостійне значення. Головна турбота урядів цих держав полягала в тому, щоб скористатися результатами дій «більших хижаків». Дипломатія всіх найбільш розвинутих держав Європи зіграла значну роль у колоніальному загарбанні китайського народу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бутаков А.М., Тизенгаузен А.Е. Опиумные войны. Обзор войн европейцев против Китая в 1840 – 1842, 1856 – 1858, 1859 и 1860 годах. Москва: АСТ, 2002. 400 с.

2. Крюгер Р. Китай. История страны / пер. Д. Воронина, Ю. Гольдберга; предисл. К. Королева. Москва: Эксмо; Спб.: Мидгард, 2008. 544 с.

3. Непомнин О.Е. История Китая: Эпоха Цин. XVII – начало XX века / О.Е. Непомнин // Ин-т востоковедения. – Москва : Вост. Лит., 2005. 712 с.

Наталя ПАНЧЕНКО,

магістрантка 1 курсу

гуманітарно-економічного факультету

Науковий керівник: **Юрій ФЕДОРИК,**

к.і.н., доцент (БДПУ)

УЧАСТЬ УКРАЇНСЬКОГО ГРОМАДСЬКОГО КОМПІТЕТУ РЯТУНКУ УКРАЇНИ В ПРОЯВАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ СОЛІДАРНОСТІ НАСЕЛЕННЯ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ З ГОЛОДУЮЧИМИ В УСРР В 1932-1933 РР.

Актуальність. Питання політичних і етносоціальних передумов та наслідків голодомору 1932-1933 рр. є важливою проблемою новітньої історії України. Висвітленню цієї події присвячено декілька тисяч праць істориків, економістів, демографів. Попри це, маловивченою залишається діяльність українців міжвоєнної Польщі, що була спрямована як на збір коштів і продуктів голодуючим, так і на організацію пропагандистських акцій. Аналіз ставлення українців Польщі до трагічних подій в УСРР сприяє виявленню особливостей розвитку громадського життя на території Галичини та Волині і дозволяє з'ясувати рівень національної свідомості серед мешканців різних регіонів Західної України.

Поза тим, питання соціальної солідарності в історії модерної України актуалізується в зв'язку з триваючою гібридною війною на сході України, окупацією значної території держави. Безпосередня і опосередкована участь в цих конфліктах громадян з віддалених від району бойових дій регіонів, неоднозначність оцінки подібних проявів солідарності в українському суспільстві, проблема «переселенців» тощо – все це на сьогоднішньому етапі

суспільно-політичного життя України актуалізує вивчення реакції західноукраїнської громадськості на події в Радянській Україні 1932-1933 рр.

Ступінь досліджуваності проблеми. На даний момент в вітчизняній та закордонній історіографії відсутні комплексні, спеціалізовані та вузькосюжетні дослідження діяльності УГКРУ. Д. Паліїв акцентував увагу на недостатній активності світової громадськості, зумовленій відсутністю правдивої інформації; А. Жук проаналізував реакцію українців Польщі на Голодомор в УСРР у газеті «За Україну»; О. Шульгин розповів про заходи українських організацій, спрямованих на привертання уваги світової громадськості до ситуації в УСРР. Люди, які вивчали проблемні питання, пов'язані з нашою темою дослідження за межами СРСР – М. Марунчак, Я. Папуга, Д. Андрієвський, В. Півторадні та ін.

Метою є дослідження історії утворення Українського Громадянського Комітету Рятунку України (УГКРУ), його участі в проявах національної солідарності населення Західної України з голодуючими в УСРР в 1933-1934 рр.

До **методів**, використаних в роботі, належать джерелознавчий аналіз, проблемно-хронологічний, порівняльно-історичний, ретроспективний.

Сутність дослідження. Під впливом повідомлення про смерть М. Скрипника у липні 1933 рр. почали утворюватися спеціальні комітети, які намагалися допомогти голодуючим радянської України. Найактивнішим серед них був УГКРУ [1]. Керівники комітету розуміли обмеженість своїх можливостей щодо порятунку потерпілих і намагалися залучити до заходів допомоги міжнародні чинники [4].

Якщо інформаційна діяльність українців Польщі загалом була вдалою, то успіхи в організації допомоги голодуючим виявилися значно скромнішими. Деякі мешканці Радянської України виїхали на місце постійного проживання за кордон. Надавалася допомога й тим громадянам УСРР, які зуміли втекти до Польщі. Проте масштаби такої підтримки були незначними і кардинально не змінили ситуації [4].

Основною причиною недостатньої підтримки голодуючих була офіційна позиція радянського керівництва, яке заперечило наявність будь-яких продовольчих проблем. Москва перешкодила тому, щоб заходи порятунку набрали масового характеру. Недостатньо ефективною була підтримка голодуючих і з боку УГКРУ. Комітет зумів допомогти порівняно невеликій кількості осіб з числа потерпілих, оскільки радянське керівництво не дозволило пересилання продуктів і грошей у значних масштабах. УГКРУ також координував діяльність еміграційних установ у різних країнах Західної Європи. Діловий комітет досягнув певних успіхів у цьому питанні, хоч спільна допомога голодуючим усіма українськими організаціями не вирішила проблеми порятунку мільйонів жителів УСРР [2].

Набирали силу і антирадянські заходи українських громадських організацій, в тому числі і Комітету. Найбільших масштабів набрали вони під час відзначення «Дня жалоби і протесту». Українці Польщі активно відгукнулися на заклик керівних органів західноукраїнських установ і приєдналися до акції протесту. Масові виступи антирадянського спрямування пройшли два етапи. У перший період (початок серпня –

остання декада жовтня 1933 р.) заходи протесту проходили без суттєвих перешкод з боку державних органів і мали неорганізований характер. Під час другого періоду керівники українських організацій Галичини і Волині прагнули координувати діяльність учасників антирадянських виступів. Проте цьому перешкодила позиція державних органів, які заборонили проведення масових заходів. Цей етап розпочався наприкінці жовтня 1933 р. і тривав до початку 1934 р., коли ще відбувалися окремі виступи на підтримку голодуючих [3].

Основні висновки. Український Громадський Комітет Рятунку України став організацією, що очолила на Західній Україні справу допомоги голодуючому населенню УСРР. Участь населення Західної України в акціях УГКРУ стала індикатором розвитку національно-патріотичних сил та громадянського суспільства, яке ініціювало власні ініціативи всупереч державній політиці польської влади. Сотні протестних акцій в Західній Україні і за кордоном, організованих УГКРУ засвідчили високий рівень національної солідарності населення Галичини і Волині та українців еміграції з українським населенням Радянської України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Діло: Український Громадський Комітет Допомоги Страждальній Україні / З : 1933. 28 липня. Ч. 195. URL: <https://libraria.ua/numbers/192?StartDate=1933-07-28> (дата звернення: 07.03.2020)

2. Жук А. Рятункова акція для Великої України. Львів: Накладом Укр. громад. ком. рятунку України, 1933. 80 с.

3. Комунікат УГКРУ у справі комунікації та координації комітетів рятунку України від 22.11.1933 року // Електронний архів українського визвольного руху. URL: <http://avr.org.ua/index.php/viewdoc/12750/> (дата звернення: 07.03.2020)

4. Марунчак М. Нація в боротьбі за своє існування: 1932-1933 в Україні і діаспорі. Вінніпег: Накладом Укр. вільної АН в Канаді, 1985. 144 с.

Владислава ПРОЦЕНКО,
студентка 3 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Науковий курівник: **Марина АНТОЩАК,**
к.і.н., доцент (БДПУ)

ІЛОТИ, ЯК УНІКАЛЬНА КАТЕГОРІЯ НАСЕЛЕННЯ СТАРОДАВНЬОЇ СПАРТИ

Актуальність. На особливий статус ілотів звертали увагу ще древні автори. Недарма ілотів вони називали або рабами громади, або державними рабами, підкреслюючи тим самим їх залежність від спартанської громади в цілому, а не окремої особи. Ілоти відрізнялися від рабів класичного типу цілим рядом привілеїв: це право на сімейне життя, хоча й обмежене, але володіння приватною власністю. Їх узаконене прикріплення до землі, з одного боку, ставило ілотів в положення рабів, але з іншого, - гарантувало їм та їхнім нащадкам збереження певного життєвого укладу. Стосунки ілотів і їхніх господарів, спартіатів, регулював закон. Ілоти мали досить ґрунтовний державний захист. Наприклад, вони могли бути впевнені, що їх не продадуть за кордон, що з них не візьмуть податок, більше встановленої норми, що розпоряджатися їхнім життям якщо хто і мав право, то лише держава, а не окремі громадяни. Їм також було даровано унікальний захист зі сторони релігії - право притулку в храмі Посейдона в Тенар.

Тому метою даної роботи є визначення унікальності статусу ілотів як категорії соціального складу населення Спарти.

Ступінь досліджуваності проблеми. Досліджуючи проблеми розвитку полісної системи в Давній Греції, структури спартанського суспільства, зазначеної теми торкаються в своїх роботах Балух О.В., Волков А.В., Макар Ю.І., Печатнова Л.Г, Тищик Б.І., Федоров К.І. Вивчаючи процес утворення і розвитку Спартанської держави, Ткаченко В.В. подає опис статусу ілотів.

Мета і методи дослідження. Під час дослідження використано як загальнонаукові методи (історичний, системно-структурний, узагальнюючий), так і спеціальні джерелознавчі (евристичний, конкретно-пошуковий метод).

Сутність дослідження. У правовому відношенні ілоти, звичайно, вважалися власністю всієї спартанської держави. Цей зв'язок ілотів з державою було закріплено в цілому ряді правових актів, що забезпечували державний контроль над ілотами. Але феномен ілотії полягав якраз в двоїстій залежності ілотів як від держави, так і від їх індивідуальних власників. Звичайно, права окремих спартанців відносно до належним їм ілотів були обмежені, що в правовому полі досить неважко прослідкувати. Це обмеження прав приватних власників, з одного боку, вносило в образ життя ілотів відомий елемент свободи, а з іншого, - гарантувало їм досить стабільне існування в рамках нав'язаної їм соціально-економічної системи. Так ілоти взагалі не були об'єктами купівлі-продажу, у всякому разі такі випадки невідомі. Кожен спартіат був відповідальним перед державою за своїх ілотів. Держава в даному випадку виступала в якості колективного власника ілотів, а окремі громадяни - в якості орендарів. Саме тому права

спартанців-господарів не сягали до звільнення ілотів. Тільки держава могла їх звільняти або продавати за межі країни.

Система поліцейських і каральних заходів відносно ілотів носила також державний характер. У будь-якому випадку, коли в джерелах йдеться про смертну кару ілотів, її завжди здійснювала громада. Своєю економічною стабільністю ілоти також частково були зобов'язані державі, яка регулювала ці відносини і позбавляла їх господарів можливості змінювати чітко фіксовані податки. Тож можна говорити про певну економічну свободу ілотів. Невідомо, наскільки самі спартанці були включені в господарську діяльність. Швидше за все, ілоти в повсякденному житті користувалися відносною свободою і самостійністю.

Такий нагляд держави за економічними взаєминами ілотів і їх господарів є найважливішим моментом, що пояснює настільки довге існування ілотії і порівняно низький рівень "неспокою" ілотів. Коли в 222 р до н.е. цар Клеомен, переживаючи серйозні фінансові проблеми, надав ілотам можливість викупитися на волю, виявилось, що набралось близько 6 тисяч ілотів, здатних заплатити за себе і свою родину досить велику суму грошей. Сама цифра - 6 тисяч ілотів (а мова йде тільки про лаконських ілотів) - свідчить про те, що економічне становище їх було досить стерпним. Звичайно, і в період класики, а не тільки пізнього еллінізму, ілотська еліта цілком могла бути заможною і мати достатньо коштів для викупу на свободу. Питання полягає в іншому: поки спартанська держава була досить сильною, вона, безперечно, зберігала монополію на володіння ілотами. Незалежно від питання про реальну приналежність ілотів, протягом всієї історії Спарти залишався безперечним факт: лише держава вирішувала, де ілоти повинні жити і працювати, коли і за яких умов їх звільняти, і жоден спартіат не мав законної влади змінювати ці рішення. Тому можна стверджувати: поки держава була досить сильною і не потребувала додаткових фінансів, механізм звільнення ілотів зовсім не обов'язково носив цензовий характер. Так, в період Пелопоннеської війни, держава неодноразово відпускала на волю цілі групи ілотів, але не за гроші, а за умови їх подальшої військової служби.

Можна простежити поділ всієї кількості ілотів на дві великі групи за "національною" ознакою - на мессенських і лаконських ілотів. Ці дві групи різняться не лише своїм походженням, а й правами, привілеями та обов'язками. Саме цей факт не дав їм об'єднатися у протистоянні зі спартіатами. Здається правило «розділяй та володарюй» спрацювало в цьому випадку досить результативно.

Історико-географічні реалії припускають, що лаконські ілоти мали перебувати в більш привілейованому становищі, ніж мессенські. Різне ставлення до цих двох груп ілотів спеціально культивувалося спартанським суспільством і було одним з основних принципів соціальної політики Спарти. Подібне диференційоване ставлення до ілотів було надійним засобом для того, щоб перешкодити їх об'єднанню.

Хотілося б зазначити, що на відміну від лаконських ілотів, між спартанцями і мессенськими ілотами навряд чи існували які-небудь особисті контакти. Мессенці жили далеко від Спарти і були відокремлені від неї значним гірським бар'єром. Тож напрошується висновок, що спартанці не

залучали мессенських ілотів до військової служби і не використовували їх в своїх будинках в якості прислуги. Для цього набагато більше підходили лаконські ілоти. Тому говорячи про особисті контакти між ілотами і їхніми господарями, ми маємо на увазі тільки лаконських ілотів.

В античній літературі зустрічається кілька історій про співпрацю ілотів і спартіатів. Основний лейтмотив у їхніх стосунках - це ненависть одних і страх інших. Ілоти, за словами Ксенофонта, були «готові з'їсти спартанців живцем». Результатом таких відносин були ілотські повстання. Так у 464 р до н.е. мало місце найбільше в історії Спарти повстання ілотів. Воно увійшло в історію під назвою Третьої Мессенської війни. У цьому повстанні брали участь як лаконські, так і мессенські ілоти. І якщо спартанцям вдалося досить швидко придушити осередки опору в Лаконії, то в Месенії війна тривала ще десять років.

Після закінчення повстання спартанцям довелося укласти з мессенськими повстанцями договір, згідно з яким їм було надано вільний вихід з Месенії і можливість оселитися в Навпакт. Сам факт укладення договору з мессенськими ілотами свідчить про те, що спартанці сприймали їх досить серйозно. Для них мессенські ілоти були одночасно і рабами, і зовнішнім ворогом. Адже ті мали політичну і "національну" солідарність, якої не було і не могло бути у рабів класичного типу. Допомога мессенським повстанцям з боку афінян також свідчить про те, що грецький світ сприймав їх аж ніяк не як звичайних рабів. За словами М.Фінлі, месенські ілоти цілком резонно вселяли страх своїм панам як потенційні заколотники: адже вони були групою і, навіть можна сказати, підпорядкованою громадою. Мабуть, для греків основною відмінною рисою ілотії було те, що останні становили нехай підлеглу, але громаду, а окремі члени якої, ніколи не втрачали соціальних і родинних зв'язків.

Якщо проаналізувати деякі висловлювання грецьких авторів V - IV століть до н.е. (Фукідід, Критий, Ксенофонт, Платон, Арістотель), які стосуються ілотії, ми переконаємося, що всі вони одноставно наголошували на існуванні постійної і сильної напруги між спартіатами і ілотами. Звідси ними робиться логічний висновок про небезпеку для будь-якого громадянського колективу подібного типу рабства.

Основні висновки. Ілотів дійсно можна назвати унікальною категорією у соціальному складі населення Спартанської держави, адже вона була особливою формою залежності, яка не зустрічалася в інших полісах Греції. Стан ілотів не співпадає ні з кріпосною залежністю селян середньовічної Європи чи Росії XVIII-XIX ст., ні з класичним рабством. Скоріш за все, це форма колективного, або державного рабства, яке виникло в ході завоювань. Завойовані території на порядок перевищували і за своїми розмірами, і за кількістю населення відповідні показники держави-завойовника. В результаті такого унікального, в масштабах грецького світу феномена, і була створена ілотія.

Особлива форма рабства породила і особливі відносини власності. І давні, і сучасні автори не змогли зарахувати ілотів до жодної відомої соціальної групи і визначали їхнє становище досить широко - «між вільними і рабами». Безсумнівно, окремий спартіат був їхнім господарем, але його право панування над ними було обмежене пануванням

громадянської общини. Право власності спартіата щодо ілотів було такою ж похідною величиною, як і його право на клер. Як відомо, власник ілота відповідав перед общиною за його поведінку. Це – явний доказ відсутності безумовної приватної власності на ілотів, оскільки володіння ілотами обумовлювалося цілим рядом обов'язків громадянина перед своєю державою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аристотель. Политика. Афинская полития / Перев. С.А. Жебелева, С.И. Радцига. М.: Высшая школа, 1997. 390 с.
2. Балух В. О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. – Т.1. Стародавня Греція: Підручник. Чернівці: ТОВ «Видавництво «Наші книги», 2007. 656 с.
3. Дубровский И. Спартанский эксперимент. *Вокруг света*. 2006. №1. URL : <http://www.vokrugsveta.ru> (дата звернення: 25.02.2020).
4. Тищик Б. Й. Історія держави і права країн Стародавнього світу: Навч. посібник. Львів: Світ, 2001. 384 с.

Владислава ПРОЦЕНКО,

студентка 3 курсу

гуманітарно-економічного факультету

Науковий керівник: **Марина АНТОЩАК,**

к.і.н., доцент (БДПУ)

ФЕНОМЕН ТАЙПІНСЬКОГО ПОВСТАННЯ, ЯК ОСОБЛИВОЇ ФОРМА БОРОТЬБИ З КОЛОНІАЛЬНОЮ ВЛАДОЮ

Актуальність. Збільшення міжнародної ваги Китаю на сучасному етапі обумовлює зростання інтересу до дослідження історії та особливостей розвитку цієї країни. У той же час, в українській історіографії існує багато прогалин у вивченні цієї тематики, незважаючи на те, що останнім часом доступ до джерел значно розширився.

Причини, що зумовили одне з найбільших в історії Китаю народних повстань, яке тривало 15 років і поставило під загрозу існування Цинської династії, полягали у переплетенні традиційних факторів з новими явищами, пов'язаними із вторгненням іноземних держав. Династична криза була поглиблена наслідками інтенсивного залучення китайського суспільства до світових господарських і культурних зв'язків.

Народна війна проти загарбників і маньчжурських феодалів особливо інтенсивною була у провінції Гуандун. У 1842 р. в Кантоні були розгромлені іноземні факторії. Керувало цими діями товариство «Шенпін» (Товариство миру і добродіяння). Коли в 1849 р. англійці почали вимагати вільного допуску своїх купців у Кантон, китайці створили народне ополчення (100 тис. чоловік), що змусило англійців відмовитися від своїх намірів. За прикладом жителів Кантону проти англійців повстали мешканці міст Фучжоу, Амой, Гонконг. Тоді ж розгорнувся селянський повстанський рух. Усього в 1841-1849 рр. у Китаї було зареєстровано 110 повстань, які мали антифеодальний, національно-визвольний характер. Країна опинилася на порозі великої селянської війни. Тайпінське повстання поклало початок

національно-визвольній боротьбі та буржуазно-демократичній революції в Китаї, тож дослідження вказаної теми є досить актуальним.

Ступінь досліджуваності проблеми. В українській історіографії наукового переосмислення зазначеного питання майже не відбувалося. Певні аспекти теми частково присутні у працях О.Е. Непомнина, А.О. Бутакової, В.А. Рубеля, В.В. Адамчика, Л.В. Симоновської. Набока О.В. у своїй статті розкрила питання участі США в розгромі тайпінського повстання в Китаї. Обрана нами для дослідження тема залишається не цілком розкритою і потребує глибшого наукового пояснення.

Мета дослідження. Визначити причини поразки тайпінського руху та висловити судження щодо питання: чи могла б Тайпінська держава існувати в сучасних умовах.

Методи дослідження. Під час дослідження використано як загальнонаукові методи (історичний, системно-структурний, узагальнюючий), так і спеціальні джерелознавчі (евристичний, конкретно-пошуковий).

Сутність дослідження. У середині XIX ст. у Китаї загострилася соціальна напруга. Ремісники та перші китайські підприємці не витримували конкуренції з європейськими виробниками, розорювалися від потоку дешевих фабричних товарів, що ринули до Китаю за договорами про безмитну торгівлю. Селяни потерпали від збільшення податків, які уряд звів, бажаючи перекласти виплату контрибуції на плечі народу. Мільйони китайців ставали жебраками. Закабалення Китаю іноземними державами прискорило початок селянської війни.

Центром селянської війни став південь провінцій Гуандун та Гуансі. Засновником тайпінського руху став сільський учитель Хун Сюцюань (народився в 1814 р.). Він створив вчення, в основу якого були покладені ідеї раннього християнства і китайських мудреців про справедливість, рівність та добродичність. Метою вчення Хун Сюцюаня стало створення «Небесної держави великого благоденства» - Тайпін Тяньго; головними принципами були: рівність, розподіл поміщицької землі і майна, награваних у народу. До створеного Хун Сюцюаньом Товариства поклоніння богу, яке мало назву «Байшандихой», масово почали вступати селяни. А коли в провінції Гуансі розпочався голод, Хун Сюцюань закликав своїх прибічників продавати майно і разом із сім'ями вступати до повстанських загонів. На цей заклик відгукнулося більше 10 тис. селян, і їх кількість дуже швидко зростала. Рух поширювався, і в процесі зростання його популярності, сформувався ще одне гасло: «повалення маньчжурської династії».

Перший етап тайпінського повстання (1850-1853) був досить вдалим для його учасників. 11 січня 1851 р. тайпіни оголосили війну маньчжурській династії і створення Тайпін Тяньго. Повсталі здійснили похід на Північ, де завоювали місто Юньань, яке стало своєю столицею тайпінів, центром антифеодального та антиманьчжурського руху. Метою повстанців було створення нової, китайської династії. Тому Хун Сюцюань узяв титул Тяньвана (Небесного князя). Його сподвижники також отримали титули: Ян Сюцинь - Дун-вана (Східний князь), Вей Чанхой - Бей-вана (Північний князь), Сяо Чаогуй - Сі-вана (Західний князь), Фен Юньшань - Нань-вана (Південний князь), Ши Дакай - І-вана (окремий князь).

Першими законодавчими актами нової держави стали: аграрний закон (Земельний уклад небесної династії), де оголошувався загальний і зрівняльний розподіл землі; «Уклад», де було висвітлено принципи державного устрою. Низовою адміністративною одиницею вважався взвод – лян (община з 25 сімей), 500 взводів становили корпус – чжоу (окрут). Вищою одиницею вважали армію (13 156 сімей). Посади командирів були виборними. Жінки отримували рівні права з чоловіками. Було заборонено вживати тютюн, опіум, грати в азартні ігри. Запроваджено гласний суд, суворо переслідували грабіжництво і бандитизм.

Військо тайпінів відзначалося високою дисципліною, свідомістю, користувалось підтримкою народу. На початку 1853 р. армія нараховувала 1 млн. бійців. Але у тайпінів були і прорахунки: захоплені території вони не закріплювали за собою, не було єдиного військового плану та командування, кінцева мета повстання чітко не була визначена. 19 березня 1853 р. повсталі захопили Нанкін, який проголосили своєю столицею. Була утворена монархична держава з ознаками селянського демократизму. Головою уряду і головнокомандуючим був призначений незаможний селянин Ян Сюцин. У цей час органи влади мали тісні зв'язки з народом, і в цьому ми вбачаємо причину успіху повстання.

Проте, вже в середині 1850-х рр. рух тайпінів набув обрисів звичної для імперії бюрократичної структури. Керівники руху отримали князівські титули, заволоділи дворами і гаремами, стали затято змагатися між собою за владу.

У 1853, 1854 рр. тайпіни здійснили два походи на Пекін. Нечисельні загони повсталих не зуміли захопити столицю. Це була серйозна помилка повстанців, які недооцінили значення взяття столиці для подальшого розвитку боротьби проти Цинів. Другою тактичною помилкою стала відсутність контролю над територіями, захопленими під час походу 1851-1853 рр. Після невдачі під Пекіном тайпінам довелося повертатися на Захід і знову з боями проходити раніше захоплені ними ж провінціями, де китайські поміщики створили армію на чолі з Цзен Гофанем, яка серйозно загрожувала повстанцям.

Іноземні держави у цей час формально витримували нейтралітет. Їм було вигідно розколоти Китай на дві держави. Намагаючись на випадок перемоги тайпінів завоювати їх прихильність, представники Франції та Англії уклали з ними договір про торгівлю. Тайпіни ж, зі свого боку, намагалися уникнути конфліктів з іноземними державами.

Одночасно з тайпінським повстанням відбулися збройні виступи населення в провінціях Гуандун, Фуцзян та Чжецзян. Члени таємного товариства «Тяньдихуей» захопили місто Амой; 7 вересня 1853 р. повстання, організоване товариством «Малих мечів», перемогло у Шанхаї. Новий уряд протримався до 18 лютого 1854 р., коли іноземці придушили повстання. Тайпіни не використали можливості об'єднати сили і не підтримали повсталі. Це була ще одна значна стратегічна помилка.

Основні висновки. Отже, влада тайпінів на частині території Китаю проіснувала до 1864 р. Основними причинами її загибелі були інтервенція західних держав і внутрішні суперечки тайпінського руху. Через стихійність руху та відсутність чітких планів дій повстанців тайпінська армія

втратила боєздатність, а тайпіни в цілому - широку підтримку народу. Вони зазнали поразки під ударами об'єднаних військ маньчжурської династії і китайських поміщиків, підтриманих інтервентами. Тайпіни втратили своїх талановитих керівників і вже не мали реальних сил, здатних перемогти урядові війська. До того ж третій етап повстання збігся із Другою опіумною війною.

Спроба створити «державу великого благоденства», засновану на рівності та братерстві, виявилась нереальною. Замість старої знаті упродовж процесу державотворення була створена нова. Кінцеву мету повстання представники кожної з соціальних груп тайпінів розуміли по-своєму, між ними розпочалася боротьба. У результаті змови Ян Сюцин був убитий, а його прибічники страчені. Тому шансів на довготривале існування Тайпінська держава не мала.

Проте повстання Тайпінів мало велике історичне значення, стало передвісником китайської буржуазно-демократичної революції та національно-визвольної боротьби.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адамчик В.В. История Китая. М.: АСТ; Мн.: Харвест, 2005. 660 с.
2. Набока О.В. Участь США в розгромі тайпінського повстання в Китаї (1858-1864). *Китайська цивілізація: традиції та сучасність. Перспективи соціально-економічного та політичного розвитку КНР в XXI столітті*: матеріали ІХ наук. Конф. (22 верес. 2015р.) / Ін-т сходознавства ім. А.Ю. Кримського НАН України. Київ : КНЕУ; ІВО, 2015. С. 70-72.
3. Рубель, В. А. Нова історія Азії та Африки. Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.). К.: Либідь, 2007. 560 с.

Олена СОРОКІНА,
магістрантка 1 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Науковий керівник: **Олена АВДЄЄВА,**
к.і.н., доцент (БДПУ)

ПРАВИЛА ДЛЯ УЧНІВ БЕРДЯНСЬКОЇ ЧОЛОВІЧОЇ ГІМНАЗІЇ, ЩОДО ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА МІСТА БЕРДЯНСЬК (ОСТАННЯ ТРЕТИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)

Актуальність. Висвітлення політики щодо учнівського виховання є чи найактуальнішою темою сьогодні. Через це важливо дослідити як ставилися учні Бердянської чоловічої гімназії до театру, та яка була політика по відношенню до їх морального та естетичного виховання.

Об'єкт дослідження. Відношення учнів Бердянської чоловічої гімназії до театру в період останньої третини ХІХ – початку ХХ ст.

Предмет дослідження є політика Одеського учбового округу й відношення вчителів учбових закладів Бердянська до театрального мистецтва молоді в межах означеного темою часу.

Паралельно в час відкриття Бердянського зимового театру почала діяти Бердянська чоловіча гімназія. Навчання в учбовому закладі здійснювалось відповідно до затвердженого 30 липня 1871 року «Уставу

Гимназий и Прогимназий ведомства Министерства Народнаго Просвещения» [3, с. 21].

Відповідно до затвердженого уставу були прийняті «Правила, обов'язкові для учнів Бердянської гімназії за стінами учбового закладу» опрацьовані та затверджені на засіданні Педагогічної Ради 4 червня 1894 року. Відповідно до цих правил встановлювались обмеження щодо відвідування гімназистами театру, публічних балів, приватних спектаклів без дозволу свого класного наставника, чи особливого дозволу [2, с. 72]. Учні молодших класів для відвідання театру або концерту повинні подати заяву від батьків або заступників цього місця, але, коли учень знаходиться в театрі за ним пильно слідкують [2, с. 72].

Усі ці обмеження були викликані репертуаром який ставився на сцені театру «пьесы сомнительнаго нравственнаго содержания, и вообще театра в те дни, когда даются подобныя пьесы, безусловно воспрещается; вообще же посещение театра в учебное время должно быть сколько можно реже, дабы ученики могли сколько можно более сосредоточить внимание на учении, как важнейшем деле детскаго и юношескаго возрастов» [2, с. 459].

Шлях який проходили гімназисти заради того, аби поставити спектакль був довгим та важким. Один із прикладів є «Подання попечительної ради Бердянської жіночої гімназії попечителю Одеського навчального округу про дозвіл влаштувати благодійний спектакль спільно з учнями чоловічої гімназії» від 2 березня 1906 року. Представництво Попечительної ради Бердянської жіночої гімназії просило дозволу Попечителя Одеського учбового округу поставити на сцені театру концерт для бідних учениць цієї гімназії: «Участие учащихся в спектакле не возражаю [...]. Прав. участие в концерте принадлежало исключительно ученицам гимназии г. Сахановой и ученикам местной мужской гимназии. Донося об этом, Попечительный Совет имеет честь покорнейше просить разрешения Вашего Сиятельства на устройство означенного концерта.» [1, с. 53-54].

Обмеження студентів, щодо відвідання театральних вистав з часом тільки посилюється. В археографічному виданні «Бердянська чоловіча гімназія (1901 – 1919 роки), 2007 року» були оприлюднені «Секретні пропозиції колишнього учителя Бердянської чоловічої гімназії Д. Мухіна директору народних училищ Таврійської губернії щодо упередження розбещення учнів». Викладач закликає закрити учням вільний доступ до театру і подібних звеселяючих місць, де в останній час часто даються п'єси сумнівного змісту, на кшталт «Чорних воронів», п'єс які підносять єврейське життя і т.п., котрі дуже забруднили репертуар театральної сцени Бердянська. Актуальним було питання не тільки навчання, але й релігійно-моральний настрій учнів [1, с. 360]. За результатами з'їзду було прийнято клопотати про обмеження учнів відвідувати театр, особливо в канун святкових днів і далі в дні посту, які не пов'язані зі святістю перелічених днів [1, с. 362].

Основні висновки. Отже, досліджуючи історію розвитку театральної справи, простежуємо, як поступово обмежуються права на відвідання учнями вистав. Та не дивлячись на заборони вони знаходили можливість проявити свої таланти та насолодились акторською грою на сцені Зимового театру Бердянська.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бердянська чоловіча гімназія (1901–1919 роки) // Матеріали з історії Бердянського державного педагогічного університету. Київ : Освіта України. Т. II. 2007. С. 631.
2. Бердянська чоловіча гімназія (остання третина XIX століття) / Упорядники: В.М. Константинова, І.І. Лиман // Матеріали з історії Бердянського державного педагогічного університету. Том I. К.: «Освіта України», 2006. С. 528.
3. Полное Собрание Законов Российской империи. СПб.: Типография 2 Отделения Собственной ЕИВ Канцелярии, 1874. Собр. II. Т. XLVI. Отд. II. С. 85 – 99.

Олена СТОЙЛОВСЬКА,
магістрантка 1 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Науковий керівник: **Марина АНТОЦАК,**
к.і.н., доцент (БДПУ)

ОСОБЛИВОСТІ КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ БОЛГАРСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ ПІВНІЧНОГО ПРИАЗОВ'Я

Актуальність. Процес формування культурної ідентичності та самоідентифікації на сьогодні є доволі проблематичним, а отже, актуальним у вивченні. Через те, що світ постійно інтегрується, зазнає трансформацій, руйнуються або послаблюються старі, і, водночас, формуються нові ідентичності. Культурна ідентичність як явище реалізується за допомогою механізму культурної ідентифікації. Самоідентифікація людини, як частини певної спільноти, характеризується пошуками орієнтирів у сучасному нестабільному середовищі. Культурна (само)ідентифікація допомагає людині визначити своє місце в соціокультурному просторі і вільно орієнтуватися в навколишньому світі.

Ступінь досліджуваності теми. Серед тих, хто зробив внесок у вивчення явища культурної ідентичності та самоідентифікації можна відзначити таких зарубіжних дослідників: М. Кастельс, Г. Абрамсон. Питання культурної ідентичності та самоідентифікації болгар Північного Приазов'я, вивчали вітчизняні науковці: В. Пейков, І. Букреев, Н. Глебов, Н. Юрчак.

Мета і методи дослідження. Метою дослідження є визначення головних особливостей формування культурної ідентифікації та самоідентифікації болгар Північного Приазов'я. Під час роботи над темою були використані такі методи дослідження, як евристичний, порівняльно-історичний, структурно-функціональний та дедукція.

Сутність дослідження. Культурна ідентичність - це явище, яке реалізується за допомогою механізму культурної ідентифікації, і лишається умовою консолідованого існування суспільства. Глибинна потреба людини полягає в баченні перед собою яких-небудь персоніфікованих зразків, за

якими можна було б ідентифікувати себе. Тобто, культурна самоідентифікація - це усвідомлення людиною відповідних культурних норм і зразків поведінки, мови, ціннісних орієнтирів, розуміння свого «я» з позицій культурних характеристик, прийнятих суспільством, самоотождення з культурними моделями суспільства.

У суспільстві, що зазнає трансформацій, де руйнуються або послаблюються старі, і формуються нові ідентичності, самоідентифікація характеризується як пошук орієнтирів. Саме з цієї причини етнічна самоідентифікація стає для багатьох людей підґрунтям індивідуальної та суспільної діяльності [3].

Для кожного етносу притаманна своя власна етнічна самотутня культура, і болгари Північного Приазов'я не є винятком. У результаті процесу активної колонізації Півдня України у XVIII-XIX ст., тут утворилося досить різнобарвне, в полікультурному та конфесійному розумінні, населення.

Із процесами переселення болгарського народу великого значення набувало питання міжкультурної адаптації, тобто процесу приєднання до нової культури, поступове засвоєння її норм та цінностей, типів поведінки, соціального та емоційного пристосування до нового місця проживання, психологічна інтеграція з новою культурою без втрачання досягнень власної. Під тиском повсякденності українські болгари переймали багато елементів традиційної етнічної поведінки тих народів, в середовищі яких опинилась. При цьому, власну етнічну ідентичність їм вдалося зберегти, спираючись на власні соціально-психологічні орієнтири, на власний етнос, оберігаючи настановлення на те старе «ми», в якому та чи інша етнічна спільнота зростала та формувалася [2].

В основі етнічної культури болгарської спільноти лежать загальні принципи взаємин людей у процесі спілкування: гуманізація суспільних відносин; утвердження в реальному житті прав і свобод людини, надання їй рівних можливостей для вираження і здійснення широких матеріальних і духовних інтересів, потреб, здібностей. Завдяки цим принципам болгарська етнічна група зберігає і розвиває свою самотутність. Різноманітне і повноцінне міжетнічне спілкування збагачує внутрішній світ представників болгарського етносу новими цінностями, поглядами, почуттями; забезпечує нерозривність національних традицій, створює атмосферу толерантності і терпимості, сприяє гармонізації взаємовідносин між етноспільнотами. Культурна закономірність міжетнічного спілкування є основою як самоідентифікації, так і етнічної адаптації, оскільки це соціально-психологічна самоорганізація представників певної культурної традиції, що характеризується єдністю їхніх настанов, переживань, думок, почуттів і виявляється в тотожності світосприйняття і світобачення, а тому й визначає той рівень суспільної свідомості, на якому думки не відділені від емоцій, почуття від вольових дій, вчинки від загального поступу, життєактивності [1].

Основні висновки. Отже, культурна ідентичність реалізується за допомогою культурної ідентифікації, постає як самовідчуття людини в певній культурі; як відносно стійка система уявлень індивіда про себе самого. Ідентичність суб'єктивно переживається як «справжність»,

тотожність самому собі, на основі якої людина відрізняє себе від зовнішнього світу та інших людей. Збереженню культурної ідентичності та самоідентичності болгар Запорізького Приазов'я сприяли: загальні принципи взаємин у процесі спілкування; власні соціально-психологічні орієнтири, в якому та чи інша етнічна спільнота зростає та формується; компактне розселення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глебова Н. І. Етнокультурна ідентичність спільнот Запорозького Краю. Соціокультурні та освітні процеси Запорізького Приазов'я: проблеми, пошуки та перспективи. Мелітополь-Запоріжжя: Вид-во Хортицького національного навчально-реабілітаційного багатопрофільного центру, 2013. 608 с.
2. Пейков В. Етнічна сомоідентифікація бессарабських болгар за часів Незалежної України. Культурний простір бессарабських болгар. Ізмаїл-Болград: Ібріс, 2018.
3. Юрчак Н. Культурна ідентичність в умовах глобалізації. *Збірник тез доповідей*: матеріали XV наукової конференції ТНТУ імені Івана Пулюя. 14-15 грудня 2011р. Тернопіль. 2011. С. 304.

Альбіна ШЕВЧЕНКО,

студентка 1 курсу

гуманітарно-економічного факультету

Науковий керівник: **Ігор ЛИМАН,**

д.і.н., професор (БДПУ)

ПОЛЬСЬКО-ЛИТОВСЬКА ЕКСПАНСІЯ НА УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЕЛІ У XIV-XVII ст.

Актуальність даної теми полягає у тому, що польсько-литовська експансія, вплинула на політичне, економічне, культурне та релігійне життя українців.

Мета. Прослідкувати становище українських земель під владою Литовської та Польської держав у XVI - XVII століттях.

Методи дослідження. Під час роботи над темою були використані такі методи дослідження, як порівняльний та історичний, що дали можливість пояснити історичні факти та розкрити їх сутність.

Ступінь дослідження. У XIV ст. переважна частина українських земель увійшла до складу Великого Князівства Литовського, причиною чого було ослаблення українських земель за часів монголо-татарської навали. Наслідком інкорпорації українських земель були як позитивні, так і негативні процеси. Литва зберігала стару систему управління, закони, звичаї, мову та культуру, але, ліквідувала удільні князівства (Волинське, Подільське, Київське, Чернігово-Сіверське). Спробою згуртувати суспільство від постійної зовнішньополітичної загрози стали Литовські статuti (1529, 1566, 1588 рр.), що закріплювали норми звичаєвого права та соціально-економічні зрушення, які відбувалися протягом XIV-XVI ст. Поширювався розвиток товарно-грошових відносин, що призвів до розповсюдженню

фільварків. Фільварок – це багатогалузеве господарство, яке орієнтовано на ринок і засноване на панщині та кріпацькій праці селян. Поширенню фільваркової системи сприяла земельна реформа – «Устав на волоки» (1557 р.), згідно з якою збільшувались повинності та податки селян, і продовжувався процес їх покріпачення. У XIV-XVI ст. на українських землях набувало поширення Магдебурзьке право – система юридичних норм, що визначали порядок місцевого самоврядування. Згідно з ним місто здобувало суверенітет – повноту і вищість влади на власній території. Головною складовою Магдебурзького права була можливість міського населення обирати органи місцевого самоврядування – магістрати (Ради) та суд. Також Магдебурзьке право визначало функції ремісничих цехів, купецьких гільдій, регулювало питання успадкування майна, опіки, визначало покарання за кримінальні злочини. Одними з перших міст, які оволоділи цим правом були - Львів (1356 р.) та Київ (1494-1497 рр.). Завдяки запровадженню Магдебурзького права зростає економічний розвиток міст. У середині XVI ст. збіг зовнішніх (Лівонська війна (1558 р.) Великого Князівства Литовського з Московським царством за Прибалтику) і внутрішніх (прагнення литовського боярства до зрівняння у правах з польською шляхтою) чинників, призвели до об'єднання Королівства Польського і Великого Князівства Литовського в єдину державу – Річ Посполиту. Союз двох держав було офіційно оформлено на сеймі у Любліні 1 липня 1569 р. Річ Посполита – польсько-литовська держава, яка мала спільного виборного короля, грошову одиницю та зовнішню політику. Домінувала у всьому Польща. Платою за збереження державної суверенності Литви стали українські землі – Підляшшя, Волинь, Київщина і Брацлавщина, що були приєднані до Польської корони. Новий польський режим проникав углиб української території і закладав основи денационалізації українського етносу. Українців змушували зрікатися рідної мови, традицій, православ'я і переходити до католицизму, тобто ополячувалися. Така позиція негативно сприймалась українцями (міщанами, бідною шляхтою та селянами), які не бажали миритися з польським засильям. Тому правляча верхівка Речі Посполитої висунула ідею створення нової уніатської церкви за рахунок штучного об'єднання двох церков – католицької і православної. У Бересті (16 жовтня 1596 р.) була створена Берестейська Церковна унія.

Люблінська унія справила великий вплив на спосіб життя українців та соціально-економічні відносини на українських землях. Річ Посполита остаточно ліквідувала залишки старої адміністративної системи колишніх руських князівств. Українські землі були поділені на 7 воєводств (Руське, Белзьке, Київське, Галицьке, Чернігівське, Волинське та Брацлавське), де проживало 28 % всіх мешканців держави, етнічних українців. Але несприятлива зовнішньополітична і внутрішньополітична ситуація не зупинила розвитку національного, економічного, політичного, культурного і релігійного життя українських земель. Зростала свідомість українського народу і його прагнення до боротьби проти поневолення.

Основні висновки. Отже, політика Литви та Польщі щодо українських земель має як позитивні, так і негативні наслідки. Позитивним називаємо запровадження Магдебурзького права, яке започаткувало міське самоврядування і позитивно вплинуло на розвиток економіки в українських

містах; проникнення течій ренесансу і бароко, які принесли зміни в суспільне і культурне життя українців; ознайомлення українського суспільства з ідеями Реформації, що змінили релігійно-політичне становище православної церкви. Більш лояльною до українських земель була політика Литви, що сповідувала гасло «старого не міняємо, нового не впроваджуємо». Українці ж, у свою чергу, показали, що вони є окремою суспільною силою і здатні боротися за свою державу і права.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вінниченко О.О. Річ Посполита. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Rich_Pospolyta (дата звернення: 07.03.2020).
2. Лазарович М. В. Історія України: навч. посіб. К., 2013. 86 с.
3. Становище українських земель у складі Речі Посполитої. / ХНУПС / URL: <http://moodle.hups.mil.gov.ua/mod/book/view.php?id=9514&chapterid=37> (дата звернення: 07.03.2020).

Юлія ШАПОВАЛ,
магістрантка 1 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Науковий керівник: **Марина АНТОЩАК**,
к. і. н., доцент (БДПУ)

ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ РАДЯНСЬКИХ ЖІНОК У 1960-1980-Х РР.

Актуальність. Дослідження повсякденного життя останнім часом стало одним із провідних напрямків історичної науки. Це не дивно, адже вивчення історії повсякдення дозволяє сформулювати цілісну картину певного історичного періоду. Упродовж останніх десятиріч з'явилося чимало публікацій, присвячених радянському повсякденню, однак, певні аспекти все ще лишаються малодослідженими. Недостатньо вивченим залишається і жіноче повсякдення 60-80-х рр. ХХ ст. Особливої актуальності набуває гендерний аспект цього питання, оскільки в зазначений період жінки працювали на рівні з чоловіками, освоюючи найскладніші професії, керували вантажними машинами, будували складні об'єкти, займали керівні посади на підприємствах. Як на побутовому, так і на суспільно-політичному рівнях жінки, не поступаючись чоловікам, уособлювали не лише красу та хазяйновитість, а й справжню мужність, стійкість та відвагу.

Ступінь дослідження проблеми. Інтерес до «жіночого питання» був присутній ще в радянські часи, однак, такі праці носили дещо заідеологізований характер. З розвитком «жіночої історії» та гендерних досліджень з'явилися ґрунтовні праці, які дозволяють отримати уявлення про жінку радянської епохи. Питання жіночого повсякдення, а саме особливості матеріально-побутового життя, сімейні відносини та дозвілля 1960-80-х рр. порушували у своїх працях такі дослідниці як Ю. Кузьменко, О. Кісь, М. Музичка, М. Смольницька та ін.

Мета дослідження полягає в комплексному аналізі повсякденного життя радянських жінок у 1960-1980-х рр.

У дослідженні були використані такі **методи** як порівняльний, історико-системний, метод аналізу і синтезу та узагальнення.

Сутність дослідження. Прийшовши до влади, Леонід Брежнєв зіткнувся одразу з декількома соціально-економічними проблемами, основними з яких було падіння продуктивності праці та народжуваності. Радянська влада прагнула вирішити питання про те, як поєднати в жінці ролі матері та робітниці. Партія визначала соціальні ролі та сфери застосування активності жінок, намагалася нав'язати стратегії поведінки, пріоритети, вподобання, будуючи певну ієрархію норм побутового життя та дозвілля. Вимоги до жінки були досить високими: вона мала бути одночасно і наполегливою робітницею з високими виробничими показниками, і турботливою матір'ю та дружиною. Журнали брежнєвського періоду, такі як «Советская женщина», «Работница», «Крестьянка» покликані були перетворити жінку на «супер-героїню». Радянська жінка повинна була вважати суспільні інтереси значно важливішими за власні.

Попри пропагування образів «жінки-трудівниці», широко поширеним був тип жінки-домогосподарки. Однак, влада розрізняла тип домогосподарки та тип жінки-нероби, яка просто сидить удома.

З дитинства дівчаткам прищеплювали бажання мати й виховувати дітей, оскільки це був один із критеріїв вимірювання жіночої успішності. Радянська домогосподарка повинна була вміти лікувати сім'ю. Навіть, була спеціальна рубрика під назвою «Кабінет здоров'я», де вона могла почерпнути для себе корисні поради [2].

Незважаючи на весь масив завдань, які покладалися на жінок, вони знаходили час і для дозвілля та догляду за собою. Серед найпоширеніших занять були прийом гостей та похід у гості. Жінки полюбили демонструвати свої кулінарні таланти в умовах тотального дефіциту. Майже кожна радянська жінка виділяла час на перегляд газет та журналів, телепередач, слідувала за новинами в світі. Досить значною популярністю користувався кінематограф, поширеними були туристичні поїздки [1, с. 299]. Чи не кожна господиня мала вдома швейну машинку, а в журналах моди містилися рубрики «Зробимо самі», «Своїми руками» і т. ін. Жінка 60-80-х рр. ХХ ст. слідувала за новими тенденціями, знала маленькі таємниці про догляд за волоссям і шкірою, вміла користуватися косметикою, тому добре виглядала, незважаючи на клопітку працю.

Основні висновки. Таким чином, жінка 60-80-х рр. ХХ ст. поєднувала в собі ролі матері, дружини, робітниці, кравчині, лікаря, вчительки, психолога, модниці та навіть ідеолога. Працювала на посадах, які в наш час не притаманні жінкам, вела господарство, виховувала дітей, організовувала сімейне дозвілля. На мою думку, образ радянської жінки є гарним прикладом для майбутніх поколінь.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кузьменко Ю., Іванова А. Мода та дозвілля радянських жінок у 1960-1980-ті рр. *Література та культура Полісся. Серія: Історичні науки*, 2018. Вип. 92. С. 291-303.

2. Музичка М. Образ ідеальної домогосподарки в СРСР. *Історична правда*. 2011. URL: <https://www.istpravda.com.ua/research/4d3340f6bad25/> (дата звернення: 01.03.2020).

Юлія ШАПОВАЛ,
магістрантка 1 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Науковий керівник: **Марина АНТОЩАК**,
к. і. н., доцент (БДПУ)

ВПЛИВ ІДЕОЛОГІЇ НА ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ ТА СВІТОГЛЯД УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ УРСР В 1960-1980-Х РР.

Актуальність. Історія повсякдення є однією з найактуальніших проблем сучасної гуманітаристики. Період незалежності Української держави характеризується підвищеним інтересом з боку науковців до вивчення повсякденного життя різних категорій населення радянського періоду. Проте, аналіз наявної історіографічної літератури показує, що на сьогоднішній день досить багато аспектів цього перспективного напрямку залишаються окресленими поверхнево і потребують ретельного дослідження. Маловивченим не лише у вітчизняній, а і в зарубіжній історіографії залишається шкільне повсякдення 1960-1980-х рр. Проте, вивчення історії шкільної повсякденності є важливим для розуміння переломних моментів у реформуванні школи для успішного переходу до нових освітніх стандартів, формування сучасного патріотичного світогляду учнівської молоді.

Ступінь дослідження проблеми. Період 60-80-х рр. ХХ ст. характеризується пануванням системи ідеологічних стереотипів започаткованих радянською пропагандою, які й досі перебувають у свідомості українського суспільства. Одним із компонентів, який характеризував зазначений період, було посилення ідеологічного контролю за життям суспільства. Значну увагу приділяли вихованню молоді, зокрема учнівської. Дослідження ідеологічного впливу на повсякдення належить до пріоритетних проблем історичної науки і є недостатньо вивченим. Це питання висвітлювали у своїх працях такі вчені як А. Іванченко, К. Богатирчук, О. Левенець, О. Бажан, М. Захаров та ін.

Мета дослідження полягає в розкритті сутності впливу ідеологічної системи на повсякденне життя та світогляд учнівської молоді УРСР в 1960-1980-х рр.

У дослідженні були використані такі **методи** як логіко-аналітичний, історико-системний, метод аналізу і синтезу, узагальнення.

Сутність дослідження. У 60-80-ті рр. ХХ ст. під комуністичним вихованням розуміли цілеспрямований вплив на свідомість людини. Важлива роль у вихованні «будівника комунізму» відводилася школі, яка мала проводити агітаційну роботу з учнями різних вікових категорій. Створювали всі умови для того, аби школярі з раннього віку проймалися комуністичними ідеями. Школа поступово перетворювалася на ідеологічний інститут комуністичного виховання. Одним із її завдань було виховання

учнів в атеїстичному дусі. Науково-атеїстична робота проводилася як на уроках, так і в позакласній діяльності.

При вивченні природничих предметів вчитель мав пояснювати закономірності розвитку природи і на прикладах показувати антинауковий характер релігійних поглядів на світ. На уроках історії використовували уривки з науково-популярної та художньої літератури, різних документів, виклад матеріалу ілюстрували історичними картинами, діапозитивами, кінофільмами, де була відображена роль релігії в житті людства. Вчителі мови та літератури використовували на уроках твори вітчизняної літератури, насичені матеріалом атеїстичного спрямування. У школах проводили позакласні заходи, метою яких було поглиблення знань учнів про Всесвіт та заперечення існування Бога. Значне місце відводилося культпоходам в музеї, театри, на кінофільми з атеїстичним змістом [1, с. 81].

Паралельно з організацією різних масових заходів атеїстичного виховання, педагоги проводили індивідуальну роботу з учнями, які виховувалися у віруючих родин [2, с. 62].

Здійснюючи атеїстичне виховання, вчителі мали враховувати той факт, що певна частина школярів, не вірячи в Бога, все ж брала участь у відзначенні релігійних свят та вірила в прикмети, «віщі» сни і т. ін. Тож справа атеїстичного виховання включала й подолання так званих побутових забобонів у різних проявах. Звичним явищем у великі релігійні свята було «чергування» вчителів біля храмів, які не повинні були допустити їх відвідування учнями. Згодом, навчально-виховну роботу планували так, щоб класні й позакласні заняття співпадали з релігійними святами і школярі не могли відлучатися зі школи.

Основні висновки. Таким чином, у 60-80-х рр. ХХ ст. з'являються нові методи і форми ідеологічного впливу на учнівську молодь, в основу яких було покладено й атеїстичне виховання. Формування атеїстичного світогляду відбувалося під час вивчення конкретних шкільних предметів, в ході проведення виховних заходів, а також у процесі позашкільного виховання. Ідеологічний вплив помітно позначився на повсякденні школярів. Прагнення влади зробити світоглядний вплив більш дієвим не сприяло усвідомленню учнями права вільного вибору релігії, свободи світогляду, не давало їм розуміння того, що релігія є неоднозначним явищем і, як наслідок, не формувало особистість, яка була б здатна до перетворення суспільства на демократичних засадах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богатирчук К. Ідеологічна складова повсякденного життя учнівської молоді Української РСР в добу «застою». *Гілея: науковий вісник*. Вип. 105 (№ 2). К., 2016. С. 79-84.
2. Левенець О. Формування атеїстичного світогляду учнів сільських шкіл Волинської області в середині 60-х – першій половині 80-х рр. ХХ ст. *Гілея: науковий вісник*. Вип. 140 (№ 1). К., 2019. С. 58-64.

ПРАВознавство

Маргарита БУТАСОВА,

студентка 2 курсу

гуманітарно-економічного факультету

Науковий керівник: **Володимир МИРОШНИЧЕНКО,**

к.п.н., доцент (БДПУ)

**СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВА ДОПОМОГА ВІЛ / СНІД –
ПОЗИТИВНИМ ГРОМАДЯНАМ.**

Актуальність. За даними Центру громадського здоров'я МОЗ України протягом 2019 року було зареєстровано 13 207 нових випадків ВІЛ-інфекції (з них 62 дитини до 14 років). Всього з 1987 року в Україні зареєстровано 346 454 нових випадки ВІЛ-інфекції, від СНІДу в Україні померло 50 691 людина. Найбільш ураженими ВІЛ-інфекцією регіонами є Дніпропетровська, Одеська, Донецька області, а також Київ. Саме ця статистика тягне за собою необхідність у соціальній та медичній допомозі і підтримці ВІЛ / СНІД - інфікованих громадян України.

Ступінь досліджуваності проблеми. Питання соціальної допомоги ВІЛ / СНІД – позитивним громадянам досліджувалося і розроблялося Центром громадського здоров'я МОЗ України, ЮНЕЙДС та Фонд Олени Пінчук - перша і єдина приватна благодійна організація, робота якої спрямована на протидію ВІЛ/СНІДу в Україні.

Мета і методи дослідження: аналіз соціально-правової та медичної допомоги ВІЛ / СНІД – інфікованим в Україні. Пошук шляхів поліпшення державної підтримки ВІЛ / СНІД – інфікованим.

Сутність дослідження. У 2020 році Україна продовжує залишатися лідером у Європі за масштабами поширення ВІЛ-інфекції. За оцінками експертів UNAIDS, в Україні з ВІЛ-інфекцією живе близько 240 тисяч осіб. І тільки кожен другий знає про свій діагноз. В 2018 році лише вдруге в історії України було зафіксовано зниження темпів поширення ВІЛ-інфекції [2].

Якщо вірити статистичним даним Фонду Олени Пінчук, то починаючи, приблизно, з 2008 року найчастіше українці інфікуються через незахищений статевий акт. Більшість випадків інфікування ВІЛ в Україні сьогодні реєструються у молодих людей віком від 15 до 30 років [5].

З 23.11.2007 р. в Україні діє «Інструкція про порядок надання медико-соціальної допомоги ВІЛ-інфікованим дітям», яка спрямована на покращення якості підтримки саме ВІЛ – інфікованим дітям. В зазначеній інструкції зазначається порядок організації амбулаторно-поліклінічної медичної допомоги, організація стаціонарної медичної допомоги, організація відновлювального та санаторно-курортного лікування ВІЛ-інфікованим дітям і т. д. [4]. Ряд медичних та соціально-правових послуг надається інфікованим громадянам у Центрах СНІДу.

Люди, що живуть з ВІЛ, мають загальні права і свободи людини і громадянина та мають також право на відшкодування шкоди, пов'язаної з обмеженням їхніх прав унаслідок розголошення чи розкриття інформації про їх позитивний ВІЛ-статус, на безоплатне забезпечення антиретровірусними препаратами та лікарськими засобами для лікування

опортуністичних інфекцій у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади у галузі охорони здоров'я (Закон України Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ).

Антиретровірусна терапія є невід'ємною частиною комплексної медико-соціальної допомоги людям, які живуть з ВІЛ, та надається на безоплатній основі. Антиретровірусна терапія надається закладами охорони здоров'я, що включені до переліку таких закладів, які проводять антиретровірусну терапію у відповідній адміністративно-територіальній одиниці [1].

Окрім прав, ВІЛ – інфіковані мають також певні обов'язки, які закріплені в ст. 12 Закону України Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ.

Згідно зазначеної статті, люди, які живуть з ВІЛ, зобов'язані: 1) вживати заходів для запобігання поширенню ВІЛ-інфекції, запропонованих органами охорони здоров'я; 2) повідомляти осіб, які були їхніми партнерами до виявлення факту інфікування, про можливість їх зараження; 3) відмовитися від донорства крові, її компонентів, інших біологічних рідин, клітин, органів і тканин для їх використання у медичній практиці.

У разі невиконання обов'язків, визначених у частині першій цієї статті, люди, які живуть з ВІЛ, з числа іноземців, а також осіб без громадянства, які своєю поведінкою створюють загрозу здоров'ю, захисту прав і законних інтересів громадян України, можуть бути видворені за межі України в порядку, встановленому законом [3].

Основні висновки. Отже, проаналізувавши статистику ВІЛ/СНІД – інфікування, розглянувши заходи, яких вживає держава, благодійні організації, які покликані поліпшити цю статистику, можна дійти висновку, що держава має ставити на меті, перш за все інформування про ВІЛ/СНІД, не лише осіб, які вже є інфікованими, але й здорових осіб. Але справжньою запорукою успіху у боротьбі з ВІЛ/СНІД, як на мене, є соціально-правова допомога від держави та забезпечення інфікованих осіб відповідними ліками, які здатні «пригнічувати» ВІЛ. Такі ліки вже надаються Центрами СНІДу, але їх кількість не є достатньою. Інфіковані громадяни, які проходять відповідну терапію, мають змогу жити повноцінним життям, народжувати здорових дітей та не передавати вірус навіть через незахищений статевий акт. Тобто, вони припиняють поширювати вірус. Дотримуючись подібної тактики можливо «вилкувати» ВІЛ/СНІД не лише в межах однієї країни, але й в світі взагалі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кіптіла М. ВІЛ-позитивні громадяни мають право на медичні послуги в центрах СНІДу та кабінетах «Довіри» без реєстрації місяця проживання / Українська Гельсінська спілка з прав людини helsinki.org.ua. Дата оновлення: 27.06.2018. URL : <https://helsinki.org.ua/advices/vil-pozytyvni-hromadyany-mayut-pravo-na-medychni-posluhy-v-tsentrah-snidu-ta-kabinetah-doviry-bez-rejestratsiji-mistsya-prozhyvannya/> (дата звернення: 19.02.2020).

2. Епідемічна ситуація з ВІЛ-інфекції в Україні станом на 01.04.2019 / Центр громадського здоров'я МОЗ України. URL : <https://phc.org.ua/kontrol-zakhvoryuvan/vilsnid/statistika-z-vilsnidu> (дата звернення: 19.02.2020).

3. Закон України Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ : офіц. текст. Київ : КМ, 2012. 19 с.

4. Інструкція про порядок надання медико-соціальної допомоги ВІЛ-інфікованим дітям : офіц. текст. Київ : КМ, 2007. 18 с.

5. СНІД в Україні: статистика на 01.11.2019 / Фонд Олени Пінчук <http://www.antiids.org/ukr/index.html>. Дата оновлення: 28.11.2019. URL: http://www.antiids.org/ukr/news/aids_stat/snd-v-ukran-statistika-na-01112019-11352.html (дата звернення: 19.02.2020).

Маргарита БУГАСОВА,

студентка 2 курсу

гуманітарно-економічного факультету

Науковий керівник: **Наталія ІВАНОВА,**

к.політ.н., доцент (БДПУ)

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО НА ЖИТЛО ТА ПРОБЛЕМА БЕЗДОМНИХ В УКРАЇНІ

Актуальність. В сучасному українському суспільстві, в якому згідно ст. 3 і 47 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю та кожен має право на житло, проблема бездомних продовжує залишатися однією з найпоширеніших. Наприклад, наприкінці 2018 року Центр обліку бездомних осіб у м. Київ зареєстрував 1628 таких осіб. Спираючись на дані офіційної реєстрації бездомних суттєвого зменшення чи збільшення бездомних осіб не спостерігається, але шляхом повсякденного спостереження можна переконатися у зворотному.

Ступінь досліджуваності проблеми. Проблема бездомних в Україні здебільшого досліджувалася журналістами, благодійними фондами, міжнародними рухами та організаціями, в тому числі ООН ЮНІСЕФ.

Мета і методи дослідження: Дослідження явища «бездомності» в Україні у супереч конституційним правам та пошук шляхів поліпшення ситуації.

Сутність дослідження. Міністерство Юстиції України тлумачить бездомність як соціальне становище людини, яке зумовлене відсутністю в неї жилого приміщення, яке б вона могла використовувати для проживання/перебування і в якому могла бути зареєстрованою [2].

Виокремлюють ряд причин бездомності, внаслідок яких такі групи осіб ризикують залишитися без даху над головою:

- ті, хто перебуває у в'язницях, інтернатах, центрах реабілітації;
- ті, хто не має документів, роботи і/або витрачає більше половини всіх коштів на оренду житла;
- люди, які зазнають насильства в родині;
- ті, хто проживає в зонах стихійних лих ;

- ті, хто проживає в зоні воєнних дій;
- алкоголіки і наркозалежні;
- люди з фізичними чи психічними вадами/розладами;
- діти та пенсіонери, які не мають змоги самостійно утримувати житло [1].

Згідно ст. 47 Конституції України кожен має право на житло. Держава створює умови, за яких кожний громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду.

Громадянам, які потребують соціального захисту, житло надається державою та органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно до закону [3].

Бездомним та безпритульним громадянам відповідними закладами надаються соціальні послуги, як на оплатній так і на безоплатній основі. Під соціальними послугами мається на увазі певний комплекс економічних, правових, психологічних, реабілітаційних, медичних та інших заходів. Метою надання таких соціальних послуг є поліпшення або відтворення життєдіяльності, соціальної адаптації та повернення до повноцінного життя осіб, які внаслідок певних обставин стали безпритульними.

В Україні можна виділити декілька благодійних фондів, які турбуються проблемами бездомних та безпритульних. Найвідомішими є Міжнародний рух «ЕМАУС» та Одеський благодійний фонд «Дорога до дому». Безхатки в спільноті «ЕМАУС» заробляють самі — збирають, ремонтують і реставрують старі меблі та прилади, вживаний одяг. Дитячий департамент одеського благодійного фонду на сьогоднішній день включає в себе цілий комплекс робіт з реабілітації та соціальної адаптації для дітей вулиць, дітей і підлітків з кризових та малозабезпечених сімей, дітей із сімей вимушених переселенців з зони військових дій на Сході України.

Основні висновки. Отже, проаналізувавши проблему бездомних в Україні та методи її вирішення, які пропонує держава, можна дійти висновку, що вирішення проблеми безпритульності в Україні є головним обов'язком, насамперед, держави, основними напрямками правової політики якої, найближчим часом, має стати подальше реформування системи нормативно-правового забезпечення захисту такої категорії суспільства, як безпритульні та безхатченки, тому що, на сьогоднішній день, благодійні фонди та організації роблять для безпритульних значно більше, ніж державні організації покликані на допомогу даній верстві населення. Саме це стане запорукою позитивних зрушень у цій сфері в найближчому майбутньому та дозволить зробити таке явище, як мінімум, менш розповсюдженим на території держави, а як максимум викоринити його взагалі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ампілогова А. Ситуація з бездомними в Україні: скільки їх і хто їм допомагає / Інформаційний сайт bit.ua. Дата оновлення: 31.10.2019. URL: <https://bit.ua/2019/10/homeless-in-ukraine/> (дата звернення: 13.02.2020).
2. Ананко С. Соціальний захист бездомних громадян та безпритульних дітей / Міністерство Юстиції України. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_7818 (дата звернення: 13.02.2020).

Юлія ДУБІНІНА,
студентка 4 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Науковий керівник: **Наталя ІВАНОВА,**
к.політ.н., доцент (БДПУ)

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО НА СВОБОДУ ПЕРЕСУВАННЯ ТА ВИБОРУ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ В КОНТЕКСТІ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ

Актуальність. На сьогодні, за оцінкою Світового Банку, понад 3% населення проживають за межами країни свого походження. Більше ніж 6,5 мільйонів українців навчаються та працюють за кордоном, а Україна стала п'ятою державою у світі за кількістю емігрантів. Трудова міграція стала звичним явищем у сучасному глобалізованому світі. Як показує досвід деяких країн, на жаль, в тому числі й України, нехтування міграційними процесами зумовлює «вимивання» кращої частини працездатного населення, введення країни в систему нелегальної трудової міграції, зниження науково-інтелектуального потенціалу нації.

Ступінь досліджуваності проблеми. Проблеми трудової міграції досліджували вітчизняні науковці, серед яких Ю. Гуменюк, С. Гринкевич, Ю. Пахомов, С. Пирожков, С. Брю, О. Малиновська.

Мета дослідження. Визначити зміст трудової міграції, фактори впливу на дане явище, в тому числі вплив рівня заробітної плати, а також дослідити заходи, які впроваджуються урядами країн для вдалого регулювання трудової міграції.

Об'єкт дослідження – трудова міграція. Для розкриття даної теми були поставлені такі завдання: - дати визначення трудовій міграції; - проаналізувати міграційні процеси в Україні та у світі та шляхи зменшення рівня трудової міграції.

Сутність дослідження. Відповідно до законодавства України громадянам України, а також іноземцям та особам без громадянства, які на законних підставах перебувають в Україні, гарантуються свобода пересування та вільний вибір місця проживання на її території, за винятком обмежень, які встановлені законом.

Право на свободу пересування, вільний вибір місця проживання, вільне залишення території України Конституція гарантує як громадянам України, так і всім іншим особам, що на законних підставах перебувають на її території.

Окремою групою осіб, які використовують своє конституційне право на свободу пересування та вільний вибір місця проживання є особи, які мігрують закордон для працевлаштування.

Міграція – це процес переселення, тобто просторового пересування, переміщення населення [1, с.246].

Виділяють такі основні причини міграції: політичні, екологічні (вимушені переселення із забрудненої території), сімейнопобутові

(возз'єднання родин), релігійні, етнонаціональні, соціально-економічні або трудові (в пошуках заробітків).

Саме трудова міграція є основним видом світової міграції в XXI столітті.

Суть терміна «трудова міграція» визначають як переміщення особи з метою тимчасового працевлаштування, що супроводжується перетинанням державного кордону (зовнішня трудова міграція) або меж адміністративно-територіальних одиниць України (внутрішня трудова міграція) [1, с. 247].

Слід зазначити, що залежно від терміну переміщення трудова міграція поділяється на такі види:

- постійна міграція – це виїзд (в'їзд) населення на постійне місце проживання;
- тимчасова міграція – це робота протягом певного обмеженого часу з подальшим поверненням на батьківщину або переїздом в іншу країну.

Україна сьогодні це одна з найбільших країн-донорів робочої сили в Європі, де зовнішня трудова міграція стала об'єктивною реальністю. Сучасна трудова міграція має свої характерні особливості, які спричинені глобалізацією світової економіки, розвитком інтеграційних процесів та науково-технічним прогресом. Серед них слід виділити:

- стрімке зростання масштабів міграції, перевищення темпів зростання числа мігрантів темпів зростання кількості населення. Так у 1960 р. населення Землі становило 3 млрд. осіб, а число мігрантів – 3,2 млн. осіб, у 2000 р. населення Землі збільшилось вдвічі (до 6 млрд. осіб), а число мігрантів – у 39 разів, у 2016 р. населення Землі становило 7,4 млрд. осіб, а число мігрантів становило вже 244 млн. осіб [4, с. 411-421];
- розширення географії трудової міграції та формування нових центрів залучення робочої сили;
- зростання частки тимчасової трудової міграції;
- «Відплив інтелекту». Лише з України за період 1991-2008 рр. виїхали понад 12 тис. кандидатів та докторів наук, третина яких на момент виїзду була у віці до 40 років [3, с. 106-107];
- зростання масштабів нелегальної трудової міграції.

Основними чинниками, що спричиняють трудову міграцію є відсутність перспектив розвитку і професійної реалізації, нестабільна політична та економічна ситуація, відсутність соціальної безпеки та правосуддя, низький рівень довіри до держави. Рішення емігрувати залежить від поєднання різних факторів, але центральною серед причин та рушійною силою трудової міграції є проблема економічного розвитку, насамперед, низький рівень заробітної плати. Під впливом воєнного конфлікту та глибокої економічної кризи еміграційні настрої населення нашої країни також зростають. Спробам вирішити життєві проблеми у спосіб працевлаштування за кордоном сприяє й набутий українцями досвід роботи за межами держави, потужні міграційні мережі, що сформувалися впродовж останніх десятиліть.

Важливими заходами держави щодо регулювання трудової міграції є:

1. Створення умов для збільшення кількості легальних працівників, перш за все в країнах, куди мігрує найбільше громадян України. З цією метою слід активізувати підписання відповідних міждержавних угод.

2. Забезпечення прав та соціального захисту працівників-мігрантів. Потрібно створити Міністерство у справах мігрантів і діаспори, головним завданням якого були б розвиток і підтримка відносин України з ними. Такі відомства функціонують у 26 країнах світу (з пострадянських країн – у Вірменії та Грузії). Загалом у 56 країнах світу функціонують понад 400 центральних органів влади, що курирують розвиток відносин зі своїми мігрантами. У більшості цих країн своїх емігрантів у 2–10 разів менше, ніж в Україні.

3. Здійснення аналізу та проведення законодавчих заходів задля попередження нелегальної трудової міграції за межі України і запобігання торгівлі людьми [2, с. 22-25].

4. Впровадження політики стимулювання грошових переказів в Україну.

5. Цілеспрямоване створення робочих місця в галузях, працівники яких виїжджають закордон, вплив на державні замовлення у закладах вищої освіти. Адже якщо лікар працює некваліфікованим робітником закордоном, то або в країні готують забагато медиків, або вони отримують низьку заробітну плату. Трудову міграцію потрібно регулювати комплексно, ефективно та на державному рівні.

Основні висновки. Трудова міграція є процесом, який впливає на більшість країн світу, вона постійно знаходиться в центрі уваги науковців, міжнародних організацій, урядів і є об'єктом регулювання на всіх рівнях(національному, регіональному та міжнародному). Сьогодні Україна є країною-донором трудових мігрантів і згідно з прогнозами в найближчій перспективі потік еміграції буде збільшуватись, що створює загрозу суттєвих втрат людського капіталу нації, знижує рівень її міжнародної конкурентоспроможності.

Тому можна сказати, що державна міграційна політика України повинна спрямовуватись на:

- зменшення обсягів міжнародної трудової міграції;
- створення умов для рееміграції громадян України;
- підвищення конкурентоздатності національного ринку праці;
- зменшення масштабів нелегальної міграції;
- захист й підтримку українців за кордоном.

Політика держави щодо регулювання міграційних процесів, перш за все, має бути комплексною. Оскільки досвід іноземних країн свідчить, що за правильно побудованої міграційної політики знижуються негативні ефекти міжнародної міграції робочої сили та максимізується її позитивний вплив на національні економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Міжнародна економіка: підручник / В. В. Білоцерківець та ін. К.:ЦУЛ, 2012. 416 с.

2. Гнатюк Т. О. Добровільна зворотна міграція: досвід країн ЄС та перспективи України. *Наукові праці Чорноморського державного*

університету імені Петра Могили. Сер: Політологія. 2011. Т. 175, Вип.163. С. 22-25.

3. Гронтковська Г.Е., Ряба О.І., Венцурик А.М., Красновська О.І. Міжнародна економіка : навч. посіб. – К. : ЦУЛ, 2014. – 384 с.

4. П'ятковська О. Р. Методологічні засади дослідження міжнародної трудової міграції з позицій країни-донора. *Зб. наук. пр. ХКТЕІ : Серія "Економічні науки"*, 2013. № 6. С. 411-421.

Анастасія ЖУПІЙ,

студентка 2 курсу

гуманітарно-економічного факультету

Науковий керівник: **Наталя ІВАНОВА,**

к. політ. н., доцент (БДПУ)

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА НА НЕДОТОРКАНИСТЬ ЖИТЛА

Актуальність. В Конституції України закріплено, що кожна людина вільна, її права є невідчужуваними та непорушними. Кожна людина має право на життя, освіту, соціальний захист, достатній рівень життя, охорону здоров'я, на житло, а із цього випливає право на недоторканість житла. Право громадян України на житло закріплено ст. 47 Конституції України. Воно забезпечується розвитком і охороною всіх видів державного житлового фонду, утворенням ринкової системи житлового забезпечення громадян через приватизацію житла, справедливим розподілом житлової площі під контролем громадськості. Ніхто не може бути примусово позбавлений житла інакше як на підставі закону за рішенням суду. Проте наразі це право порушується досить часто. Наприклад, можна сказати про незаконне виселення, проникнення до житла, незаконне проведення огляду та обшуку житла, самовільне вселення до чужого житла тощо.

Ступінь досліджуваності проблеми. Дослідженням цієї теми займалися такі науковці, як В.В. Кравченко, І. Ф. Літвінова, В. Т. Маляренко, Н. М. Наумова, А.Ю. Олійник, В. Ф. Погорілко, О. В. Пушкіна, П. М. Рабінович, Ю. М. Тодика, Н. Г. Шукліна та ін.

Мета і методи дослідження: Дослідження конституційного права на недоторканість житла та випадків порушення цього права.

Сутність дослідження. Здійснення людиною свого природного права на життя пов'язано з багатьма факторами, серед яких одне із цільних місць посідає наявність у неї житла. Втрата людиною житла створює реальну загрозу для її фізичного та соціального буття. Саме тому Конституція України у ст. 30 проголошує недоторканність житла [1].

Держава бере на себе обов'язок охороняти та забезпечувати недоторканість житла, не допускає проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду.

Житло визначає умови, рівень і спосіб життя людей. Використання житла як блага, оскільки воно дозволяє задовольняти основні вітальні

потреби людини (матеріальні і духовні, етичні і естетичні, потреба спілкування, відпочинку тощо)

У нашій державі є безліч питань, які пов'язані з порушенням недоторканості житла. Порушенням недоторканості житла особи вважається будь-яке незаконне проникнення будь-кого навіть, якщо особа не має на це житло юридичних документів, але фактично проживає. Наприклад, у Сполучених Штатах Америки у штаті Техас всі ходять зі зброєю і за те, що стороння людина без дозволу ступить ногою на ділянку, власник ділянки вже має право після попередження її застрелити. Щодо України, то застрелити таку особу власник права не має, проте вимагати притягнення її до кримінальної відповідальності, особливо, якщо є відеозаписи камер, є всі підстави [2].

Кримінальний Кодекс України у ст. 162 визначає такий злочин, як порушення недоторканості житла. Незаконне проникнення до житла чи до іншого володіння особи, незаконне проведення в них огляду чи обшуку, а так само незаконне виселення чи інші дії, що порушують недоторканність житла громадян, - караються законом [3].

Якщо говорити конкретно про виселення, то це є досить поширеним порушенням недоторканості житла особи. Виселення являє собою не що інше, як примусове вилучення житлової площі, та розглядається як крайній захід, котрий підлягає застосуванню тільки у випадках і в порядку, прямо передбачених законом. Відповідно до ст.109 ЖК громадянам, яких виселяють, одночасно надається інше постійне житлове приміщення, за винятком виселення при зверненні стягнення на приміщення, придбані за рахунок кредиту (позики) банку чи іншої особи, повернення якого забезпечене іпотекою. Житлове приміщення, що надається виселюваному, повинне бути зазначене в рішенні суду. Проте не завжди воно є так, як прописано в законі, і досить часто люди просто залишаються на вулиці без грошей та будь-яких речей [4].

Досить часто відбувається незаконне виселення осіб. Незаконне виселення осіб - це виселення із займаного житлового приміщення за відсутності підстав або з порушенням порядку, встановлених законом. Відповідно до чинного законодавства примусове виселення громадянина із житла може мати місце лише за рішенням суду у визначених законом випадках. Незаконним вважається також виселення, здійснене неуповноваженою на те особою.

Розрізняють й інші дії, що порушують недоторканність житла громадян. До них можуть бути віднесені так дії: самовільне вселення до чужого житла, тимчасове використання житла без згоди його власника, незаконне проведення вїмки тощо.

Порушення недоторканності житла у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна, необхідності затримання злочинця, у т.ч. шляхом проведення з недотриманням установлених процесуальним законом вимог огляду чи обшуку, не утворює складу злочину, передбаченого ст. 162 ККУ.

Основні висновки. Отже, проаналізувавши проблему бездомних в Україні та методи її вирішення, які пропонує держава, можна дійти висновку, що розв'язання проблеми безпритульності в Україні є головним

обов'язком, насамперед, держави, основними напрямками правової політики якої, найближчим часом, має стати подальше реформування системи нормативно-правового забезпечення захисту такої категорії суспільства, як безпритульні та безхатченки, тому що, на сьогодні, благодійні фонди та організації роблять для безпритульних значно більше, ніж державні організації покликані на допомогу даній верстві населення. Саме це стане запорукою позитивних зрушень у цій сфері в найближчому майбутньому та дозволить зробити таке явище, як мінімум, менш розповсюдженим на території держави, а як максимум викоринити його взагалі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України. Закон України від 28 червня 1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254k/96-вр> (дата звернення: 10.03.2020).
2. Протокол: юридичний інтернет-ресурс. URL: https://protocol.ua/kriminalniy_kodeks_ukraini_stattya_162/ (дата звернення: 10.03.2020).
3. Кримінальний кодекс України. Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>(дата звернення: 10.03.2020).
4. Житловий Кодекс Української РСР. Закон України від 30.06.1983 № 5464-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10> (дата звернення: 10.03.2020).

Наталія РУДНЄВА,

студентка 2 курсу

гуманітарно-економічного факультету
Науковий керівник: **Наталія ІВАНОВА,**
к.політ.н., доцент (БДПУ)

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ДІТЕЙ-СИРОТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

Актуальність. Дитинство – найважливіший період у становленні кожної людини як особистості. Дитячі роки дуже відповідальні, адже від того як ставляться до дитини залежить її подальша доля в суспільстві.

Соціальний захист дітей є дуже актуальним на теперішній час. Найкращим середовищем для життя дитини є родинний дім, люблячі батьки, гарна емоційна атмосфера, достатній ступінь уваги, що приділяється дитини та гарне ставлення до дитини. І тут постає проблема, що не кожна дитина має таку сім'ю, для цього існують прийомні сім'ї, котрі допомагають дитині відчувати себе дитиною. Дуже важливою є допомога сім'ям, що виховують дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Ступінь досліджуваності проблеми. У вітчизняній юриспруденції окремі аспекти проблеми соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування відображені в роботах Потопахіної О. М., Зілковської Л. М., Стоянкової Т. А., Ковальчук І. В., Логвинової М. В., Мордань О. О., Москалюк В. Ю., Черновалюк Ю. Ю. та ін. Однак,

незважаючи на ґрунтовність наукових робіт, значне коло питань щодо правового забезпечення соціального захисту дітей-сиріт залишається недостатньо розглянутим.

Мета і методи дослідження. Метою даного дослідження є спроба вивчити рівень забезпечення повного соціального захисту сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Сутність дослідження. Відповідно до ст. 46 Конституції України - діти-сироти та діти позбавлені батьківського піклування мають право на матеріальне забезпечення та допомогу з боку держави.

Пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом.

Основними засадами державної політики щодо соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа є:

- створення умов для реалізації права кожної дитини на виховання в сім'ї;
- виховання та утримання дітей за принципом родинності;
- сприяння усиновленню дітей, створення системи заохочення та підтримки усиновлювачів;
- забезпечення пріоритету форм влаштування;
- захист майнових, житлових та інших прав та інтересів таких дітей;
- створення належних умов для їх фізичного, інтелектуального і духовного розвитку, підготовки дітей до самостійного життя;
- забезпечення права на здоровий розвиток;
- забезпечення соціально-правових гарантій [2, ст. 3].

Допомога та утримання таких дітей не можуть бути нижчими за встановлені мінімальні стандарти, що забезпечують кожній дитині рівень життя, необхідний для фізичного, розумового, духовного, морального та соціального розвитку на рівні, не нижчому за встановлений прожитковий мінімум для таких осіб [1].

Право на повне державне забезпечення в навчальних закладах мають діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, віком до вісімнадцяти років та особи з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, при продовженні навчання до 23 років або до закінчення відповідних навчальних закладів.

Випускники навчальних закладів із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, забезпечуються за рахунок навчального закладу або відповідної установи у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, одягом і взуттям, а також одноразовою грошовою допомогою в розмірі не менше шести прожиткових мінімумів для осіб відповідного віку. Нормативи забезпечення одягом і взуттям затверджуються Кабінетом Міністрів України. За бажанням випускників навчальних закладів їм може бути видана грошова компенсація в розмірі, необхідному для придбання одягу і взуття.

Державні соціальні стандарти, нормативи споживання, нормативи забезпечення є однаковими для всіх дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа, незалежно від форми їх

влаштування та утримання, і затверджуються відповідно до законодавства [2].

Основною формою соціальної допомоги дітям-сиротам та дітям, які залишилися без піклування батьків, є соціальний патронаж – система заходів щодо підтримки умов, достатніх для забезпечення життєдіяльності дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків, з метою подолання життєвих труднощів, збереження, підвищення їх соціального статусу. Соціальний патронаж передбачає організацію постійної роботи в дитячих будинках сімейного типу, інтернатах, підбір сімей, які беруть дітей-сиріт з дитячих будинків та інтернатів на вихідні та канікули до себе додому, постійну роботу фахівців Центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді з дітьми-сиротами в сім'ях опікунів [3].

Спеціалістами таких центрів надається постійна психологічна, педагогічна, інформаційна та юридична допомога батькам-вихователям та дітям-сиротам, які перебувають у дитячих будинках сімейного типу.

Законодавство України гарантує цілу низку пільг і допомоги дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківської опіки, але все одно цього не достатньо, значна частина дитячих будинків та шкіл-інтернатів має слабку матеріально-технічну базу, потребує ремонту житлових та службових приміщень. Вихованці інтернатних закладів забезпечені одягом і взуттям на 60–70%. Матеріальні потреби дітей адміністрація дитячих закладів змушена вирішувати за рахунок спонсорських коштів, отримати які дуже непросто [4].

Основні висновки. Отже, проблема сирітства в Україні породжує низку інших проблем – дитячу злочинність, насильство у сім'ї, наркоманію, хвороби та навіть торгівлю дітьми. Для того, щоб цього не сталося потрібно з дитинства піклуватися про дітей та добре виховувати їх, адже сучасне виховання дітей – це свідомий вибір майбутнього.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2020. 112 с.
2. *Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : Закон України від 13 січня 2005 року № 2342-IV.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15> (дата звернення 06.03.2020).
3. *Право, суспільство, держава на захисті дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського спілкування.* Українське право: веб-сайт. URL: <https://ukrainepravo.com/scientific-thought/pravova-pozytsiya/pravo-suspilstvo-derzhava-na-zakhisti-ditey-sirit-i-ditey-pozbavlenikh-batkiuskogo-pikluvannya/> (дата звернення 06.03.2020).
4. Баран А. В. Права дітей-сиріт, позбавлених батьківського піклування, в Україні: проблеми реалізації та захисту. *Актуальні проблеми правознавства.* 2016. №1. URL: <http://appj.tneu.edu.ua/index.php/appj/article/view/1> (дата звернення 06.03.2020).

Дар'я САЛЬНІКОВА,

студентка 4 курсу

гуманітарно-економічного факультету

Науковий керівник: **Катерина ДУДОРОВА,**

к. ю. н., доцент (БДПУ)

СКЛАД СПАДЩИНИ ЗА ЦИВІЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Актуальність. Сучасні соціально-економічні умови значно прискорюють життєвий цикл людини, що зумовлює підвищену увагу до її прав і обов'язків, які перейдуть у складі спадщини до інших осіб – спадкоємців. Склад спадщини охоплює широке коло різноманітних прав і обов'язків спадкодавця, носієм яких він був за життя, та які не припинилися зі смертю. При цьому елементи спадщини не є однорідними, а мають певні особливості, які у контексті визначення їх сутності мають стати предметом наукового дослідження. Порівняно із попередніми історичними періодами коло прав і обов'язків фізичної особи, які входять до складу спадщини, істотно розширилося, хоча цивільно-правова регламентація їх переходу у порядку спадкування майже не змінилася, що породжує низку проблем, пов'язаних із здійсненням спадкових прав на об'єкти сучасного майнового обороту. Узагальнення і вирішення поставлених питань диктує звернення до проблематики складу спадщини.

Ступінь досліджуваності проблеми. Серед представників української юриспруденції проблематика прав і обов'язків спадкодавця у складі спадщини не була предметом окремого дослідження, хоча останнім часом тематиці спадкового права присвячені наукові дослідження Ч. Н. Азімова, М. К. Галянтича, О. В. Дзери, А. С. Довгерта, І. В. Жилінкової, Ю. О. Заїки, Н. С. Кузнецової, Л. В. Лещенка, В. В. Луця, Р. А. Майданика, О. О. Отраднової, О. П. Печеного, О. А. Підпригоги, З. В. Ромовської, М. М. Сібільова, І. В. Спасибо-Фатєєвої, Є. О. Харитоновна, Я. М. Шевченко та ін.

Методи і мета дослідження – з'ясування сутності складу спадщини з виявленням юридичної природи та особливостей її елементів, місця в системі об'єктів цивільних правовідносин. Під час роботи були використані такі методи дослідження, як порівняльно-правовий та проблемно-пошуковий.

Сутність дослідження. Права і обов'язки у складі спадщини мають свої особливості. Зокрема, слід виділити такі, що переходять у порядку спадкування самостійно та такі, що успадковуються лише разом із іншими правами і обов'язками, як складові останніх. До останньої групи доцільно віднести право на захист права власності шляхом витребування майна з чужого незаконного володіння, у тому числі і від добросовісного набувача (ст. ст. 386-387 ЦК). У свою чергу, право на захист права власності виникає лише за наявності самого права. Тобто право на витребування майна переходить до спадкоємців не само по собі, а лише з переходом до них права власності. У зв'язку з цим у складі спадщини виокремлені самостійні та пов'язані (несамостійні) елементи. Слід сказати, що у ст. 1218 ЦК навіть приблизно не перераховані права і обов'язки, що включаються до складу спадщини. Нормами Книги Шостої ЦК не охоплені важливі і складні у плані

забезпечення спадкового правонаступництва об'єкти (наприклад, цінні папери, право на частку (пай) у статутному капіталі підприємницького товариства, права вимоги та ін.), тому законотворчість у цьому питанні повинна стати перспективним напрямком розвитку законодавства. Входять до складу спадщини найбільш «значні» групи прав: речові і зобов'язальні, а також інші майнові права, які не мають окремої назви. Група речових прав включає право власності та інші речові права, група зобов'язальних — права вимоги за договорами. Решта майнових прав, які не можуть бути зведені ані до зобов'язальних прав вимоги, ані до речових прав, об'єднані досить специфічними елементами, відмінними за підставами виникнення, юридичною природою та іншими ознаками. Перш за все це майнові права інтелектуальної власності (ст. 424 ЦК). Крім того, в цю групу входять також права, які виникли у спадкодавця з підстав, не пов'язаних із цивільно-правовими відносинами, але перехід яких у порядку спадкування є можливим. До цієї ж групи відносяться також майнові права, які виникли у спадкодавця у зв'язку з порушенням за життя його речових, зобов'язальних або ж немайнових прав, але не були ним здійснені, наприклад права на отримання різного роду компенсацій та грошових виплат.

Основні висновки. Таким чином, можемо зробити висновок, що у складі спадщини виокремлені самостійні та пов'язані (несамостійні) елементи. Це дає підстави визначити права у порушеному стані, і як наслідок, права на захист права власності такими, що входять до складу спадщини у якості несамостійних елементів. Стан суб'єктивних прав спадкодавця в аспекті включення до складу спадщини не має значення, оскільки до спадщини включаються права спадкодавця також і в порушеному стані.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лещенко Л. В. Деякі проблемні питання складу спадщини за цивільним законодавством України. *Сучасні проблеми цивілістики: матеріали «круглого столу»*, присвяч. пам'яті проф. Чингізхана Нуфатовича Азімова, м. Харків, 21 грудня 2012 р. / Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Х.: ФОП Лібуркіна Л. М., 2013. С. 167-169.

Геннадій СЕНТЮШКІН,

студент 3 курсу

гуманітарно-економічного факультету

Науковий керівник: **Олег КРУГЛОВ,**

к.ю.н., доцент (БДПУ)

ВІДНЕСЕННЯ ІНОЗЕМЦІВ ДО СКЛАДУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Актуальність. Посилення децентралізаційних тенденцій в Україні обумовлює необхідність проведення ґрунтовних досліджень у сфері визначення суб'єктного складу муніципальних правовідносин. Складність здійснення відповідного процесу, яка обумовлена суперечливим характером положень чинного законодавства, а також наявністю загрози виникнення сепаратистських ідей, обумовлює актуальність даної роботи.

Ступінь досліджуваності проблеми. Проблемі визначення суб'єктного складу муніципальних правовідносин приділяли увагу такі науковці, як М. Баймуратов, О. Батанов, В. Кампо, В. Кравченко та ін. Проте питання доцільності віднесення іноземців до складу територіальної громади як правило залишалося за межами їх уваги.

Мета дослідження полягає в огляді та аналізі категорії “суб'єкти територіальної громади” та визначенні потенційних напрямів її вдосконалення.

Методи дослідження. У роботі були використані як загальнонаукові методи пізнання (аналіз, синтез, індукція, дедукція та ін.) так і спеціально-юридичні способи здійснення наукових досліджень (формально-юридичний, теоретико-юридичний тощо).

Сутність дослідження. У ст. 7 Конституції України вказується, що в Україні визнається і гарантується місцеве самоврядування [1]. Для тлумачення терміну “місцеве самоврядування” необхідно ознайомитись зі ст. 140 цього нормативного акту, де зазначається, що місцеве самоврядування є правом територіальної громади - жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста - самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. Аналізуючи викладені статті, можна дійти висновку, що мати громадянство України для того, щоб бути членом територіальної громади – не обов'язково. Такого тлумачення дотримуються і автори Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”, адже в статті 1 цього закону вказується, що територіальна громада - жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр [2].

Виходячи з цих понять, постає питання визначення статусу іноземців, які постійно мешкають на певній території, сплачують податки до бюджету, як місцевого так і державного, мають бізнес та вкладають грошові ресурси в розвиток інфраструктури, тобто є членами територіальної громади, але позбавлені права не тільки приймати участь у формуванні представницьких органів, але також права на заняття певних посад у місцевому самоврядуванні. Це вказано в статті 38 Основного закону: “Громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування”.

З огляду на практику деяких країн Європейського союзу, ми вважаємо, що Україні необхідно ратифікувати Конвенцію Ради Європи “Про участь іноземців у суспільному житті на місцевому рівні”. Так, відповідно до ст. 6 цієї конвенції кожна країна, яка ратифікувала цю Конвенцію, зобов'язується надати кожному постійному мешканцю-іноземцю право голосувати та висувати свою кандидатуру на виборих до органів місцевого самоврядування, якщо він відповідає тим правовим вимогам, які пред'являються громадянам, і, крім того, на законних підставах постійно мешкає у відповідній державі протягом п'яти років, що передують виборам [3].

Основні висновки. На нашу думку, іноземці, які постійно мешкають на певній території, та є членами територіальної громади, повинні мати право впливати на місцеву політику, яка безпосередньо їх торкається, мати можливість відстоювати інтереси районів, міст, сіл та селищ в якості депутатів міських та районних рад, а також обирати і бути обраними в якості міського голови, або старости села або селища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>. (дата звернення: 13.03.2020).

2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>. (дата звернення: 13.03.2020).

2. Конвенція про участь іноземців у суспільному житті на місцевому рівні від 05 лютого 1992 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_318. (дата звернення: 13.03.2020).

Олена ТАРАН,

студентка 4 курсу

гуманітарно-економічного факультету

Науковий керівник: **Наталя ІВАНОВА,**

к.політ.н., доцент (БДПУ)

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВОСУДДЯ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ СВІТОВИХ МОДЕЛЕЙ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЮСТИЦІЇ

Актуальність. Тема роботи є надзвичайно актуальною, оскільки охоплює коло питань, пов'язаних з організацією судової влади в Україні в контексті світових моделей правосуддя.

Сьогодні Україна перебуває в процесі постійного конституційного будівництва та вдосконалення державного апарату, в тому числі, і центральних інституцій держави. Провідне місце в системі державних органів поряд з Верховною Радою, Кабінетом Міністрів, Президентом України займає Конституційний Суд як єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні. Саме тому, з огляду на виключне місце Конституційного Суду України у механізмі взаємостримування і урівноваження діяльності органів державної влади актуальним постає аналіз конституційно-правового статусу єдиного органу конституційної юрисдикції в Україні в контексті світових моделей.

Ступінь досліджуваності проблеми. Основою для дослідження з означеної проблематики послужили нормативно-правові акти України, а також публікації та монографії українських і зарубіжних авторів у галузі конституційного права, серед яких Годованець В. Ф., Журавський В. С., Кравченко В. В., Погорілко В. Ф., Тацій В. Я., Тодика Ю. М., Хавронюк М. І. та ін.

Мета даної роботи полягає в тому, щоб на підставі комплексного аналізу конституційного права України з'ясувати місце конституційного правосуддя України в контексті світових моделей конституційної юстиції.

Сутність дослідження. Судова влада є вагомим аргументом сили, яка в суспільних відносинах є необхідною для кожної із гілок влади. У будь-яких історичних обставинах за допомогою судової влади державою створювалася можливість правосуддя, здатність забезпечити судовий захист інтересів і відновлення порушених прав. Конституційне правосуддя – принципово новий для України конституційно-правовий інститут і реальність української державно-правової дійсності. Загалом діяльність органів конституційного правосуддя являє собою конституційний контроль – перевірку законів та інших правових актів на їх відповідність Основному Закону країни.

Історично конституційне правосуддя виникло з метою перевірки конституційності законів. Потім предметом розгляду конституційних судів стало питання конституційної відповідальності глави держави у випадку його державної зради, порушення ним Конституції та інше (імпічмент) [1, с. 154]. Виділяють два види спеціалізованих органів конституційного контролю – конституційні суди та конституційні ради. Останні вважаються подібною до судової влади. Різниця між ними, головним чином, процесуальна. Конституційний суд – орган, який застосовує змагальну і голосну процедуру розгляду справ. Конституційна рада – орган, у якому така змагальність практично відсутня або має умовний характер. Аналіз діяльності Конституційного Суду України дозволяє мені зробити висновок, що відповідну контрольну функцію Конституційний Суд України здійснює при розв'язанні питань про відповідність законів та інших правових актів Конституції України, додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справ про відставку Президента України з поста в порядку імпічменту (ст. 150, 151 Конституції України, ст. 13, 39 Закону України «Про Конституційний Суд України»).

Однак Конституційний Суд України виконує не тільки контрольні повноваження, встановлені Конституцією України та спеціальним законом. Характеризувати Конституційний Суд України як тільки орган контролю не можна, оскільки, крім конституційного контролю, він здійснює офіційне тлумачення Конституції України та законів України (ст. 150, 151 Конституції України, ст. 13 Закону України «Про Конституційний Суд України»).

Конституційне правосуддя як різновид правосуддя має такі основні ознаки:

- 1) наявність конституційних судів як спеціалізованих судових органів конституційного контролю;
- 2) автономне становище судів в ієрархії судових органів;
- 3) самостійна процесуальна форма розвитку конституційного правосуддя;
- 4) юридична сила рішень конституційного правосуддя прирівняна до юридичної сили Конституції;
- 5) особлива система законодавства, яка регулює конституційне правосуддя [1, с. 23].

Зазначені ознаки в повному обсязі, на мій погляд, притаманні і діяльності Конституційного Суду України. Цей орган виступає конституційним органом влади спеціальної компетенції, функції якого мають самостійний характер й займають важливе місце серед інструментів механізму стримувань і противаг [3, с. 114]. Конституції різних держав приділяють у різній ступені увагу питанням формування органів конституційної юстиції. У Данії та Норвегії, наприклад, конституційний контроль здійснюють загальні суди на основі судової практики або судового прецеденту у зв'язку з відсутністю в Конституціях цих країн спеціальних вказівок щодо забезпечення ними такого контролю. В Аргентині та США конституційний контроль судів загальної юрисдикції лише якоюсь мірою базується на положеннях конституцій, яким суди дали власну інтерпретацію. Цьому питанню присвячені цілі розділи і окремі статті Конституцій, а також спеціальні закони. В той самий час у ФРН, Російській Федерації діяльність органів конституційного контролю в Конституціях визначається окремими статтями, які не об'єднані в розділи [4, с. 47].

Таким чином, аналіз розвитку конституційної юстиції в Україні надає змогу визначити її як найбільш наближену до європейської моделі із закріпленням в Основному Законі функцій, завдань і повноважень єдиного органу конституційної юрисдикції – Конституційного Суду України.

Проте, враховуючи тенденції розвитку сучасного державотворення, вважаємо, що поділ моделей конституційної юстиції на два види, на нашу думку, є досить умовним, оскільки, все більшого розвитку отримують змішані моделі, що містять у собі елементи тієї й іншої, існують також змішані моделі, які поєднують у собі обидві названі моделі.

Очевидно, що сьогодні діяльність єдиного органу конституційної юрисдикції в Україні не дає достатньо підстав характеризувати її як суспільно належну і професійну. Більше того, вона іноді перебуває поза фаховими або іншими об'єктивними оцінками. При цьому можна констатувати чи не абсолютну залежність якості цієї діяльності від політичного середовища, в якому вона організовується і здійснюється. Водночас у світовій практиці конституціоналізму інститути конституційного контролю за визначенням виступають (в Україні – хоча б на перспективу) важливим інструментом у гарантуванні реалізації основного закону, у створенні стану, за якого верховенство права постає постулатом суспільного буття [5, с. 180].

Основні висновки. Отже, можна зробити висновок, що конституційне правосуддя в Україні в контексті світових моделей конституційної юстиції найбільш наближене до європейської моделі. Проте у процесі розбудови України як демократичної, соціальної та правової держави відчувається все гостріша потреба у конституційній юстиції, яка найбільш комплексно захищатиме конституційні приписи від порушень за законодавчому, виконавчому та інших рівнях здійснення державної влади. Саме тому вкрай необхідним є вироблення такої конструктивної моделі конституційної юстиції, яка могла б ввібрати позитивні риси обох чинних моделей і забезпечити належну реалізацію та захист Конституції України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Витрук Н.В. Конституционное правосудие. Судебное конституционное право и процесс: Учеб. пос. для вузов. М.: Закон и право, ЮНИТИ, 1998. 383 с.
2. Портнов А.В. Теоретичні основи формування конституційного судочинства в Україні: монографія. К.: Логос, 2008. 135 с.
3. Савчин М.В. Конституційний Суд України як гарант конституційного ладу : дис. к.ю.н.: 12.00.02 / Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. К., 2004. 186 с.
4. Конституційне судочинство. Американський та український досвід. К.: Ін-т демократії ім. П. Орлика, 1999. 196 с.
5. Шаповал В. М. Конституційний Суд України. *Державотворення і правотворення в Україні: досвід, проблеми, перспективи* / за ред. Ю. С. Шемшученка. К.: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. С. 198-216.

Юлія ШАПОВАЛ,
магістрантка 1 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Науковий керівник: **Катерина ДУДОРОВА,**
к. ю. н., доцент (БДПУ)

**ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ ДИТИНИ: БОРОТЬБА
ЗІ СТЕРЕОТИПАМИ**

Актуальність. Дитинство – найважливіший період людського життя. Виховання дитини, належна увага, турбота, батьківська любов – основні критерії формування морально та фізично здорової особистості в майбутньому. Від того, як минуло дитинство, залежить якою людиною стане дитина.

Існує чимало дискусійних питань щодо ролі батька й матері у процесі виховання. Коли існує сім'я, обов'язки щодо виховання дитини розподіляються між батьками рівномірно, але коли сім'я перестає існувати, роль батьків, як показує практика, дещо видозмінюється. Внаслідок розлучення гостро постає питання щодо місця проживання дитини з кимось із батьків. Останнім часом, через значне зростання кількості сімейних спорів, це питання стає все більш актуальним та викликає чимало дискусій. В теорії, згідно законодавства України, батьки мають рівні права на дитину, однак, все частіше в суспільстві лунають думки, що на практиці Україна – це країна батьківської дискримінації, де пріоритет над дитиною, у більше як 90 % спорів, надається матері.

Ступінь досліджуваності проблеми. Визначення місця проживання дитини належить до особистих немайнових прав батьків. Дослідженням цього питання займалися такі вчені як А. Кушніренко, Г.Гаро, О. Бобак, О. Гоменюк, Б. Левківський, О. Мельник, Р.Стефанчук, Т. Лісничка, Г. Резнік, С. Лов'як, Г. Тріпульський та ін.

Мета дослідження полягає у постановці та розкритті проблеми визначення місця проживання дитини.

У дослідженні були використані такі **методи** як історико-правовий, формально-юридичний, метод інтерпретації та узагальнення.

Сутність дослідження. Протягом багатьох років незалежності нашої держави позиція суддів була одноголосною: діти повинні проживати з матір'ю. Десятиліттями рішення суддів базувалося на 6-му принципі Декларації прав дитини, прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1959 року, де зазначається, що «... малолітню дитину не слід, крім тих випадків, коли є виняткові обставини, розлучати зі своєю матір'ю» [1]. Винятковими обставинами вважалися зловживання наркотичними засобами та спиртними напоями, відсутність самостійного доходу і т. ін. У Єдиному державному реєстрі судових рішень лише за останні 10 років простежується близько 50 000 рішень із застосуванням вищезазначеного принципу. Це дає підстави говорити про обмеження прав батька та ігнорування ст. 141 Сімейного кодексу, яка передбачає рівність між батьками.

З 2015 року в Україні почала діяти громадська організація під назвою «Батько має право», яка об'єднала тисячі людей, які боронять своє право піклуватися про дитину та проживати поруч із нею. Основною метою такої організації є захист інтересів дитини, забезпечення рівності прав обох батьків, примус держави до ефективного захисту прав батьків і дітей тощо. Засновники організації вважають, що судді здійснюють правосуддя на основі вищезгаданої Декларації. Втім, фахівець у сфері сімейного права Юлія Дузь зауважує, що батька дискримінує не Декларація, а звичаєве право. Голова підкомітету з питань гендерної рівності Ірина Сулова наголошує на тому, що українські судді віддають перевагу матерям саме через гендерні стереотипи. Самі ж юристи погоджуються з фактом наявності дискримінації батька в Україні, однак, вважають, що вона не пов'язана з Декларацією.

Певні зрушення відбулися 17 жовтня 2018 року, коли Верховний Суд прийняв постанову, за якою залишено в силі рішення судів попередніх інстанцій щодо визначення місця проживання дитини з батьком, адже це відповідає, в першу чергу, інтересам дитини [2]. Велика Палата ВС пояснила, що під забороною розлучення дитини з матір'ю, в контексті Декларації прав дитини, слід розуміти не обов'язковість спільного проживання дитини з матір'ю, а право на їх спілкування. Постанова містить чимало посилань на висновки Ради Європи та практику Європейського суду з прав людини.

Основні висновки. Таким чином, вищезазначена постанова є значним кроком на шляху до вдосконалення судового розгляду справ. Як, зазначається у пункті 1 ст. 3 Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 р.: в усіх діях щодо дітей першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини. Про це завжди слід пам'ятати, розвіюючи застарілі стереотипи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Декларація прав дитини від 20 листопада 1959 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384/card5 (дата звернення: 22.01.2020)
2. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 17 жовтня 2018 року. по справі № 402/428/16-ц. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77361954> (дата звернення: 22.01.2020)

Марина Авекина,

магістрантка 2МРМЛ

факультет філології та соціальних комунікацій

Научний керівитель: Анна Вусик,

к. філол. н., доцент (БГПУ)

ОСОБЕННОСТИ ЯЗЫКОВОЙ ИГРЫ ИНТЕРНЕТ-ПОСТЕРОВ

Современный человек живёт в эпоху информационной революции. Вокруг нас постоянно растёт объём информации, усиливается информационное давление. Сегодня человечество поставило себе на службу глобальную компьютерную сеть Интернет, представляющую собой особое лингвистическое пространство. Как справедливо отмечает Т. Б. Радбиль, «эта сфера выступает в роли определенной «питательной среды» для возникновения инноваций, которые, в свою очередь, являются показателями языковой активности коммуникантов в сфере обновления средств языковой экспрессии, а порою и просто – в целях развлечения» [16, с. 238].

Внедрение различных компьютерных технологий оказывает влияние на человека, воспринимающего информацию. В последние годы психологи стали говорить о появлении так называемого «экранного поколения», то есть людей, которые намного легче воспринимают информацию с экрана, нежели в печатном виде. Главная особенность экрана – это значительный объём визуальной, графической информации по отношению к вербальной, текстовой. Языковое содержание во многом начинает определяться иллюстративным компонентом, в результате чего появляются гибридные текстовые образования, в которых вербальная часть не может существовать автономно от иконической. Особым пространством функционирования подобных текстов является как раз сеть Интернет, в которой мы можем встретиться с разнообразными карикатурами, веб-комиксами, демотиваторами. Всё это объясняет повышенный интерес к особенностям, механизму функционирования и взаимодействию компонентов так называемых креолизованных текстов. Языковая игра в демотивационных постерах находит отражение практически на всех языковых уровнях и рождается в результате целостного восприятия реципиентом графического и вербального компонентов. Даже если в самом тексте подписи языковая игра отсутствует, она может реализовываться за счёт органичного и в то же время противоречивого сочетания изображения и слогана.

Довольно часто языковая игра в демотиваторах создаётся за счёт присутствия дополнительных смысловых компонентов, которые не находят прямого выражения. Реципиенту предлагается восстановить эти смыслы путём ассоциативной цепочки, основываясь на собственном опыте или определённых культурологических знаниях. С этой особенностью демотивационных постеров связана одна из функций языковой игры в них – парольная. Авторы при создании демотиваторов иногда намеренно привлекают такие смысловые компоненты, которые способны восстановить не все Интернет-пользователи, а лишь «избранные».

Языковая игра на графическом уровне чаще всего оказывается связанной с визуальными неологизмами. Эти новообразования реципиент прочитывает дважды: сначала привычное слово, а затем выделенный в нём компонент, имеющий самостоятельное значение. Визуальная составляющая постера при этом становится своеобразным обоснованием для преобразования привычного графического облика слов. Денотативно соотносясь с известной языковой единицей и маркированным компонентом, изображение помогает установить их смысловую связь, которую имел в виду автор демотиватора.

Богатый материал предоставляет лексический уровень языка. Здесь языковая игра может достигаться при помощи следующих способов: обыгрывания полисеманта, омонимов или лексических синонимов, использования метафорического переноса, а также преобразования устойчивых словосочетаний. Именно креолизованная природа демотиватора позволяет соединить в одном контексте два значения многозначного слова или буквальное и фразеологическое значение устойчивого выражения. Причём в вербальном компоненте чаще всего бывает представлено вторичное, переносное значение полисеманта, а визуальный элемент реализует значение первичное, прямое. При обыгрывании омонимов графическое изображение обычно соотносится с языковой единицей, значение которой обладает большей абстрактностью, а подпись демотиватора – с той, значение которой конкретно. Если в языковой игре участвуют устойчивые выражения, то несвободное значение реализовано вербальным компонентом, а исходное значение лексем словосочетания – визуальным рядом.

Полисемия и омонимия проявляют себя и на других языковых уровнях – словообразовательном и синтаксическом. Речь идёт прежде всего об обыгрывании многозначности производящего слова и сочетании синтаксической омонимии с лексической. Реализации неоднозначности вновь способствует синтетическая природа постера.

Языковая игра на словообразовательном уровне может также создаваться за счёт создания окказиональных слов по определённым моделям узуального словообразования или с помощью междусловного наложения. Производящие основы обычно позволяет восстановить визуальный компонент демотиватора.

Использование прецедентных феноменов в демотиваторах связано прежде всего с помещением их в новый непривычный контекст в качестве нестандартного и неожиданного описания проблемной ситуации, которая задаётся с помощью визуального ряда.

Создание демотиваторов заставляет их авторов непроизвольно задумываться над языковыми вопросами полисемии и омонимии, а также рефлексировать над языковой картиной мира, например, в случаях ложной этимологии слов. Вместе с тем языковая игра в демотиваторах может выполнять эвфемистическую функцию, становясь своеобразным прикрытием для выражения табуированных понятий и запретных тем, а также функцию дискредитирующую, связанную с непрямым выражением речевой агрессии. Демотивационные постеры, таким образом, наглядно

демонструють тенденцію к намеренной вульгаризации Интернет-пространства.

ЛІТЕРАТУРА

Куранова Т.П. Функции языковой игры в медиаконтексте // Ярославский педагогический вестник. – 2010 – № 4 – Том I. С. 272-277.

Щурина Ю.В. Интернет-мемы как феномен интернет-коммуникации // Научный диалог. №3. Филология. – Екатеринбург, 2012. – С. 160-172.

Аміна БОРУНОВА,

студентка 2 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ірина ШИМАНОВИЧ,**

к.пед.н., доцент (БДПУ)

ФУНКЦІОНУВАННЯ АНІМАЛІЗМІВ У ФРАЗЕОЛОГІЧНОМУ КОРПУСІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Наше дослідження присвячене питанню функціонування назв тварин у фразеологічному корпусі англійської мови. Взаємодія людини із навколишнім світом, у тому числі із тваринним з давніх часів створювали передумови для формування образу світу. В етносвідомості виникали певні сценарії, які знаходили своє відображення у мовній картині світу. Пізнаючи об'єктивний світ, людина свідомо або мимоволі порівнювала себе із об'єктами довкілля. Результати цього досвіду втілювалися у мовних одиницях. Особливо яскраво це виявляється у стійких словосполученнях. Фразеологічний корпус мови є невичерпною, а, отже, завжди, актуальною темою для дослідників.

Одним із продуктивних способів фраземної деривації є їх утворення на базі слів-символів. В основі фразеологічної символіки лежать, як правило, загальнозживані, загальновідомі слова, як правило, назви об'єктів навколишнього світу. До таких, відносять, зокрема, назви тварин. Ми припускаємо, що зооніми є одним з найдавніших прошарків у народній символіці, адже спостереження за тваринами, їхньою поведінкою велися ще первісною людиною.

Зоосимволіка виступала предметом досліджень багатьох вчених. Функціонування тваринних образів у мовних картинах світу досліджувалося у працях О.Л. Березовича, Т.І. Гончарової, О.А. Куцик, Т.В. Леонтєвої, С.М. Толстої, О.Є. Туленцевої та ін.

Мета нашого дослідження полягає у виявленні особливостей функціонування анімалізмів у структурі англійських фразеологічних одиниць. Джерелом фактичного матеріалу став англо-російський фразеологічний словник А.В. Куніна [1].

Розв'язання поставленої мети передбачає вирішення наступних завдань:

- встановити кількісні характеристики вживання анімалізмів у структурі фразем англійської мови;
- дослідити фраземи з точки зору аксіологічного потенціалу;

- провести аналіз мотивації фразеологічних одиниць із анімалістичним компонентом.

Для досягнення мети та виконання поставлених завдань були використані наступні методи дослідження: теоретичний аналіз лінгвістичної літератури з теми дослідження, метод суцільної вибірки.

У системі мови назви тварин утворюють особливе семантичне поле – зооніми. Зооніми можуть функціонувати в якості самостійних лексичних одиниць, можуть вони також входити до складу різних зрощень фразеологізмів, ідіом, прислів'їв, приказок, де вони можуть функціонувати в якості людино-значущих або предметно-значущих метафор: мишача метушня, хід конем та інші. В більшості випадків вирази із зоонімами втратили свою мотивацію і відносяться до ідіом: підкласти кому-небудь свиню – «влаштувати кому-небудь неприємність».

Зооніми можуть зустрічатися як у вигляді окремих лексем - *ворона, осел, ведмідь, орел*; англ.: *bear, bull, pig, fox*, так і в якості компонентів зоофразеологічних одиниць, таких як, наприклад: *kit в мішку, (бігти) як щури з корабля, підсадна качка, собака на сні, телячі ніжності, бідний як церковна миша, козел відпущення, вовк в овечій шкурі*; англ.: *as blind as a bat, like a bear with a sore head, play cat and mouse, white elephant, a big frog in a little pond*.

Часто вживаються порівняння і метафори, засновані на подібності між твариною і людиною. Порівняння можуть бути підрозділені на логічні (необразні) і образні, які, у свою чергу, включають порівняннo-словосполучення з формальними елементами *like, as, as if*, наприклад: *like a bull in a china shop, crazy like a fox, quiet as a mouse*, і порівняння – складні слова з елементами - *like, - shaped, - looking*, вживані як епітети, наприклад, *monkey-looking*.

Зооморфізми в різних мовах описують зовнішність, характер і стиль поведінки, професійну діяльність людини, його відношення до протилежної статі, сім'ї, дітей. Англійська мова показує людину як індивідуальність, особу, акцентуючи такі позитивні якості, як змагальність, самостійність, засуджуючи шахрайство і недобросовісність, наприклад, *tiger* - "небезпечний супротивник, сильний гравець"; *alone wolf* – "людина, діюча самостійно"; *barracuda* – "егоїстичний, нечесний ділок, хижак"; *shark* – "шулер, шахрай, вимагач; митний чиновник; кишеньковий злодій"; *weasel* – "проноза, слизький тип, підлабузник"; *stalking horse* – "підставна особа, ширма".

Існують також анімалістичні образи для позначення перебільшення чийого-небудь впливу, важливості, небувалих оповідань, байок, нереальної тимчасової картини: *to have the wolf in the stomach* – "бути голодним як вовк"; *cock and bull story* – "неймовірна історія, розказана з метою обдурити кого-небудь"; *shoot (throw) the bull* – "нести нісенітницю, молоти нісенітницю"; *no room to swing a cat* – "яблуку ніде впасти"; *enough to make a cat laugh* – "і мертвого може розсмішити; дуже смішно"; *shaggy - dog story* – "довгий анекдот з абсурдним закінченням".

Велика кількість англійських зооморфізмів пов'язане з античною міфологією, історією і літературою. Багато з цих фразеологізмів носить інтернаціональний характер, оскільки зустрічаються в ряді мов. До античної міфології сходять, наприклад, наступні звороти: *Man is a wolf to a man*

(*Plautus*) – "людина людині вовк (Плавт)". Вираженням, пов'язаним з троянською війною, є *the Trojan Horse* – "троянський кінь, прихована небезпека.

Під час дослідження функціонування анімалізмів у фразеологічному корпусі англійської мови, було виявлено, що велика кількість англійських зооморфізмів пов'язана з античною міфологією, історією і літературою. Варто відзначити, що багато з цих фразеологізмів носить інтернаціональний характер, оскільки зустрічаються в ряді мов. Також було зроблено висновок, що характерна для англійської мови поліфункціональність компонента часом може свідчити про прагнення системи фразеологізму до відносної стабільності компонентної складової.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кунин А.В. Англо-русский фразеологический словарь / А.В. Кунин . – 6-е изд., стереотип. – М.: Рус.яз. – Медиа, 2005. – 501 с., [11]

Ірина ДОБРИННА,

магістрантка 2 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Лариса АЛЕКСЄЄВА,**

к.пед.н., доцент (БДПУ)

СТРУКТУРНЫЕ ТИПЫ ЭПИТЕТНЫХ КОМПЛЕКСОВ В ТЕКСТАХ ПРОИЗВЕДЕНИЙ М. ЦВЕТАЕВОЙ

Термин эпитет принадлежит к числу наиболее древних филологических терминов, предназначенных для описания выразительных средств, которые используются авторами литературных произведений. Несмотря на столь давнюю историю названного поэтического приема, общепринятого взгляда на эпитет в лингвистических трудах не наблюдается.

Проблемы функционирования тропов и стилистических фигур в художественном тексте исследовались многими учеными-языковедами – Ф. Буслаевым, А. Веселовским, В. Виноградовым, Г. Винокуром, Н. Вольской, Л. Зубовой, В. Жирмунским, А. Лободановым, А. Потебней, Н. Цветковой и др.

Лингвистическая природа эпитета сложна: здесь взаимодействуют языковые, стилистические и психологические факторы. Именно поэтому теория эпитета разработана еще недостаточно. Актуальность исследования обусловлена необходимостью проанализировать различные подходы к изучению эпитета, его образование, классификации, исследовать функционирование эпитета в идиолекте М. Цветаевой.

Объектом исследования является эпитет как художественное средство языка М. Цветаевой. Методы исследования: лингвистическое наблюдение, метод компонентного анализа структуры значения лексемы, контекстологический метод, семантико-стилистический метод описания языка.

Рассмотрев различные дефиниции эпитета, отметим, что точной, по нашему мнению, является дефиниция эпитета, сформулированная

И. Арнольд: эпитет – это “экспрессивная, оценочная характеристика какого-либо лица, явления, предмета, но необязательно образная” [1, с. 22].

Обычные, простые по структуре эпитеты в текстах М. И. Цветаевой составляют подавляющее большинство всех образных определений. *Под серпом равнодушны травы* [4, с. 161]; *Пенная проседь // Гневные волны!* [4, с. 43].

Основной корпус эпитетов, зафиксированных в творчестве М. Цветаевой, представлен прилагательными (качественными адъективами):

- эпитеты, выраженные качественным прилагательным в положительной степени: *В страну... печальных глаз...; Это голодной тоски обглодки; По холмам – круглым и смуглым* [4, с. 97];

- эпитеты, выраженные качественным прилагательным в сравнительной степени: *Насколько лес лучше моря...; Снеговее скатерти, Мертвец – весь сказ! // Вся-то кровь до капельки // К губам собралась!* [4, с. 121];

- эпитеты, выраженные качественным прилагательным в краткой форме. В краткой форме могут находиться признаки, описывающие явления природы, непостоянные в своих проявлениях или воспринимаемые с таковой позиции: *Воздух удушлив и сух; Воздух прян и как-будто отравлен; Скоро месяц, юн и тонок, // Сменит алую зарю* [4, с. 46];

- эпитеты, выраженные наречием, категорией состояния: с суффиксом *-о*: *О как солнечно и как звездно // Начат жизненный первый том!* [4, с. 433]; с суффиксом *-и* (или с *-ски*): *Склонился, королевски-прост; Все дьявольски-наоборот* [4, с. 324]; *Макс, мне было так братски // Спать на твоём плече!* [4, с. 78];

- эпитеты, выраженные существительным (апозитивами и предложно-падежными формами существительного). Апозитивы представлены разнообразными существительными с оценочным значением: *девочка-фея, мальчик-бред, девочка-смерть, отрок-царь, румянец-богатырь* и т.д.: *Торопись, ветрило-вихрь-бродяга...* [4, с. 239]; *Ночлег-человек, // Простор-человек, // Прошел-человек* [4, с. 105].

Итак, проведенное исследование эпитетов и эпитетных комплексов, функционирующих в текстах произведений М. И. Цветаевой, показало их большую коммуникативно-эстетическую значимость в идиолекте поэта, богатый экспрессивно-семантический потенциал и многообразие по всем линиям типологии эпитетов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арнольд И. В. *Стилистика. Современный английский язык*. Москва: Флинта: Наука, 2002. 384 с.
2. Барлас Л. Г. *Русский язык. Стилистика: Пособие для учителей* / Л. Г. Барлас. М. : Рольф ; Айрис-прес, 1999. 268 с.
3. Москвин В. П. *Эпитет в художественной речи // Русская речь*. 2001. №4. С. 28–34.
4. Цветаева М. И. *Избранные произведения*. Москва: Аспект-Пресс, 2002. 685 с.

Дрюк Наталія,

студентка 1 курсу маг-ри факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **С. М. Глазова,**

к. філол. н., доцент (БДПУ)

СТИЛІСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НОМІНАТИВНИХ РЕЧЕНЬ У ТВОРАХ МИКОЛИ ХВИЛЬОВОГО

За кілька останніх років уже цілком усталилася думка про те, що Микола Хвильовий є класиком української літератури, основоположником романтичної течії в ХХ столітті. Центральною для творчої манери М. Хвильового є проблема людини в її стосунках з революцією та історією, людини, яка спізнала весь трагізм буття сучасного їй світу. Романтично забарвлені герої Хвильового найчастіше вступають у гострий конфлікт із своїм часом, його одновимірною буденністю. Аналіз прозових творів М. Хвильового дозволяє зробити висновки, що письменник використовує еліптичні, номінативні, неповні речення, речення суб'єктивної оцінки, конструкції прямої мови, риторичні запитання, вставні слова та безсполучникові речення. Безумовно, таке спрямування дослідження є **актуальним**, так як народна мова його творів є малодослідженою.

Мета дослідження – аналіз функційно-стилістичних особливостей номінативних речень у творах Миколи Хвильового.

Опираємось на класифікацію, яку пропонує С. Бевзенко [1, С. 99], виділяємо такі види іменних односкладних речень у творчості М. Хвильового: номінативні, генітивні та вокативні речення.

Назва категорії номінативних речень походить від латинського терміна *casusnominativus* за граматичною природою головного члена відповідно до морфологічної форми його вираження. З-поміж інших типів односкладних речень номінативні вирізняються тим, що за способом вираження головного члена належать до іменних конструкцій.

Отже, **номінативні речення** – це односкладні речення типу *А от і клуні!* [4, С. 124], які стверджують наявність, існування якихось предметів, явищ, станів дійсності. Це іменні односкладні речення із загальним значенням буття, існування предмета мовлення чи думки [1, С. 101]. Порівняно із двоскладними й односкладними реченнями інших типів вони характеризуються відчутною своєрідністю. Визначальною їх особливістю є те, що їм властива фрагментарність і водночас велика інформативність. Вони називають не просто окремі деталі ситуації, а деталі дуже істотні, важливі, розраховані на досвід і уяву слухача або читача, такі, за якими він може уявити загальну картину описуваної ситуації чи події.

Мінімальний склад номінативного речення – один іменник у називному відмінку, який є його головним членом. Таке речення є номінативним непоширеним: *Дим...*[4, С.139]; *...Очі...*[4, С. 156]; *...Точка* [4, С. 162]; *Ніч* [4, С. 206]; *...Пауза* [4, С. 217].

Номінативні речення типу – *Ех ти, життя прокляте!* [4, С. 139], – *Ах, зелені мої сні за далеким невимовним* [4, С. 140] характеризуються особливістю вживання у творчості М. Хвильового. Так, зустрічаємо випадки, коли головний член номінативного речення у творах митця є виразником

особливого значення – значення предмета, що є істотною ознакою всієї ситуації. Це й зумовлює його специфічність. Головний член в даній ситуації має форму, що збігається з підметом, проте називає не носія ознаки, як у двоскладних реченнях, а ознаку особливого типу [2, С. 102]. Зважаючи на своєрідність своєї ознакової семантики, головний член номінативного речення не має властивостей присудка. Він не може вживатися зі зв'язкою і виражати модально-часові значення. Відношення названого ним предмета чи явища дійсності мовець передає тільки за допомогою інтонації. Повідомляючи окремі «предметні» деталі ситуації, номінативні речення завжди передбачають реальну модальність і одне зі значень теперішнього часу [2, С. 102]. Отже, стверджуючи наявність тих чи інших явищ, подій або предметів, номінативні речення не можуть вживатися зі значенням минулого або майбутнього часу. Водночас з їх семантики випливає, що вони не можуть бути заперечними, а лише стверджувальними, як от *Легенький золотий сум* [4, С. 135]; *Нарешті вечір* [4, С. 164]; *Глибокі борозни літ* [4, С. 175] або окличними: *Галас! Галас! Галас!* [4, С. 185]. Таким чином, номінативним реченням однаковою мірою притаманні такі ознаки, як предикативність і модальність – найважливіші, найнеобхідніші ознаки будь-якого речення. Однак у номінативних реченнях обидві вони виражаються не словесно, а за допомогою розповідної або окличної інтонації.

Ствердження наявності, існування певних фактів складає логічну і функційну основу номінативних речень. Вони є у вищій мірі контекстними реченнями, бо звичайно використовуються разом з іншими реченнями, виступають серед них, становлячи одну з ланок розгорнутої оповіді, як от: *...Зима, хуга, буруни, іще буруни... Потяг, залізниця й рейки, рейки в степ* [4, С. 157]; *Ніч. Весна. Міст. Марія* [4, С. 302]; *Темний вітер, сіверко. Білий вітер* [4, С. 179]. Але й без інших речень вони можуть зберігати свою самостійність, бути цілком зрозумілими, якщо тільки цьому сприяє достатність ситуації, напр. *Росія, Україна, Сибір, Польща* [4, С. 156]; *Німці, поляки, петлюрівці – це, ще,ще...* [4, С. 161]; *...Колонії, вілли* [4, С. 135]; *Крик. Крик. Крик* [4, С. 227].

Як уже зазначалося, головний член номінативного речення виражається формою називного відмінка іменника, напр.: *Увага!* [3, С. 44]; *Тьма!* [3, С. 47]; *Тривога* [3, С. 52]; *Город* [3, С. 62]; *Тиша* [4, С. 294].

Використання номінативних речень М. Хвильовим – цілком закономірне явище, яке свідчить про виразну народну основу мови письменника. Глибоко народна мова його творів відзначається надзвичайним лаконізмом, наявністю великої кількості коротких простих речень, що являють собою репліки діалогу, обірваних або незакінчених речень, слів-речень, багатством інтонацій, виразним емоційно-експресивним колоритом.

Література

1. Бевзенко С. П. Сучасна українська мова. Синтаксис: навч. посіб. К.: Вища шк., 2005. 270 с.
2. Пешковський А. М. Російський синтаксис у науковому висвітленні. М.: Учпедгиз, 1938. 175 с.

3. Хвильовий М. Вибрані твори / упоряд. текстів, передм. та прим. О. В. Муслієнко. Харків: Вид-во «Ранок», 2008. 352 с.

4. Хвильовий М. Твори: у 2 т. К.: Дніпро, 1990. Т. 1: Поезія. Оповідання. Новели. Повісті / упоряд. М. Г. Жулинський, П. І. Майдаченка; передм. М. Г. Жулинського. 650 с.

Анастасія Ємельяненко,
студентка ЗУМЛ групи
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: Ганна Вусик,
к. філол. н., доцент (БДПУ)

ТИПЫ ЭМОТИВНОЙ ЛЕКСИКИ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ МАРИИ ТРАУБ

Лингвисты уже давно обратили внимание на вопрос соотношения языковых единиц и выражаемых человеком эмоций.

Слова, выражающие сильное проявление чувств, определяются в современной научной литературе как «эмотивная лексика». Для неё характерно значение эмоциональности. Эмотивная лексика играет важную роль в человеческой жизни. В течение всей своей жизни человек испытывает разные эмоции, они сопровождают человека во время общения, рефлексии, размышления: мы радуемся, разочаровываемся, смеемся, ненавидим и любим. Сегодня эмоция становится одним из видов коммуникации, а эмотивная коммуникация приобретает все большую значимость в современном мире. Отношение человека к жизни, к другим членам общества пронизано эмоциями. Без эмоций современное общение затруднено, а роль эмоций в современном мире все возрастает. Эмотивная лексика все больше используется в текстах различных функциональных стилей, проникает в общественно-политический стиль речи и в бытовое общение. Эти факты убеждают современного исследователя в необходимости более глубокого и детального изучения вопроса на современном текстовом материале, который позволит сделать срез использования эмотивной лексики в сознании современного человека. Этим определяется **актуальность** нашего исследования.

Цель работы – провести анализ эмотивной лексики в функционально-семантическом аспекте в художественном тексте (на материале повести М. Трауб «О чем говорят младенцы»).

Достижение поставленной цели требует решения следующих **задач**:

1. Описание теоретической базы исследования. Определение понятия «эмотивная лексика» в современной лингвистической литературе.
2. Представление различных классификаций эмотивной лексики в основополагающих лингвистических работах.
3. Отбор материала для исследования: выделение методом сплошной выборки в повести М. Трауб контекстов, содержащих эмотивную лексику.
4. Выявление и характеристика лексико-семантических групп слов-эмотивов в выделенных контекстах.

5. Выделение типовых ситуаций, в которых употребляется эмотивная лексика, и их классификация.

6. Определение и описание различных функций использования эмотивной лексики в повести «О чем говорят младенцы».

В результате анализа эмотивной лексики в повести Марии Трауб были выделены типовые ситуации, в которых употребляется эмотивная лексика. Под ситуацией мы понимаем совокупность условий и обстоятельств, создающих те или иные отношения. В повести эмоции героев проявляются в различных ситуациях. Эмотивная лексика помогает автору выразить всю глубину конфликта между ребенком и миром через конфликтные ситуации между ребенком и окружающими его взрослыми, ребенком и непознанным миром. В работе предпринята попытка классифицировать данные ситуации и представить их в обобщенном виде. Так, ситуации, представленные в повести, выражают как положительную, так и отрицательную оценку. Целесообразно представить их в соответствии с определенными разрядами эмотивной лексики.

Так, следующие ситуации соотносятся с эмотивной лексикой со значением состояния (*бояться, обидеться, волноваться, испугаться, страдать, радоваться*):

- ✓ боязнь несоответствия идеалу;
- ✓ неодобрение / одобрение поступков других;
- ✓ непонимание мотивов в поведении других людей и их намерений;
- ✓ осознание своей вины;
- ✓ нарушение этических норм поведения по отношению к другому человеку;
- ✓ уклонение от совершения нежелательного действия.

Ряд ситуаций соотносится с эмотивной лексикой со значением отношения (*ахнуть, вопливать, любить, нравиться, ненавидеть*):

- ✓ соответствие определенному стандарту, идеалу;
- ✓ проявление любви к другому человеку (к предметам или к определенным действиям);
- ✓ неодобрение поступков других.

Ситуации, которые соотносятся с эмотивной лексикой со значением воздействия (*кричать, рыдать, орать, плакать*), следующие:

- ✓ привлечение внимания к своему бедственному положению;
- ✓ неодобрение поступков других;
- ✓ запрет на выполнение какого-либо действия;
- ✓ когда герою предстоит неприятное, нелюбимое дело;
- ✓ когда герой находится в затруднительном или в безвыходном положении.

В повести при общей мажорной тональности доминируют отрицательные эмоции. Общение всех членов семьи, их жизнь постоянно сопровождается конфликтами, которые отражают отрицательные эмоции персонажей. Несмотря на то, что основные эмоции в повести – это эмоции боязни, страдания, волнения, обиды, в ткани повествования доминирует мажорная тональность, потому что боязнь, страдание, волнение и даже обиды происходят из чувства всепоглощающей любви всех членов семьи друг к другу.

В работе были определены и описаны различные функции использования эмотивной лексики в повести «О чем говорят младенцы». Как выявил проведенный анализ, в повести М. Трауб «О чем говорят младенцы» эмотивная лексика выполняет следующие функции: создание эмотивного пространства текста; передача атмосферы эмоционального общения в кругу семьи; создание индивидуальной характеристики каждого героя повести.

ЛІТЕРАТУРА

Трауб М. Любовь со странностями и без. Москва: Эскмо, 2018. 231 с.
Шаховский В.И. Лингвистическая теория эмоций: Монография. Москва: Гнозис, 2008. 416 с.

Марія Іванова,

студентка 3 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **Б. А. Салюк,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ЛЕКСЕМИ ЗІ ЗНАЧЕННЯМ «WATER» У РОК-ПРИЦІ ГУРТУ «IMAGINE DRAGONS»

Пісенна лірика є одним з найбільш доступних, відкритих і популярних видів художньо-творчої діяльності у XXI ст., водночас малодосліджених об'єктів філології через упереджене ставлення науковців до неї як до текстів другого сорту порівняно з високою поезією.

Однак, тексти пісень також є важливою частиною поетичної творчості та спадку будь-якої країни. Пісенний текст орієнтований на доступність фрази слухачеві, на легке декодування метафоричних висловів, що вимагає від поета використання певних лексичних, семантичних, ритміко-інтонаційних повторів, лексично-образних та емоційно-експресивних стереотипів тощо [2, с. 3].

Сучасна американська пісенна творчість є беззаперечним лідером у масовій культурі та музичній індустрії світу. Зокрема, цікаві тексти створює інді-рок гурт «Imagine Dragons», що й стали матеріалом для нашого дослідження. Третій студійний альбом «Evolve» складається з 11 пісень насичених різноманітними образами, серед яких одним з головних є стихія води.

Метою дослідження є лінгвістичний аналіз лексем на позначення стихії води у текстах пісень альбому «Evolve» гурту «Imagine Dragons».

В англійській мові слово *water* належить до іконної лексики, має широку семантичну структуру, що складається з понад 30 значень, утворює велику кількість словотворів і фразеології. Крім власне лексеми *water*, в англійській мові існує понад 1000 слів, що пов'язані з нею лексико-семантичним зв'язком, наприклад: *brook, canal, cataclysm, creek, current, deep, flood, flow, jet, lake, loch, lock, moor, ocean, pond, pool, pour, puddle, rill, river, run, sea, stream, sweep, torrent* тощо. Щодо образності, то у свідомості носіїв мови вода представлена здебільшого як вода-речовина, вода-стихія, вода-істота, що здатна рухатися, мислити і, навіть, переживати як людина або тварина [1].

Проведений лінгвістичний аналіз текстів пісень альбому «Evolve» засвідчив активне використання образу води автором пісень Деном Рейнольдсом.

Наприклад, вислів «building my rain up in the cloud» з пісні «Believer» має конкретне значення [3]. З його допомогою автор намагається поділитися зі слухачами своїми емоціями та переживаннями, але, перш за все, розповісти про свою найголовнішу мету – «building my rain up in the cloud», тобто вирватися нарешті з натовпу і досягти бажаної вершини. У пісні «Mouth of the River» автор використовує часто повторюваний рядок «I am going under» [3]. Таким чином, Ден Рейнольдс висловлює велику кількість своїх внутрішніх переживань та бажань. Фразою «I am going under» автор підкреслює ситуацію певної невизначеності, в якій він опинився. Фронтмен має велику кількість невизначеності у собі, у своїх бажаннях та намірах, тому він, начебто, постійно намагається знайти шлях до вирішення тих питань, що перед ним постають, але постійно «тоне» у цьому.

Темі води та стихії автор присвячує цілу пісню «Thunder». У цій пісні за допомогою грому Ден Рейнольдс описує свої відчуття: те, ким він себе відчував, той шлях, який він пройшов із початку і до самої його вершини. Висловом «I was lightning before the tunder» автор показує те, що завжди чимось відрізнявся від інших, ніколи не був тією сірою масою, яка «fit the mold, have a seat in the foyer, take a number». Він завжди мріяв про більше («I was dreaming of bigger things»). Саме тому автор «усміхаючись зі сцени» («Now I'm smiling from the stage») закликає «відчути грім та блискавку» («Thunder, feel the thunder, Lightning and the thunder, thunder»), як можливість щось змінити у своєму житті, у собі, стати кимось іншим [3].

Образ стихії використовується також і в пісні «Walking the Wire», але вже в іншій інтерпретації. Висловом «The storm is raging against us now» автор описує певну низку труднощів, що зустрічаються на шляху до конкретної мети [3]. Образ води зустрічається у цій пісні у вигляді сліз «And there's tears we'll cry but those tears will fade» [3]. Цим рядком автор також наголошує на тому, що на шляху до певної мети, буде виникати багато труднощів, але слід не зупинятись.

Отже, аналіз текстів пісень альбому «Evolve» гурту «Imagine Dragons» засвідчив, що за допомогою порівнянь та асоціацій будь-який звичайний образ можна перетворити на справжнє джерело почуттів. Майже в усіх піснях альбому «Evolve» зустрічається образ води, як певний засіб, за допомогою якого автор висловлює всі свої переживання, емоції, свій настрій та почуття. Для цього опису автор використовує такі художні образи як повтори, епітети та стійкі вислови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бадмаева Т.И. Концепт «вода» в английской лингвокультуре: автореф. дисс. ... канд. филол. наук по специальности 10.02.04 – Германские языки. URL: <http://www.dissercat.com/content/kontsept-voda-v-angliiskoi-lingvokulture>
2. Романчук С.М. Лексико-стилістична парадигма української поезії пісенного жанру 60–80-х років ХХ ст.: автореф. дис. ... канд. філол. наук зі спеціальності 10.02.01 – Українська мова. Київ, 2007. 22 с.

3. Imagine Dragons. URL: <https://www.imagedragonsmusic.com/content/about>

Анастасія ІВАХНЕНКО,

студентка 2 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Лариса АЛЕКСЄЄВА,**

к.пед.н., доцент (БДПУ)

ФУНКЦИОНИРОВАНИЕ ПРЕДЛОЖЕНИЙ С ОДНОРОДНЫМИ ЧЛЕНАМИ В СИНТАКСИСЕ РУССКОГО ЯЗЫКА (НА МАТЕРИАЛЕ ПРОИЗВЕДЕНИЙ М. ЛЕРМОНТОВА)

Предложения с однородными членами занимают особое место среди предложений расширенной структуры. В исследовании однородных членов предложения выделилось два направления – логическое (И. Аделунг, Н. Греч, Ф. Буслаев, В. Адмони, А. Шахматов, Т. Ломтев, Н. Валгина) и синтаксическое (В. Сухотин, А. Гвоздев, С. Абакумов и др.), рассматривавшие однородные члены в аспекте словосочетаний. А плеяда других ученых (В. Виноградов, Н. Пospelов, Н. Шведова и их последователи) интересовались принципами и способами соединения слов в подобных рядах. В современном синтаксисе большинство исследователей однородных членов предложения придерживаются точки зрения В. Виноградова, что целесообразно изучать однородные члены не как особый тип словосочетания, а в качестве самостоятельной синтаксической категории.

Предложения с однородными членами упоминаются в различных ситуациях, поскольку лингвисты подходят к предложениям этого типа с различных точек зрения. Подтверждением этого является обилие терминов, используемых для обозначения данного понятия в различные периоды развития теории (*слитные или стяженные члены, расширенные члены, открытые сочетания, незакрытые словесные ряды, сочинительные словосочетания* и др.) [2, с. 105]. Создание обоснованной научной теории синтаксической однородности непосредственно связано с определением границ простого предложения. С этой точки зрения изучение предложений с однородными членами остается актуальным и в наши дни.

Целью научной работы является анализ семантических разрядов однородных членов предложения на материале произведений М. Лермонтова. Цель и задачи исследования обусловили использование таких методов, как описательный, структурно-семантический, метод сплошной выборки.

Сочинительные ряды однородных членов предложения могут быть союзными, бессоюзными, союзно-бессоюзными: 1. *Ланиты и вино нередко / Фальшивой краскою блестят* [4, с. 227]; 2. *...верю я, / Ясна, чиста любовь твоя, / Как эта звонкая струя, / Как этот свод над нами ясный* [4, с. 44]; 3. *Вы, жадною толпой стоящие у трона, / Свободы, / Геня и Славы палачи* [4, с. 158] и два блока однородных членов предложения используют бессоюзную и союзную связь – *Вино поддельное, кокетка – / Для головы и сердца яд!* [4, с. 227].

Анализируемый материал показал, что бывают случаи, когда в одном предложении встречается не один, а несколько способов связи: *Могила без молитв и без креста, / На диком берегу ревущих вод / И под туманным небом* [4, с. 79], – оба блока помечены сочинительным соединительным союзом *и*, указывающим на одновременность происхождения описываемого события. Временное значение тесно связано с глаголом-сказуемым, а если используются однородные сказуемые, то временные отношения проявляются ярче: *...И мачта **гнется** и **скрипит*** [4, с. 143]. Союз *и* в данном предложении усиливает процесс одновременности двух разных действий одного предмета.

Одновременность может быть помечена синонимичным рядом однородных сказуемых: ***И скучно, и грустно, и некому руку подать*** [4, с. 185]. Значение одновременности четко проявляет себя в номинативном предложении: *Прозрачный **сумрак, луч** лампы, / **Кивот и крест, символ** святой* [4, с. 159].

Итак, анализ лирических произведений М. Лермонтова показывает, что выражение семантики однородных разделительных отношений не ограничивается только сочинительными союзами, но привлекает и другие лексико-грамматические средства. Однородные члены предложения выполняют функцию уточнения, конкретизируют высказываемую мысль, придают ей гармоничность звучания, усиливают информативность, влияют на интонационный рисунок фразы.

ЛІТЕРАТУРА

5. Барлас Л. Г. Русский язык. Стилистика: Пособие для учителей. – Москва: Рольф; Айрис-прес, 1999. 268 с.
6. Валгина Н. С. Синтаксис современного русского языка. Москва: Логос, 2001. 432 с.
7. Голуб И. Б. Русский язык и культура речи. Москва: Логос, 2001. 448с.
8. Лермонтов М. Ю. Сочинения в двух томах. Том первый / Сост. и комм. И. С. Чистовой; Вст. ст. И. Л. Андроникова. Москва: Правда, 1988. 720 с.

Анна Заїка,
Студентка III курсу
Гуманітарно-економічного факультету БДПУ
спеціальність 073 Менеджмент
Науковий керівник: ст. викл. Нагай І.Д.

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.

Сьогодні зростає потреба економіки і суспільства в цілому в кваліфікованих спеціалістах: менеджерах, фінансистах, економістах, що володіють мисленням аналітичного типу, здатних до активного самостійного пошуку різної інформації, а також вміють якісно обробляти її для прийняття ефективних рішень. Тому в процесі підготовки таких фахівців вирішальною та **актуальною** стає роль ЗВО, а точніше процесу організації викладання англійської мови студентам-економістам, що дозволяє виробити у студентів базу, на основі якої буде вдосконалюватися і спеціалізуватися їх англійська мова.

Сам процес ділової комунікації є одним з найважливіших моментів процесу спілкування економічних та ділових кіл, відповідно, програма навчання початківців економістів повинна забезпечити їх перетворення на компетентних фахівців.

Процес навчання майбутніх економістів іноземній (англійській) мові є комбінацією двох факторів. Це так званий Business English (Ділова англійська), яка є відносно новою гілкою англійської мови, і складною всеосяжною наукою економіки. Інша сторона ефективної ділової комунікації, включає в себе розвиток знань про інші культури, що дозволяє економістам і бізнесменам з різних країн розуміти культуру, особливості поведінки і відносин, прийняті в країні співрозмовника.

Отже, можна сказати, що при вивченні англійської мови економістами, особливу увагу потрібно приділяти розвитку умінь ділового спілкування та прищепленню мовних навичок з урахуванням міжкультурних знань. Сукупність цих факторів значно полегшить процес підготовки якісних фахівців в економіці.

Для досягнення зазначених цілей можна використовувати ряд методів, а саме:

- вивчення автентичних зразків ділової кореспонденції: а саме замовлення і запитів, прес-релізів, анкет і т.д.
- організація ділових ігор, що імітують презентацію продукту, компанії чи бренду.
- активне оволодіння навичками комунікації з використанням аудіо-і відеоматеріалів, а також регулярних зустрічей з носіями англійської мови.
- оволодіння навичками публічного виступу шляхом участі у студентських конференціях з економіки, в розмовних клубах і т.д.

Також необхідно активно використовувати новітні підручники та посібники з ділової англійської, з економіки та суміжних дисциплін.

Використання даних методів при навчанні англійської мови студентів - економістів дозволить:

- забезпечити студентів понятійно-категоріальним апаратом, необхідним для їх спеціальності;

- дати студентам поняття про граматичні явища та винятки, які властиві діловому і економічному англійському;

- дати можливість студенту розвивати свої навички комунікації англійською мовою не в умовах навчальної аудиторії, а умовах, максимально наближених до реальності.

Необхідним є й активне використання в курсі англійської мови для економістів автентичних текстів із зарубіжної економічної преси, буклетів і брошур, приклади реальної англомовної документації і т.д.

Можна розробити кілька імітаційних прикладів проведення занять з розмовної англійської:

- пошук роботи – подача резюме – проходження співбесіди – працевлаштування;

- спілкування в колективі – побудова відносин зі своїми колегами, а також з клієнтами;

- створення статті з економіки – захисту доповіді в аудиторії – дискусія з критиками і опонентами і т.д.

При викладанні англійської мови важливо приділити увагу питанню організації процесу самостійних занять, коли студенти вивчають мову в неаудиторній умовах, без безпосереднього контакту з викладачем. Тому потрібно вивчити особливості даного процесу, до яких відносяться:

- модульність навчання – програма викладання англійської мови створюється на основі модульного принципу. Кожен модуль відповідає своїм змістом певній галузі економіки, що дозволяє сформувавши навчальний план, оптимально відповідати потребам студента з урахуванням його спеціалізації.

- асинхронність навчального процесу – викладач і студенти працюють за зручним для себе розкладом.

- масовість навчання – процес може охопити досить велику кількість студентів.

- активне використання нових інформаційних технологій. До них відносяться мультимедійні системи, комп'ютери і комп'ютерні мережі і т.д.

У центрі навчального процесу знаходиться пізнавальна діяльність учня, причому процес пізнання повинен проводитися студентом самостійно. Тобто, це вже не просто викладання, а вчення. Специфічною вимогою в цій області знань є самостійна діяльність з формування потрібних умінь і навичок, а також з оволодіння різноманітними видами мовленнєвої діяльності.

Таким чином, з одного боку, потрібно збільшити гнучкість системи викладання, щоб вона дозволяла студенту здобувати знання при найбільш зручних для себе умовах. З іншого боку, самостійна робота з англійської мови передбачає не тільки роботу з комп'ютером на рівні користувача, а й активне використання автентичної інформації, яка зустрічається в різних інтернет ресурсах. Наприклад, економісти при проведенні своїх досліджень часто використовують статистичні дані різних країн, які вони завантажують з англомовних сайтів відповідних відомств. Також економісти вивчають різні економічні дисципліни (макро- та мікроекономіка, міжнародна торгівля і

т.д.), отже, їм потрібно активно працювати з сучасною навчальною літературою, велика частина якої написана англійською мовою. Таким чином, студенти повинні добре опанувати рядом різних видів читання, вміти користуватися електронними словниками і довідниками в процесі вивчення навчальних матеріалів і т.д.

Самостійне вивчення англійської мови не повинно проводитися в Використовуючи данні методи і підходи, стає можливим допомогти економістам виробити надійний фундамент знань англійської мови, підвищити компетентність і розвинути навички самостійного вивчення мови в майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чувіліна О.В. Методика навчання студентів немовного ВНЗ самостійної роботи з матеріалами ЗМІ при використанні інтернет технологій (англійська мова) : Автореферат / О.В. Чувіліна. – 2009. – 25 с.

2. Колмакова О.А. Методика навчання іншомовного наукового виступу майбутніх економістів-міжнародників (англійська мова) : Автореферат / О.А. Колмакова. – 2008. – 25 с.

3. Бочкарева Т.С. Важливість безперервного навчання іноземних мов на сучасному етапі розвитку суспільства / Т.С. Бочкарева – НДУ ВШЕ, 2010. – 36 с.

4. Високінская І.М., Соколов Ю.В. Нові інформаційні технології в навчанні англійської мови / І.М. Високінская. – НДУ ВШЕ, 2010. – 89 с.

5. Дмитрієва Н.В. До питання навчання міжкультурної комунікації / Дмитрієва Н.В. – НДУ ВШЕ, 2010.

Марія КАЛЬМА,

студентка 1 курсу магістратури
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Валерій БОГДАН,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

ФОРМАЛЬНО-СИНТАКСИЧНА СТРУКТУРА ДИСКУРСИВНОГО АКТУ "ПІДХОПЛЕННЯ" У РОМАНІ ДЖ. ГРІШЕМА «СІРА ГОРА»

Детальний опис різноаспектних лінгвальних одиниць, включаючи синтаксичні, є необхідною умовою поглиблення знань про внутрішні закони мови.

Актуальність теми роботи пов'язана з загальною орієнтацією сучасної лінгвістики на вивчення шляхів і способів функціонування мови в її соціальній динаміці, в мовленнєвій діяльності [1; 2], де важливе місце займає явище «підхоплення».

Дискурсивний акт (ДА) є такою одиницею мовленнєвої діяльності, яка являє собою будь-який комунікативний акт будь-якої іллокутивної сили та будь-якої структури, який актуалізується в процесі мовленнєвої взаємодії та має на меті висловити ставлення мовця до пропозиціонального змісту репліки свого партнера по комунікації для здійснення на нього

епістемічного, персуазивного або сугестивного впливу [3, с. 5].

Об'єктом нашого дослідження є ДА «підхоплення» як акт вербальної реакції на репліку співрозмовника, який досліджується з метою вивчення способів і засобів організації ДА «підхоплення» і виконуваних ним функцій у діалогічних текстових відрізках роману Дж. Грішема «Сіра гора».

У нечисленних роботах, присвячених ДА «підхоплення» зазначається лише послідовне приєднання репліки-реакції до репліки-стимула [3]. Спостереження над текстовим матеріалом сучасної англійської мови дозволяє виявити як лінійне (послідовне), так і паралельне приєднання ДА «підхоплення».

Беручи до уваги розмір ДА «підхоплення», виділяють такі його різновиди: а) *простий* – структурно подібний до: словформи / словосполучення (приклад 1), простого речення (приклад 2) і *складний* – структурно подібний СПР з кількома підрядними частинами (приклад 3):

(1) *"The firm keeps you under contract for the next twelve months, but you don't get a paycheck."*

ДА *"Sweet," Isabelle mumbled.*

(2) *"The offer is on the table,"*

ДА *"And I appreciate it."*

(3) *"I doubt if things are that bad,"*

ДА *"Scully & Pershing has deferred all new hires, which means that a dozen or so of the brightest from the Harvard Law School have just been informed that the jobs they were promised next September won't be there."*

Ми пропонуємо більш детальну класифікацію складних (багатокомпонентних) ДА «підхоплення», кваліфікуючи їх за аналогією до класифікації СПР з кількома підрядними частинами та складними реченнями з різними видами синтаксичного зв'язку, тобто як ДА «підхоплення» з відносинами в між частинами подібними до: 1) послідовної підрядності, 2) супідрядності (однорідної, неоднорідної та мішаної), 3) складних речень з різними видами синтаксичного зв'язку.

ДА «підхоплення» в наступних прикладах є СПР з однорідною супідрядністю (приклад 4), неоднорідною (приклад 5) і мішаною (приклад 6):

(4) *"Come on, Jeff," Mattie said.*

ДА *"I'm serious, Mattie. If they'll rub out someone as important as Donovan, they won't hesitate to take out a non-player like me, especially if they think I have the documents."*

(5) *"I give him cash to live on."*

ДА *"If you play by the rules, you lose, even when you're on the right side."*

(6) *"That's my job to arrange the deal, but, just guessing, I'd say the fund I have in mind would ask for a fourth of the attorneys' fees."*

ДА *"As you know, it's impossible to predict what a jury might do; therefore it's impossible to project what the fees might be."*

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що в складному ДА «підхоплення» можуть реалізуватися практично всі моделі побудови та всі семантико-синтаксичні відношення як неелементарних СПР, так і багатокомпонентних складних речень із різними видами синтаксичного зв'язку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богдан В. В. Синтактика, семантика, прагматика англомовних приєднувальних конструкцій і складних речень з підрядним зв'язком : [монографія] / В. В. Богдан. – Донецьк : «ЛАНДОН-XXI», 2011. – 263 с.
2. Валгина Н. С. Синтаксис современного русского языка / Н. С. Валгина – М. : Агар, 2000. – 416 с.
3. Павленко Л. В. Дискурсивний акт "підхоплення" в англійському діалогічному мовленні (на матеріалі сучасної художньої прози) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови" / Л. В. Павленко – Одеса, 2011. – 20 с.

Виктория КОТЛЯР,

студентка 3 курса

факультета філології і соціальних комунікацій

Научный руководитель: **Ольга СОПИНА,**

к.філол.н., доцент (БГПУ)

**ВЕРБАЛИЗАЦІЯ КОНЦЕПТА «ЧЕЛОВЕК» В ЗООМОРФНЫХ
ЕДИНИЦАХ**

Зооморфія як лінгвістическе явленіе изучалась ещѐ Ф.И. Буслаевым и В. фон Гумбольдтом в историческом, сравнительном и стилистическом аспектах. Работы Е.А. Гутман, Ф.А. Литвина, М.И. Черемисиной, А.А. Мартыновой посвящены сопоставительному анализу зооморфизмов. В.Г. Гак, Л.Е. Швец, И.В. Арнольд, В.В. Виноградов, Г. Лакофф, И. Ричардс, Д. Ротбарт, С. Ульман исследовали зооморфизмы в области стилистики. Т.А. Константинова изучала ономазиологический анализ зооморфизмов, а В.И. Шаховский, исследуя комплекс проблем, связанных с выяснением категоризации эмоций по компонентам семантики слова и по типам лексики английского языка, рассматривал в т.ч. и зооморфные единицы. Однако, когнитивный аспект остается недостаточно изученным, что и обуславливает **актуальность** нашего исследования.

Цель исследования – дать характеристику зооморфизмов (образных наименований, «наделение чертами животных реальных или воображаемых объектов» [2]), вербализирующих концепт «человек».

Материалом послужили лексикографические источники [1], в которых было выявлено более 500 употреблений русских зооморфизмов, являющихся смысловыми переносами 160 зоонимов.

В ходе анализа нами было установлено, что семантика зооморфных единиц имеет в большой мере антропоцентрическую направленность. Процесс использования зоонима для вторичной номинации объекта речи основывается на способности людей к абстрактному, образному мышлению; отражает лингвокреативную работу мышления; соотносится с конкретным миром через сферу квалификационно-оценочной деятельности человека, что ведѐт к метафорическому переносу значения слова и образному сравнению.

Проведенный лінгвістический анализ показал достаточное количество фразеологизмов, которые выражают концепт «человек»:

1. Единицы, называющие человека: *цыплёнок, утка*.
2. Единицы, различающие человека по половому признаку: *волк, осел, кур, собака, лис; курица, лисица, лиса, корова*.
3. Единицы, указывающие на возраст человека: *теленоч, цыпленок, ребенок; старая собака, корова*.
4. Единицы, различающие лиц по социальному положению: *жирный кот, (большая шишка): петух, крупная рыба, малек, муравей, насекомое, отставной козы барабанщик, большая лягушка в маленьком пруду, детеныш*.
5. Единицы, называющие профессии, род занятий / постоянное или временное: *биться как рыба об лед*.
6. Единицы, называющие группы лиц: *стадо, вольчья стая, стая*.
7. Единицы, называющие части тела человека: *рыльце* (в пуху).
8. Единицы, называющие отличительные признаки внешности человека: *козел, крыса*.
9. Единицы, характеризующие внешность человека: *как лошадь, крот, глухой как тетерев*,
10. Единицы, характеризующие внутренний мир человека: *хитрый лис, мокрая курица, крыса*.
11. Единицы, характеризующие сексуальные отношения и ухаживания: *наставить рога* и др.

Выводы. Концепт «человек» вербализируется: 1) в именных сочетаниях (имя существительное + деривационно связанные с ним глаголы, имена существительные, имена прилагательные, наречия) типа *на чем свинья хвост носит* (хорошо понимать какое-то зло); *тамбовский волк тебе товарищ* (недружелюбие) и т.д.; 2) в адъективных сочетаниях (имя прилагательное + деривационно связанные с ним существительные и наречия): *лисий* (хитрый, злобный, коварный); 3) в глагольных сочетаниях (глагол + деривационно связанные с ним существительные, прилагательные и наречия): *метать бисер перед свиньями* (говорить, объяснять что-л. тому (тем), кто не может понять и по достоинству оценить этого). Следует различать следующие категории зооморфной номинации: а) семантическую: *лиса* – хитрый человек, т. е. использование ономаσιологического знака во вторичной семантике, б) словообразовательную: *лисий* – хитрый).

ЛИТЕРАТУРА

1. Словарь фразеологизмов [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.onlinedics.ru/slovar/frazeolog.html>.
2. Толковый словарь русского языка / под ред. С.А. Кузнецова Спб: Норинт, 1998 [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/kuznetsov/72679/зооморфизм>.

Світлана Лапай,
магістрантка 1 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Неля Павлик,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

ЗВУКОВА ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЕТИЧНОГО СТИЛЮ ІВАНА ДРАЧА

Вивчення індивідуального стилю письменника вимагає комплексного підходу, у тому числі й урахування фоностилістичного аспекту. Фоностилістика належить до нових напрямів у сучасній лінгвістиці і пов'язана з вивченням звукового мовлення. Сам термін “фоностилістика”, яким визначалася експресивна фонетика, введений Ш. Баллі і розширений М. Трубецьким (“звукова фонетика”). Явище звукосимволізму вивчалось відомими мовознавцями, серед яких О.Потебня, В. Жирмунський, Г. Сидоренко, В. Ващенко, С. Єрмоленко, І. Чередниченко, В. Ковальчук та ін.

Варто наголосити, “питання фоностилістики як розділу лінгвостилістики, що вивчає експресивні властивості вимовних варіантів слів, розглядаються у тісному зв'язку з образно-смысловим змістом і задумом автора. Саме в художній мові створюються своєрідні форми взаєморозміщення звуків, сполучення їх, звідси звукова організація мови перебуває на службі у творенні змісту” [3, с. 31]. Для створення художнього образу в поетичному тексті письменники використовують повторюваність та групування певних звуків. Тому звукові повтори розглядаються дослідниками у контексті звукового символізму. Вчені у фоносемантичних дослідженнях указують на три типи семантизації фонемного складу мовлення: звукосимволізм, звуконаслідування, включення звучань в опазіональну фоносемантичну структуру тексту.

Актуальність статті зумовлена потребою дослідити засоби звукової організації художнього мовлення, описати загальний процес формування експресивності висловлення на прикладі поетичної творчості Івана Драча. *Методи* дослідження – аналіз функціональних можливостей фоностилістики в художніх творах здійснювався за допомогою методу лінгвістичного опису мовних фактів та семантико-стилістичного методу.

Фоностилістика вивчає роль звукових повторів (алітерацій, асонансів, звуконаслідування) у художньому стилі, використання ритмомелодики фрази для відтінювання її логічного та емоційного змісту, а також розглядає прийоми звукового увиразнення мови, відтінки індивідуальних особливостей у сприйманні та актуалізацію звукових типів у їх проекції на змістовий план висловлення [2, с. 264-265].

Звукописом вважається система звукового інструментування у художньому, передовсім поетичному, мовленні, спрямована на створення звукового образу [4, с. 366]. З-поміж звукових повторів, найчастіше актуалізованих у поетичному мовленні Івана Драча, увагу зацентруємо на таких:

1) **алітерація** – стилістичний прийом, який полягає у повторенні однорідних приголосних задля підвищення інтонаційної виразності вірша [4, с. 367], наприклад:

*Літо пилося, літо їлося,
Літо китіло вишнево, лутово,
Густо сміялося, половіло... ("Сльоза Пікассо") [1, с. 175];*

*Креше кременем з-під брів –
знівно, гонористо... ("Соната Прокоф'єва") [1, с. 177];*

2) **асонанс** – повторення голосних звуків у поетичному тексті для творення певного звукового образу, наприклад:

*Йшло сто літ чи сто гон,
Йшли крізь сон на стадіон...
("Соната Прокоф'єва") [1, с. 177];*

Ми, з заліза, залізні і злі ("Залізо") [1, с. 58];

3) **анафора** – початковий повтор однакових звуків (слів) на початку слів, рядків, строф, абзаців твору, наприклад:

*Закрутили, загули, заграли,
Чистим лугом серце повели...
("Соната Прокоф'єва") [1, с. 177];
Зацвіте автострада дослілими гронами,
Зміє коси рожеві в пахучім любистку зоря.
З твого чистого ставу між лататтям та Оріонами
Ти лебедкою плинеш у безкресі мої моря...*

("Лебединий етюд")

[http://ukrlit.org/drach_ivan_fedorovych/lebedynyi_etiud].

Отже, звукові повтори допомагають письменнику створити яскравий словообраз, досягти витонченої ритмічної організації тексту. Звукопис посилює експресивність аналізованих поезій, акцентує увагу читача на ідейному змісті твору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Драч І. Лист до калини: Поезії, поеми / Іван Драч. – К.: Веселка, 1990. – 286 с. 2. Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності: (стилістика та культура мови) / С. Я. Єрмоленко. – К.: Довіра, 1999. – 461 с. 3. Ковальчук В. Шелестить машина шинами (фоностилістика поетичних абеток) / В. Ковальчук // Урок української. – 2005. – №9–10. – С. 31–34. 4. Крупа М. Лінгвістичний аналіз художнього тексту / Марія Крупа. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2005. – 416 с.

Диана ЛИВАДА,

студентка з курсу

факультета філології і соціальних комунікацій

Научний керівитель: **Ольга СОПИНА,**

к.філол.н., доцент (БГПУ)

ОСОБЕННОСТИ СООТНОСИТЕЛЬНОСТИ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ В РУССКОМ И УКРАИНСКОМ ЯЗЫКАХ

В связи с ростом заинтересованности к когнитивным процессам, происходящим в языке, происходит поворот направления исследований природы и структуры устойчивых словосочетаний. Несмотря на то, что

фразеологизмы являются предметом постоянного изучения в самых разнообразных аспектах, остаются неразрешенными вопросы, связанные с выявлением общих и специфических признаков соотносительных фразем двух языков, что обуславливает **актуальность** нашего исследования.

В современной науке анализом соотносительности фразем занимались В.Н. Немченко, И.С. Улуханов, В.В. Лопатин и др.

Цель исследования – проанализировать соотносительность компонентов фразеологизмов в русском и украинском языках.

Фразеологизм – устойчивое сочетание слов, которое характеризуется постоянным лексическим составом, грамматическим строением и известным носителям данного языка значением [1].

Замкнутую группу составляют русские и украинские фраземы, построенные на повторах корневых элементов, основ, слов, составляющих одну или разные части речи.

Часть глагольных наречий создается по моделям деепричастий, однако не сохраняет их категориальных свойств; такие образования могут иметь варианты, говорящие о зыбкости, незакрепленности их формальной организации; ср.: рус. *лежмя лежать (лежать в лежку), ревмя (ревма) реветь, давмя давить, ливмя лить*; в украинском усилительные слова могут иметь аналогичную структуру: *лежма (ліжма, легма, лігма) лежати, ревма ревіти (ревити)*, однако чаще, чем в русском, приобретает другой вид: *ливиєм (ливиєм) лити, як з відра лити* и др.

Возможны параллельные образования с отглагольными и отыменными формами; ср.: *сидмя сидеть, сиднем сидеть // сидьма сидіти, сиднем сидіти*.

Некоторые тавтологические обороты употребляются параллельно с отрицанием и без него; ср.: рус. *слухом (слухом) не слышать* ‘не иметь никакого понятия, представления, совсем не знать’; иногда фраза с отрицанием выступает в расширенном варианте: *слухом не слышать, видом не видать* с общим значением ‘ничего не знать, не ведать’; ср.: *слухом слышать, видом видать* ‘знать, ведать’; укр. *ані (ні) чутики (не) чувати и (ні) слихом (не) слихати*, возможно, *слихом слихати, видом видати*. Менее распространены сочетания с однокоренными наречиями отафгективного образования: рус. *ругательски ругать* ‘сильно ругать’; в украинском ему соответствует *ляяти на всі заставки*.

Тавтологические сочетания вводятся с целью усиления признака при сравнении; они строятся обычно с участием союзов *как//як*, уподобляющих в таких случаях заведомо подобное; ср.: рус. диал. *пушистый как пух* ‘очень пушистый’; *мелется как меленка* ‘о пустозвонах’; *как буза бузит* ‘буйствует, дерется’; *как вертник вертится* ‘вести себя беспокойно’ и др. Такого рода обороты используются и в украинском: *як стрель стрельнув* ‘быть пораженным, удивленным чем-либо’: *Як стрель стрельнув у дівчину*.

По фразеосхемам ограниченного набора строятся обороты с повторами слов: *рука в руку, душа в душу, тютелька в тютельку, капля в каплю//рука в руку, душа в душу (у добрій згаді, згоді), тютелька в тютельку, капка в капку (капля в каплю, як викапаній, як вилитий, кістка й мастка)*.

Чаще фраземы, имеющие яркое звуковое оформление, не повторяются в другом языке либо строятся на другом звуковом принципе; даже при калькировании не всегда удается подобрать подобный в звуковом отношении эквивалент. Ср., с одной стороны: *от ворот поворот // завертай голобли; ищи-свищи // шукай вітра в полі*. С другой стороны, украинские фраземы не получают звуковой аналог в русском: *на Миколи та й ніколи* (рус. *после дождичка в четверг*); *не за всяку провину кием у спину* (рус. *не всякое лыко в строку*); *оное рябое* (рус. *два сапога пара*).

Выводы. Несмотря на то, что значительная часть русской и украинской фразеологии восходит к одним и тем же источникам, многие соотносительные по значению фраземы существенно расходятся по мотивационным признакам, образной основе и метафоричности.

ЛИТЕРАТУРА

1. Большая советская энциклопедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.bse.sci-lib.com>.
2. Ужченко В. Д. Українська фразеологія / В. Д. Ужченко, Л. Г. Авксентьев. – Харків : Основа, 1990. – 152 с.
3. Шанский Н. М., Зимин В. И., Филиппов А. В. Школьный фразеологический словарь русского языка: значение и происхождение словосочетаний / Н. М. Шанский, В. И. Зимин, А. В. Филиппов. – М. : Дрофа, 1997. – 196 с.

Даяна Кравченко,

студентка 1 курсу

Бердянського економіко-гуманітарного коледжу

Бердянського державного педагогічного університету

Науковий керівник: **Н.В. Глагола,**

викладач (БЕГК БДПУ)

СПОСОБИ ВИРАЖЕННЯ КОМІЧНОГО У РОМАНІ У. М. ТЕККЕРЕЯ «ЯРМАРОК МАРНОСЛАВСТВА»

Актуальність. Стихія комічного у європейській літературі завжди представляла собою неосяжну сферу для досліджень як неоднозначне і багатовимірне поняття. Уже в епічних поемах Гомера були присутні елементи сміху, які незабаром стали вивчатися такими філософами як Арістотель і Платон. Надалі в літературознавчому осмисленні сміх набув більш глибоке значення, ніж просто фізіологічний прояв почуттів людини. У літературному і філософському розумінні це поняття набуло значення інтелектуальної реакції, тобто сміх обов'язково повинен був бути результатом обробки свідомістю певної художньої фігури.

Ступінь і методи дослідження. Інтерес до естетичної категорії комічного не втихав ніколи, незважаючи на те, що були періоди придушення і табування сміхової культури, також літературні форми, що служили поданій стихії нерідко виявлялися на нижчих шаблях жанрової ерації. Пошук художніх глибин сміху можна виявити у творчості і працях багатьох філософів, літераторів, критиків з будь-яких культурних епох: Сократ, Арістофан, Тит Макцій Плавт, Теренцій, Рабле, Роттердамський, Шекспір,

Сервантес, Кеведо, Спіноза, Лессінг, Шеллінг, Шерідан, Філдінг, Діккенс використовували сферу комічного для здійснення своєї видатної творчої та наукової діяльності.

Сутність дослідження. Комічне – одне з фундаментальних естетичних понять поряд з трагічним, прекрасним, потворним, піднесеним. Варто зазначити, що його не можна зводити до суто фізіологічного прояву сміху. Тільки сміх, що виникає в результаті певної інтелектуальної реакції, вважається справжнім проявом комічного. У літературній енциклопедії термінів і понять можна знайти таке визначення комічного: «Комічне (грец. *komikos* – веселий, смішний, від *komos* – весела процесія ряджених на діонісійських святах) – в широкому сенсі – викликає сміх» [1, с. 18]. Треба зазначити, що не можна ототожнювати категорії комічного і смішного. Комічне укладає в собі можливість і сміятися, і плакати, у той час як категорія смішного в більшості випадків виключає будь-яку трагічність. Порівняно зі смішним, комічне більш багатогранне і об'ємне.

Гумор, бурлеск, гротеск, сатира, іронія і сарказм – це традиційно виділені форми комічного. Усі вони являють собою абсолютно різні відтінки сміху, які призначені для виникнення різних художніх ефектів і виражають різні ставлення до об'єкту комічного. Сприйняття категорії комічного у рамках європейської філософії і літератури сильно змінювалося протягом усього культурного процесу. У певні періоди інтерес до цієї естетичної категорії був дуже інтенсивним, в інші – пригнічувався церковною ідеологією. Було виявлено відмінність категорії смішного від категорії комічного і почали виділяти різновиди останньої. Також визначалися жанри, яким було характерно служити тому чи іншому виду комічного. Один із найважливіших критеріїв, за яким виділяють ці види – оцінне ставлення суб'єкта комічного до об'єкта. У XVIII столітті комічне знайшло своє місце у творах Річардсона, Філдінга, Смоллета, а у середині XIX ст. цю традицію продовжили такі блискучі письменники-реалісти, як Діккенс і Бронте. Ця «плеяда» не може бути повною без імені видатного сатирика Вільяма Теккерея, найвідоміший роман якого, «Ярмарок Марнослава», рясніє величезним спектром різних відтінків комічного: від добродушного гумору, провокуючого комічний ефект за рахунок невідповідності ідеалу поверхневих ознак героя, до нещадного сарказму, спрямованого на викриття серйозних соціальних пороків.

Висновки. Комічна стихія Теккерея несе песимістичний характер, що позначено вже у назві твору («The Novel without a Hero»). Відсутність героя в художньому творі означає, що й у світогляді автора образ ідеальної людини втрачений. Найбільш бридкими рисами, притаманними сучасному йому суспільству, для Теккерея є снобізм, лицемірство, улесливість, корисливість, меркантильність, цинізм, дурість, боягузтво, хвастощі. Саме ці риси піддаються нищівній авторської іронії. Іронія автора проявляється не тільки по відношенню до персонажів твору, але і по відношенню до читача, і самого Теккерея, тому що він був частиною того світу, який втілював у своєму романі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Литературная энциклопедия терминов и понятий. М.: НПК «Интелвак», 2001. 1600 с.

2. Thackeray W. Vanity Fair. A novel without a hero. URL: <http://www.literaturepage.com/read/vanity-fair.html>. (Date of access: 20.02.20)

Гагара Тетяна,
студентка з курсу факультету філології
та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **С.І. Корнієнко**
к філол. н., доцент (БДПУ)

ЗОБРАЖЕННЯ ДРАМАТИЧНИХ ПОДІЙ ПЕРЕСЕЛЕННЯ БОЛГАР З ТАВРІЇ У БЕССАРАБІЮ В РОМАНІ МИКОЛИ ФУКЛЕВА "НА ПОЗЛАТЕНАТА ЗЕМЯ"

На початку двадцятого століття почав формуватися літературний простір болгарської діаспори. Активний учасник цього процесу був таврійський письменник Микола Фуклев. Він народився в селі Преслав, Бердянського уїзду Єкатеринославської губернії (на сьогодні Приморський район, Запорізька область). У творчому доробку автора кілька есе та оповідань з життя болгарських селян в Україні, а також його роман "На позлатената земля", перший том якого видано у 1934 р., а другий знищено радянськими репресивними органами.

Мета роботи – схарактеризувати образи драматичних подій переселення болгар з Бессарабії у Таврію в романі М. Фуклева "На позлатената земля".

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

- 1) простежити переселення болгар з Бессарабії в Таврію;
- 2) визначити роль драми, зміни настроїв в романі Миколи Фуклев;
- 3) аналізувати образи драматичних подій в романі Миколи Фуклева "На позлатената земля".

Об'єктом нашого дослідження є картини драматичних подій переселення з Бессарабії в Таврію у романі Миколи Фуклева "На позлатената земля".

Предметом є роман Миколи Фуклева "На позлатената земля".

Методи дослідження: описовий, порівняльний.

Актуальність дослідження полягає у поглибленні відомостей про переселення болгар та дослідженні подій і проблем, пов'язаних з цим, і, разом з тим, замовчуваних через політичні обставини. Результати роботи можуть використати в практиці викладачі та студенти-філологи.

У романі розповідається про життя болгар, переселених вдруге, цього разу з Бессарабії в степи Таврії (Приазов'я). Події відбуваються у кінці XIX – на початку XX ст. Літературна спадщина болгарських авторів Бессарабії стають широко доступними після 1989 р.

Прагнення до того, щоб бути помилуваними в часи масових репресій, відтворено в романі М. Фуклева у 1934 р. Події, відтворені до болю точно і реально, розвиваються у болгарському селі в Таврії після Першої світової війни. Як соціальний конфлікт у романі зображено сутичку між місцевими багатіями на чолі з хаджи Стефаном, та селянами. В контексті часу написання твору проходить роль більшовицьких ідей, що принесли в село

колишній селянин Говедаров та колишній учитель Тодоров. З одного боку, оповідь про життя болгар у Таврії, з іншого – події, відображені в цій оповіді, підпорядковано актуальним на часі політичним ідеям.

Письменник бачив, відчував і відтворював персонажів рідного села Преслав, створюючи оригінальні образи, ідеї, форми. Село з численними багатіями: місцеві керівники та духівники, під керівництвом Стефана Хаджи, який хоче стати головою. Представники бідняків Василь і Дмитро Цирвуланови, Дуня Полтавка, Гочо Сираче вірять у миф про доброго царя. Ванко Говедаров, представник міського підпільного більшовицького центру, пояснює людям суть проблеми і вони починають прозрівати, відмовляючись від спонтанних протестів. Ванко підтверджує, що робітники їм допоможуть, бо він сам робітник, тому довіряє їм, а цар є батьком робітників. Відомі події 1905р., коли р. з хрестами, іконами йдуть вони до палацу розповісти цареві про своє тяжке життя. Замість підтримки сотні людей вбито – такою була царська милість.

Учитель Тодоров, що покинув Болгарію з політичних причин, теж підтверджує, що сила саме в єдності робітників, і як організатор він поступово займає помітне місце у щоденному житті селян. На жаль, фінал першої частини не вийшов у світ, і, можливо, його знищено.

Отже, на сьогодні актуальним і цікавим є відтворення подій переселення болгар, способи реалізації їх на новій батьківщині, поселення, де їх було більше і з яких причин. У Таврії вони вибирали для себе місця, що нагадували їм рідну Болгарію: левади, водоймища, пагорби, бо рідних гір тут не було...

Роман Миколи Фуклєва “На позлагената земля” є твором талановитого автора, що заслуговує на вивчення спадкоємцями.

Литература

1. Стоянов І.А., Стоянова Е.П., Дадіверін І.Г. Мова болгар України. – Одеса: Општімум, 2002. – 496 с.

Москаленко Ірина,

студентка з курсу факультету філології
та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **С. М. Глазова,**
к. філол. н., доцент (БДПУ)

ФОНЕТИЧНА АТРАКЦІЯ У СУЧАСНОМУ РЕКЛАМНОМУ ДИТЯЧОМУ РАДІОПРОДУКТІ

Розгляд будь-якого мовного явища з однієї позиції є неповним і не може претендувати на ґрунтовні наукові узагальнення, пізнання суті досліджуваного об'єкта. Атракція є тим багатоплановим мовним явищем, у якому поєднані структурно-системні мовні закони і людський чинник, особливості когнітивної діяльності людини. Безумовно, таке спрямування дослідження є **актуальним**.

Мега дослідження – на прикладі сучасного рекламного дитячого радіопродукта проаналізувати фонетичну атракцію.

Фонетичною атракцією називають не будь-який різновид перерозкладу, а лише перерозклад між коренем і суфіксом, який полягає в тому, що корінь притягує до себе приголосний елемент суфікса, що розчепився.

Реклама для дітей використовує всі класичні фонетичні прийоми виразності. По-перше, рима знаходить широке застосування у створенні рекламних текстів, так як краще запам'ятовується. Діти добре відчують ритм і риму вірша, вони близькі їхньому мовному середовищу: «Хто ж, матусю, *виблизкує*. Під водою легко *літає!* Ми наклейки *збираємо* і про рибок багато знаємо! («Растішка з водними наклейками»). (радіо Flex FM Комунального закладу «Запорізька спеціалізована школа-інтернат II-III ступенів «Січовий колегіум» Запорізької обласної ради).

Приєм фонетичного повтору також досить поширений:

1) повтор приголосних звуків (алітерація): «Здрайвери – **зарядка** для розуму! Міркуй на **раз-два!**», «МакДональдс, завжди весело і смачно!» (radio.kids.fm);

2) повтор голосних звуків (асонанс): «Сік « Ніко» п'ється легко!», «Миру – світ, всім – пломбїр!» – важливими елементами є інтонація і ритм (radio.kids.fm).

Відмітна риса реклами для дітей – присутність фонетичної гри. Гра близька свідомості дитини, особливо дошкільнятам і молодшим школярам, бо вони сприймають життя через гру. Гра (зі звуками таж) привертає увагу дитини і є дієвим рекламним ходом. Нестійкість фонетичного складу слова, його очевидна приналежність одночасно до дуже знайомого і дещо інше сказаному дають можливість співвідносити споконвічне значення з змістовно несподіваним і навіть логічно несумісним [1, С. 160].

Досить часто копірайтери звертаються до патронімічної атракції, яку можна визначити як «навмисне зближення схоже звучать, семантично не зв'язаних слів у мові» [1, С. 160].

В.П. Григор'єв визначає паронімічну атракцію як «систему прагматичних стосунків між подібними різнокорневими словами (не пов'язаними в синхронії ознаками явної дериваційної близькості), реалізовану в конкретних текстах шляхом зближення паронімів у мовний ланцюжок, завдяки чому виникають різні ефекти семантичної близькості або, навпаки, протиставності паронімів» [3, С. 301]: «7-up» – жарознижуючий тамувальник спраги!» – створюють атмосферу жаги, подолати яку реципієнту і обіцяє допомогти рекламований напій; «Морозиво «Інстинкт». Заморозь заморочки!» – співзвуччя слів слогана з лексемою "мороз" відповідає рекламowanego товару – морозиву. (radiokids.online Перше українське дитяче радіо).

Приєм звуконаслідування, що складається в тому, що звучить мова нагадує звуки описуваного явища, близькі молодшим дітям: «Кішка Мугикаючи. *Мур-р! М'ю-у!* Мугикаючи стане для тебе справжнім другом!», «Міль Попс, капкап-кап! Міль Попс, *хрум-хрум-хрум!* миль Попс, *ням-ням-ням!*» (radio.kids.fm).

Інший спосіб досягнення фонетичної гри – звуковий символізм – полягає в тому, що звуки можуть викликати асоціації з якимись уявленнями, відчуттями, емоціями: «Хруsteam. **Хрусти з хрускотом!**» - повторення звуків

«хр» і «хр» народжує асоціації з хрусткими сухариками, що і є метою даного повідомлення – передати властивості рекламованого товару; «Mirinda. Життя прекрасне, коли п'єш не поспішаючи» – повтор звуку «ш» асоціюється у споживача зі звучанням бульбашок газованої води; «ЖЖівою ЖЖурнал. Молоток» – довгий звук «жж» створює ілюзію дзиччання, що відсилає до звуків, які видають комахи, що асоціюються з чимось рухомим, живим. Таким чином, лексичний сенс слова «живий» доповнюється ще й фонетично значущим компонентом (radio.kids.fm).

Ще одне фонетичне явище, досить продуктивне для рекламних текстів – це гра слів, побудована на повній або частковій фонетичній схожості слів (омонімії – паронімії): «На старт! Увага! **Mars!**»; «Квас – **НЕ** кола, пий «**Ніколу!**»; «Очаківське». Світова **Квасик**»; «**Tuch.** Він уже **тут**». Очевидно, що прийом гри слів, який побудований на повній або частковій фонетичній схожості слів, охоче застосовується в рекламі, оскільки адресат завжди звертає увагу на неординарно оформлені висловлювання (radiokids.online Перше українське дитяче радіо).

Таким чином, різноманітні прийоми фонетичної гри (звуконаслідування, паронімічна аграція і ін.) допомагають створити експресивний рекламний текст, залучити до нього увагу споживача [2, С. 43].

Література

1. Каганов Ю. О. Музика як ідеологічний феномен: радянський контекст і українська версія (друга половина ХХ ст.). *Наукові праці історичного ф-ту Запорізького нац. ун-ту*. Запоріжжя: ЗНУ, 2012. Вип. XXXIII. С. 160–164.
2. Карпіловська Є. Норма в сучасному українському словотворенні: зразок і реальність. *Культура слова*. Київ: ВД Дмитра Бурого, 2011. Вип. 74. С. 43–51.
3. Сырова О. В. Интертекстемы как средство языковой игры (на примере шуток студентов-филологов). *Вісник Донецького нац. ун-ту. Сер. Б: Гуманітарні науки*. Донецьк, 2013. Вип. 1–2. Т. 1. С. 301–305.

Юлія Новицька,

магістрантка 1 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Неля Павлик,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ФУНКЦІЙНО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВОГО ДИСКУРСУ

Добре володіння мовою, її складною комунікативною системою вимагає досконалого знання стилів і форм української мови, вміння виділяти композиційні, жанрово-стилістичні, семантико-прагматичні та формально-структурні особливості кожного з різновидів мови, а також диференціювати мовний матеріал відповідно до потреб спілкування. *Актуальність* статті зумовлена потребою дослідити механізми породження та функціонування наукового дискурсу залежно від виду наукової діяльності

людини. Мета роботи – виявити жанрово-стилістичні властивості і засоби мовної репрезентації наукового тексту. *Методи дослідження* – лінгвістичний опис мовних фактів та метод структурно-семантичного аналізу.

Українська функціональна стилістика ґрунтується на значних теоретичних та практичних дослідженнях авторитетних вітчизняних мовознавців, зокрема П. Дудика, С. Єрмоленко, А. Коваль, Л. Мацько, А. Загнітка, Н. Ботвиної та ін. Фахівці розглядають *науковий стиль* як різновид мови, що обслуговує науково-технічну, виробничу й навчальну діяльність мовців, він поширений у сфері науки, техніки, освіти [5, с. 52]. Наукові тексти мають особливий характер, але всі вони виконують основну функцію стилю – пізнавально-інформаційну, що корелює з головною метою наукових праць – ґрунтовним, послідовним, однозначним викладом думок. Науковий стиль з-поміж інших вирізняється логічністю і точністю викладу, понятійністю та предметністю, об'єктивністю, лаконічністю, доказовістю, аргументацією, наявністю висновків та узагальнень. Науковий текст має кілька традиційних типових елементів у змісті й композиції: обов'язкове визначення предмета, об'єкта дослідження, виклад власної концепції, полеміка з опонентами, експеримент, опис матеріалу, висновки. Аналіз текстів свідчить, що науковий стиль репрезентований цілим комплексом мовних засобів, спрямованих на осмислення, розуміння, теоретичне й практичне використання наукової інформації. Загальна характеристика мови наукового текстів включає такі ознаки:

1) монологічний характер викладу із суворим дотриманням норм літературної мови та високою насиченістю термінолексикою: **“Сучасна лінгвістика є антропоцентричною, вона зосереджує увагу на питаннях комунікативної ролі мови, функціональних можливостей її одиниць, семантичного переосмислення й ускладнення художнього слова, збагачення його емотивно-аксіологічних планів, зв'язків із ментальністю народу...”** [3, с. 1];

2) перевага слів з абстрактним та узагальненим значенням: **“Психологічна інтроспекція адресанта позначається на самій структурі епістоли, проявляється у фіксації миттєвих вражень, настрою, у психологізмі авторського роздвоєння”** [4, с. 74];

3) обов'язкова повнота синтаксичної структури, завершеність висловлення: **“У політичній газетній комунікації опертям задуму є необхідність опису певної політичної події або громадського явища, що створює певну комунікативну ситуацію, тобто ті умови, що визначають контекст спілкування: підбір комунікантів та умови комунікації”** [2, с. 5];

4) тісний зв'язок окремих частин висловлення, що досягається широким використанням складних речень (найчастіше з підрядним зв'язком), відокремлених зворотів, вставних і вставлених сполук тощо: **“Художньо-публіцистичним та аналітичним жанрам згадані вставні речення не властиві, що, на нашу думку, спричинено прагненням авторів (журналістів) відшукувати живі, незатерті для цих жанрів синтаксичні структури”** [1, с. 18].

Отже, основними мовними засобами наукового тексту є: абстрактна лексика; велика кількість термінів, схем, таблиць; іншомовних слів; наукова фразеологія; цитати, покликання; безсуб'єктність, безособовість синтаксису; відсутність емоційно забарвленої лексики, художніх тропів, індивідуальних неологізмів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Завальнюк І. Комунікативно-прагматичні функції та стилістичні вияви вставних одиниць у сучасному українському газетному мовленні / І. Завальнюк // Українська мова. – 2009. – №1. – С. 15–32. 2. Загнітко А. Сучасний політичний газетний дискурс: риторика і синтаксис / Анатолій Загнітко // Донецький вісник Наукового товариства ім. Шевченка: Т.16. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2007. – С. 5–19; 3. Коткова Л. І. Ідіолект Володимира Винниченка: лексико-фразеологічні та стилістичні складники: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2017. – 26 с. 4. Мазоха Г. С. Приватне листування Остапа Вишні 30-х рр. ХХ ст. / Г. С. Мазоха // Літературознавчі студії: зб. наук. праць. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2011. – Вип. 30. – С. 70–80. 5. Мацько Л. Стилістика української мови: Програма для філологічних факультетів вищих навчальних закладів України / Любов Мацько // Дивослово. – 2002. – №9. – С. 50–57.

Катерина ОРЛОВА,

магістрантка 2 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Лариса АЛЕКСЄЄВА,**

к.пед.н., доцент (БДПУ)

СТИЛИСТИЧЕСКОЕ СВОЕОБРАЗИЕ МОДАЛЬНЫХ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ А. ЧЕХОВА

Фразеологія являється важним средством речевого воздействия на человека, придает языку особую выразительность, образность. Важный вклад в историю изучения русской фразеологии внесли Е. Поливанов, Н. Шанский, В. Архангельский, А. Кунин, В. Мокиенко, Р. Попов, А. Смирницкий, В. Чернышев, В. Телия, А. Чепасова и многие другие.

Модальные фразеологизмы – один из многочисленных и активно пополняющихся классов во фразеологии. Существует многообразие терминов для обозначения фразеологических единиц с модальным типом семантики (междометные эмоциональные идиомы, междометные фразеологизмы, модально-междометные фразеологизмы и т.д.) [1, с. 71]. До сих пор дискуссионными остаются многие вопросы, связанные с пониманием сущности модальности, с определением границ этой категории. Сказанное обуславливает актуальность данного исследования.

В своей работе мы используем определение фразеологизма А. Чепасовой. Под фразеологизмом понимается сочетание двух или более слов, выражающих понятие о чем-либо и соотносительных со словом или сочетанием слов по значению и по грамматическим признакам [3, с. 48].

Рассмотрим фразеологизмы модального класса в семантико-стилистическом аспекте. Мы выделили три типа стилистической окраски языковых единиц в произведениях Антона Чехова: стилистически нейтральные (в свою очередь, к примеру, до свидания, к сожалению, как известно, в конце концов, может быть и др.); стилистически сниженные (скажу без хвастовства, тьфу ты, черт (дьявол), к черту, черт тебя подери, чтоб ты пропала, чтоб тебя черти, то-то вот! и т.д.); стилистически повышенные (слава тебе, господи, слава Богу, Боже мой (наш)! Честь имею кланяться!, милости просим, сделайте милость и др.).

Часто встречаются в произведении стилистически сниженные и стилистически повышенные модальные единицы: – *Вот, за доктором поскакал!* – сказал Семен, пожимаясь от холода. – *Да, ищи настоящего доктора, догоняй ветра в поле, хватай черта за хвост, язви твою душу! Экие чудачки, господи, прости меня грешного!* [4, с. 229].

Самую большую группу (в количественном отношении) составляют стилистически сниженные языковые единицы в рассказах Антона Чехова: – *Тьфу, чтоб тебя черти!* – возмущается горбач, – *поедешь ты, старая холера, или нет? Разве так ездят? Хлобысни-ка ее кнутом! Но, черт!...* [4 с. 376].

Стилистически нейтральные модальные фразеологизмы употребляются как в речи героев, так и в речи автора: *И в самом деле, он, изящный со своими длинными кудрями и с голубыми глазами, был очень красив (или, быть может, так показалось) и был ласков с ней.* [4 с. 440].

Стилистически повышенные модальные фразеологизмы чаще оказываются в речи таких героев, как женщины (в основном пожилые), больные, несчастные люди и священники: – *Какая потеря для науки!... Какие надежды он подавал нам всем, – продолжал Коростелев, ломая руки. – Господи, боже мой, это был такой ученый, которого теперь с огнем не найдешь!* Оська Дымов, Оська Дымов, что ты наделал! Ай-ай, боже мой! [4 с. 485].

Употребление модальных фразеологизмов является значимой художественной особенностью произведений А. Чехова. Фразеологическое образование – пример творческого, образного мышления, а употребление модальных единиц в тексте – средство создания либо комического, либо трагического образа героя. Являясь вводными членами предложения, модальные фразеологизмы чаще всего в предложении обособляются. Их инородность заключается лишь в изолированности позиций, интонационной выделенности в составе предложения.

ЛИТЕРАТУРА

1. Алефиренко Н. Ф. Фразеология в системе современного русского языка. Волгоград: Перемена, 1993. 152 с.
2. Барлас Л. Г. Русский язык. Стилистика: Пособие для учителей / Л. Г. Барлас. М. : Рольф ; Айрис-прес, 1999. 268 с.
3. Чепасова А. М. Семантические и грамматические свойства фразеологизмов. Челябинск, 1983. 193 с.
4. Чехов А. П. Избранные сочинения в двух томах. Том 1. Москва: «Художественная литература», 1979. 702 с.

Дар'я Пелагейченко,
студентка ЗУМЛ групи
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: Ганна Вусик,
к. філол. н., доцент (БДПУ)

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ЕМОЦІЙНОГО ОБРАЗУ «СТРАХ» У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Серед найважливіших у структурі емоційної концептосфери виділяємо концепт «страх» – комплексне культурно та соціально детерміноване когнітивне утворення, яке концентрує інформацію про одну з базових людських емоцій та способи її вербальної репрезентації. Емоція страху відіграє надзвичайно важливу роль у житті людини, тому мова має величезний арсенал засобів для її об'єктивації. Відповідно до типу свідомості, який рефлексує емоційний досвід, концепт «страх» розглядаємо як фрагмент наївної та наукової мовної картин світу, що мають свою специфіку, здатну виявлятися через лексико-семантичну репрезентацію.

Актуальність теми дослідження. Вивчення лексико-семантичної репрезентації емоційного концепту «страх» в українській науковій та наївній мовних картинах світу актуальне з кількох причин: по-перше, у вітчизняному мовознавстві лексико-семантична об'єктивація емоційних концептів, зокрема концепту «страх», на українськомовному матеріалі ще не була предметом самостійного вивчення й потребує комплексного аналізу; по-друге, у лінгвістиці досі не випрацьована цілісна методика ментально-мовного опису наукових та наївних емоційних концептів; по-третє, таке дослідження відкриває нові шляхи у вивченні процес в отримання наївних і наукових знань про емоції, а отже, й лексичного матеріалу, у якому ці знання представлені.

Мета роботи полягає в з'ясуванні особливостей концептуалізації емоції страху в науковій та наївній картинах світу, специфіки лексико-семантичних засобів репрезентації концепту «страх» в українській науковій та загальноживаній мові.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

установити місце емоційного концепту «страх» у наївній і науковій мовних картинах світу;

змоделювати ментально-мовну структуру емоційного наївного та наукового концептів «страх»;

описати лексико-семантичні засоби вербалізації емоційного концепту «страх» в українській мовних картинах світу.

Емоції як одна з форм відображення дійсності є невід'ємним складником людського існування. Вони зумовлюють усі пізнавальні процеси: від елементарних відчуттів до поняттєвого, предметно-логічного мислення.

Результатом емоційної концептуалізації світу та емоційної сфери буття індивіда є *емоційні концепти* – багаторівневі поліструктурні ментально-мовні утворення, які, з одного боку, є емоційними формами пізнання світу й через переживання корелюють з мисленнєвими формами, з другого, – сукупністю елементарних смислів, тобто осмислених суб'єктом

пізнання (наділений певними віковими, гендерними, психічними та ін. характеристиками), представником певної соціальної групи (етнічної, професійної) емоцій.

□ Емоційні концепти класифікуємо за такими параметрами: психічна організація суб'єкта відображення, його соціальний статус, фізіологічні характеристики; спосіб вираження; сфера функціонування; перебіг у часі; актуальність; представленість у межах певної культури.

□ Емоційний концепт виражений вербально та невербально (предметно та акціонально). Обидва знакові коди в реальному міжособистісному спілкуванні утворюють цілісний комунікативний процес.

□ Вербалізація емоційних концептів відбувається на всіх мовних рівнях. Водночас найінформативнішим для концептуального аналізу є лексичний рівень, оскільки саме в ньому відбувається породження, розвиток, рецепція та зберігання смислів. На лексичному рівні емоційний концепт вербалізовано номінативним полем, сформованим різноструктурними мовними засобами, що називають, виражають та описують емоції.

□ Чуттєва конкретність емоційної концептосфери стає причиною постійних пошуків індивідуальної та колективної свідомості способів лексичної репрезентації емоцій, що зумовлює строкатість відповідного фрагмента мовної картини світу, мозаїчність мотивації номінантів емоцій, широке залучення засобів непрямого позначення, а тому лексико-концептуальна побудова емоційних концептів досить складна.

□ Одним із базових емоційних концептів у структурі емоційної концептосфери є концепт «страх» – комплексне культурно та соціально детерміноване когнітивне утворення, що є насамперед переживанням емоції страху та її осмисленням і знаходить вияв у різних способах вербальної та невербальної об'єктивації. Емоція страху відіграє надзвичайно важливу роль житті людини, тому українська, як і будь-яка інша природня мова, має великий арсенал мовних засобів, зокрема й лексико-семантичних, для її репрезентації.

□ Домінантою ментально-мовної структури наукового емоційного концепту є системотворче термінопоняття «страх», на основі якого відбувається упорядкування взаємопов'язаних між собою інших наукових понять психології; наївного – власне емоційний образ страху, сформований унаслідок безпосереднього контакту людини з дійсністю, який, просуваючись щаблями абстракції, поступово стирається й постає у свідомості людини в зредукованому до емоційного тону вражень вигляді, одночасно він набуває інших форм ментального вияву, суміщає в собі чуттєві та раціональні компоненти в їхній єдності та цілісності.

□ Емоційний досвід та знання про емоцію страху, збережені в різних формах у людській свідомості, частково розкриває асоціативний експеримент. Асоціації відбивають психологічно реальне значення лексеми *страх*, а отже, виявляють актуальні для носіїв мови смисли, що за нею стоять.

□ Зіставлення змістової структури наївного та наукового концептів свідчить про істотний вплив наукових знань на осмислення емоції страху

пересічними носіями мови, що виявляється в зредукованості етнічного компонента.

□ Перспективу подальших наукових пошуків убачаємо в комплексному вивченні ментально-мовної та змістової структури концепту «страх» у релігійній, фольклорній, художній картинах світу, що передбачає залучення інших форм його вербальної репрезентації. Запропонована методика аналізу відкриває нові можливості в дослідженні інших емоційних концептів, зокрема в царині різних лінгвокультур, що зумовлено загальною тенденцією сучасному мовознавстві до розкриття механізмів репрезентації внутрішнього світу в лексичній семантиці мови.

ЛІТЕРАТУРА

Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.

Євтушенко І. В., Мелоям А. Е. Страх як деструктивний прояв психіки. Педагогічний процес: теорія і практика. 2003. № 1. С. 202–210.

Ольга Пономарь,

студентка 3 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **В. О. Юносова,**

к. філол.н., доцент (БДПУ)

НОВІТНІ СОЦІОЛЕКТИ В МОВІ ЗМІ

Соціальні діалекти завжди привертали увагу дослідників. В українському мовознавстві цьому питанню присвячено праці Л. Ставицької, Ю. Мосенкіса, С. Пиркало, І. Матвіяса та ін. Оскільки на соціолекти постійно впливає низка екстралінгвістичних факторів, їм притаманна мінливість й нестабільність, тому це явище потребує нових досліджень.

Мета роботи – дослідити новітні соціальні діалектизми в мові ЗМІ (на матеріалі газети «Україна молода»).

Методи дослідження: описовий, метод лінгвістичного спостереження.

До соціальних діалектизмів належать арго, жаргон, сленг. Вони часто вживаються як синоніми. Але, на думку Л. Ставицької, їх можна розмежувати: арго (закрита підсистема), жаргон (напіввідкрита) і сленг (відкрита) [1, с. 42].

На сторінках газети «Україна молода», за нашими спостереженнями, переважно трапляється сленгова та жаргонна лексика. Серед останньої значну частину складає кримінальний жаргон, який за свідченням Л. Ставицької, має здатність блискавично проникати в соціальні сфери законслужняних громадян: спочатку ця лексика стає надбанням мови соціальних низів, а згодом «завойовує позиції» у міському розмовно-побутовому мовленні, проникає в мову радіо, преси, телебачення, ну і звичайно ж, у різні корпоративні, професійні лексичні системи [2].

Це яскраво ілюструє матеріал досліджуваної газети: *Дві третини об'єктів легалізовані, «кришуються» і мають документи...; Тоді й стане зрозуміло, яку корупційну піну знімають чиновники і «reshали» від*

бізнесу – прокуратура, суди, поліція (10.09.19); Це ж так легко задовольнити виборців обіцянкою **«халляви»** та «спрощення життя»; Я був там, це класно. Мені зробили, звісно, не за один день, але й не за 400 **баксів** (11.09.19); На мосту й поблизу нього не було ніяких укріплень – там ми зупинялися, й нас **«шмонали»** (21.09.19).

На сторінках цієї газети часто трапляється військовий жаргон: Були в нас на «швидкій» дві унікальні дівчини: тендітна кримчанка Галя Алмазова («Ветерок»), яка за кермом «швидкої» і вдень, і вночі вилітала на **«взльотку»** ДАПА, вивозячи з терміналу поранених хлопців, а поруч із нею – малесенька, худесенька Оля «Кроха»... **«Ответка»** має бути за курсом російського рубля: 1 до 4»; (Їжа, **«броніки»**, кевларові каски тощо – це все вони! (21.09.19).

Значну групу складає молодіжний, інтернет-сленг: Але в цій проблемі треба відділити факти від, як то кажуть, **«хайпу»** (23.07.19); Скажімо, яось до нього звернулася знайома і попросила пошити для її родичів із Росії «креативні» обкладинки для їхніх паспортів такі, щоб **«попролити»** їх (14.08.19); Якщо в наступних серіях ... творці серіалу спробують кинути чисту душею Кітті (Катерину) ще й у київській борделі, то то вже буде, як сказав би поет Микола Вінграновський, повний... **капець** (18.09.19). Вихід сленгу за межі замкнених вікових груп можна пояснити соціальними причинами, загальними настроями епохи. Сленг стає додатковим штрихом до іміджу сучасної людини.

Журналісти використовують жаргонну лексику в метафоричних словосполученнях, що призводять до образності вислову, привертає увагу читача: Учора по обіді поліція повідомила, що зняла з Белька звинувачення в тероризмі і йому не **«світить»** пожиттєве ув'язнення (21.09.19); Тимошенко була звільнена на підписку про невийзд, а справу передали в прокуратуру Дніпропетровської області, де її й **«похоронили»**; Хто **«зливає»** історичну пам'ять? (11.09.19); Хлопці, на щастя, лишилися живі, лавка ж **«накрилася»** (18.09.19); «Будеш робити роботу – приймемо тебе до збірної, будеш **«воняти»** – виженемо і не згадаємо як звали», – написав у соцмережі очільник федерації велоспорту країни (05.09.19);

Отже, сленгові одиниці постійно поповнюють лексичний склад мови, активно використовуються в ЗМІ. Завдяки своїй експресивності сленг є ефективним засобом, який використовують у масовій комунікації задля посилення впливу на аудиторію. Проте надмірне вживання ненормативної лексики загрожує тотальним спрощенням національної мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ставицька Л. Арго, жаргон, сленг : соціальна диференціація української мови. К. : Критика, 2005. 464 с.
2. Ставицька Л. Проблеми вивчення жаргонної лексики: Соціолінгвістичний аспект. Українська мова. 2000. №1. С.55–69.

Юлія Поплаухіна,

студентка м1УМЛІ-з групи

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: О.А. Крижко,

к. філол. н., доцент (БДПУ)

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ КАТЕГОРІЙ В УКРАЇНСЬКІЙ ПРОЗІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

Сучасні лінгвістичні дослідження лексичного рівня мови все більше увагу зосереджують не стільки на описі та вияві системних відношень у лексичі, скільки на дослідженні семантичних особливостей слів, пов'язаних з їх вживанням у різних типах текстів.

Значний внесок у розв'язання проблем дослідження семантичної структури слів зробили такі мовознавці, як Л.М. Васильєв, Е.В. Кузнецова, Л.А. Лисиченко, Н.Г. Озерова та інші.

Мета роботи полягає у вивченні особливостей семантичної парадигми морально-етичних категорій в українській прозі другої половини ХХ століття.

Слово як знак маніфестує основне значення. Лексичентричні значення характеризуються як такі, що першими спадають на думку під час сприйняття слів поза контекстом. Слово *добро* поза контекстом інтуїтивно усвідомлюється у значенні чогось позитивного у житті людини, тоді як *зло* за своїм змістом є протилежністю добу, слугує узагальненим вираженням уявлень про те, що суперечить вимогам моралі, що заслуговує на осуд, а також спільною абстрактною характеристикою окремих моральних якостей.

З метою дослідження контекстуальної реалізації лексичентричних значень морально-етичних категорій *добро* і *зло* необхідно розглядати їх за значеннєвою відповідністю певній сфері життя людей: 1) побутова сфера; 2) соціальна сфера.

У текстах сучасної української прози зустрічається значна кількість речень із конкретно виявленою побутовою сферою буття людини, в якій реалізується все те позитивне або негативне, що позначається іменниками *добро* і *зло*: *Тепер [чоловік] живе з Фросею, свариться, бо хто не свариться, але від неї він уже нікуди не збирається. - Я собі зла не бажаю. А хто собі зла бажає?* [2, с. 38]; *Усього я сподівався від Марусі, тільки не такого. Думає, що вона мені за моє **добро** – ворог навіки, а вона...* [2, с. 164]. Орієнтованість читача на сприйняття саме цієї сфери досягається за допомогою іменників на позначення родинних стосунків або вживанням особових займенників, які мають семантичний зв'язок з такими іменниками.

У творах сучасної української прози вживається узагальнене значення слова *добро* для вираження позитивних зрушень у соціальній сфері: *Прагнув [Гоголь] запровадити у Росії справедливості. Цьому приклад і революції, – коли група добродійців хоче змінити, існуючий, на їхню думку, порочний порядок силою...і замість **добра** в результаті – гори невинних трутів, маса калік – і ще більше несправедливості...* [3, с. 25].

Текстроцентричні значення співвідносяться з лексичентричними як їх поширювальні і є зумовленими контекстуальним оточенням. Як відомо,

метафоричне значення нарощується навколо основного від певного зіставлення його з іншим за якимись ознаками.

У досліджуваних творах використовується іменникова метафора **імперії зла**: Вони [адвокат і його родина] – невільники, новітні раби **імперії зла** та насилля [...] [1, с. 45]. Ця метафора, виступаючи у такому контексті, повністю розкриває своє конкретне значення у сполученні з іменниками «раби», «невільники».

Прикметникові метафори, у складі яких вживаються іменники *добро* і *зло*, сприяють створенню образів з приємним або неприємним оцінним змістом: **Зло солодке, позверх, а в середині їдке і трутне, добро ж навпаки – гірке позверх, а солодке й поживне з середини** [4, с. 22]. Ця метафора ускладнюється антонімічним протиставленням іменників *добро* і *зло*, а також словами із значенням вказівки на форму – «позверх» і «в середині».

У творах сучасної української прози найчастіше зустрічаються метафори, семантичне ядро яких становить динамічна дієслівна ознака. З метою підкреслення позитивних ознак – добра і негативних – зла, вживаються метафоричні сполучення цих іменників з дієсловами мовлення: *красить, повторить, ростить, пакостить*: **Добро, дитино, світ красить. А зло навпаки – потворить** [4, с. 22].

Отже, лексичентричні значення слова *добро* та *зло* за особливостями контекстуальної реалізації є вільними, тоді як текстоцентричні значення цих іменників є похідними від основного і витворені на ґрунті певних контекстуальних обставин, у складі метафор вони створюють у тканині художнього твору нові значеннєві якості, що фіксують певні факти об'єктивної дійсності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гургула І. Крілб: Повість. *Дзвін*. 1997. № 5–6. С. 42–56.
2. Гуцало Є. Імпровізації плоти: Епос-ерос. Київ: Посередник, 1993. 192 с.
3. Різник Л. Карма: Повість. *Дзвін*. 1998. № 1. С. 3–53.
4. Шевчук В. Біс плоти: Повість. *Дзвін*. 1998. № 2. С. 3–34.

Онуфрієнко Дарина

студентка 1 курсу факультету ФМКТО

Науковий керівник: **О. А. Халабузар**, к.пед.н., доц.

(Бердянських державний педагогічний університет)

FORMATION OF LOGICAL SKILLS OF STUDENTS WITHIN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

In the context of globalization, radical reform of the global community, the priority status is given to the formation of the intellectual elite of society. A special role belongs precisely to the higher school. This fact requires the improvement of the professional training of the future teacher, who would be ready for the independent creative activity, for the implementation of formed logical thinking skills. The aim of the research is to determine the logical skills which are necessary

for the formation of a culture of logical thinking of future teachers and to identify the difficulties of this process.

Thus, the relevance of the study lies in the fact that the formation of the logical mental potential of future specialists is an integral part of the tasks of higher educational institutions. The problems of the formation of logical thinking and the culture of logical thinking were researched by: B.Ya. Burshtein, N.V. Demidovich, E.I. Zhilina, M.P. Lapchik, V.M. Monakhov, E.P. Malanyuk, L.F. Obukhova, L.N. Udovenko, L.P. Chervochkina and others. The works of S.E. Arkhipov, L.V. Leshchenko, N.I. Prokopenko were devoted to the development of certain components of students' thinking. A.D. Getmanova, V.N. Bryushinkin, and Yu.A. Petrov considered aspects of the formation of a teacher's logical thinking culture.

According to the scientists' opinion, the logical skills provide the effective logical activity, which is based on the appropriate processing of already formed judgments and concepts (according to the laws of logic). A high level of knowledge of logical skills involves the acquisition of new, deeper knowledge (output).

The process of obtaining knowledge of knowledge includes basic knowledge, logical operations and skills, which are a dynamic, effective component, which includes include analysis, synthesis, comparison, abstraction, generalization.

In the psychological and pedagogical literature it is emphasized the importance of the analysis - the decomposition of the subject into its components (elements, parts, signs). The analysis provides knowledge regarding the individual qualities of the object being studied, but it does not reflect it as a whole. To obtain such knowledge, it is necessary to use the synthesis, which is the mental combination of the constituent elements of objects or phenomena into a single whole as a certain combination. According to the point of view of O. Sichivitsa, there are such types of analysis and synthesis (depending on the degree of knowledge of the object):

1. Direct or empirical analysis and synthesis which are applied at the stage of superficial acquaintance with an object. In this case, certain parts of the object are selected, and its qualities are examined. This type of analysis provides an opportunity to recognize the phenomenon, but it is insufficient for understanding its essence.

2. Reverse analysis and synthesis, in which the operations of analysis and synthesis are not performed mechanically, but are based on certain theoretical ideas, thoughts about cause and effect, about consequences, which lead to the conclusion.

3. Structural genetic analysis allows you to understand the essence of the concept.

However, analysis and synthesis do not cover all aspects of the formation of the culture of logical thinking of future teachers, they also include abstraction and generalization. Abstraction in its higher forms is the disclosure of the most essential qualities of concepts through their connections and relationships. Starting from the concrete and returning to it through the abstract, recognition mentally reconstructs the concrete in the ever fuller completeness of its content. [2] An important role in the formation of the logical competence of a future teacher should be played by the ability to generalize, to determine the most

important qualities, characteristics, to reveal the information about concepts, laws, and basic ideas of the subject being studied.

Students must realize their knowledge during their professional training, during practice and during their future professional activity. They should master logical operations, including analysis, synthesis, comparison, abstraction and obtaining certain positions, establishing causal relationships of the obtained positions with initial knowledge. Thus, in modern conditions the formation of logical skills should be integrated into the process of preparing the future teacher according to the increasing social demands and requirements.

It can be concluded that the Euro-integration processes in education require a thorough work, focused on meeting the requirements of modern society, which will be reflected in the reorganization of educational processes taking into account modern approaches. The conducted research does not solve the identified problem, but it also allows to outline the prospect of further research, namely: defining the features of the process of formation logical skills, taking into account the students' personal abilities and characteristics.

REFERENCES

1. Ivlev Yu.V. Logic: textbook for universities. 2nd ed., Revised. And add. - M.: Logos, 2001. —272p.
2. Lozova V.I., Theoretical Foundations of Education - Kharkiv: "OVS", 2002. — 400p.
3. Fatyanova N.M. The formation of the didactic culture of a teacher of a multidisciplinary gymnasium. - Belgorod. —579s

Анастасія Славська

Студентка 4 курсу ФФСК

Науковий керівник: **І.В. Школа,**

к. філол.наук, доцент кафедри іноземних мов і методики викладання
(Бердянський державний педагогічний університет)

ВИВЧЕННЯ ФРАЗОВИХ ДІЄСЛІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Фразові дієслова стають все відомішими з розповсюдженням англійської мови. Для розуміння, говоріння, читання і письма потрібно добре володіти навичками вживання фразових дієслів. Термін «фразові дієслова» вперше був вгаданий великим англійським граматиком Логаном Пірслем Сміттом. Це поєднання дієслова й прийменника, дієслова і прислівника чи дієслова і прийменника з прислівником, ось чому визначають його як багатослівне чи двослівне дієслово, прийменник додає особливого значення дієслову чи робить його більш зрозумілим. Деякі прийменники так само можуть змінювати значення різних дієслів. Таке поєднання можна визначити як «ідіоматичне», так як дослівний переклад кожного з компонентів не становить єдиного змісту всього поєднання. Точніше, він може бути зовсім іншим, і часом здогадатися про переклад усього фразового дієслова по його частинах неможливо. Вивчення фразових дієслів, їх семантики, структури та вживання є актуальним у дослідженнях багатьох

зарубіжних та вітчизняних науковців, зокрема, Д. Болінджера (D.Bolinger), С.Гурського, Ю.Жлуктенка, О. Куніна, А. Ніколенко, Р. Сайд, Ф. Палмер, Дж.Поуві (J.Povey) та інших, але ще багато питань є не висвітленими, що становить актуальність даної праці.

Фразове дієслово функціонує як поєднання дієслова й прийменника, дієслова і прислівника чи дієслова і прийменника з прислівником, ось чому його часто визначають як багатослівне чи двослівне дієслово. Таке поєднання можна визначити як «ідіоматичне», так як дослівний переклад кожного з компонентів не становить єдиного змісту всього поєднання. Точніше, він може бути зовсім іншим, і часом здогадатися про переклад усього фразового дієслова по його частинах неможливо.

За мовознавцем Ю.Жлуктенком, другий компонент, який позначається у лінгвістиці різними термінами, а саме, прислівники, постпозитиви, постпозитивні прийменники тощо, не виражає ознаки дії, яка б означала щось відокремлене від тієї дії, що міститься в першому компоненті дієслова. Дієслова з пост позитивами зливаються в одне семантичне ціле й виражають єдине поняття. Тому при вилученні другого компонента, зазвичай, змінюється значення дієслова [1, с.105].

Граматики (Дж. Ламонт (G.Lamont), Д.Байбер (D.Biber) та інші) притримуються двох протилежних думок щодо природи і використання фразових дієслів: (1) буквально використання форми go up не є фразовим дієсловом як таким, а є простим дієсловом з часткою: The balloon went up into the air. Саме тому, на їх думку, термін «фразове дієслово» повинен використовуватись лише для образних і ідіоматичних значень: The balloon went up (= The crisis finally happened). В даному випадку маємо справу з семантичним аспектом фрази go up, яка не має нічого спільного з синтаксисом чи морфологією.

Саме тому вивчати фразові дієслова в школі досить важко. Фразові дієслова у пам'яті є включеними у складну систему лексико-семантичних відношень: парадигматичних (лексико-граматичні парадигми, семантичні поля, мікросистеми: синонімія, антонімія тощо), синтагматичних (поєднання фразових дієслів у реченнях). Тому навчання фразових дієслів слід проводити у два етапи:

1. Ознайомлення з новими фразовими дієсловами:
2. Автоматизація дій студентів з новими фразовими дієсловами:

- A. На рівні фрази або речення
- B. На рівні надфразової єдності.

З цією метою можна запропонувати комплекс вправ. до складу якого входять: а). домовленнєві мовні\ вправи: вправи на аудіювання та імітацію зразка мовлення; вправи, спрямовані на розпізнавання фразового дієслова та його семантизацію у контексті; б).мовні тренувальні вправи: на доповнення, підбір пропущених компонентів фразових дієслів ,завершення, пошук синонімічних та антонімічних еквівалентів, вправи зіставного характеру; перекладні; в).мовленнєві умовно-комунікативні та комунікативні вправи.

1. Give the definition of a phrasal verb.
2. Classify the following phrasal verbs: a). phrasal verbs with idiomatic meaning; b). phrasal verbs without an idiomatic meaning etc.

ЛІТЕРАТУРА

1. Берловська В. Д., Гребінник Г. Ю. Англійська загальнонаукова лексика і фразеологія// Навч. посіб. для аспірантів. – Харків, 2006. – 165с.
2. Точилина А.К. Английские фразовые глаголы в примерах и упражнениях: пособи е для подготовки к тестированию и экзамену / А.К.Точилина, О.А.Шинкарева. – Минск : ТетраСистемс, 2011. – 208 с.
3. Longman Phrasal Verbs Dictionary : over 5000 phrasal verbs. – London : Pearson Education Limited, 2000. – 608 p

Лілія Стариченко,
студентка ЗУМЛ групи
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: Ганна Вусик,
к. філол. н., доцент (БДПУ)

ЛІНГВОЕКОЛОГІЯ ЗВЕРТАНЬ В УКРАЇНСЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДІАЛОЗІ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ ЛАРИСИ ДЕНИСЕНКО)

Лінгвістична екологія (лінгвоекотологія) – нова галузь у вивченні мовного середовища, яка описує процеси, що спостерігаються в мовах і свідомості їх носіїв.

Актуальність теми роботи визначається інтересом учених до вивчення різних мовних явищ у контексті лінгвоекотології. Раніше лінгвоекотологічні аспекти мовної діяльності розглядалися в мовознавстві з позицій стилістики, прагмалінгвістики, соціолінгвістики, культури мовлення, мовної етики, риторики, історії мови, інтеракційної лінгвістики. Сучасна лінгвоекотологія стає автономною науковою галуззю, яка вивчає феномени, пов'язані з взаємодією мови, свідомості, культури, суспільства.

Мета роботи – проаналізувати лінгвоекотологію звертань в українському художньому діалозі (на матеріалі творів Лариси Денисенко).

Мета передбачає розв'язання таких **завдань**:

- 1) визначити роль лінгвоекотології в українському художньому діалозі;
- 2) виявити особливості діалогу як середовища використання звертань;
- 3) встановити фактори, що визначають мовну поведінку в діалогічному мовленні;
- 4) вивчити особливості використання звертань в українському художньому діалозі на матеріалі творів Лариси Денисенко;
- 5) розкрити лінгвоекотологічний потенціал звертання в українському художньому діалозі.

Джерельною базою дослідження є діалогічна мова художніх творів української письменниці литовсько-грецького походження Лариси Денисенко, яка є переможницею в конкурсі «Коронація слова». Двічі її романи визнавали «Кращою українською книгою» за версією журналу «Кореспондент».

Лінгвоекотологія розуміється нами як міждисциплінарна галузь науки, яка пов'язана з культурою мислення, естетикою мови, поведінкою особистості, міжособистісними відносинами комунікантів, із культурою

мови, яка прагне до дослідження культурного довкілля особистості і збереження цього середовища як єдиного цілого. Лінгвоекотологія заснована на виявленні принципів і правил, загальних як для екології, так і для функціонування мови.

Теоретичні засади вчення про лінгвоекотологічність спілкування як порівняно нового напрямку в лінгвістиці, а також пов'язаного з нею термінологічного апарату поки ще перебуває в стадії формування. Але нині вже можна констатувати, що дослідження лінгвоекотологічності тісно пов'язане з такими поняттями, як нормалізація, кодифікація, мовний етикет, естетичність, етичність, ввічливість, неввічливість, агресія, комунікативний тиск, комунікабельність, взаєморозуміння, комунікативна толерантність, комунікативний успіх, щирість, ментальність.

Запропоноване дослідження орієнтоване на широке розуміння лінгвоекотології і лінгвоекотологічності. Лінгвоекотологічність спілкування трактується ширше поняття ввічливості і розуміється як взаємодія між комунікантами, які прагнуть до гармонії з метою подолання комунікативних невдач.

Відносини між співрозмовниками, їхню поведінку й реакції ми розглядаємо з позиції інтеракції, яка здійснюється з метою забезпечення результативного спілкування і вироблення єдиної стратегії її учасників. Об'єктивні та суб'єктивні фактори діалогу дозволяють учасникам у конкретній ситуації диференціювати ввічливе і фамільярне звертання.

Важливою характеристикою діалогічного мовлення є дотримання принципу ввічливості, етичних норм, використання ввічливого ставлення до комунікативного партнера для досягнення бажаного результату. Вияв ввічливості або неввічливості у звертанні до адресата має оцінний характер.

Аналізуючи форму звертання до адресата в аспекті лінгвоекотології треба враховувати такі важливі критерії комунікативного акту, як інтенція адресанта, його оцінка співрозмовника. Обрана комунікантом форма звертання, на нашу думку, завжди відображає певне ставлення до адресата (повагу, дружелюбність, фамільярність, здивування, роздратування, гнів, невдоволення, презирство).

Предметом нашої уваги стало екологічне й неекотологічне звертання до адресата в діалогічній інтеракції в сучасному українському художньому мовленні.

Під екологічним ми розуміємо ввічливе звертання, що забезпечує ефективну і гармонійну інтерекцію. Ситуація, що активує негативні емоції в адресата або спостерігачів, свідчить про застосування адресантом неекотологічних звертань. Вони характеризуються порушенням етико-мовних норм, зокрема особливим тоном спілкування (грубість, фамільярність), і тому сприймаються партнерами по комунікації та спостерігачами як неприйнятні, що заповдіють дискомфорт співрозмовнику і призводять до розбіжностей і конфліктних відносин.

Лінгвоекотологічність звертання аналізується в роботі не тільки з погляду сприйняття його адресатом, але і спостерігачем. Роль спостерігача важливо враховувати в аспекті організації спрямованості мови, оскільки також сприймає повідомлення й реагує на нього.

Проведений аналіз мовного матеріалу дозволяє зробити висновок про те, що в сучасній українській комунікації переважають звертання на ім'я. Треба також зазначити, що на сьогодні спостерігається використання у звертаннях вульгарних, непристойних слів і виразів як експресивних маркерів інтимності, особливо в мові сучасної молоді.

У ХХІ столітті спостерігається відхилення від норм української літературної мови.

Перспективи подальших досліджень у галузі мовної екології пов'язані, на нашу думку, з такими науковими напрямами: проблеми екології вербальних і екстравербальних засобів комунікації в текстах; правові аспекти захисту мови та розвиток правничої комунікації в контексті мовної екології; лінгвоекотичні аспекти розвитку електронної комунікації.

Проблематика еколінгвістики пов'язана з широким спектром питань мовної екології, зокрема: 1) кореляцією концептуальної сфери комунікації між представниками різних лінгвокультур; 2) уніфікацією термінології наукової і фахової комунікації з урахуванням змін у глобалізованому суспільстві та свідомості людей; 3) формуванням лінгвістичної культури спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Денисенко Л. Нова стара баба. *Нова стара; Забавки з плоті та крові : повісті* / передм. Т. Трофименко. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2013. 272 с.

2. Карасик В. И. Ценностные понятия лингвоэкологического общения. *Эмотивная лингвоэкология в современном коммуникативном пространстве: коллективная монография* / науч. ред. В. И. Шаховский, отв. ред. Н. Н. Панченко. Волгоград: Издательство ВГСПУ «Перемена», 2013. С. 191–201.

Анастасія Стельмах,
студентка 2 курсу, групи 2 УМЛ,
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник – к.філол.н.,
доцент Чикіль М.Ю.

КІЛЬКІСНІ ВІДНОШЕННЯ ТА ЇХ ЕКСПЛІКАЦІЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У роботі досліджується вимірювальна лексика, її класифікації в сучасному мовознавстві, мовні засоби оформлення кількісних відношень, що є дуже актуальним в сучасних лінгвістичній науці. Дослідження слів міри та ваги допомагає глибше проникнути в мовну систему і на конкретних прикладах з'ясувати характер зв'язку та взаємообумовленості окремих елементів мовної структури; проаналізувати засоби номінації кількісних оцінок предметів та явищ об'єктивного світу.

Актуальність теми зумовлена тенденціями сучасної лінгвістики до вивчення системно-функціональних параметрів номінацій в системі мови.

Об'єктом даного дослідження є слова, що позначають кількість в англійському дискурсі.

Предмет – аналіз мовних засобів позначення кількісних відношень в англійській мові.

Проблема вербалізації кількісних відношень в англійській мові відображена в наукових роботах Н.Д.Арутюнової, А.Вежбицької, Т.А.Космеди, М.Г.Мостового, С.І.Швачко та інших. Наприклад, С.І. Швачко, досліджуючи слова міри і ваги в англійській мові, вказує на той факт, що слова на позначення кількісних відношень у системі мови можуть функціонувати для позначення як кількісних оцінок, так і того, що вимірюється [3, 156].

Слід зазначити, що поняття міри та ваги виникло на початку розвитку людського суспільства та відіграло значну роль у його повсякденній діяльності. Слова, що використовувалися для вимірювання, були необхідні при створенні засобів праці, при будівництві помешкань та доріг. Велике значення мало використання вимірювання в усіх його формах. З розвитком цивілізації вимірюванню надають все більшого значення.

Досліджуючи особливості вербалізації слів, що виражають кількісні відношення, ми встановили, що до морфологічних засобів позначення кількості в англійській мові відносять категорії числа іменника, займенника, дієслова, ступенів порівняння прикметників та прислівників. Категорія числа іменника у сучасній англійській мові включає групу слів, які своїми формами вказують на різну кількість предметів.

Кількісні характеристики можуть передаватись і лексико-морфологічними засобами. Так, в англійській мові є група афіксів – носіїв визначеного та невизначеного кількісного значення: *uni-* "один", *mono-* "один", *bi-, di-* "два", *tri-* "три", *quadr-* "чотири", *quint-* "п'ять", *penta-* "п'ять", *hez-* "шість", *hept-* "сім", *octo-* "вісім", *deci-* "десять", *heet-* "сто", *cent-* "сто", *poly-* "багато". Наприклад: *monocle*, *bicycle*, *trilogy*, *pentagon*, *decimal*, *octopus*, *polyglot*.

Також у сучасній англійській мові виділяються частиномовні групи, що виражають кількісну оцінку, наприклад: **прислівники** – *twofold*, *threefold*, *once*, *twice*, *piecemeal*, *much*; **займенники** – *both*, *several*, *all*, *each* *other*, *one another*; **прикметники** – *double*, *little*, *bipartisan*, *tripartite*; **дієслова** – *to ten*, *to double*, *to pair*, *to couple*; **іменники** – *score*, *dozen*, *couple*, *yard*, *mile*, *pound*, *ton*; **числівники** – *three*, *four*, *five*, *hundred*. Іменники, що використовуються у мові для номінації вимірювальних оцінок предметів та явищ, представлені словами типу *mile*, *yard*, *ton*, *bushel*, *volt*, *ampere* та ін.

Лінгвістичне дослідження слів міри та ваги ілюструє взаємозв'язок процесів лічби та вимірювання, а також залежність методів і засобів вимірювання від екстралінгвальних факторів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н.Д. Проблема числа : Монографія. Логический анализ языка. Квантификативный аспект языка / Н. Д. Арутюнова – М.: Индрик, 2005. – 200 с.

2. Мостовий М.І. Лексикологія англійської мови / М.І.Мостовий. – Харків: Основа, 1993. – 205 с.

3. Швачко С.А. Слова міри і ваги: лінгвокогнітивні аспекти: монографія / С.О. Швачко. – Суми: Вид-во СумДУ, 2008. – 132 с.

Ганна Столяр,
студентка 3 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **В. О. Юносова,**
к. філол.н., доцент (БДПУ)

ТЕРМІНОЛОГІЧНА ЛЕКСИКА В СУЧАСНІЙ ЛЕКСИКОГРАФІЇ

Термінологічна лексика відбиває досягнення людства у певних галузях науки. В українському термінознавстві існує низка праць, у яких досліджується різна галузева термінологія: біологічна (Л. Симоненко), будівельна (В. Марченко), військова (Т. Михайленко, Л. Мурашко), економічна (Т. Панько), математична (А. Крейтор), музична (З. Булик), образотворча (Б. Михайлишин), радіотехнічна (І. Кочан), соціально-політична (А. Бурячок), спортивна (М. Паночко), церковна (С. Бібла), юридична (О. Сербенська) тощо.

Вивчення проблем термінології надзвичайно актуальне, адже саме завдяки термінологічній лексиці відбувається зберігання, передавання, оброблення інформації. Обсяги ж інформації в наш час зростають шаленими темпами, що спричиняє так званий “термінологічний вибух” – появу великої кількості нових термінів. Українська термінологія найповніше представлена в "Словнику української мови" у 20-ти томах. Сучасна термінологія нерідко постає у вигляді складних слів. Виявлення складних слів термінологічної лексики у вказаному словнику, а також у "Словнику української мови" в 11-ти томах на букву **А** дасть можливість простежити як розвиток певної наукової галузі, так і термінології української мови загалом.

Мета роботи – виявити складні терміни у вказаних словниках (словникові статті на букву **А**) та визначити їхні семантико-граматичні ознаки.

Методи дослідження: описовий, метод лінгвістичного спостереження.

Лексичний склад української мови постійно поповнюється, про що свідчить, зокрема, кількість словникових статей на букву **А** в досліджуваних словниках: 1803 у 1971 р. [1], 4388 у 2010 р. [2].

Шляхом суцільної вибірки ми виявили складні терміни, які зафіксовані в "Словнику української мови" у 20-ти томах, але відсутні в "Словнику української мови" в 11-ти томах. Зокрема це стосується лексем, перша частина яких складається з компонентів **авто-, аеро-, анти-**.

Як свідчить зібраний матеріал, найбільшу групу становлять терміни з різних галузей наук з першим компонентом **анти-**. Це фармацевтична термінологія (*антиастмати чний, антиві рус, антибіотикостійки й, антибіотикості йкість, антигістамі нний, антигрипі н, антидепреса нти, антикоагуля нт, антикоагуля тний, антипіре тики, антитромбі н*), фізична (*антцелектро н, антиква рк, антинейтро н, антипрото н, антиречовина, антиферомагне тик, античастинки*),

антиядро`), філософська (антиінтелектуалізм, антилогізм, антиномічний, антитезисний), біохімічна (антивітаміни, антиферменти) та ін.

Другу за кількістю лексем групу складають терміни, першим компонентом яких є **авто-**: автоімунітет, автоінтоксикація, автоінфекція, автосуґестія (медична термінологія), автоетнонім, автологія, автонім (лінгвістична), автоколивання, авторадіографія (фізична), автомарафон, авторалі (спортивна), автокатаклізм, автокаталізм (хімічна) тощо.

Термінологічна лексика словника, складні слова якої представлені компонентом **аеро-**, зазвичай асоціюються з авіаційною термінологією: аерологія, аероторія. Проте словник налічує багато лексем з інших галузей науки: аеробіологія, аерогенез (біологічна термінологія), аеровіологія, аерон (фармацевтична), аерозольтерапія, аероіонотерапія (медична), аеросівба (сільськогосподарська) та ін.

Найчисельнішу групу термінів складають іменники, рідше трапляються прикметники, а дієслова та прислівники представлено поодинокими лексемами.

Виявлені складні терміни іноді утворюють словотвірні пари або словотвірні ланцюжки: авторотація – авторотаційний, автоколивання – автоколивальний – автоколивальний, антиракетний – антиракетний – антиракетний, антипаралельно – антипаралельність тощо.

Отже, здійснене дослідження переконливо свідчить, що українська термінологія перебуває в стані безперервного руху й поступового вдосконалення. Завданнями науковців і надалі залишаються впорядкування терміносистем, міжнародне узгодження та уніфікація термінів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Словник української мови : в 11 т. Т. 1 (А-В). К. : Наук. думка, 1971. 799 с.
2. Словник української мови : у 20 т. Т. 1 (А-Б). К. : Наук. думка, 2010. 911 с.

Ганна Столяр,
студентка 3 курсу
Факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **В. А. Ницета,**
д.пед.н., доцент (БДПУ)

ЗАСОБИ РИТОРИКИ БЕЗСОВІСНОСТІ В ПРОФЕСІЙНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ

Педагогічний аспект риторики почали досліджувати в давні часи, зокрема, на початку XIX ст. К. Зеленецький, М. Кошанський розглядали питання можливості й засобів формування вміння володіти мовленням у галузі освіти. Нині педагогічну риторику, аналогічно до градації риторичної теорії, поділяють на загальну й часткову. Завдання першої – вивчати

мовленнєву поведінку суб'єктів освітнього процесу, об'єкт другої – процес формування риторичної культури вчителя конкретної спеціальності.

Сучасний педагог має перманентно дбати про власне мовлення, про його якість, про слова і смисли. І щоб не втратити в особі учня співрозмовника, він повинен уникати в процесі педагогічного спілкування недозволених комунікативних прийомів. У контексті зазначеного вважаємо **напрямом дослідження актуальним**.

У працях з педагогічної риторики фахівці (Ассуїрова Л., Вяльшина О., Голуб Н., Горобець Л., Горошкіна О., Десяєва Н., Ішполітова Н., Климова К., Колеснікова Л., Курцева З., Кучерук О., Ницета В., Нікітіна А., Попова Н., Тимоніна І., Тиригулова Р.) розробляють дієві шляхи формування мовленнєвої та риторичної культури педагогів як риторичних особистостей, здатних ефективно й оптимально впливати в ситуаціях освітнього процесу. У центрі досліджень – риторичні засоби нормативного педагогічного мовлення.

Мета роботи – дослідити недозволені мовленнєві виверти в професійному мовленні педагогів як псевдориторичні.

У. Еко в праці “Вовк і ягня. Риторика безсовісності” [4] на прикладі басні Федра дослідив риторичні прийоми “*captatio malevolentiae*” (здобуття неприхильності), за допомогою яких той, хто володіє владою над іншими (а часто такою людиною постає ритор по відношенню до аудиторії), намагається узаконити свої мовленнєві виверти, підшуковуючи законне обґрунтування своїх дій. Таку людину автор вважає безсовісною, адже її безсовісна поведінка полягає у зверненні до риторики задля виправдання безсовісного послуговування владою.

Подібні небажані, маніпуляційні риторичні “лабіринти” й “мовленнєві диверсії” В. Ницета вважає неприпустимими в професійному мовленні сучасних учителів, проте, на жаль, вони ще часто трапляється в повсякденному педагогічному спілкуванні [2, с. 148]. Такі педагоги, на думку вченого, є безсовісними риторичними особистостями, адже використовують такі прийоми:

- **антикомпліменти** (“У тебе дірява пам'ять!”, “Ти впертий, як віслук!”, “На кого ти схожа?”, “Що ти мовчиш, як риба?”) зовсім не слугують стимулом для самовдосконалення [1, с. 174];

- **слова та фрази подвійного значення** (“мене нудить від цього”, “це не так просто перетравити”, “сидить у печінках”, “боляче бачити”, “слухати тебе не хочу”); підсвідомість сприймає інформацію буквально: якщо якесь слово чи фраза має подвійний смисл, то розум переробляє обидва значення [1, с. 172–173];

- **“неслова”** – незвичайні звуко- та словосполучення (“гіпокінез”, “блудний флюїд”, “хронічно-няшне божество”, “кар'єризм”) – змінюють “психологічне тло” співрозмовника, підмінюючи психологічну реальність, змінюючи звичну модель розуміння, змушують зосереджуватися на адаптації нових конструкцій до власного вербального поля [3, с. 52];

- **вербальна агресія (булінг** (заякування), **хейзінг** (злі жарти над новачком), **моббінг** (від англ. “натовп”) – цькування великою групою (бойкот, підняття на сміх), “навішування ярликів”) – передумова риторики ненависті [3, с. 53].

Висновки. Учитель який постійно переймається якістю власної мовленнєвої поведінки, спроможний “окультурювати” суб’єктний досвід життєдіяльності учнів і формувати в них досвід позивної педагогічної взаємодії, що є вимогою особисто орієнтованої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Колесникова Л. Н. Риторическая культура современного педагога. *Риторика и культура речи в современном обществе и образовании* : сб. материалов X Международ. конф. по риторике : 1–3 февраля 2006 г. / Науч. ред.-сост. В. И. Аннушкин, В. Э. Морозов. М. : Флинта ; Наука, 2006. С. 171–176.

2. Ницета В. А. Риторичні засоби та їх роль в усному мовленні вчителів-словесників. *Педагогічна риторика: історія, теорія, практика* : колект. моногр. О. А. Кучерук, Н. Б. Голуб, О. М. Горошкіна, С. О. Караман та ін.] ; за ред. О. А. Кучерук. К. : КНТ, 2016. С. 134–153.

3. Попова Н. В., Артеменко Я. И. Риторические стратегемы и конструирование реальности. *Вестник Томского государственного университета : Философия. Социология. Политология.* 2014. № 2 (26). С. 49–56.

4. Волк и ягненок. Риторика бессовестности. *Эко У. Полный назад! “Торячие войны” и популизм в СМИ.* М : Эксмо, 2007. С. 75–107.

Володимир Татарін,

студент 4 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **Т. С. Розумна,**

к.пед.н., доцент (БДПУ)

АВТЕНТИЧНІ МАТЕРІАЛИ ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Нові соціально-економічні умови життя в інформаційному світі стрімко активізують питання про інтеграцію України до світової спільноти та в Європейський простір, де провідну роль відіграють гуманітарні знання, людські цінності, здатність підтримувати зв’язок зі світом та бути соціально мобільними. Починаючи з 2015 року, коли команда Go Global офіційно ухвалила програму «Ukraine Speaking», відбулися значні зрушення у ставленні до іноземних мов як до дієвого інструменту для обміну освітнього, наукового, культурного та бізнес досвіду.

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що чимало вітчизняних і зарубіжних вчених розробляли окремі елементи культурологічного підходу до навчання іноземної мови. Зокрема, І. М’язова (досліджувала особливості міжкультурної комунікації), М. Байрам та М. Крамш (займалися комунікативно-етнографічним напрямом), Г. Нойнер та В. Сафонова (аналізували соціокультурний напрям), Л. Серкю (вивчала особливості викладання іноземних мов у міжкультурному світі), В. Галловей, А. Гілмор, С. Дедженер, В. Перселл-Гейтс, М. Худа та Е. Якобсон (аналізували проблеми використання автентичних матеріалів на уроках іноземної мови),

Е. Бандура, Л. Воскресенська, К. Ласкаріду та Дж. Г'юз (займалися розробкою методів і прийомів культурологічного аналізу на уроках іноземної мови) та інші.

Метою роботи є аналіз автентичних матеріалів як засобу реалізації культурологічного підходу на уроках іноземної мови. У процесі дослідження використовувалися такі методи: описовий метод, методи аналізу та синтезу.

Автентичними називають матеріали, що є «відрізками реальної мови, створеними її носіями (усно або письмово) для реальної аудиторії з ціллю передати якість реальне повідомлення». При цьому, означення автентичності «стосується культури, а також здатності поводитись і мислити як цільовий мовний контингент з метою бути ним впізнаними і визнаними» [1, с. 4]. Своєрідність таких матеріалів визначається особливим лінгвістичним і соціокультурним фоном: продуктивний словниковий запас, асоціативне використання лексики, різноманіття синтаксичних та граматичних моделей, застосування типових формул для задоволення комунікативних цілей, зображення реалій життя в країні тощо.

Вчені встановлюють ряд позитивних факторів використання автентичних матеріалів на уроках ІМ: представлення реальної мови і, як результат, стимулювання дійсної комунікації, інтеграція культури та підвищення якості розуміння мови; підготовка учнів до самостійного використання мови; забезпечення щоденного користування мовою і, зокрема, досвідом, що передається цією мовою; мотивація учнів до навчання; поєднання зовнішнього світу з класними реаліями і, як результат, оживлення освітнього процесу; ознайомлення учнів зі спектром міжособистісного мовлення шляхом надання варіацій та можливості їх вибору; випробувальний характер матеріалу.

Першим кроком до введення таких матеріалів є ідентифікація індивідуальних потреб та цілей учнів. При цьому, завданням для вчителя є максимально звузити та конкретизувати їх. Наступною складовою є мотивування учнів до самостійного знаходження та ідентифікації автентичних матеріалів. Важливим є той факт, що, згідно з дослідженням Е. Якобсона, учні отримують більшу користь від використання локальних матеріалів, які не є віддаленими та вилученими з їхнього життя. Відповідно, вчителю необхідно підтримувати та створювати реальні ситуації, в яких учні могли б практикуватися з цими матеріалами.

Ще одним елементом є формування в учнів навичок роботи з автентичними матеріалами. Залежно від характеру тексту, вчитель має попередити учнів про фрустрацію, яку вони можуть відчувати від нерозуміння представленої інформації. Останньою, але не менш важливою складовою є автентичне оцінювання, що має відтворювати автентичне завдання, оскільки воно заміряє, як учень буде його виконувати в реальному житті та перевіряє досягнення практичних цілей навчання.

Отже, автентичні матеріали, при належному їх опрацюванні, можуть слугувати активним ресурсом для навчання іноземної мови в реальній її формі. Вони допомагають побудувати зв'язки між потребами та цілями учнів та зовнішнім світом поза навчальним контекстом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Gilmore A. Authentic materials and authenticity in foreign language learning. *Language Teaching*. 2007. V. 40, I.2. URL: https://www.researchgate.net/publication/231910134_Authentic_materials_and_authenticity_in_foreign_language_learning.

Олександра Танцюра,
студентка м1УМЛІ-3 групи
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: О.А. Крижко,
к. філол. н., доцент (БДПУ)

**СЕМАНТИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
ВИКОРИСТАННЯ ПРИКМЕТНИКОВИХ МЕТАФОР
ТА ЕПІТЕТІВ У ТВОРАХ В. СИМОНЕНКА**

В індивідуальному стилі письменника знаходить своє вираження авторська позиція щодо вибору певних виражальних засобів, тобто виявляються риси його мовотворчої індивідуальності. Дослідженню ідіостилу письменників присвячені праці таких мовознавців, як С.П. Бевзенко, В. В. Виноградов, В. П. Григор'єв, Б. О. Ларін, О.О. Потєбня. Зокрема, В. В. Виноградов зазначає, що слово у літературному творі набуває специфічного функційного застосування, розширюючи свою смислову структуру, збагачуючись «прирошеннями смислу» [1, с. 75].

Ідіостиль дає можливість побачити індивідуальну неповторність письменника у представленій ним вербально-естетичній картині світу, оцінити його внесок у систему вже функціуючих словесних художніх засобів мови, визначити загальні закономірності й провідні тенденції розвитку літературної мови. Естетична функція художнього слова, зокрема метафор та епітетів формують основу кожного ідіостилу письменника. Як засіб комунікації метафори та епітети досліджували такі мовознавці, як Н.Д. Арутюнова, Л. В. Бублейник, Н. О. Данилюк.

Мета роботи – здійснити комплексний аналіз семантичних та стилістичних особливостей прикметникових метафор та епітетів як виражальних засобів у поезії В. Симоненка.

У мові поезії відображаються духовно-культурні цінності народу, смаки й уподобання мовців, літературно-мистецькі стилі й напрями, соціальні зміни в суспільстві тощо.

Поетична мова як одна із сутнісних форм художньої літератури поєднує естетично важливі елементи в словесно-образну систему. Прикметникова метафора у творах В. Симоненка відзначається своєю свіжістю і новизною. За допомогою неї поет досягає художнього ідеалу, де кожна деталь гарантована золотим запасом душі: *Ластів'ятко мое кучеряве полум'я синих очей* [2, с. 59].

Будь-яка метафора розрахована не на буквальне сприйняття і вимагає від читача уміння зрозуміти і відчутти створюваний його образно-емоційний ефект. У творах поета можна виділити такі найтипівші різновиди прикметникових метафоричних переносів, як характеристика поведінки у

різних ситуаціях, проявах; почуття та емоційний стан людини: **В його гарячих жилах** *КОЗАЦЬКА КРОВ ПУЛЬСУЄ; НА ЯСНІ ЗОРІ І НА ТИХІ ВОДИ ВЖЕ ЧОРНА НАША ЗЛОБА НЕ ВПАДЕ* [2, с. 226].

У творах Василя Симоненка використовуються різновиди епітетів, зокрема кольористичні епітети та епітети внутрішньо психологічного сприймання. Кольористичні епітети здатні розвивати переносні значення, в яких виникають образи, і окремі з них закріплювати як символічні. Наприклад: **КРИЗЬ ПИЛЮКУ, ПО БАГНЮЦІ, В ХОЛОД І ЗАВІЮ ПРИЙДЕ ЧИСТОЮ ДО ТЕБЕ біла моя мрія; Чорні від страждання мої ночі, білі від скорботи мої дні** *ВПАЛИ У ТВОЇ СВАВІЛЬНІ ОЧІ, ГЛИБОКІ І ЧУДНІ* [3, с. 88].

Такі епітети здатні заглибити читача у підтекст художніх творів: **Я чекав тебе з хмари рожево-ніжної, із ранкових туманів, з небесних октав, коли думи збіглися з мли бездоріжної і незвіданий смуток за душу смоктав** [3, с. 76].

Епітети внутрішньо психологічного сприймання передають почуття ліричного героя. Найбільшу групу серед внутрішньо чуттєвих епітетів становлять емотивні епітети. Оскільки автор не тільки виражає свої почуття, а й намагається передати свій поетичний світ одухотворено у почуттєвому сприйманні для інших. Наприклад: **І хочеться бути дужим, і хочеться так любити, щоб навіть каміння байдуже захотіло ожити і жити** [2, с. 60].

В. Симоненко утверджує думку про життєздатність українського народу, використовуючи слова, з негативним емоційним забарвленням, підкреслюючи рішучість дій і намірів ліричного героя: **Ви, байстрюки камінь осатанілих...** [3, с. 76]

Своєрідність мови поезій В. Симоненка полягає не тільки в багатстві її лексичного складу, а й у засобах її використання відповідно до емоційного стану ліричного героя. У поетичному мовленні це знаходить вираження в побудові тексту, у способі включення у текст тих чи інших мовних елементів.

Художня картина світу В. Симоненка антропоцентрична і національно забарвлена. Людина в усій її неповторності й універсальності, яка перебуває в центрі цієї картини світу, неодмінно живе в Україні за законами і звичаями свого народу, за його віруваннями, сприймає світ крізь призму національного світовідчуття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виноградов В. В. *Стилистика. Теория поэтической речи. Поэтика.* Москва: Изд-во АН СССР, 1963. 256 с.
2. Симоненко В. А. *Ти знаєш, що ти людина.* Київ: Наук, думка, 2005. 296 с.
3. Симоненко В. А. *У твоєму імені живу.* Київ: Веселка, 1994. 293 с.

Аліна Чеченева,

студентка 3 курсу

Факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **В. А. Ницета,**

д.пед.н., доцент (БДПУ)

РИТОРИЧНИЙ АСПЕКТ КРИТИЧНОГО ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ

Сьогодні особистість входить у світ, фундаментальними особливостями якого є постійні зміни, що прискорюються. Відбувається постійне переосмислення ідей, цілі масиви інформації швидко примножуються й швидко застарівають. Володіти одним простим способом мислення нині мало, оскільки необхідно адаптувати власне мислення до мислення інших, прагнучи до ясності, точності. Реформаційні процеси в освіті зумовлені трансформацією способу життя світової спільноти, тому обґрунтовують значущість критичного мислення як **актуальної освітньої проблеми**.

Проблематику критичного мислення досліджували: Заїр-Бек С., Калініков Л., Ноель-Цигульська Т., Редюхін Р., Халперн Д. – із погляду психології, Веретеннікова О., Воропай Т., Єрмаков І., Клустер Д., Короченський О., Олійник Т., Погоріла І., Полюдова Є., Розін В., Тягло О., Юліна Н. – у площині загальної педагогіки, Баханов К., Бойко Г., Загашев І., Загороднова В., Мередіт К., Ницета В., Пшонковська І., Стіл Дж., Темпл Ч., Терно С., Федоров О., Ярова О. – в аспекті окремих методик і конкретних практик розвитку критичного мислення в малих педагогічних системах різних рівнів.

Мета статті – порушити питання риторичності в проблематиці розвитку критичного мислення в освітній галузі.

Наявність низки різних дефініцій феномену критичного мислення обґрунтована внутрішньо дисциплінарними предметами. Складність поняття трансльована в простому формулюванні: “критичне мислення – це мислення про мислення, коли людина розмірковує з метою покращити своє мислення” [2, с. 148].

Практика розвитку критичного мислення традиційно пов’язана з проблемним навчанням, яке розуміють як організацію навчального процесу, що передбачає створення у свідомості учнів під керівництвом учителя проблемних ситуацій та активної самостійної діяльності учнів з їх розв’язання, унаслідок чого відбувається творче оволодіння знаннями, уміннями, навичками й розвиток мисленнєвих здібностей. Проблема ситуація створює своєрідну інтелектуально-творчу задачу для особистості учня, коли він не може зрозуміти явища, і це мотивує його до пошуку нових способів пояснення чи дії, до самостійного критичного мислення. Т. Ноель-Цигульська пропонує такий ланцюжок проблемного навчання [4, с. 6]: створення умов ⇒ виникнення потреби ⇒ мотивація ⇒ **критичне мислення** ⇒ розв’язання задачі.

Проблемна ситуація постає пусковим механізмом критичного мислення, на ґрунті якого відбувається творення нових смислів, – так критичне мислення трансформується в **критичне творче мислення як мислення вищого порядку** [2, с. 149–153]. Таке мислення варто

використовувати в шкільній мовній освіті в аспекті його риторичності.

Відповідно до висновків В. Дільтея, і мова (лінгвістика), і риторика є практичними “науками про дух” (відповідно – критичними) й одночасно дисциплінами про “культурні системи”, центром яких постає омовлена взаємодія суб’єктів, що є іманентно творчою [1, с. 163, 182]. Отже, мова й риторика поєднують критичність і творчість, тому в процесі реалізації риторичного аспекту шкільної мовної освіти цілком природно має відбуватися формування й розвиток критичного творчого мислення учнів.

В. Ницета на підставі аналізу праць Х. Перельмана виокремив провідну ознаку сучасної риторики: практика реалізації риторичної теорії слугує чинником формування в особистості ціннісно-оцінювальних суджень (думок). У процесі мовленнєвого спілкування, організованого за законами сучасної риторики, критична й некритична (відносно творча) оцінки ситуацій відображають факт установлення цінності, значущості для суб’єкта певної події, явища. Таким чином відбувається трансформація в системі цінностей особистості й формування нових оцінювальних суджень стосовно предмета мовлення, і провідну роль у цьому процесі відіграє критичне творче мислення [3, с. 16].

Висновки. Критичне творче мислення учнів як мислення вищого порядку може бути метою й результатом шкільної мовної освіти за умови реалізації її риторичного аспекту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дильтей В. Собрание сочинений в 6 т. М. : Дом интеллектуальной книги, 2000. Т. 1 : Введение в науки о духе : опыт полагания основ для изучения общества и истории. 763 с.
2. Ницета В. А. Критичне творче мислення у процесі застосування педагогічної технології життєтворчих проєктів. Формування критичного мислення учнів на уроках мови : колект. моногр. / В. Ф. Дороз, Л. Я. Романова, О. Б. Ярова, В. А. Ницета, Г. А. Удовиченко. К. : Освіта України, 2008. С. 120–197.
3. Ницета В. Методика формування риторичної компетентності учнів основної школи : монографія / Володимир Ницета. – Київ : Центр учбової літератури, 2017. – 340 с.
4. Нозль-Цигульская Т. Ф. О критическом мышлении. URL: <http://lib.rin.ru/doc/i/196838p.html> (дата звернення: 27.11.2019).

Владислава Чеботарьова,

Студентка 1 курсу ФФСК

Науковий керівник: **І.В. Школа**

к. філол..наук, доцент кафедри іноземних мов і методики викладання
(Бердянських державний педагогічний університет)

СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ НЕОЛОГІЗМІВ

Швидкий розвиток лексичного складу англійської мови, обумовлений науково-технічними та соціально-політичними змінами, що відбуваються у світі, зумовлює значною мірою розвитком його словотворчої системи,

викликає неабиякий інтерес науковців до проблеми дослідження неологізмів як особливого виду лексичних одиниць, так і до особливостей їх перекладу.

Найвні праці таких дослідників англійської неології, як О.Л.Боярської, С.М.Єнікєєвої, Ю.О.Жлуктенка, В.І.Заботкіної, Ю.А.Зацного, В.І. Карабан, О.Л.Клименко, Н.З.Котелової, Л.Ф.Омельченко, О.М.Позднякової, А.В.Ребрія, Дж.Олджео, Дж.Ейто, Дж.Кенона зі всією переконливістю свідчать про нарізлу потребу у вивченні й описі сьгодні всього комплексу проблем, що стосуються номінативного потенціалу нового слова, його здатності фіксувати, нагромаджувати й відтворювати у свідомості людини певний фрагмент реального світу. Особливий інтерес при цьому становлять нові лексичні та фразеологічні одиниці різ-них сфер суспільного життя, що з'явилися наприкінці ХХ – початку ХХІ століть. Існує значна кількість визначень поняття неологізм, однак, на нашу думку, найбільш повно відображає сутність поняття визначення подане О. О. Селівановою у терміноло-гічній енциклопедії «Сучасна лінгвістика»: «Неологізм – слово чи сполука, використанімовою в певний період на позначення нового або вже наявного поняття в новому значенні й усвідомлюються як такі носіями мови» [3, 417].

Труднощі роботи з неологізмами спричинені тим, що вони пізно фіксуються словниками. Сам процес перекладу здійснюється у два етапи. Спочатку з'ясовується значення нового слова. Перекладач звертається до останніх видавництв тлумачних словників чи з'ясовує значення слова, приділяючи увагу його контексту і структурі, беручи до уваги різні способи творення неологізмів (афікація, скорочення, запозичення, конверсія, складання і переосмислення слів тощо), потім робить власне переклад засобами української мови. Слід зауважити, що єдиного і універсального способу перекладу таких слів не існує. Тому виділяють такі способи передачі неологізмів:

1. Передача неологізмів за допомогою перекладацької транслітерації та транскрипції. Для цього перекладачеві не обов'язково було знати вимову англійського слова, він міг обмежитись його зоровим сприйняттям [1]. Значно більшої розповсюженості у перекладацькій практиці сучасності має прийом транскрибування, який полягає у передачі українськими літерами не орфографічної форми, а специфіки вимови англійського слова.

2. Переклад неологізмів за допомогою калькування. Цей спосіб полягає в заміні складових частин, морфем чи слів (у випадку стійких словосполучень), одиниці оригіналу – їх лексичними відповідниками в мові перекладу. Калькування як прийом створення еквівалента схожий на буквальный переклад – еквівалент цілого створюється за допомогою простого складання еквівалентів його складових. До прикладу, слово multicurrency складається з «multi» і «currency», обидва можна перекласти окремо як «багато» та «валюта», при складанні отримуємо «багатовалютний»: multicurrency credit – багатовалютний кредит. Калькуванню піддаються тільки неологізми складного слова: workaholic – трудоголік, antihero – антигерой. Перевагою прийому калькування є стислість та простота отриманого еквівалента, а також його однозначна співвіднесеність з вихідним словом. Хоча еквіваленти-кальки «страждають»

буквалізмом, стислість та потенційна термінологічність робить їх широкоживаними у газетно-публіцистичних та суспільно-наукових працях.

3. Описовий переклад, або експлікація. Прийом перекладу, який полягає в описі засобами іншої мови певного поняття. В. Комісаров дає таке визначення описовому перекладу: «Лексико-граматична транс-формація, за якої лексична одиниця мови оригіналу замінюється словосполученням, що експлікує її значення, тобто дає більш чи менш повне пояснення цього значення мо-вою перекладу» [5, 251]. Цей засіб можна застосовувати як для пояснення значення условнику, так і при перекладі неологізмів у конкретному тексті. Утім, навіть при оптимальному підборі пояснювального еквівалента для нього характерний такий недолік, як багатослівність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми : посібник / В. І. Карабан. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 574 с.

2. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) / В. Н. Комиссаров. – М. : Высшая школа, 1990. – 253 с.

3. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / Олена Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.

Шевченко Анастасія,

студентка 4 курсу Інституту філології
та соціальних комунікацій
Науковий керівник: С.І. Корнієнко
к філол. н., доцент (БДПУ)

СТАРΟΣЛОВ'ЯНІЗМИ В НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Мова якого з слов'янських народів лягла в основу старослов'янської мови та кирило-мефодіївських перекладів з грецьких релігійних книг II половини IX – початку X ст., було питанням, яке цікавило багатьох учених-славістів. Вивченням старослов'янської мови займалися О.Х. Востоков, В.І. Григорович, І.І. Срезневський,

О.М. Бодянский, Ф.І. Буслаєв, П.Ф. Фортунатов, О.О. Шахматов,

С.М. Кульбакін, Ю.Ф. Карський, М.М. Дурново тощо. Дослідження О.О. Шахматова «Очерк древнейшего периода истории русского языка» (1915), у якій автор розглянув розвиток мови від праслов'янської до давньоруської, є одним з головних внесків науку про старослов'янську мову.

Південнослов'янськими мовами, дослідивши старослов'янські пам'ятки: «Кирило і Мефодій та їх діяльність» (1922), «Про лексичний склад старослов'янської мови» (1930) займався С.М. Кульбакін. Також він написав один із кращих і популярних на той час підручників «Древнецерковнославянский язык» (1917), який був перекладений на чеську сербську та французьку мови,

Походження старослов'янської мови і слов'янських алфавітів у праці «Мысли и предположения о происхождении старославянского языка и славянских алфавитов» (1929) вивчав філолог-славіст М.М. Дурново. Він

здійснив огляд праць учених-лінгвістів щодо старослов'янської лексики, її походження та функціонування.

За умови впливу старослов'янської мови на формування лексичного і граматичного складу української мови тема дослідження є *актуальною*.

Мета роботи – здійснити аналіз наукових підходів до визначення поняття «старослов'янська мова» та основних праць щодо її походження і функціонування.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

- 1) з'ясувати сутність поняття «старослов'янська мова»;
- 2) схарактеризувати підходи щодо вивчення старослов'янської лексики в різних аспектах;
- 3) узагальнити й систематизувати наукові підходи досліджень старослов'янізмів.

Об'єктом є старослов'янізми.

Предметом дослідження старослов'янської мови в різних аспектах у працях видатних учених-лінгвістів..

Методи дослідження:

- описовий: вивчення та аналіз навчальної літератури з проблеми дослідження;

- порівняльний: використання старослов'янізмів.

Актуальність дослідження полягає у поглиблення відомостей про застосування старослов'янізмів на різних мовних рівнях, у різних жанрах та стилях, а також вплив цієї лексики на українську літературну мову. Результати роботи можуть бути застосовані в практиці викладачів та студентів-філологів, а також для подальшої праці над цією проблемою.

Отже, у роботі обґрунтовано необхідність вивчення і застосування старослов'янської лексики. Основні положення з досліджуваної теми, використання старослов'янських форм в українській мові, засвоєння їх не тільки як елементів мови, а і як важливих стилістичних чинників дозволяють підтвердити визначну роль старослов'янської мови у формування мовної системи слов'янських мов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Леута О.І. Старослов'янська мова: Підручник / О.І. Леута. – К.: Вища шк., 2001. 255 с.

ЛІТЕРАТУРА ТА МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ

Марія БОГДАНОВА,
студентка з курсу
факультету іноземної філології ЗНУ
Науковий керівник **Марина БОГДАНОВА,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

**ПАСТИШИЗАЦІЯ ЯК СПОСІБ ПАРОДЮВАННЯ
КЛАСИЧНОГО ТВОРУ В РОМАНІ СЕТ ГРЕМА-СМІТА «ГОРДІСТЬ І
УПЕРЕДЖЕННЯ І ЗОМБІ»**

Постмодернізм, що набув популярності у II половині ХХ століття породив низку текстотворчих стратегій, зокрема: інтертекстуальність, варіативність, незакінченість, самоіронічність, колаж, гра, багаторівнева організація тексту, побудова «постмодерністського твору другим або третім «поверхом» над написаним уже текстом», карнавалізація, змішування культур та ін.

Особливої популярності в арсеналі постмодернізму набув пастиш як форма пародії або автопародії. Згідно з визначенням Ф. Джеймісона, пастиш прийнято вважати «білою», «порожньою» пародією, що не висміює тексти, на яких базується, а лише використовує їх [1].

Особливої популярності набув пастиш як форма пародії, або як автопародія. Як в англійській, так і в українській літературах класичні твори стали предметом пародії. У зарубіжній літературі це такі відомі твори, як «Емма і вампіри» Уейн Джозефсон, «Почуття і чутливість і Морські чудовиська» та «Андроїд Кареніна» Бен Г. Вінтерс та багато інших. В українській літературі відомі пастиши Віктора Неборака на основі твору Тараса Шевченка «Мені тринадцятий минало», Брати Капранови створюють свій Кобзар 2000, О. Ірванець – коліскову «Айне кляйне нахт музик» та ін.

Саме роман Джен Остін «Гордість і упередження» дав можливість сучасним авторам написати декілька нових мешап-романів: Сет Грем-Сміт «Гордість і упередження і зомбі», Стів Гокенсміт – «Гордість і упередження і зомбі: Світанок жаху» та Аманда Грейнд – «Містер Дарсі, вампір».

Мета нашої роботи полягає в дослідженні феномену пастишу в романі «Гордість і упередження і зомбі» Джейн Остін і Сет Грем-Сміта, аналізу особливостей його функціонуванні.

Роман «Гордість і упередження і зомбі» Джейн Остін і Сет Грем-Сміта, який є зразком літератури постмодернізму, написаний у 2009 році в жанрі мешап. Сам термін англійського походження й означає «змішування». Автори цього жанру беруть за основу класичний літературний твір, комбінують його з елементами сучасної культури: зомбі, вампірами й іншими фантастичними істотами. Романи в жанрі мешап формально не порушують авторські права класиків, адже другий автор не втручається в оригінальний текст, а лише дописує деякі епізоди. Таким чином зі старого народжується нове, під новою назвою, звісно, і під подвійним авторством. Тож до класичного роману Джейн Остін «Гордість і упередження» додано елементи зомбі-хорору та східних бойових мистецтв, при цьому класичний сюжет залишився незмінним.

Варто зазначити, що твір Дж. Остен обраний Сет Гремом-Смітом не випадково, адже жінка-автор у свої творах з іронією описувала звички кінця XVIII століття. На нашу думку, іронія та пародія сучасного автора є другим рівним організації тексту «Гордість і упередженні і зомбі».

Так, Дж. Остен акцентує увагу на еволюції життєвих орієнтирів, права на творчу реалізацію. Вона зображує в образі Елізабет Беннет нову жінку англійського суспільства. Якщо Елізабет Беннет у Дж. Остен є уособленням руйнівної сили, що спрямована на зміну звичаїв, то у книзі Сет Грема-Сміта до усіх рис Елізабет додається бездоганна фізична підготовка та володіння зброєю. Найближчою людиною для Елізабет – є Джейн, одна з найкрасивіших і найрозумніших, стримана і мила, вона постає перед нами найніжнішою і найвихованішою. У сучасному романі автор не змінює близькі стосунки сестер. Саме тому Джейн, так само як Елізабет, очищує суспільство від зомбі.

Справедливість світу в мешап-романі виконують чоловіки. Містер Дарсі є втіленням чеснот сучасного англійського суспільства. Джейн Остен висміює англійське тогочасне суспільство за допомогою поєднання високого і низького. Так, риси характеру Дарсі дисонують з корисним тогочасним суспільством. У романі жахів містер Дарсі традиційно заслуговує повагу публіки завдяки своїм бойовим успіхам.

Отже, Сет Грем-Сміт у мешап-романі за допомогою пастишу та іронії створює альтернативну історію «на сучасний лад». Позитивні, негативні образи автор не змінює, а зображує їх більш рішучими та жорстокими в боротьбі з нечестивим.

ЛІТЕРАТУРА

1. Джеймисон Ф. Постмодернізм и общество потребления URL: http://www.ruthenia.ru/logos/number/2000_4/10.htm. (дата звернення: 20.11.2019)

2. Остен Дж. Гордість і упередження URL: <http://booksonline.com.ua/view.php?book=174437&page=13> (дата звернення: 20.11.2019)

3. Остен Дж., Грем-Сміт С. Гордість і упередження і зомбі. К : Основи, 2016. 296 с.

Олександра Вакуленко,

студентка 2 курсу

Бердянського економіко-гуманітарного коледжу

Бердянського державного педагогічного університету

Наук. керівник: **М.В.Варьєва**

викладач української мови та літератури (БЕГК БДПУ)

ЛЮДИНА НА ВІЙНІ В ОПОВІДАННІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА «ВОЛЯ ДО ЖИТТЯ»

Актуальність. Тема війни буде основною темою літератури й мистецтва, нашого щоденного життя ще довгі роки по її закінченні. За типом світогляду і на війні Довженко залишився романтиком. Але на відміну від

інших ще в 1942 пояснював поразки наших військ не фактором раптовості, а відсутністю культури життя і культури війни.

Мета дослідження. Проаналізувати різні погляди на одну подію – Другу Світову війну, показати героя-захисника і героя-філософа (О.Довженко і Г.Белль).

Методи дослідження. Аналіз творів, синтез, систематизація інформації, інтерпретація художнього твору.

Особливості сюжету. Оповідання «Воля до життя» Довженка має односторонній сюжет, описів мало, героя показано сформованим. Сюжет твору розкриває конкретну систему подій, в основі якого певний конфлікт. Зав`язка – героя поранено, розвиток подій – показ характеру героя, зустріч із санітарами, лікування в госпіталі, монологи Івана, діалоги з хірургом. Герой усвідомлює, що не може померти, бо в нього є сім`я і він ненавидить смерть. Кульмінація – Іван «викричав» собі операцію, спогади про сім`ю. Розв`язка – віра і надія у життя, перемога над смертю.

Портрет головного героя як художня деталь. Перший портрет: не був «великою» людиною, «середній на зріст, стрункий, сіроокий юнак..., літ двадцять п`ять». Другий – найвиразніший: «Страшний був Карналюк і прекрасний». Третій – здивування хірурга: «...стрункий, як Бог...». Порівнюючи героя з Богом, Довженко надає йому рис мужності, стійкості й героїзму; малює яскравий, точний, вражаючий портрет. Саме з нього і формується читацьке враження від Івана Карналюка.

Внутрішній монолог та психічний стан героїв. Наскрізна деталь – очі, погляд чи не найголовніша деталь для розкриття образу. Погляд героя видозмінюється, щоразу виражаючи різні почуття:

1. Страху – «...так широко розплющив очі, і так не зажадав розплющувати їх, що санітари, підбираючи ранком загиблих бійців, подумали, ніби перед ним труп з розкритими застиглими очима».

2. Ненависті – «Він дивився на неї, як на смертельного ворога, і мовчав».

3. Докору – «... запитав він, палаючи у вогні гангрені і обпікаючи хірурга незабутнім поглядом».

4. Надії – «... прошепотів Карналюк, вдивляючись докторові, здавалось у самісіньку душу».

Сновидіння і марення допомагають герою не впасти, не підкоритися смерті; розкривають таємниці внутрішнього світу, виявляють його сутність.

Авторське ставлення до змальованих подій і героїв пов`язане з метою, яку ставив письменник. Довженко хотів підтримати бійців у моменти відчаю, розповідаючи про непридуманого героя, прищепити волю до життя. Авторська концепція Довженка – є воля – є життя, є людина. Письменник героїзував Івана Карналюка, але попри зовнішній пафос, Олександр Петрович відчував страждання, трагізм народу в цій кровопролитній війні; бачив конкретну людину в масі і піднімав її до найвищого узагальнення.

Порівняльний аналіз авторських концепцій. (Довженко «Воля до життя» і Г. Белль «Подорожний, коли ти прийдеш у Спа...»). Довженко своїм оповіданням хотів підтримати воїнів на фронті, розповідаючи про непридуманого героя. Белль показав, що війна – каліцтво душі й тіла, марно страчені життя людей. Герой Довженка впевнений в собі, перемагає смерть,

а герой Белля – виконавець чужої волі, страждає від причетності до фашизму. Довженко героїзував головного героя, а Белль показав хроніку одного дня, розраховує не на емоції читача, а на наш розсуд. Мова Белля спокійна, без пафосу, на відміну від Довженкової. Важливі думки німецького письменника не на поверхні тексту, як у Довженка. Його твір символічний, багатозначний. В оповіданні Довженка ситуація умовна, є контрастні сюжетні зіставлення.

Висновки. Тема війни завжди існувала в житті людства. Саме війна формувала такі поняття, як добро, зло, людяність, героїзм. Белль – на війні – солдат-швейкіанець, Довженко – військовий кореспондент, але по різні боки фронту вони однаково сприймали жахи війни, поневіряння народу. Довженко показав: поразки немає, поки сама людина не визнала себе переможеною. Що ж є головним в житті людини??? СИЛА ВОЛІ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белль Г. Подорожній, коли ти прийдеш у Спа... *Зарубіжна проза 2 пол. 20 ст.: новели, повісті, притчі*. Київ: Навч. кн., 2002.
2. Довженко О. Воля до життя. Вибрані твори. К.: Дніпро, 1971. С.231-237.

Яна КОВАЛЕНКО,

студентка з курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ольга БОГОВІН,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

АННА КАРЕНІНА ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТИП "ЖЕРТВА" У РОМАНІ Л. М. ТОЛСТОГО «АННА КАРЕНІНА»

Кохання – це те, що допомагає; це те, що змушує страждати; це те, що дарує неповторне й ні з чим непорівнянне щастя. Лев Миколайович Толстой – російський письменник і мислитель, в своєму романі «Анна Кареніна» глибоко торкнувся теми кохання, шлюбу і внаслідок цього проблем, з якими зіткнулися головні герої твору, зокрема жінки.

Актуальність теми пов'язана з положенням жінки в світі і труднощами, з якими вона могла зіткнутися у ХІХ столітті.

Метою наукової роботи передбачено розв'язання таких завдань: опрацювати науково-методичну літературу з обраної теми; проаналізувати текст художнього твору, схарактеризувати психологічні портрети головних героїв, визначити положення жінки у світі, Анна як психологічний тип «жертва»; сформулювати висновки та схарактеризувати їх.

Мета дослідження полягає в розкритті образу жінки-жертви і її положення у суспільстві ХІХ століття.

Анна Кареніна – головна героїня роману Л. Толстого «Анна Кареніна». На початку роману вона постає перед нами молодою привабливою жінкою з вищого світу. Її відносини з чоловіком зовні виглядають зразковими, і тільки при найближчому розгляді в них відчувається штучність і лицемірство. Після того як вона зрозуміла, що її

справжнє кохання – це Бронський, вона здійснювала нерозважливі вчинки, кидала своїх дітей і ставала все жалюгіднішою. На долю героїні значно вплинули закони суспільства тих часів, трагічна роз'єднаність і нерозуміння в родині. Крім того в основі роману лежать і народні моральні уявлення про роль жінки. Анна не може бути щасливою, зробивши нещасними інших людей і порушуючи закони моральності.

«Все счастливые семьи похожи друг на друга, каждая несчастливая семья несчастлива по-своему» [3, с. 7] – саме з цих рядків починається роман. І не дарма, адже Л. М. Толстой бачив кризу в навколишньому суспільстві. І тільки сім'я своєю єдністю може протистояти зовнішнім проблемам і допомогти людині знайти сенс життя. Тому родина займає в романі «Анна Кареніна» центральне місце. Перед читачем роману постає три сім'ї: Кареніних, Облонських і Левіних. У кожній з цих сімей свої проблеми. Вони різні, але об'єднує їх одне – нещасне кохання, яке калічить їх особистості й псує їхнє життя.

Сьогодні «Анна Кареніна» займає особливе місце у світовій літературі завдяки тому, що у творі були зворушені такі одвічні теми як любов, шлюб, зрада, жертвність і осуд суспільства. Це перший в російській літературі твір такого масштабу, де на передній план виходить етика і психологія сімейного життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Заламбани М. Институт брака в романе «Анна Каренина». *Новое литературное обозрение*. 2011. № 112.

2. Касаткина Т. А. Философия пола и проблема женской эмансипации в «Крейцеровой сонате» Л. Н. Толстого. *Вопросы литературы*. 2001. №4.

3. Толстой Л. Н. Собрание сочинений : в 22 т. / комм. Э. Г. Бабаева. М. : Художественная литература, 1981. Т. 8 : Анна Каренина. Части первая – четвертая.

4. Толстой Л. Н. Собрание сочинений : в 22 т. / комм. Э. Г. Бабаева. М. : Художественная литература, 1982. Т. 9 : Анна Каренина. Части пятая – восьмая.

Анастасія Козлова,

студентка 1 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ольга БОГОВІН,**

к. філол. н., доцент (БДПУ)

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ

У П'ЄСІ В. ШЕКСПРА «ПРИБОРКАННЯ НОРОВЛИВОЇ»

Актуальність обраної теми зумовлена загальним інтересом до гендерної нерівності в суспільстві ХХІ століття, та необхідністю знайти її аспекти в добу Відродження через відображення в літературі.

Гендер – це одне з центральних і фундаментальних понять, а тому найчастіше постає у центрі літературознавчих досліджень. Під цим поняттям, ми розуміємо соціальний розподіл, який, як правило, часто

базується на статевих відмінностях . Проаналізувати гендерні аспекти, які проявлялися в добу Відродження, взявши за основу п'єсу Вільяма Шекспіра «Приборкання норовливої», є метою нашої роботи.

У п'єсі Вільяма Шекспіра яскраво показані соціальні ролі жінки та чоловіка, стереотипні, на сучасний лад, відносини у сім'ї, а також, вплив гендерної нерівності на форму поведінки головних героїв.

У п'єсі «Приборкання норовливої», на прикладі Петруччо і Катеріни, ми можемо побачити яскраво виражений, але не доведений, біологічний факт того, що чоловік набагато розумніший, ніж жінка. Це відображено в тому, як поводить себе один із головних героїв п'єси по відношенню до своєї жінки. Петруччо постав перед нами кмітливим персонажем, якому вистачило розуму «приборкати» характер Катеріни.

У масовій свідомості людей давно утвердилося визнання відмінностей між жінкою та чоловіком, тому міжстатеву схожість, зазвичай, не вважають необхідним помічати. У суспільстві прийнято акцентувати увагу на відмінність, а не на схожість жінки і чоловіка, звідси пішло стереотипне мислення. Стереотипність розкривається ще на початку тексту, коли нам показують боротьбу за руку Б'янки, молодшу дочку заможного падуанця Баптісти. Також, ми можемо прослідкувати прояв стереотипного мислення, коли батько Катеріни, яка є старшою дочкою, не почув крик душі власної дочки, і, проти її ж волі, видав заміж. Він прислухався до Петруччо, бо він чоловік, і це був такий собі прояв чоловічої солідарності. В п'єсі Вільяма Шекспіра стереотипність відображується навіть в її закінченні, адже, в кінці кінців, норовливу Катеріну зміг «приборкати» її власний чоловік, а отже, він вийшов переможцем.

Гендерна нерівність проявляється в п'єсі В. Шекспіра в образі Б'янки, яка мала декілька залицяльників, була з усіма милою та привітною, гарно вчилася, займалася музикою та покійно терпіла побої від своєї сестри. Вона постає таким собі образом справжньої тогочасної жінки, хоча насправді не має соціальних прав, а тому, повністю належить спочатку своєму батькові, а потім, чоловіку.

Таким чином, гендерні аспекти доби Відродження широко відображені в п'єсі Вільяма Шекспіра «Приборкання норовливої» через поведінку головних героїв. Можна сказати, що образ чоловіка домінує над образом жінки, завдяки біологічним фактам, стереотипному мисленню суспільства та соціальній нерівності. Ці аспекти допомагають створити психологічну характеристику головних героїв і надати читачам повну картину тогочасності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барчунова Т., Жидкова Е., Здравомыслова Е. Гендер для «чайников». Москва : Звена, 2006. 263 с.
2. Шекспир В. Укрощение строптивой. Санкт-Петербург : Азбука, 2012. 160 с.

Вікторія КОТЛЯР,

студентка 3 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Юлія ГЕРАСИМЕНКО,**

к.філол.н., викладач (БДПУ)

СЕМАНТИКА ТІЛЕСНОСТІ В ЛІТЕРАТУРІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ “ОСТАННІЙ СОН СУЛЕЙМАНА” АЛЕНА ПАРИСА)

Функціонування феномену тілесності в літературі завжди було актуальною проблемою, що привертала увагу науковців. За словами І. Галуцьких, “у сучасній науковій думці тілесність асоціюється з тілесним буттям людини, розуміється як діалектична єдність тілесного та духовного, як інтегровальна ознака екзистенційного досвіду людини, що поєднує комплекс природних, індивідуальних та культурних рис тіла людини, як поле взаємодії внутрішніх та зовнішніх життєвих просторів людської істоти” [1, с. 31].

Ф. Штейнбук акцентує, що “тілесність є текстуальною – текст є тілесним” [5, с. 8]. Науковець обґрунтовує свою теорію поєднанням топологічної рефлексії з тілесно-міметичним методом аналізу твору, що дало можливість виділити ряд тілесних мікротопосів: болю, страждання, чутливості, відсутності, бажання, насолоди, спокусливості, забуття, мислення, свободи та ідентичності.

Яскравим прикладом функціонування тілесних мікротопосів вважаємо роман А. Паріса “Останній сон Сулеймана”. Дослідниця Ю. Герасименко наголошує, що “у творі яскраво виражені кореляти “сексуальності», “спокуси” та “бажання”, які постійно супроводжують Хюррем Султан на шляху до влади, проте нерідко автор вдається до використання корелятивів “ідентичності” та “мислення”, що надалі проявляться в житті Роксолани. Щодо мікротопосів “болю” і “страждання”, то вони простежуються лише на початку твору, супроводжуючи дівчину на шляху з Рогатина до її першого господаря, в подальшому автор згадуватиме їх лише частково” [2, с. 161].

Епіцентром функціонування тілесних мікротопосів “втіхи”, “сексуальності” і “насолоди” А. Паріс робить саме гарем султана. Жінки-рабині мріють потрапити сюди, оскільки перед ними можуть відкритися безліч можливостей як для матеріального збагачення, так і для кар’єрного росту, але краси для цього замало, тут потрібна неабияка кмітливість. Автор акцентує на актуалізації корелята “мислення”, який є постійним супутником Роксолани до влади.

Прив’язаність Сулеймана до Роксоланою А. Паріс пояснює за допомогою корелятивів “втіхи” і “насолоди”. Автор навмисно подає докладні описи сцен кохання між Роксоланою і султаном, щоб читач зрозумів, що чоловіка постійно супроводжувало бажання володіти тілом Роксолани і отримувати насолоду від близькості, а жінка, в свою чергу, намагалася всіма способами дати йому цю можливість (“Сулейман поводив себе як досконалий коханець: діяв ні надто різко, ні надто повільно. Роксолана затремтіла. Забувши, хто він такий, вона бачила в ньому тільки напарника в задоволенні, якому віддалася цілковито. Вона навіть дозволила собі деякі

рухи, про які ніколи й не думала, й султан, здавалося, був на вершині щастя” [4, с. 55]).

Кореляти “мислення” та “ідентичності” у Роксолани посилюються після народження дітей. Жінка повинна була слідкувати за своїм тілом, щоб затьмарити своєю красою будь-яку іншу жінку (“Вагітності не спотворили її стан. Роксолана носила легкий корсет, вузький жилет і сатиновий пояс із нашитими діамантами, що підкреслювали, як годиться, її талію вище шальварів. “Час іще не поглинув мою красу, але що буде за кілька років? – проказала вона тихо”. Це її дуже непокоїло [3, с. 101]). Роксолана обрала дуже вірну тактику: підкоривши Сулеймана тілом, вона заволоділа і його душу (“...відпочинок душі й тіла” [3, с. 30]), тому яка б не була красива суперниця, султану вона не потрібна.

Роксолана за допомогою свого тіла і кмітливості стала найвпливовішою жінкою Османської імперії. Її тіло, як і сама жінка, пройшли довгий шлях трансформації: від Насті Лісовської, сільської цнотливої дівчини з молодим здоровим тілом українки, проте невдалої спокусниці, до Хюррем Султан, першої дружини султана Сулеймана Пишного, заради тіла і душі якої він порвав зв'язки зі всіма іншими жінками. Можна стверджувати, що українська краса, а саме тіло українки причарувало володаря Османської імперії, проте Роксолана використовувала інокультурні засоби догляду, щоб втримати його біля себе (видалення волосся, фарбування нігтів і т.і.).

А. Паріс зображує життя Роксолани, використовуючи мікротопоси “болю”, “страждання”, “залежності”, “свободи”, “сексуальності” і “насолоти”. Роксолана за допомогою спокусливості отримала свободу і насолоду життям. Вона відійшла від “національного тіла” для стосунків (як сексуальних, так і суспільних) з представниками інокультурного середовища, і стала ідеалом жіночності чим доводить, що жіноче тіло призначене не лише для народження дітей, воно має в собі приховану силу, котра здатна підкорювати чоловічу волю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галуцьких І. А. Еротизм та мортальність людського тіла в текстовому відображенні художньої тілесності в англійській літературі постмодернізму. Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу “Києво-Могилянська академія”]. Серія: Філологія. Мовознавство, 2015. Т. 253, Вип. 241. С. 31–35.

2. Герасименко Ю. А. Рецепція української історії в західноєвропейській прозі кінця ХХ – початку ХХІ століття: дис. ... канд. філол. наук: 10.01.05 – порівняльне літературознавство Бердянськ, 2018. 260 с.

3. Паріс А. Останній сон Сулеймана / пер. з фр. Ю. Кочубей. Всесвіт. 2001. № 11–12. С. 3–119.

4. Паріс А. Останній сон Сулеймана / пер. з фр. Ю. Кочубей. Всесвіт. 2001. № 9–10. С. 3–58.

5. Штейнбук Ф. Конвергенція тілесних мікротопосів у сучасній світовій літературі: монографія. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. 248 с.

Тетяна ГАГАРА,
студентка 3 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Ольга БОГОВІН,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

ОСНОВНІ СИМВОЛИ У ПОЕЗІЯХ АННИ-ВАРНІ КАНТОНДЕА В АЛЬБОМІ "SONGS FROM THE INVERTED WOMB"

Актуальність. Тексти пісень Анни-Варні та їх символізм не були раніше досліджені. Їх авангардна стилістика і незвичайна система образів мають бути вивчені і класифіковані.

Матеріалом дослідження стали поезії Анни-Варні Кантондеа в альбомі "Songs From The Inverted Womb" («Пісні з вивернутої утроби»).

Використано загальнофілологічні методи: описовий, біографічний, та застосовано міждисциплінарний підхід, який виразився у залученні соціологічних методів.

Символ – це предмет або слово, яке умовно виражає суть якого-небудь явища. Художній символ – універсальна категорія естетики, найкраще піддається розкриттю тільки через порівняння з одного боку з такою категорією, як знак, а з іншого з образом. Грубо кажучи, символ це одночасно і образ, який науковці розглядають в аспекті його знаковості, і знак, наділений всією органічністю міфу і невичерпної багатозначністю образу. Кожен символ є образом, і всякий образ є, хоча б в деякій мірі, символом.

Ю.В. Шатин вважає, що кожна мова починається з символу, який і є перша значуща точка відриву мови від міфу.

Дослідник стверджує, що всі природні мови, якими користується людство, мають переважно символічний характер і цим відрізняються від мови тварин, де домінують іконічні та індексальні знаки[1].

Розглядаючи символ з точки зору його місця в системі культури, Ю.М. Лотман стверджує, що символ і за планом вираження, і за планом змісту завжди являє собою певний текст, тобто володіє деяким єдиним замкнутим в собі значенням і чітко вираженою межею, що дозволяє ясно виділити його з навколишнього семіотичного контексту. Остання обставина представляється нам особливо істотною для здатності «бути символом». Символи є одним з найбільш стійких елементів культурного континууму.

Хоча символ зародився одночасно з людською свідомістю, його філософсько-естетичне розуміння є порівняно пізній наслідок культурного розвитку людства.

Сенс символу реально існує тільки всередині людського спілкування, всередині ситуації діалогу, поза якою можна спостерігати тільки порожню форму символу. Вивчаючи символ, ми не тільки розбираємо і розглядаємо його як об'єкт, але одночасно дозволяємо його творцю апелювати до нас, бути партнером нашої розумової роботи [2].

Інший дослідник, Вл. Соловйов, трактує символ в першу чергу з метафізичної платонівської точки зору. Символ – це завжди референт свідомості.

Тобто символ об'єкта або феномена завжди є чимось оформленим і впорядкованим. Він містить в собі певну ідею, яка виявляється законом його побудови. І побудова ця, будучи втіленням подібного закону, завжди є певною впорядкованістю, тобто певним чином впорядкованою системою [3].

Поезія Анни-Варні не менш загадкова, ніж її особистість. Її непросто зрозуміти, бо вона не використовує символи в їх традиційному значенні. У її віршах багато послань на грецьку міфологію, езотеричні знання та містицизм. У нашому дослідженні була зроблена спроба знайти і проаналізувати основні символи з філософської і літературознавчої точки зору. Для аналізу були використані тексти як в оригіналі, так і в перекладі.

Основні символи поезії тим чи іншим чином стосуються страху смерті і швидкоплинності часу. Три основних символи – Сатурн, Мати і Дитина.

Сатурн в творах не є простою копією Сатурна з міфології. Він – сила, що прагне до хаосу, час, який сам створює і сам знищує [4]. Мати – символ початку і кінця життя, символ смерті і її постійної присутності, а також зміни власної свідомості. Дитина – символ швидкоплинності часу, страху смерті, що поступово наближається до ліричного героя [5].

Крім того, у творах присутні додаткові символи. Ельдорадо – символ нездійснених мрій і неможливості змінити теперішнє. Фіалка, фіолетовий колір – печаль, сум від невдалого оновлення і самотність.

Поет використовує слова-символи, щоб зашифрувати іншу реальність, яка зображена в його творах, бо вона така інтимна і особиста, що про неї неможливо розповідати без використання символізму. У своїй поезії Анна-Варні протиставляє «звичайному відображенню дійсності речей» мистецтво «підтексту», «навіювання», «натяку».

ЛІТЕРАТУРА

1. Шатин Ю.В. Миф и символ как семиотические категории. *Язык и культура*. Новосибирск, 2003. 465 с.
2. Лотман Ю. М. Символ в системе культуры *Избранные статьи*. Таллинн, 1992. Т. 1. С. 191–199.
3. Кормин Н. А., Соловьев Вл. Метафизика символа. *Ориентир*. М. : ИФ – РАН, 2003. Вып. 2.
4. Кун М. Легенди та міфи Стародавньої Греції. Київ, 1992.
5. Доброходов А. Л. Символ. *Новая философская энциклопедия*: в 4 т. М., 2001. Т. 4. С. 532.

Таїсія ЛИННИК,

студентка 1 курсу магістратури
факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ольга НОВИК,**
д. філол. наук., професор (БДПУ)

РОЛЬ ОПИСІВ ТА ХУДОЖНЬОЇ ДЕТАЛІ У ТВОРЕННІ ОБРАЗІВ-ПЕРСОНАЖІВ ЗБІРКИ «З НАРОДНИХ УСТ» ГАННИ БАРВІНОК

Олександра Куліш – одна з найактивніших учасниць українського літературного процесу середини ХІХ ст., найбільш відома в літературних колах під псевдонімом Ганна Барвінок. Її творчість отримала високу оцінку

сучасників, зокрема Іван Франко у своїх працях називав її «праматір'ю української літератури». Останнім часом усе більше починає цікавити науковців постать Ганни Барвінок та її літературна спадщина, представлена творами переважно малих жанрових форм. Аналіз творчості письменниці здійснений такими науковцями, як Л. Зеленська, Ю. Мицик, І. Старовойтенко та ін. проте, актуальність нашої роботи зумовлена відсутністю в українському літературознавстві ґрунтовних досліджень збірки «З народних уст» Ганни Барвінок.

У своїх творах Ганна Барвінок приділяла велику увагу художній деталі. Майстерне відтворення описів природи, інтер'єру, персонажів допомагає нам глибше зрозуміти колорит тієї епохи, в яку жила і творила письменниця. Художня деталь у творах авторки передає спосіб її мислення і виконує роль деталі-штриха. У творах художня деталь ніби непомітна, але без неї він втратить свою естетичну цінність. Описи природи в оповіданнях Ганни Барвінок виконують особливу функцію, підсилюючи естетичний елемент її творчості. Ось, скажімо, традиційний для письменниці опис села: «Наша хата була на вигоні і лісок у боку понад дорогою недалеко: і в городі на березі свищуть солов'ї, і десь у кущі щебетав... послухати любо! Місяць зійшов, світить, пливе по небу, хмарки легенькі, як серпанок, коли-не-коли перепинають його. У селі почало зтихати; тільки де-не-де ворота заскриплять, звід здійметься; овечка замакече; пісню зтиха хто, додому вертаючись, заспіває; а далі все тихше, тихше, і пил над дорогою став осідати; роса спала; свіжий пахучий вітерець повів, утихло все – тільки солов'ї ще дужче перекликались і серцю моему наче од мого любого звісточку передавали...» [1, с.176].

Досить часто описи природи застосовано як психологічний паралелізм до внутрішнього світу героя, наприклад, в оповіданні «Не було змалку – не буде й до'станку»: «Журюся, никаю, серденько нис... А й любо ж як!... Сонце сяє, солов'ї...аж ліс розлягається, – вишневі сади всміхаються... квіточки, як зірочки, бажання перенести красу форм, гармонію фарб і оригінальність мотивів на довколишню дійсність, зокрема на село, на дім, на хату як місце проживання» [2, с.213]. Отже, феномен краси належить до найбільш органічних у світовідчутті та світосприйманні українців, зокрема української жінки. Ганна Барвінок надає великої ваги зображенню краси в житті її героїв. Це проявляється в описах сільських звичаєвих сцен, пейзажів, традиційного дівочого чи жіночого убрання: « Колесо надінуть, квітками вберуть, чорнобривцями, любистком, і поставлять на майдані, де улиця дівчача. Черета йде, – вони ще гуляють, пісень співають. Хто їде, дак кажуть: краса яка!» [1, с.54]. Якщо освячені віками ритуал, звичай, пісня – це краса рукотворна, то природа, за влучним висловом Н. Шумило, оточує людину

красою божественною, позачасовою [2, с.216]. Поетизуючи образ жінки-селянки, матері, Ганна Барвінок втілює ідею «селянського матріархату» як складову романтичного світогляду. Авторка поступово виокремлює особливу роль жінки в родині та суспільстві, підносила значення жінки, підкреслюючи його в різних аспектах життя українського села – побутовому, економічному, духовному («Не було змалку...» [1, с.76–85], «П'яниця» [1, с.171–190], «Королівщина» [1, с.282–291] та ін.). У світі українського селянства, передусім жіноцтва, вона підкреслювала духовну силу, розуміння краси, прагнення до гармонії.

Особливо актуальними в умовах XIX ст. були ідеї становлення національної свідомості, утвердження права українського народу на самобутність, осягнення духовної єдності всіх станів українського соціуму – як основи оформлення народу в націю. У широкому розумінні саме вони є визначальними для оповідної прози Ганни Барвінок, а втілюються за допомогою художніх описів, деталі, психологічних портретів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барвінок Ганна. Твори : у 2 т. / упоряд. В. Шендеровський, В. Яременко. Львів : БаК, 2011. Т.1. 572 с.
2. Шумило Н. Під знаком національної самобутності. Українська художня проза і літературна критика кінця XIX – поч. XX ст. : монографія.. Київ : Задруга, 2003. 353 с.

Мельник Юлія,

студентка ІУМЛз курсу факультету філології
та соціальних комунікацій.

Наук. керівник: **С. О. Філоненко,**
д. філол. н., професор (БДПУ)

ФОЛЬКЛОРНІ ДЖЕРЕЛА ПОЕТИЧНОЇ ТВОРЧОСТІ

Р. БЕРНСА

Проблема співвідношення фольклору й письмової художньої літератури, плідної взаємодії уснопоетичної та літературної традиції становить науковий інтерес як у минулому, так і у новому столітті. З'ясування системотворчих зв'язків між фольклором та літературою – головна мета вирішення літературно-фольклорних проблем. У шотландській літературі яскравим прикладом впливу усної народної творчості на художню літературу є творчість Роберта Бернса (Robert Burns).

Взаємодія фольклору й літератури носить неоднозначний характер. В одних випадках письменники й поети запозичують із народної поезії її символіку й словесно-образні засоби, в інших – роблять спроби використати цілі сюжети й образи, звертаючись до літературної обробки.

Питання про фольклорні джерела творчості Р. Бернса тією чи іншою мірою з'являлися у працях українських і російських літературознавців (К. Багратіон-Мухранська, Н. Янусь, Н. Олійник, О. Зикова, А. Єлістратова, Р. Райт-Ковальова та ін.). Крім того, творчість Р. Бернса досліджували в англійських країнах, але, на жаль, лише у контексті англійської літератури

(Mary E. Brown "Burns and Tradition", Thomas Crawford "Burns: A Study of the Poems and Songs", DeLancey Ferguson "Pride and Passion: Robert Burns, 1759–1796", Franklyn Bliss Snyder "The Life of Robert Burns", Jack R. D. and Noble Andrew "The art of Robert Burns", David Daiches "Robert Burns", Donald A. Low "Robert Burns: The Critical Heritage" Robert A. Bennett "Introduction to Literature" та ін.

Тож творчі здобутки Р. Бернса, одного з активних популяризаторів фольклорної пам'яті, потребують ретельного дослідження та осмислення у наш час, чим і зумовлена **актуальність** нашого дослідження.

Мета роботи: розкрити особливості художнього осмислення традицій фольклору в поетичній творчості Р. Бернса. Для реалізації поставленої мети і завдань в роботі використані історико-генетичний, дослідницький, біографічний та філологічний **методи дослідження**.

Роберт Бернс ще за життя став національним поетом. Гете називав його «великим», В. Скотт – «надзвичайним і геніальним», Т. Шевченко – «народним і великим», а П. Грабовський визначав його пісні як «широко народолобні».

«Кожна література, – пише Г. Богородіченко, – має свого очільника, будителя, того письменника, творчість якого є в її історії наріжним каменем, на котрому будується національна самоідентифікація. Для шотландців постать Роберта Бернса – як для українців Тарас Шевченко. Шотландська культура завдячує Бернсові поновленням цікавості до давньої літератури, традицій, старожитностей. Література – появою особливої "Бернсової" строфи, народницькою та романтичною течією в красному письменстві, розквітом шотландської поезії рідною мовою» [2].

У 1787 році Р. Бернс разом із популяризатором шотландського фольклору Дж. Джонсоном видають збірку «Шотландський музичний музей» («The Scot's Musical Museum»). Крім цього, Р. Бернс став редактором цієї книжки: збирав тексти й мелодії, доповнював уривки рядками свого авторства, втрачені чи непристойні тексти замінював своїми. У збірці поет опублікував безліч власних творів і шотландських балад у своїй обробці. Р. Бернс настільки захопився фольклором, що це зрештою стало основою його поезії. В піснях Р. Бернса, як і в народних, зникало авторське «я». Чи не тому його твори читали і прості робітники, і тогочасна еліта, а вірш «Scots Wha Naе» («Шотландці, які мають») довгий час був навіть неофіційним гімном країни.

Поглиблене вивчення фольклору закріплює поетове переконання відносно високих поетичних переваг шотландських народних пісень. У цей час Р. Бернс більш послідовно, ніж коли-небудь раніше, встановлює зв'язок своєї поезії з національним фольклором. Народна шотландська лексика надає певну образність і гумористичним, і патетичним творам поета, що, безумовно, підсилює їх національний колорит.

Чудовий знавець поетичного і пісенного шотландського фольклору, Р. Бернс синтезував у своїй творчості дві галузі – поезію та музику. Пісенним образом його лірики властива виняткова конкретність, багатогранність, особлива сила впливу на слухача. Значна кількість творів великого шотландця написана на мелодії давніх пісень рідного народу. Поет широко використовує не тільки в піснях, а й у творах непісенних жанрів особливості

звукової інструментовки народних творів – багатство алітерацій і асонансів. Старанно продумана інструментовка творів дозволяє Р. Бернсу не тільки повніше розкрити їхній зміст і зробити наочнішими художні образи, а й демонструє надзвичайну звучність та мелодійність шотландської мови.

Аналіз художніх особливостей поезії Р. Бернса свідчить про те, що традиції народної і класичної шотландської поезії справили величезний вплив на формування і розвиток художнього стилю поета. Проте підхід Р. Бернса до поетичної спадщини шотландського народу був творчим – поет підняв національну поезію на новий щабель, поглибив її зміст і удосконалив форму.

Як слушно зауважує Р. Райт-Ковалева: «У наші часи Бернса назвали б вченим-фольклористом, який так глибоко та проникливо розумів характерні особливості народної творчості та наполегливо боровся за збереження справжньої народної мелодії» [3].

Таким чином, шотландський фольклор став безцінним джерелом для Р. Бернса, адже він охопив історичні й культурні аспекти життя свого народу. Вивчаючи шотландський фольклор, Р. Бернс замислювався над культурними цінностями, якими наділені шотландці, над особливостями їхнього характеру і побуту, над драматичною долею рідного народу. За словами К. Багратіон-Мухранської, яка досліджувала фольклорні витoki творчості Р. Бернса та В. Скотта, обидва автори «застосували багатий фольклорний матеріал легенд, пророцтв, переказів, мандрівних сюжетів і таким чином комплексно вирішили проблему інтернаціоналізації відображення шотландської етнічної свідомості. Вони є своєрідними авторами програми "європеїзації" шотландської літератури, основна концепція якої – поєднання "високого" стилю з народнописанням» [1, с.306].

ЛІТЕРАТУРА

1. Багратіон-Мухранська К До питання про використання сучасних інформаційних ресурсів при дослідженні фольклорних витоків творчості Р. Бернса та В. Скотта в контексті антиномії "історія – вигадка": завдання, методи та перспективи *Studia linguistica*. 2013. Вип. 7. С. 305-308. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Stling_2013_7_49

2. Богородіченко Г. Роберт Бернс – Кобзар шотландський. URL : <https://vsiknygy.net.ua/person/6073>

3. Райт-Ковалева Р. Роберт Бернс: життя и творчество писателя. Москва: Молодая гвардия, 1965. 352 с. URL: <http://www.e-reading-lib.com/book.php?book=47574>

Вікторія МУРГА,

студентка 1 курсу магістратури

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ольга НОВИК,**

д.філол.наук., професор (БДПУ)

ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕТРАЛОГІЇ ВОЛОДИМИРА МАЛИКА «ТАЄМНИЙ ПОСОЛ»

Актуальність дослідження зумовлена відсутністю ґрунтовних літературознавчих праць, у яких би всебічно й вичерпно здійснювалося дослідження жанрової специфіки творчості Володимира Малика. Проза автора вирізняється художньою досконалістю, національною спрямованістю та патріотизмом, «Таємний посол» рекомендовано для вивчення у школі, тож сучасне прочитання й інтерпретація романів Володимира Малика є на часі.

Ступінь досліджуваності проблеми. Романи Володимира Малика розглядалися науковцями у контексті історичної прози ХХ ст. Досліджували творчість автора В. Біляцька, Т. Буженко, І. Козюра й В. Козюра, В. Кулаковський, Г. Максименко, Г. Шанько та інші, порівнюючи як з усною народною творчістю, так і з романами інших авторів. Проте жанрова природа тетралогії заслуговує на поглиблене вивчення.

Мета дослідження: з'ясувати жанрову специфіку роману-тетралогії «Таємний посол» за допомогою таких методів дослідження: філологічний аналіз, порівняльно-історичний, герменевтичний.

Сутність дослідження. Роман-тетралогія «Таємний посол» складається з чотирьох творів: «Посол урус-шайтана», «Фірман султана», «Чорний вершник», «Шовковий шнурок». Задум автора створити розповідь про пригоди Арсена Звенигори – розвідника, якого відправив в Османську імперію кошовий отаман Іван Сірко, втілює в пригодницькому романі з майстерно виписаним динамічним сюжетом.

Тетралогія має риси історичного роману, йдеться про події часів Запорозької Січі, війни з Османською імперією. Володимир Малик попрацював з численними історичними джерелами, фольклором (історичні думи та пісні про події тієї епохи), правдиво змалював історичні реалії, деталі побуту (одяг, описи житла, їжі тощо), звичаї різних народів, бачення турків козаками, і навпаки. Романтизація головних героїв, національно-патріотична складова твору уможливають визначення жанрових рис героїчного роману.

Отже, можемо вважати «Таємний посол» історичним героїко-пригодницьким романом-тетралогією.

Література

Малик В.К. Таємний посол: тетралогія у 2 ч. Харків Фоліо, 2016.

Ксенія НІКОЛАЄНКО

студентка 1 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Софія ФЛОНЕНКО**

д. філол. н., проф. (БДПУ)

ПОЕТИКА МІНЛИВОГО ПОВСЯКДЕННЯ В «АВТОБІОГРАФІЇ» АГАТИ КРІСТІ

«Аби розважитись» і не будучи активісткою статевої рівності, у поважному віці королева детективу Агата Крісті береться за дискусійний жанр автобіографії, який феміністична критика вважає суто жіночим. «Автобіографія» письменниці починається наприкінці Вікторіанської епохи, йде крізь дві світові війни і завершується в 1960-х роках. Ідентифікації автобіографії як жанру присвятили наукові праці Ф. Лежен, Ж. Гюсдорф, Р. Паскаль, С. Сміт, Д. Уотсон, Е. Єлінек та ін. Проблема повсякдення розглядалася представниками різних галузей наукових знань, а саме: Г. Гегелем, А. Людтке, М. Костомаровим, М. Толстим, З. Фройдом та ін.

Актуальність обраної теми зумовлена інтересом до репрезентації повсякдення на межі епох, що відображено в жанрі автобіографії крізь призму жіночого сприйняття. Узявши за основу визначення П. Бергера й Т. Лукмана, під повсякденням ми розуміємо сукупність складових життя, що певним чином інтерпретуються людьми і набувають суб'єктивної значущості [1, с. 38]. Акцент робимо на таких, як їжа, одяг, дозвілля і дім, тобто матеріальних. Мінливими вони стають частіше під впливом зовнішніх чинників, ніж з волі індивіда. **Метою** нашої розвідки є проаналізувати поетику повсякдення в «Автобіографії» Агати Крісті («Autobiography», 1977). Використовуємо біографічний і культурно-історичний **методи**.

«Грубе століття ненажер? Так, але водночас століття радості й насолоди» [2]: схильність до гурманства автогероїня з серйозністю вважає частиною себе. Навіть своїм першим спогадом обирає торт з трьома свічками і крихітного павучка, що хоче зазіхнути на нього. Кулінарне розмаїття впроваджує в її родині мати Клара Міллер і Бабуся-Тітонька, які часто експериментують з меню, проте ніколи – з розкладом прийомів їжі. Місіс Міллер зазвичай наказує купувати лише необхідну кількість продуктів, а Бабуся-Тітонька щедро запасає усього про всяк випадок. Якщо в дитинстві, наприкінці XIX століття, Агата за раз куштує стейк, шарлотку, голівку сиру і десерт, то дорослою, під час Першої світової війни та пізніше, вона задовольняє себе чимось одним.

«Хвилинку-хвилинку! Сукні у ті часи були дійсно сукнями!» [2]. Говорячи про «ті часи», Агата Крісті знову має на увазі своє дитинство. Вона зворушливо описує кольори (переважають синій, чорний та рожевий), тканини (частіше мусліни, крепдешин, оксамит) й нюанси популярних туалетів (особливо завиті, довгі, не завжди свої пасма). Коли їй 17, у розпорядженні є три сукні й капелюшок. Інколи тенденції зовнішнього вигляду викликають подив і навіть співчуття. Бабуся Б., прямуючи у гості до Бабусі-Тітоньки, неодмінно втискає свої набряклі ноги в модні черевики на гудзиках, попри те, що відчуває біль і не може взутися самостійно.

Виявляючи таку цікавість до красивого вбрання, двічі заміжня, вона так і не приміряє на себе весільну сукню.

«Я ніколи не знала, що таке нудьга й понуре «мені нічого робити»» [2]. Більшість захоплень Агати Крісті з'являються саме в дитинстві. Окрім прийомів, ігор у гольф чи крокет, розваг з хатніми песиками, мандрівок, мистецтва, яскраво виділяються різного роду вигадки. Місіс Міллер створює для маленької Агати Допитливу свічку, старша сестра Медж жахає своєю кровожерливою близнючкою, бабусі грають з Агатою в курча, сама Агата в товаришує з невидимими гуманізованими кошенятами, а доньці Розалінді розповідає про Синього та Червоного ведмежат. Також автогероїня обожнює грати в дім, і не лише ляльковий.

«Дім! Благослови, Господь, дім!» [2]. Скільки б місць проживання Агата Крісті не змінювала (жила навіть у «стаснному» будиночку, дійсно перебудованому зі стаснь), ніде не могла відчутти себе саме «вдома». Тільки в Ешфільді, де народилася і росла. З її слів не можна дізнатися про кількість кімнат, стиль, вид з вікна маєтку Міллерів, але завдяки окремим деталям уявлення про нього складається найширше. Автогероїня називає ключову рису Вікторіанської епохи: батько – фундамент дому. Під впливом Фреда Міллера Ешфільд наповнюється колекціями картин маслом, старовинних меблів, порцеляни. Він диктує порядок, хоча багато в чому поступається дружині, і є першим, хто має піклуватися про родину. Рідний дім у Торкі має настільки велике значення для Агати Крісті, що все життя приходить до неї у снах. Фактично на його території залишається тільки «хоробра араукарія».

Отже, повсякдення в «Автобіографії» Агати Крісті відображується завдяки спогляданню. Предмети більшою мірою набувають духовного, ніж практичного значення. Вона забезпечує достатнім текстовим простором страви, вбрання, розваги, будинки не тому, що пристрасно захоплена ними, хоча матеріальні блага, а тому, що вони справляють враження, спонукають до роздумів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности. Москва: Издательство «Медиум», 1995. 323 с.
2. Крісті А. Автобіографія. URL: <https://readli.net/avtobiografiya-2/>

Ольга ПОНОМАРЬ,

студентка з курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ольга НОВИК,**

д. філол. наук, професор (БДПУ)

РЕАЛІЗМ У ЗМАЛЮВАННІ ОБРАЗІВ У ТВОРАХ МИТРА ОЛЕЛЬКОВИЧА

Актуальність дослідження. На зміну романтизму у 19 столітті прийшов реалізм, який набув великої популярності. Багато авторів використовували його у створенні різних образів. У збірці «Українські писання» Митрофана Александровича також є декілька творів, які наповнені

реалістичними образами. Оскільки ця збірка малодосліджена, актуальність розвідки зумовлена необхідністю вивчення специфіки змалювання образів «Українських писань» у дусі реалізму на сучасному етапі.

Метою роботи є дослідження специфіки створення художніх реалістичних образів у збірці Митрофана Александровича «Українські писання».

Об'єктом дослідження є збірка «Українські писання» Митрофана Александровича.

Предметом дослідження є специфіка моделювання характерів героїв, монологи, діалоги.

Сутність дослідження. У збірці «Українські писання» налічується п'ять творів, написаних у реалістичному стилі. У всіх п'яťох оповіданнях Митро Олелькович головними героями робить панів, жидів та селянів. Хоч сюжети різні, але в результаті люди нижчого соціального стану страждають від багатіїв.

Оповідання «Три пани» навіть своїм заголовком дає зрозуміти, що головними героями виступатимуть пани, представники заможного стану. Село, що стає центром подій, змінює за час свого існування трьох «головакомандувачів»: Андрій Степанович, Михайло Андрійович та німець, ім'я якого селяни не запам'ятали (така авторська знахідка задля типізації образу).

Усі пани були жорстокими до селян, але в кожного ця жорстокість проявлялася по-різному. Найжорстокішим паном, на думку людей, був Андрій Степанович, що бив людей за найменший непослух. Німець – останній власник села, взагалі не звертав ніякої уваги на своїх підлеглих. Михайло Андрійович – пан, якого навіть селяни не сприймали серйозно. Це єдиний герой вищого соціального стану, який не завдавав шкоди та страждання селянам. В цьому є певна новизна, тому що у реалістичних творах 40-60-х років все діється навпаки. Михайло намагався допомогти кожному, хто цієї допомоги потребує. Людська невдячність змальована завдяки передачі цього характеру: селяни швидко звикли до доброго ставлення і почали дурити ще молодого пана. Правдиво відтворені характери, вдало зацентровано увагу на моральних якостях різних людей.

«П'яниця» – чи не найкращий твір у збірці Митра Олельковича, що показує жорстоке та підле ставлення панача до дівчини. Софія (Сохвія), головна героїня твору, п'яничка. Саме через панача вона так занапастила своє життя. Будучи молодою, гарною, але вже з тяжким життям, дівчина стала коханкою молодого пана. Але в той час така любов не мала щасливого продовження. Виною тому була соціальна нерівність, бо одружитися пану з сиротою-біднячкою – не вигідно та не престижно. Образ п'яниці є правдивим і оригінальним, хоча є одним із численних жіночих образів української літератури в текстах про нещасливу жіночу долю (Григорій Квітка-Основ'яненко, Тарас Шевченко, Панас Мирний та інші автори також створили відповідні образи).

Імагологічне відтворення представників різних національностей було характерним для творів багатьох письменників середини XIX ст. : Тарас Шевченко, Микола Костомаров, Олекса Стороженко та інші автори виводили на сторінках свої книг постаті євреїв. У двох оповіданнях

Митрофан Александрович роллю людей вищого соціального стану також наділяє євреїв. Це оповідання «Жидівська дяка» та «Де-що про жидів». В обох творах жиди виступають кривдниками селян. Понад те, люди допомагають їм, а в результаті виявляються винними та покараними. Максим Завірюха, головний герой оповідання «Жидівська дяка» постраждав від рук жида Лейби. Чоловік, прагнучи справедливості, намагався силою відібрати у кривдника своє, проте поплатився за це життям. Трохи інакше побудоване оповідання «Де-що про жидів». Митро Олелькович описує декілька ситуацій ставлення жидів до простого люду, не конкретизуючи героїв. Автор узагальнює образи, показуючи читачеві реальну історію життя. Жиди дурять селян заради власної користі.

Отже, більша частина творів зі збірки написана у дусі реалізму. Зображуючи тогочасні реалії, Митрофан Александрович головними героями робить селян та панів. Характеризує образи за допомогою таких прийомів, як спогади, діалоги та монологи, виводить типові образи задля відтворення гострих проблем сучасності. Перспективним видається порівняльний аналіз оповідань Митра Олельковича та творів інших письменників 40-60-років ХІХст., як українських, так і зарубіжних.

ЛІТЕРАТУРА

1. Александрович М.М. Українські писання. Львів, 1895. 112 с.

Оксана РЕВА

студентка 2 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Софія ФІЛОНЕНКО**,

д.філол.н., професор (БДПУ)

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИЙ РОМАН «ФЛАШ» ВІРДЖИНІ ВУЛФ: ЖАНР АНІМАЛІСТИЧНОЇ БІОГРАФІЇ

Одна з основоположниць модерної жіночої прози Вірджинія Вулф спробувала себе в жанрі анімалістичної біографії, написавши роман «Флаш». Письменниця поєднала любовний трикутник, пригодницький роман і детективну історію в одному творі та описала її з погляду собаки, розкриваючи при цьому риси характеру тварини через її поведінку в різних ситуаціях.

Актуальність дослідження зумовлена художньою новизною жанру роману «Флаш» (1933) та його документальною основою. Різні аспекти творчості Вірджинії Вулф досліджувались такими вченими, як-от: Р. Боулбі, А. Вуд, Д. Голдман, М. Голдман, О. Кеннеді, Д. Хог, І. Шайтанов, В. Дніпров, Л. Коугія, А. Ніколаєвська, І. Помазан, І. Бехта, Г. Батюк та іншими. Проте вивчення потребують жанрові особливості біографії і розкриття через їх призму поведінки та рис характеру собаки – головного героя твору.

Метою роботи є дослідження особливостей роману «Флаш», розкриття специфічних рис жанру біографії в романі, аналіз характеру тварини через нюхові, слухові, зорові образи і думки собаки. Під час дослідження використано комплексний метод, який передбачає

спостереження, аналіз, класифікацію і подальший синтез тих явищ, що розглядалися, системний філологічний підхід до літературного тексту.

Вірджинія Вулф – одна з основоположниць жіночої прози, критик і теоретик модернізму, авторка експериментальних романів, які вражають інтенсивним ліризмом і стилістичною віртуозністю. Вона є представницею літератури кінця XIX – початку XX століття, періоду, що відзначався піднесенням економіки Британії та добробуту суспільства, розквітом культури й мистецтв. Роман «Флаш» – біографія кокер-спанієля, що належить вікторіанській поетесі Елізабет Баррет Браунінг. На створення роману авторку надихнув успіх п'єси Рудольфа Безьє «Баррети з Вімпол-стріт».

«Літературна біографія – життєпис відомої історичної персони, зроблений іншою особою з опорою на документи, свідчення і соціокультурні та історичні факти того часу. Таким творам притаманне глибоке занурення в духовний світ зображуваної особи, а також поєднання вимислу і домислу, але здебільшого в тій мірі, в якій вони не спотворюють конкретно-історичний фактаж» [2, с. 61].

Однією з найважливіших особливостей роману «Флаш» є документальна основа твору. Зібраний і проаналізований фактичний матеріал дозволяє проілюструвати певні спостереження: образи головних героїв твору було змальовано з реальних осіб. Героїнею роману є Елізабет Баррет, найвідоміша поетеса Вікторіанської доби. 5 довгих років поетеса провела в ліжку своєї кімнати, але це на завадило їй випустити дві збірки віршів. Роберт Браунінг, молодий поет, який страждав від відсутності спорідненої душі і того, що його вірші ніхто не розумів, натрапив у книжковій крамниці на збірку віршів Елізабет Баррет і був вражений ними. Захоплений, він спробував познайомитися з поетесою, але безпосередньо це було неможливо. Тоді Роберт закликав на допомогу друзів. Через рік рідкісних зустрічей і бурхливого листування Елізабет погодилась на шлюбну пропозицію. Вона, «що стоїть на порозі могили», татова донька, відома поетеса, 40-річна дівчина, втекла з дому і обвінчалася з Робертом Браунінгом. Елізабет з чоловіком оселилися в Італії. Весь цей час поряд з закоханими був пес Флаш, який став одним із головних героїв твору та навіть потрапив у любовний трикутник. Із збережених документів залишилося не тільки листування закоханих, а й поезії, які Елізабет Баррет присвятила Флашу. «Like a lady's ringlets brown, flow thy silken ears adown either side demurely, of thy silver-suited breast shining out from all the rest of thy body purely. Darkly brown thy body is, till the sunshine, striking this, alchemize its dulness, – when the sleek curls manifold flash all over into gold, with a burnished fulness» («Немов коричневі жіночі локони, його шовковисті вуха сором'язливо проглядали з обох боків; наче сріблом одягнені груди виблискували, затьмарюючи собою все його тіло. Темно-коричневий окрас лише алхімізував своєю тьмяністю на сонці, в той час, як хаотичні лискучі кучері всі сяяли золотом, відполірованим до дзеркала» [1]).

Висновки. Письменниця створила експериментальний твір у жанрі біографії. Зазначена тема відкриває перспективи для докладнішого дослідження проблеми жанру біографії в романі «Флаш».

ЛІТЕРАТУРА

1. Поезії Елізабет Баррет Браунінг присвячені Флашу. URL: <https://www.poetryfoundation.org/poems/43726/to-flush-my-dog>

2. Марінеско В. Ю. Літературна біографія як жанрова модель: особливості еволюції, атрибутивні та модусні ознаки. // Наукові праці. Літературознавство. – 2012. – №181. – С. 63.

Дар'я СЛАСТЬОНОВА

студентка 4 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Софія ФІЛОНЕНКО**,

д.філол.н., професор (БДПУ)

КОХАННЯ НА МАРСІ: ФОРМУЛЬНА РОМАНТИЧНА ІСТОРІЯ У «ПРИНЦЕСІ МАРСУ» ЕДГАРА РАЙЗА БЕРРОУЗА

Американську масову літературу ХХ століття неможливо уявити без культового творця романів про Тарзана та незвідані планети – Едгара Райза Берроуза, чію творчість розглядають в аспекті його внеску в розвиток фантастики у ХХ столітті. Популярний роман «Принцеса Марсу» став дебютним твором Берроуза та відкрив «Барсумський» цикл про пригоди землянина Джона Картера на Марсі. Жанрова специфіка першого роману письменника полягає в поєднанні рис фантастики, пригодницької та любовної історії.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що творчість Берроуза як фантаста, творця циклів про Пелюсідар, Венеру, Марс, недостатньо проаналізована в літературознавстві, хоча вона є важливою для розуміння становлення американської та світової фантастики в цілому.

Художній світ творчості прозаїка досліджували такі вчені та літературознавці, як-от: Р. Люпофф, К. Гюске, Е. Ясиновська, М. Ешлі, Н. Ференц, С. Веллер, Д. Кавелті, С. Ховард, В. Касьянов та інші. Теоретичною основою дослідження складають такі роботи про масову літературу та культуру як: праці Джона Кавелті, Кена Гелдера, Джона Елліса; студії про фантастику і любовний роман Лідії Зелінської, Стефані Говард та Крістін Рамсдейл та інші.

Метою дослідження є аналіз рис формульної романтичної історії у фантастичному романі Е. Р. Берроуза «Принцеса Марсу». Під час дослідження у роботі було застосовано структурний підхід до тексту з елементами історико-культурного і біографічного методів.

Творчість Едгара Берроуза мала колосальний вплив на масову літературу взагалі і пригодницьку фантастику зокрема. Значна частина фантастики 1920-1930-х років була написана як пряме наслідування книг Берроуза. Багато авторів говорили, що він справив істотний вплив на їхню творчість – наприклад, Рей Бредбері і Філіп Хосе Фармер, а до числа продовжувачів входять такі письменники, як Джон Норман, Пол Кері, Отіс Клайн та інші. Популярність творів Едгара Берроуза підтверджується великою кількістю створених за їх мотивами у ХХ-XXI століттях коміксів, екранізацій, новелізацій та телеадаптацій.

Розглядаючи жанрову специфіку «Барсумського» циклу, слід зауважити, що літературна манера Берроуза досить неоднозначна та незвична і містить синтез одразу декількох жанрів: наукової фантастики, авантюрної фантастики та любовного роману, що складають основу «planetary romance», і саме цим привертає увагу читачів. Роман «Принцеса Марсу» можна вважати науково-фантастичним, оскільки зображення цієї планети ґрунтувалося на наукових поглядах свого часу, а саме гіпотезі Персівалю Лоувелла, яку він описав у книзі «Марс та його канали».

Але є одна важлива річ, через яку все ж таки ми не можемо назвати роман Берроуза чистою науковою фантастикою, а саме відсутність епізоду з перенесенням персонажа з планети на планету. Це дає підстави розглядати твір як авантюрно-фантастичний твір з елементами любовного роману. Синтез любовного роману та фантастики в «Принцесі Марсу» був запорукою успіху для масового письменника, як Едгар Берроуз, адже це допомагало розширити літературні рамки твору, його гендерну адресацію, тим самим привернути увагу більшої аудиторії читачів.

Спіраючись на студії про структуру романтичної «формули» за Джоном Кавелті, ми виявили окремі її елементи в структурі роману «Принцеса Марсу». Жанрові елементи любовної історії органічно вплітаються в сюжет планетарного роману про Марс. Образи закоханих – Джона Картера і Деї Торріс – розкриваються одночасно в двох площинах: авантюрній та романтичній.

Висновки. Роман Берроуза став зразком для багатьох письменників ХХ століття, сприяв популяризації планетарної фантастики та розширив коло шанувальників цього жанру. «Барсумський» цикл є феноменом у складі літературної «марсіади», становить важливий крок в еволюції фантастики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Burroughs E. The Princess of Mars [Електронний ресурс] / E. Burroughs, 1912. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/A-Princess-of-Mars-Edgar-Rice-Burroughs.pdf>
2. Cawelti J. Adventure, Mystery and Romance: Formula stories as Art and Popular Culture. URL: https://books.google.com.ua/books?id=-LiRHxXOHYEC&lpg=PP1&hl=ru&pg=PA336&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

Ганна СТОЛЯР

студентка 3 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ольга НОВИК**

д.філол.наук, професор (БДПУ)

СПЕЦИФІКА ЖАНРУ ПОВІСТІ

АНТОНА САНЧЕНКА «ЛЕВАНТІЙСЬКІ КАНІКУЛИ»

Актуальність дослідження. Сучасна дитяча література має велику жанрово-стильову палітру, проте, на жаль, дослідники приділяють мало уваги вивченню творів дитячої тематики. Жанри сучасної літератури для дітей активно поповнюються новими цікавими жанрами. Таким є зокрема пригодницький жанр з елементами мариністики. Мариністичний текст досліджували Ю. Волинець, Н. Науменко та інші науковці. Наукові праці свідчать про зацікавлення сучасною дитячою літературою та її різноманітністю жанрів, але наразі в українському літературознавстві немає дослідження специфіки жанру повісті Антона Санченка «Левантійські канікули», тож вибір теми дослідження є на часі.

Метою дослідження є з'ясування специфіки мариністичного жанру повісті Антона Санченка «Левантійські канікули».

У «Літературознавчій енциклопедії» морський роман трактується як «жанровий різновид маринізму, в якому можуть бути використані елементи утопічного, пригодницького, дидактичного, філософського, авантюрного роману, роману-притчі тощо» [2, с.76]. Антон Санченко дає дуже просте та зрозуміле визначення поняття літературної мариністики :того, хто пише про море, називають письменником – мариністом. Ю.В. Волинець називає усі твори, де море виступає позасюжетним елементом в якості пейзажу, мариністичними. Це, так званій, художній маринізм, який притаманний романтичному стилю літератури. Дослідниця вважає, що саме у зв'язку з тим, що багато авторів змальовують пейзаж моря, в українській літературі з'явився жанр морського роману [1, 41].

Антон Санченко зазначає, що важко повірити в існування української мариністики, бо майже всі українські письменники звертаються до земельної теми. Проте дослідник доводить, що українська мариністика існувала давно та існує дотепер. («Майстер корабля»), Олеса Гончара («Тронка», «Берег любові»). Він називає відомих українських письменників – мариністів, які писали морські романи, таких як М. Трублаїні і Л. Тендюк.

Мариністичні риси повісті «Левантійські канікули» виявляються як в пригодах та повсякденному житті героїв, так і в змалюванні персонажів. Потрапивши на судно, Денис Мамут – головний герой твору, веде свій записничок, який подається майже після кожної глави повісті. Денис записує нові слова, здебільшого морську термінологію, яку читач поступово вивчає, наче іноземну мову. Автор цікаво та ненав'язливо описує всі морські терміни, щоб вони були зрозумілі і цікаві читачу. Тому, можна вважати цю повість не тільки розважальною, а й дидактично спрямованою. Основним завданням для Дениса та Сергія в цьому рейсі було «оморячитися». Один з уроків, який проводив боцман Каримов для хлопців – це зав'язування морських вузлів. Вузли не тільки перераховуються, а й детально описується

з додаванням малюнків техніка зав'язування всіх їх видів. А радист Галушка навчав хлопців передавати повідомлення за допомогою абетки Морзе. Курс картографії від старпома також виявився дуже цікавим та пізнавальним для Дениса. Старпом розповів про морські одиниці виміру, про меридіани та градуси, про глобуси та карти, про масштаб та правила вимірювання відстані. Таким чином, читач разом з героями вчиться вмінням та навичкам моряків. Праця Дениса та Сергія на кухні також яскраво змальовує певні сталі вирази моряків. Кухар Сашко наголошує на тому, що повинен моряк і взагалі чоловік зробити за життя : «Кожен мужчина за життя повинен начистити чотири тонни картоплі» [4, с.109]. З приводу першого рейсу будь-якого моряка кухар Сашко зазначає, що «той не моряк, кого за першого свого знайомства з морем не загойдало, кому не судомило живіт, шлунок не підступав під саме горло, кому не паморочилося в голові від цього неподобства...» [4, с.110]. Отже, морська хвороба властива усім без винятку і просто треба це перетерпіти, якщо дійсно маєш прагнення стати моряком.

Перший закордонний порт в житті моряка це також визначна подія, бо це «як перший самостійний похід на горщик у дитсадку, перший день у першому класі, перша наколядована десятка чи ще щось таке ж епохальне» [4, с.120]. Автор наголошує на тому, що така подія буде зберігатися в пам'яті, як одна з найголовніших у житті. Якщо моряк вже опинився в закордонному порту, то обов'язково повинен мати початкові знання з державної мови країни, в яку прибув : Кожен моряк, сходячи на берег, повинен знати, як сказати так [...], ні [...], як привітатися місцевою мовою [...], як рахувати до десяти, [...] і як подякувати» [4, с.124].

Описує А. Санченко і обов'язки членів екіпажу, прочитавши які, юний читач послідовно оволодіватиме знаннями про кожного робітника: «По-перше, тримати команду в гарному тонусі та дисципліні – старпомові, а не капітанова справа» [4, с.85]. «... скільки б не тривали флотські дискусії і суперечки, вирішує їх завжди одна людина, чие слово завжди останнє. Капітан» [4, с.145]. Із капітанових команд також можна уявити які обов'язки виконує кожний робітник корабля : «Старшому механіку перевірити пальне та роботоздатність у рятувальній шлюпці. Старпому провести навчальну тривогу по залишенню судна» [4, с.145]. На кораблі у повсякденному житті побут моряків дуже різноманітний та по-своєму цікавий. Наприклад, це перегляд футболу з усією командою моряків, коли на цікавому моменті обривався зв'язок, бо пароплав повертав на новий курс та треба було постійно крутити антену. Під час зустрічі двох кораблів – «Таврії» і «Славутича» члени екіпажу двох кораблів влаштували змагання зі штангою. Денис доречно зауважив, що «моряки, хай навіть сиві капітани, – ті ж самі пацани, тільки вже пузаті і з вусами. Але вуса ні на що не впливають» [4, с.83].

Деякі глави повісті присвячено розповідям членів екіпаж історій про визначних моряків або морські історії, сповнені містичними елементами. Такою є історія про прокляття адмірала Нахімова, коли він напав зненацька на турків без оголошення війни : «Не було тоді так заведено. Ось турки Нахімова і прокляли. З того часу всі кораблі, які на його честь називають, гинуть у морі» [4, с.73]. Проте всі ці містичні історії мають не містичне пояснення : «Ну ось, «Нахімов» і «Васьов» – це розплата з морем за системи

автоматичного розходження суден, тільки і всього. І жодної містики. Жодного прокляття Нахімова» [4, с.75]. Згадуються в повісті найбільші корабельні аварії, які відомі всьому світу : зіткнення «Титаніка» з айсбергом та зіткнення двох лайнерів «Стокгольм» та «Андреа Дореа» в тумані, які пояснюються хибними діями членів екіпажу.

Таким чином, А. Санченко, як знавець мариністики, написав не тільки розважальну повість для дітей, а і дидактично спрямовану, бо сам має морську освіту. Головні герої при звичаються до життя і праці моряків, дізнаються багато цікавих історій, виробляють вміння та навички, які необхідні для праці в морі та знаходять пригоди в Туреччині, Росії, Греції та Італії, що робить цю повість мариністичною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волинець Ю. В. Мариністичний текст як риса романтичного стилю і засіб творення образу (за трилогією М. Старицького «Богдан Хмельницький») *Актуальні проблеми слов'янської філології* 2011. Випуск XXIV. Частина 1. С. 39 – 45.
2. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт. уклад. Ю.Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2008 Т.2 : М – Я. 624 с.
3. Науменко Н. Літературна мариністика як синтез мистецтв : проза та поезія. *Волинь філологічна : текст і контекст*. 2007. Режим доступу <file:///D:/Temp/36-Текст%20статті-91-1-10-20180318.pdf>
4. Санченко А. Левантійські канікули. К.: Темпора, 2014. 312 с.

Марина ФІРЦОВА

магістрантка 1 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ірина СПІВАК**,

к. філол. н., доц. (БДПУ)

РОСІЙСЬКА ЛІТЕРАТУРНА КАЗКА І ЗАРУБІЖНІ ДЖЕРЕЛА

Здавалося б, дивно, що вигадані у різних куточках світу казки мають схожі один на одного сюжети, персонажів та ідеї. Та насправді нічого надзвичайного в цьому немає, адже поняття про добро і зло, особливості людського характеру, уявлення про реальний та містичний світи – будь-де подібні.

Російська літературна казка – це яскравий приклад того як зарубіжні традиції переплітаються з національними. І подивившись трохи глибше, можна побачити, що саме стало натхненням для написання казок О. Пушкіним, О. Волковим чи О. Толстим.

Тому **актуальність** теми дослідження полягає у тому, що розгляд російської літературної казки як результату прямого переносу фольклорного матеріалу в авторську художню дійсність виявляє свою теоретичну недостатність. Доцільно говорити не стільки про близькість літературної казки до конкретного фольклорного джерела, скільки про подібність принципів і прийомів художнього відображення, про авторське новаторство

й особливості передачі ірраціональної глибини народнопоетичного світобачення.

Дослідженнями з цієї теми займалися С. Гладь, С. Дєдова, Л. Дереза, О. Зубенко та інші.

Метою роботи є дослідження явища російської літературної казки, пошук джерел її написання, а також своєрідність їх авторської інтерпретації. Використовуємо **методи** узагальнення, аналізу, синтезу, а також описовий та системний.

«Літературна казка – це авторський художній, прозаїчний або поетичний твір, який ґрунтується, або на фольклорних джерелах, або є суто оригінальним; твір переважно фантастичний, чарівний, який змальовує незвичайні пригоди вигаданих героїв і в деяких випадках орієнтований на дітей; твір, у якому чудо відіграє роль сюжетно-утворюючого фактора, служить відправною точкою характеристики персонажів» [1, 234].

«У вивченні літературної казки можна виокремити декілька етапів. Перший етап – це час початкового накопичення матеріалу, коли основна увага була зосереджена переважно на описі фольклорної і літературної казок. Другий етап – намагання розмежувати ці два види творчості, сформулювати їх загальні та спільні ознаки; третій – період теоретичного осмислення власне літературної казки як самостійного жанру художньої літератури, визначення її місця в жанровій системі того чи іншого періоду літературного розвитку» [2].

Функціонуванню казки на кожному етапі передусім завдячуємо: О. Пушкіну як зачинателю жанру в Росії, котрий вивчивши французьку, мало не раніше російської, мав змогу поглинати зарубіжний фольклор і трансформувати його в таких своїх творах як: «Казка про рибака та рибку» (джерело – «Казка про рибака та його дружину» брати Грімм), «Золотий півник» (джерело – «Легенди про арабського звіздаря» В. Ірвінг), та інші; О. Толстому, котрий видав у своїй літературній обробці повість Карло Коллоді «Пригоди Піноккіо», перетворивши оригінальний текст на більш авантюрний та веселий і прибравши зі свого «Золотий ключик, або пригоди Буратіно» низку повчань та моралізаторства, за словами самого ж Толстого; О. Волкову з його повістю для дітей «Чарівник смарагдового міста», написаною на основі казки Ф. Баума «Чарівник країни Оз», що була задумана американським автором як памфлет і вважається взірцем політичної сатири, а в руках Волкова має суто дитячий посыл; та багатьом іншим: С. Аксакову, К. Чуковському, М. Носову.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брауде Л. К истории понятия “литературная сказка” / Л. Ю. Брауде // Известия АН СССР. Серия языка и литературы. Москва: Наука, 1977. Т. 36. С. 231–239.

2. Дереза Л.В. Російська літературна казка першої половини XIX століття в жанровій системі романтизму (Автореферат). URL: <https://www.psyh.kiev.ua>

Альона ЧЕРНИШЕНКО,
студентка 2 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Софія ФЛОНЕНКО,**
д.філол.н., професор (БДПУ)

**ФАНТАСТИЧНІ ОБРАЗИ В ДИТЯЧІЙ ЛІТЕРАТУРІ ТА АНІМАЦІЇ
(«ПІРАТКИ В СПІДНИЦЯХ» Е.-Д. ВОТЕРС,
«ДЖЕЙК І ПІРАТИ З НЕБУВАНДІЇ» Р. ГАННАВЕЯ)**

Актуальність дослідження. Фантастичні образи та світи традиційно присутні в дитячій літературі та анімації. Сьогодні в різних жанрах зарубіжної літератури та мультиплікації: казках, трилерах, серіалах-мюзиклах, ігрових фільмах та телепрограмах для юних глядачів – з'являється все більше фантастичних образів. У зв'язку з цим письменники та режисери приділяють увагу реально-віртуальним, міфологічним, казковим істотам, як-от: зомбі, перевертням, вампірам, вовкулакам, русалкам та ін.

Актуальними в цьому контексті стали твори сучасної британської письменниці Еріки-Джейн Вотерс з циклу «Піратки в Спідницях» (2013-2015) та серіал-мюзикл американського режисера Роберта Ганнавея «Джейк і пірати з Небувандії» (2011-2016).

Мета дослідження полягає в компаративному аналізі образів фантастичних істот у циклі повістей Еріки-Джейн Вотерс «Піратки в спідницях» (Petticoat Pirates) та в анімаційному американському серіалі-мюзиклі Роберта Ганнавея «Джейк і пірати з Небувандії» (Jake and the Never Land Pirates).

Сутність дослідження. Вагоме місце серед сучасних письменниць-казкарок посідає Еріка-Джейн Вотерс (Erica-Jane Waters), творчість якої насичена мотивами морських пригод. Упродовж 2013-2015 років вона опублікувала у Великій Британії серію книг для дітей «Піратки в спідницях», яка поділяється на три казкових цикли: «Приз Крижаної Перлини» (The Seahorses of Scallop Bay), «Русалки з Рифу Морської Зірки» (The Mermaids of Starfish Reef), «Феї Західних Морів» (The Sea Fairies of Starfish Gully). Цикл розрахований на дітей молодшого шкільного віку.

У кожному з творів описуються різноманітні морські пригоди дівчат-піраток на Рифі Морської Зірки (Starfish Reef), у Водоворотному жолобі (Whirlpool Gully), у Бухті Морського гребінця (Scallop Bay), Бухті кинджалів (Razor Bay). Дія у творі відбувається у фантастичній Літторинової лагуни (Periwinkle Lagoon), де живуть і плавають на кораблі «Рюшечка» (Petticoat) три сміливі піратки: Марина, Аква і Океана зі своїм капітаном – Літториною (captain Periwinkle). Головні героїні мають за мету допомогти добрим фантастичним істотам: русалці Норі – вилікувати хвіст, мудрій морській феї Урсулі – повернутися додому (до Водоворотного жолоба), королеві медузолюдей Олінді з сестрою Луною – одержати перемогу на кінноморських змаганнях.

Русалок, фей, медузолюдей Еріка-Джейн Вотерс змалювала як чуйних, добрих, життєрадісних істот, хоча у фольклорних джерелах ці створіння зображені або амбівалентно, або як загрозові для людини. Цикл

пригодницьких творів дає дітям змогу захопитися ірреальними істотами, розвинути уяву.

Звернувся до фантастичних образів і сучасний американський режисер-мультиплікатор Роберт Ганнавей, який упродовж 2011-2016 років створив дитячий серіал-мюзикл «Джейк і пірати з Небувандії» на каналі «Дісней». В основі серіалу лежить динамічний авантюрний мотив пригод капітана Джейка і його команди Іззі та Каббі (два хлопчики і дівчинка), що базується на меті виконати квест-місію: знайти приховані скарби в уявно-фантастичній країні – Небувандії та перемогти підступного капітана Гака і його команду Шаркі, Бонсі та містера Смі.

Режисер у серіалі-мюзиклі, як і в творах Еріки-Джейн Вотерс, зобразив незліченну кількість фантастичних істот: русалку Марину та її сестру Штормик, злих та дивакуватих відьом, вовкулаків, які мають можливість трансформуватися у будь-яке надприродне створіння (драконів, привидів, зомбі).

Основні висновки. Зробивши компаративний аналіз фантастичних істот повісті Еріки-Джейн Вотерс «Піратки в Спідницях» та анімаційного серіалу Роберта Ганнавея «Джейк і пірати з Небувандії», ми з'ясували, що обидва твори мають авантюрні сюжети, містять елементи дидактичного та розважального характеру, герої цих творів не тільки діти й дорослі, але й фантастичні морські істоти. Завдяки прийомам візуалізації, музики, інтерактивним іграм дитина може по-своєму змалювати в уяві фантастичні образи та зануритися разом з героями в чарівні світи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Waters, Erica-Jane. The Seahorses of Scallop Bay: novel / Great Britain: Little Brown Books for Young Readers. 2015. P.118.
2. «Джейк і пірати з Небувандії»: серіал. URL: https://nextfilm.io.ua/video77029_0.

ПСИХОЛОГІЯ

Оксана АКІНІНА,

студентка 1 курсу

факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Науковий керівник: **Ірина ЧЕРЕЗОВА,**

к.психол.н., доцент (БДПУ)

ВАЖКОВИХОВУВАНІСТЬ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Актуальність. На сучасному етапі розвитку української правової держави відбувається переосмислення основних духовних цінностей та поглядів у різних сферах громадської думки. Внаслідок несформованості основних життєвих цінностей, етичних принципів, найбільш вразливими є діти та підлітки. На сьогодні проблема важковихованості не є вирішеною. Як показує практика, вже в дитячому віці можна спостерігати досить чіткі симптоми неблагополуччя у формуванні особистості.

Ступінь досліджуваності проблеми. Проблеми важковихованості у своїх працях розглядали такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: В. Сухомлинський, В. Оржеховська, О. Пилипенко, С. Кириленко, Б. Кобзар, Є. Литвиненко, М. Московка, М. Іволгін та ін. Психологію важковиховуваних дітей вивчали П. Блонський, Л. Виготський, І. Кон, Д. Леонт'єв, А. Петровський, Л. Славіна, В. Татенко та ін. Проблема відхилень у поведінці неповнолітніх привертала увагу таких вчених: К. Булгакова, Н. Єгонська, І. Зверева, А. Капська, І. Кирилюк, Г. Лактіонова, В. Сорчинська, В. Шахрай та ін. На сучасному етапі розвитку науки питання девіацій досліджують Г. Карелова, Л. Мостова, Р. Охрімчук, А. Швець та ін.

Мета і методи дослідження – висвітлення чинників, що сприяють появі важковиховуваних дітей, та методів їх діагностики.

Теоретичне дослідження проблеми важковихованості передбачало використання загальнонаукових методів пізнання: теоретичний аналіз і синтез, класифікація, систематизація та узагальнення.

Сутність дослідження. Важковиховуваність розуміється як «свідомий або несвідомий супротив дитини цілеспрямованому педагогічному впливу, викликаний найрізноманітнішими причинами, включаючи педагогічні прорахунки вихователів, батьків, дефекти психічного та соціального розвитку, особливості характеру, інші особистісні характеристики учнів, вихованців, що ускладнюють соціальну адаптацію, засвоєння навчальних предметів і соціальних ролей» [3].

За ступенем педагогічної занедбаності можна виділити чотири групи «важковиховуваних» дітей та підлітків:

- 1) важковиховувані діти, які байдуже ставляться до навчання, періодично порушують правила поведінки і дисципліну;
- 2) педагогічно занедбані діти, які негативно ставляться до навчання й суспільно-корисної діяльності;
- 3) підлітки-правопорушники, які перебувають на обліку в ювенальних службах або направлені до спеціальних закладів освіти;

4) неповнолітні злочинці -- педагогічно занедбані підлітки, які вчинили кримінальні злочини й направлені судом до пенітенціарних закладів.

Аналіз наукової літератури [1,2,3] дозволив визначити причини важковихованості: соціально-економічні, психолого-педагогічні, умови сімейного виховання, недоліки в навчально-виховній роботі закладів освіти, медико-біологічні.

З метою дослідження важковиховуваних дітей та підлітків використовуються такі методи та методики [2]:

– Діагностика особливостей сімейного виховання: бесіда, анкетування, методика Рене-Жилля, проективна методика «Малюнок с'їмі» та ін.

– Вивчення статусу учня: соціометрія, референтометрія, діагностика міжособистісних стосунків Т. Лірі та ін.

– Діагностика характерологічних особливостей: опитувальники Г. Айзенка, Леонгард-Шмішека, А. Личко).

– Методики вивчення самооцінки.

– Проективні методики («Неіснуюча тварина», «Людина», «Рука»).

– Вивчення інтересів, ідеалів, нахилів здібностей: бесіда, анкетування.

– Діагностика емоційного стану учня: виявлення рівня тривожності за Ч. Спілбергом, Ч. Філіпсом та ін.

– Діагностика агресивності (методика А. Ассингера, Басса-Даркі).

Основні висновки. Проблема важковихованості у дітей є актуальною проблемою для нашого суспільства, яку потрібно вирішувати на соціальному, психологічному, родинному, педагогічному рівнях. Усе це зумовлює необхідність корекції важковихованості та індивідуального підходу у роботі з важкими учнями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондарчук О.І. Психологія девіантної поведінки., К.: МАУП, 2006. С. 33-62.

2. Зайченко М.В. Інструментарій соціального педагога., К.: Шк. Світ, 2011. С. 114-116.

Ашифіна Тетяна,

студентка 3 курсу

факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **Т.П. Малихіна**

к.психол.н., доцент (БДПУ)

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СИНДРОМУ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Актуальність. Проблема емоційного вигорання останнім часом набуває особливої актуальності. Найбільше яскраво синдром «вигорання» проявляється в тих випадках, коли комунікації обтяжені негативною емоційною насиченістю або когнітивною складністю. Імовірність появи

проблеми «вигорання» збільшується в міру зростання частоти й тривалості контактів руйнівної або дратівливої емоційно-психологічної природи. Відповідним чином «вигорання» співвідноситься й з кількістю, і з якістю міжособистісних контактів, які професіонал мав зі своїми підлеглими, підопічними й т.д. Особливо гостро ця проблема постає в середовищі працівників освіти.

Ступінь досліджуваності проблеми. Аналіз психологічної літератури свідчить про те, що проблема емоційного вигорання (його змісту, структури та функцій) знайшла певне відображення в роботах зарубіжних (А. Абрумова, М. Агапова, Н. Андреева, В. Бойко, М. Буянкіна, Н. Водоп'янова, Л. Китаєв-Смик, Н. Левицька, К. Маслач, Т. Морозова, В. Орел, О. Трухан, Н. Самоукіна, Є. Старченкова, Ф. Дж. Сторлі, Х. Дж. Фрейденбергер, В. Шауфелі та ін.) та українських (Х. Василькевич, І. Ващенко, А. Висоцький, І. Галецька, Т. Зайчикова, Л. Карамушка, С. Максименко, О. Матвієнко, О. Святка та ін.) учених.

Сьгодні феномен емоційного вигорання є досить вивченим щодо таких категорій фахівців: педагогічних працівників (О. Бондарчук, Ю. Жогно, Т. Зайчикова, А. Ракицька, Т. Солодкова та ін.); соціальних працівників (І. Асєєва); психологів (Х. Василькевич, І. Калашнік, С. Харченко та ін.).

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні програми дослідження емоційного вигорання педагогічних працівників.

Сутність дослідження. Перші роботи із цієї проблеми з'явилися в США. Американський психіатр Н. Freudenberger в 1974 р. описав феномен психологічного стану здорових людей, що перебувають в інтенсивному й тісному спілкуванні з пацієнтами (клієнтами) в емоційно навантаженій атмосфері при наданні професійної допомоги і дав йому назву "вигорання".

Синдром «емоційного вигорання» (СЕВ) - це реакція організму, що виникає внаслідок тривалого впливу професійних стресів середньої інтенсивності. При цьому поступово розвивається емоційне, розумове виснаження, фізичне стомлення, особиста відстороненість і зниження задоволення виконанням роботи. СЕВ - це вироблений особистістю механізм психологічного захисту у формі повного або часткового виключення емоцій у відповідь на вибрані психотравмуючі впливи.

На даний час існує декілька моделей вигорання, які описують даний феномен:

Однофакторна модель (Пінес, Аронсон, 1988). Вигорання – це стан фізичного, емоційного і когнітивного виснаження, викликаного тривалим перебуванням в емоційно перевантажених ситуаціях. Автори одновимірного підходу розглядають виснаження в якості головної причини[1].

Двофакторна модель (Д. Діре, В. Шауфелі Х. Сиксма). Синдром вигорання зводиться до двомірної конструкції, яка складається з емоційного виснаження і деперсоналізації. Перший компонент, що отримав назву «ефектного», відноситься до сфери скарг на своє здоров'я, фізичне самопочуття, нервову напруженість, емоційне виснаження. Другий «настановного» – деперсоналізація, виявляється в зміні відносин або до оточуючих, або до себе. Він отримав назву [2].

Трифакторна модель (К. Маслач та С. Джексон). Синдромом вигорання є тривимірний конструкт, що включає в себе емоційне

виснаження, деперсоналізацію і редукцію особистих досягнень. Емоційне виснаження розглядається як основна складова вигорання і виявляється у зниженому емоційному фоні, байдужості або емоційному перенасиченні. Деперсоналізація позначається у деформації відносин з іншими людьми. Редукція особистих досягнень виявляється або в тенденції негативно оцінювати себе, занижувати свої професійні досягнення і успіхи, або в зменшенні власної гідності, обмеженні своїх можливостей, обов'язків по відношенню до інших[3].

Основні висновки. Головною причиною СЕВ вважається психологічна, душевна перевтома. Коли вимоги (внутрішні та зовнішні) тривалий час переважають над ресурсами (внутрішніми і зовнішніми), у людини порушується стан рівноваги, що неминуче призводить до СЕВ.

Література

1. Водопьянова Н. Старченкова Е. Синдром выгорания : диагностика и профилактика. Санкт-Петербург : Питер, 2008. 336 с.
2. Гринберг Дж. Управление стрессом. Санкт-Петербург : Питер, 2002. – 496 с.
3. Маслач К. Профессиональное выгорание : как люди справляются. 1978.: URL:<http://www.psychologos.ru>. Дата обращения: 12.03. 2020.

Бондарева Катерина,

студентка 3 курсу

Факультет психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук.керівник: **Т.П. Малихіна,**

к.психол.н., доцент(БДПУ)

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЖИТТЄВИХ ПЕРСПЕКТИВ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Актуальність. Соціально-політичні та соціально-економічні зрушення, які відбуваються в Україні, зумовили суттєві зміни в сприйнятті світу та самих себе молодими людьми. Зазначені зрушення актуалізують процеси пошуку юнаками і дівчатами власної перспективи в житті, яка б найбільшою мірою відповідала їхнім здібностям і можливостям, і, водночас, реалізація якої дозволила б у майбутньому зайняти гідне місце в суспільстві.

Ступінь досліджуваності проблеми. Значний внесок у дослідження проблематики життєвого шляху внесли як зарубіжні (А.Адлер, Е.Берн, Ш.Бюлер, Е.Еріксон, Ж.Піаже, К.Юнг), так і радянські та вітчизняні вчені (К.О.Абульханова-Славська, Б.Г.Ананьєв, Є.І.Головаха, О.О.Кронік, В.А.Роменець, С.І.Рубінштейн, Л.В.Сохань, Т.М.Титаренко та ін.). Теоретико-методологічний аналіз їх здобутків дає можливість виділяти наявність двох основних підходів до розгляду життєвого шляху особистості: часового та структурно-сміслового. Існує незначна кількість досліджень, де образ бажаного майбутнього життя розглядається під кутом зору єдності часового та смислового вимірів.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні дослідження життєвих перспектив сучасної молоді.

Сутність дослідження. Усвідомлення потреби та необхідності в плануванні життєвого шляху спричинює виникнення особливого утворення – життєвої перспективи, що включає минуле, теперішнє та майбутнє особистості, де події минулого, теперішнього та майбутнього займають певне місце та наділені відповідним статусом у визначенні подальших етапів життєвого шляху. Життєва перспектива, за визначенням Е. Головахи, - «це система уявлень людини про можливе майбутнє, не завжди бажане, але нерідко – очікуване з тривогою і побоюванням» [2, с.257].

Структурними компонентами, які забезпечують реалізацію життєвої перспективи, є життєві цілі, плани, програми, та набутий життєвий досвід особистості. Життєві цілі та плани, ціннісні орієнтації є ядром життєвої перспективи. Становлення системи глобальних життєвих цілей виникає на основі усвідомлення ціннісно-сміслових аспектів власної самореалізації.

Як зауважує А. Адлер, формування життєвих цілей починається в дитинстві як концепція почуття неповноцінності, невпевненості й безпорадності в світі дорослих. Життєва мета формується в ранньому дитинстві під впливом особистого досвіду, цінностей, особливостей самої особистості [1].

У підлітковому і ранньому юнацькому віці формується механізм вищих психічних функцій, які забезпечують процес цілепокладання, що призводить до появи перших життєвих цілей-напівмрій, а дещо пізніше – життєвих планів.

Саме у період юнацтва уявлення про час переходять на найбільш високий рівень і наближаються до абстрактного відображення часу, при чому особистий досвід, побудований на власному переживанні і безперервності сприймання часу, виступає головним фактором у становленні даних уявлень і понять.

Становлення життєвої перспективи характеризується емоційно забарвленим ставленням особистості до свого майбутнього. Окрім того, цей процес, як підкреслює І.Кулагіна, тісно пов'язаний з рівнем розвитку когнітивних здібностей індивіда [3].

Основні висновки. Отже, формування життєвих планів і перспектив сучасної молоді передусім передбачає формування стійких, свідомо вироблених уявлень про себе, свої цінності, вміння аналізувати власний життєвий досвід і планів на майбутнє. Наші подальші зусилля будуть спрямовані на експериментальне дослідження життєвих перспектив сучасної молоді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адлер А. Практика и теория индивидуальной психологии. Москва : Фонд "За эком. грамотность", 1995. 291 с.
2. Головаха Е. И. Жизненная перспектива и ценностные ориентации личности *Психология личности в трудах отечественных психологов* / Сост. Л.В. Куликов. Санкт-Петербург : Питер, 2000. С. 256-269.
3. Кулагина И. Возрастная психология : полный жизненный цикл развития человека : учеб. пос. Москва: Сфера, 2001. 464 с.

Вікторія БУТКОВА,

студентка 2 курсу

факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **Олена КОЛПАКЧИ,**

ст. викладач (БДПУ)

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ ПІДЛІТКІВ

Актуальність. Сучасний світ розвивається набагато стрімкіше, ніж двадцять або навіть десять років тому. Навколо людини змінюється світ, і разом з ним змінюється сама людина. Саме через це більша частина тем, вже розглянутих в психології та, здавалося б, досліджених, потребують повторного вивчення з урахуванням сучасних реалій життя.

Особливо це стосується вікових особливостей людини на різних етапах розвитку – підліток двадцятого століття відрізняється від підлітків нашого часу. Тому дослідження особливостей міжособистісних стосунків підлітків потребують оновлення.

Ступінь досліджуваності проблеми. Проблему особливостей міжособистісних відносин підлітків серед вітчизняних психологів досліджували Л. Божович, Л. Виготський, Т. Драгунова, Д. Ельконін, І. Кон, С. Масгутова та інші, виділяючи психологічні особливості підліткового віку, важливість міжособистісних стосунків.

Мета дослідження: Теоретично обґрунтувати особливості міжособистісних стосунків підлітків.

Сутність дослідження. Підлітковий вік є важливим етапом у житті людини. У цей період відбувається формування особистісного самовизначення та соціальної ідентичності підлітка, ціннісних та духовних орієнтирів, набуття навичок міжособистісного спілкування. Молодші підлітки конструюють соціальні відносини, мається на увазі розуміння, проектування, розв'язання проблеми, оцінювання правильності задуму і правильності дій часто лише у процесі спілкування [1, с. 52].

Так спілкування з дорослими у пубертатному віці характеризується складністю та протиріччями – новоутворення у вигляді почуття дорослості, самостійності, спрямованості у майбутнє часто ігноруються батьками, які ще не звикли до змін. Це викликає у підлітків протест і небажання ділитися думками. Дії дорослих вони сприймають як неповагу до себе, нерідко це призводить до конфліктів. Саме тому найчастіше референтною групою для підлітків є коло однолітків. І лише у стосунках з ровесниками він рівноправний, виконуючи ролі організатора та виконавця, приятеля і суперника, друга, що зберігає чужу таємницю і довіряє свою іншим [2].

На цьому етапі колектив стає частиною того середовища, яке починає визначати подальший розвиток особистості. Коли підліток не може завоювати повагу товаришів успіхами у навчанні або участю у шкільних заходах, він починає привертати до себе увагу іншими способами, які вчителям чи батькам часто здаються неприпустимими – зрив уроків у школі, порушення дисципліни та ін.

І якщо раніше діти шукали підтримки в сумнівних вуличних компаніях, які часто були джерелом хвилювання батьків, то зараз, у вік

інформаційних технологій, коло пошуку референтної групи розширилося до майже безмежної мережі. В Інтернеті підліток шукає не просто однолітків, на кшталт тих, що він кожного дня бачить у школі. Він знаходить людей, які поділяють його життєву позицію, інтереси та ідеали. Це може стати досить небезпечним, якщо завчасно не встановити з дитиною довірливі відносини, адже звернувшись за порадою не до батьків, а до незнайомих, підліток може потрапити у складну ситуацію.

У безпосередньому спілкуванні підлітки керуються власними поняттями моралі, що включають в себе спільні для більшості особистісні якості – чесність, гідність, готовність допомогти товаришам, бо саме вони визначають авторитетний статус в очах колективу, до якого підлітки так прагнуть. У порівнянні з молодшою школою, коли дитина потребувала простої присутності в колективі та спільної діяльності, у підлітковому віці важливе місце займає саме визнання однолітками цінності власної особистості.

Яскравими є у цей період відносини с об'єктами симпатії – підліток, прагнучи до відповідної позитивної реакції, починає більше цікавитись своєю зовнішністю, рефлексувати, часто надаючи власним недолікам (іноді – неіснуючим) надмірне значення.

Основні висновки. Міжособистісні стосунки займають провідне місце у становленні підлітків, визначаючи їхню особистісну спрямованість, самооцінку та самосвідомість. В сучасних умовах у підлітків з'явився новий засіб для пошуку референтної групи – мережа Інтернет, що значно розширює можливості для розвитку особистості, але й може бути небезпечним при безконтрольному користуванні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бедлінський О. І. Проблема періодизації підліткового віку в сучасному суспільстві. *Практична психологія та соціальна робота*. 2011. № 2. С. 49–54.

2. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія: підручник. Київ: Академвидав, 2005. 109 с.

Олена ВЛАСОВА,

студентка 1 курсу,

факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **Наталя ЖУК,**

к.психол.н., доцент (БДПУ)

ПРОФЕСІЙНА ВПЕВНЕНІСТЬ СТУДЕНТІВ ЯК ЇХ КОМПЕТЕНТНІСТЬ

Актуальність. Динамізм економічних і політичних перетворень в Україні не може не відбиватися на процесі соціалізації людини, який розглядається, з одного боку, як активне пристосування індивіда до умов середовища, з іншого, як реалізація установок на себе, уявлення особистості про себе. В умовах сучасного розвитку суспільства виникли певні проблеми, пов'язані з втратою унікальної моделі реакції на вплив ситуацій, характеру

активності людини в світі, що створює труднощі в підготовці компетентних, впевнених в собі фахівців.

Ступінь досліджуваності проблеми. Відповідно до модернізації української освіти виникла необхідність підготовки фахівців, здатних гнучко і швидко реагувати на зміни, володіти багатофункціональними вміннями і навичками. Складний розвиток сучасних суспільних процесів створює проблеми соціально-професійного становлення молоді, які виражаються в різних складнощах після закінчення вищих навчальних закладів. В умовах відсутності захищеності у юнаків породжується або почуття невпевненості в собі, в своїй здатності адаптуватися в завтрашньому дні, або в агресивності. Такі утворення перешкоджають успішному виконанню соціально-професійних ролей, позбавляють можливості в достатній мірі проявити свій творчий потенціал. Викладачі ЗВО відзначають, що освоєння спеціальності проходить успішніше у творчих, впевнених в собі студентів. У нових умовах сучасної реальності викладачі відчують труднощі при вирішенні проблем формування впевненості в собі у студентів.

Отже, в сучасних умовах якісно новим чином повинна вирішуватися проблема розвитку і використання людського потенціалу, актуалізація самосвідомості як чинника впевненості в собі, яка вивчалася провідними дослідниками педагогіки і психології: Р. Бернсом, У. Джемсом, І.С. Коном, А.А. Налчаджян, А.Б. Орловим, С.Р. Пантілеевим, Л.М. Поповим, Н.І. Сарджвеладзе, В.В. Столина, Е.Т. Соколовой, З. Фрейдом, К. Хорні, Р.Х. Шакуровим, Е. Еріксоном, К. Юнгом та ін..

Мета дослідження: здійснити аналіз наукових джерел та теоретично обґрунтувати необхідність формування у студентів професійної впевненості студентів як їх компетентності.

Методи дослідження: теоретичний аналіз та систематизація наукових літературних джерел.

Сутність дослідження. Теоретичний аналіз дозволив виявити протиріччя між потребою суспільства в соціально-компетентному, відповідальному фахівці й недостатньою теоретичною розробленістю проблеми формування впевненості в собі студента ЗВО як чинника його соціально-професійного становлення. Нами уточнено сутність, зміст і структура поняття «впевненість в собі» як властивість особистості, ядром якої виступає позитивна оцінка індивідом власних навичок і здібностей, ступень сформованості особистісної системи соціально-ціннісних відносин, що сприяють досягненню значущих для неї цілей і задоволення потреб. Ведучими особистісними детермінантами впевненості виділені такі базові структури як мотивація досягнень, вольовий контроль і тривожність, а соціально-психологічними детермінантами - прийняття себе, соціальна ініціатива і сміливість.

Аналіз показав, що пріоритетним методологічним підходом реалізації формування впевненості в собі є позитивна Я-концепція - система позитивних установок особистості на себе. Для досягнення ефективності роботи по формуванню у студентів впевненості в собі необхідно раціональне поєднання в навчальному процесі різноманітних форм і методів, які дозволяють моделювати в навчальному процесі зміст впевненості в собі, формувати не тільки інтелектуальні функції, а й поведінкові навички

соціальної впевненості в собі. Однею з найважливіших умов формування впевненості в собі студентів виступають соціально-психологічні тренінги з формування умінь самодіагностики, адекватної стійкої самооцінки.

Основні висновки. Модель психолого-педагогічного формування впевненості в собі у студентів базується на трьох взаємопов'язаних компонентах: самопізнанні особистістю самої себе, навчанні в діяльності, самонавчання і взаємонавчання, а також формуванні умінь самодіагностики, адекватної стійкої самооцінки при проведенні соціально-психологічних тренінгів і психолого педагогічна підготовка викладачів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Будич Н.Ю. Уверенность в себе как фактор личностного самоопределения: Дисс. ... канд. психол. наук. Хабаровск, 2005. 154 с.
2. Мішечкіна М. Є. Историчний та психолого-педагогічний аспекти поняття впевненості в собі. Зб. наук. пр. Бердян. держ. пед. ун-ту. Пед. науки. 2004. № 1. С. 114–123.

Аміна ГЕРАСИМЧУК

студентка 2 курсу

факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник **Марина ДОРОШЕНКО**

канд. психол.н., доцент (БДПУ)

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДЛІТКІВ

Актуальність. Підлітковий вік є першим перехідним періодом від дитинства до зрілості. Саме в цей час відбувається інтенсивний і часто нерівномірний розвиток і ріст організму, особистісні новоутворення, стрімкий розвиток в емоційній та інтелектуальній сферах. Підлітки мають величезну потребу у самоствердженні, рівноправному і довірливому спілкуванні з оточуючими. Стрімкий фізіологічний та ставевий розвиток зумовлює виникнення статевого потягу та пов'язаних з ним перших переживань, інтересів і закоханості.

Актуальність і недостатня розробленість зумовили проблеми вибору теми дослідження.

Ступінь досліджуваності проблеми. Проблема індивідуалізації навчання – одна з центральних психолого-педагогічних проблем. Вона полягає не у вирішенні питання про необхідність індивідуалізації, а у відсутності конкретних способів її здійснення. Рівень професійності вчителя багато в чому визначається тим, як він в процесі навчання вмie враховувати індивідуальні особливості учня. Адже кожний підліток відрізняється від іншого своїми інтересами, схильностями, здібностями, характером і темпераментом.

Серед дослідників, які займалися вивченням темпераменту можна виділити І. Павлова, Б. Теплова, І. Канта. В. Русалова.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати психологічні особливості навчальної діяльності підлітків.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз і узагальнення психолого-педагогічного досвіду; емпіричні: діагностичні (письмове опитування) метою було виявити як впливає тип темпераменту підлітка на його успішність навчальної діяльності; використання методик:

1. Опитувальник Г. Айзенка для визначення темпераменту.
2. Методика «Малюнок людини», з метою визначення індивідуальних особливостей особистості.

Сутність дослідження. Підлітковий вік - період з 11-12 років до 14-15 років (5-9 класи школи). Як вже зазначалось, однією з основних ознак цього періоду є інтенсивний фізіологічний розвиток дитини. Другою ознакою є психологічні метаморфози: в характері, сприйнятті себе, близьких, потребах та особистісних проблемах.

Метою дослідження стало вивчення впливу типу темпераменту на навчальну діяльність учня-підлітка. Базою стала Бердянська загальноосвітня школа I-III ступенів №11 Бердянської міської ради Запорізької обл. серед учнів 7 ласу (12-13 років). У дослідженні брали участь 20 учнів. З них 11 хлопчиків і 9 дівчаток.

По двом проведеним методикам видно, що в класі більше учнів екстравертів (80%), а інтровертів (20%). За результатами стали відомі такі дані про учнів, що в 7 класі переважають «середнє встигаючі» учні (60%), «слабкі» учні складають 20%, і лише 20% учнів є «сильними».

З отриманих даних ми побачили, що 30% холериків є «слабкими», 20% холериків є «середнє встигаючі», 10% холериків є «сильними» учнями. У класі навчається 20% флегматиків, і вони є «середні». Також в даному класі навчається 4 сангвініка, два з них є «сильними», один є «середнім», а інший «слабким». Отже, підлітки з такими рухливими типами темпераменту як холерики і сангвініки, можуть мати у навчанні як високі показники, так і низькі. Флегматики можуть вчитися краще холериків і сангвініків і в даному класі вони є «середнє встигаючими», що й показало дане дослідження.

Основні висновки. Всі підлітки різні за своїми інтересами, здібностями, характером і темпераментом. Загальні закономірності проявляють себе через індивідуальні варіації, що залежать від оточуючого підлітка середовища й умов виховання.

Тип темпераменту впливає на навчальну діяльність і може проявити себе як у позитивних, так і в негативних психологічних рисах. Так, наприклад, енергія, пристрастність холерика, якщо вони спрямовані на досягнення мети, можуть бути цінними якостями, але недостатня врівноваженість, може виразитися, за відсутності належного виховання, в нестриманості, різкості, схильності до постійних вибухів.

У підсумку можна сказати, що холерики і сангвініки, можуть мати у навчанні як високі показники, так і низькі. Флегматики ж, можуть вчитися краще холериків і сангвініків і в даному класі вони є «середнє встигаючими», що й показало дане дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Костюк Г.С. Вікова психологія. Київ: Рад. школа, 1976. 268 с.
2. Максименко С.Д. Генетична психологія учіння людини. Київ : Видавничий Дім «Слово, 2017. 206 с.

3. Шатирко Л.О. Експериментальна традиція психології навчання в Україні. Київ : Видавничий дім „Слово”, 2017. 325 с.

4. Про освіту: Закон України від 05 вересня 2017 № 2145-VIII // Законодавство про освіту: [електронний ресурс] www.pedrada.com.ua URL:

Наталія ГОРДЄЄВА,

студентка 2 курсу

факультет психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **Наталія СЕРДЮК**

к.психол.н., ст.викладач (БДПУ)

СТРЕС І ЙОГО РОЛЬ У СПОРТІ

Актуальність. Постійні тренування, змагання, суперництво, дефіцит часу, занепад сил, поразка і перемога – це все, викликає стрес як у спортсмена, так і у тренера. Найбільший стрес можливий при виступі на змаганнях, саме на них спортсмен показує рівень своєї підготовленості як спортивному плані, так і психологічному. Саме тому, успіх виступу на змаганнях залежить не тільки від рівня підготовленості спортсмена, але і від того, в якому стані він буде перебувати.

Ступінь досліджуваної проблеми. Значний інтерес до досліджуваної проблеми в галузі стресу і його прояву в спорті розкрили Е. Ільїн, В. Крайнюк, Ю. Щербатих. Певні підходи до розв'язання проблеми прояву стресу в спорті можна знайти в роботах М. Корольчук, В. Осьодло, В. Крайнюк, Т. Кочергіна та інших дослідників, досить актуальними й сьогодні є дослідження прояву стресу в спорті.

Мета дослідження. Розкрити особливості прояву стресу в спорті та запропонувати шляхи подолання стресу в спортивної діяльності.

Сутність дослідження. Навантаження сучасного спорту, високий рівень конкуренції в змаганнях призводять до того, що спортсмен піддається значному стресу, має різні психічні прояви. Занепокоєння, тривога, страх стимулюють фізіологічні зміни, що знижують рівень координаційних здібностей, надмірно підвищують м'язову напругу, сприяють розвитку втоми, що уповільнюють відновні реакції, які погіршують концентрацію уваги. У свою чергу ці зміни за принципом зворотного зв'язку впливають на увагу спортсмена, його почуття, думки, оцінки, збільшуючи негативний вплив стресу [2].

Стрес – напружений стан організму, який викликаний досить сильним подразником. Стресовими станами є: дії в умовах ризику, необхідність самостійно приймати швидке рішення, миттєві реакції при небезпеці, поведінка в умовах обставин, що несподівано змінюються, гранично велике фізичне навантаження тощо. Стрес, який виникає під час участі спортсменів в змаганнях – це цілісний психо-фізіологічний стан індивіда, який виникає у важкій ситуації пов'язаній з активним позитивним відношенням до виконуваної спортивної діяльності та характеризується відповідальністю і супроводжується вегетативно-емоційними змінами [1].

Стрес впливає на якість сну і так само виділяє непотрібні хімічні речовини, що все в сумі веде до помітного зниження швидкості відновлення від фізичної напруги. Разом з тим стрес впливає на частину мозку яка має

відношення до короткострокової і довгострокової пам'яті і так званої робочої пам'яті. Вплив на концентрацію і загального фізичного стану спортсмена.

З метою подолання стресу в спортивній практиці застосовуються:

- Психологічний супровід спортсмена (спортивної команди), т. е діяльність психолога, спрямована на вдосконалення або актуалізацію психічних властивостей, процесів і станів для підвищення ефективності тренувального процесу, підготовки до змагань і виступів в них;

- Лекції і заняття, які спрямовані на підвищення психологічної грамотності і компетентності спортсмена і тренера;

- Техніка аутогенної релаксації. Слово «аутогенне» означає, що сила виходить зсередини, тобто це якась форма самонавіювання. За допомогою цієї техніки ми використовуємо як візуальні образи, так і усвідомленість тіла і його відчуттів, щоб знизити стрес.

- Прогресивне розслаблення м'язів. Суть вправи в тому, щоб послідовно напружувати і розслабляти наступні ділянки свого тіла протягом 10-20 секунд: плечі, живіт, ноги, руки, лоб, очі, шия. За допомогою цієї техніки йдуть м'язові затиски і ви розслабляєте повністю все тіло;

- Самонавіювання. Налаштовувати себе на те, що все добре, я спокійний, я не про що не турбуюся;

- Зрозуміти причину виникнення стресу і не давати можливість з'явитися стресу ще раз [3].

Основні висновки. Спортивна діяльність вимагає від спортсменів високого розвитку стресостійкості та комплексу психічних процесів і станів, для досягнення успіху в змаганнях в тому числі. Існує багато шляхів запобігання виникнення у спортсмена стресового стану, однак вони будуть ефективним за умови усвідомленого їх виконання та підтримка зі сторони тренера.

ЛІТЕРАТУРА

1. Малихіна Т.П., Сердюк Н.І. Психологія спорту: навч. посіб. Бердянськ: БДПУ, 2015. 220 с.

2. Психодіагностика стресса. Казань: КНИТУ, 2012. 212 с.

3. Щербатых Ю.В. Психология стресса и методы коррекции. Санкт Петербург.: Питер, 2012. 256 с.

Григор'єва Яна,

студентка 4 курсу

факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **Т.П. Малихіна,**

к.психол.н., доцент (БДПУ)

ВИВЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ФРУСТРОВАННОСТІ ПІДЛІТКІВ

Актуальність. В умовах сьогодення перед освітою та сучасною вітчизняною психологічною наукою постало завдання забезпечення умов для становлення психологічно здорової, емоційно стабільної особистості, стійкої до фруструючого впливу соціальних негараздів і навчально-виховного процесу, здатної конструктивно діяти у фрустраційних ситуаціях і долати перешкоди на шляху життєвої самореалізації. Ця проблема особливо актуальна щодо підлітків адже їхньому психологічному здоров'ю загрожують

не тільки труднощі пубертатного періоду, але й дія фактору порушення психічного стану фрустрації.

Ступінь досліджуваності проблеми. Інтерес до фрустрації як до однієї зі складних реально-життєвих проблем виник в 30-ті роки двадцятого сторіччя. З'явилися «евристична теорія фрустрації» С. Розенцвейг; теорія фрустраційної агресії – Дж. Доллард, Н. Міллер, Л. Дуб, О. Маурер, Д. Сірс; теорія фрустраційної регресії – Р. Баркер, Т. Дембо, К. Левін; теорія фіксації – Н. Майер.

В другій половині ХХ ст. зазначена проблема стала розглядатися вітчизняними психологами в рамках діяльнісного підходу і була віднесена до категорії психічних станів – негативне переживання, в якому знаходиться людина, обумовлене неможливістю задоволення тих чи інших потреб (Ф. Василюк, Л. Гримак, М. Левітов, О. Леонтьєв, В. Роменець).

Мета дослідження полягає у визначенні рівня прояву соціальної фрустрованості в підлітковому віці.

Ступінь дослідження. Підлітковий вік – один із кризових етапів у становленні особистості людини. Він характеризується рядом специфічних особливостей. Це вік кардинальних перетворень в сфері свідомості, діяльності і системи взаємовідносин. Цей етап характеризується бурхливим зростанням людини, формуванням організму в процесі статевого дозрівання, що надає помітний вплив на психофізіологічні особливості підлітка. Основу формування нових психологічних і особистісних якостей становить спілкування під час різних видів діяльності - навчальної, виробничої, творчих занять та ін. Природними в цьому віці є прагнення до прояву дорослості, розвитку самосвідомості і самооцінки, інтерес до своєї особистості, до своїх можливостей і здібностям.

Різні аспекти входження в дорослість породжують хронічну ситуацію незадоволеності. У підлітка ще зберігаються численні обмеження, властиві дитячому віку та з'являються нові обов'язки. Відчуваючи потреби, здійснення яких неможливо через наявність об'єктивних чи суб'єктивних чинників, підліток опиняється в фрустраційній ситуації, вихід із якої може бути адаптивним – виправданий обставинами та сприяє задоволенню потреби чи досягненню мети й дезадаптивний, що породжує деструктивні ефекти.

Дослідження рівня соціальної фрустрованості підлітків проводилося на базі ЗЗСО №5 м. Бердянська, в якому взяло участь 20 осіб у віці 14-15 років. Рівень соціальної фрустрації підлітків визначався за методикою Л. Вессермана, яка дає змогу визначити психічну напруженість обумовлену незадоволеністю досягненнями й своїм положенням у соціумі.

За результатами дослідження було визначено, що більшість підлітків мають дуже низький рівень соціальної фрустрації – 46,1%; занижений – 38,4%; завищений рівень виявлено всього у 7,6% та невизначений – 7,6%.

Як засвідчують результати дослідження вибірки учнів старшого підліткового віку, в своїй більшості випробувані мають стабільний рівень реакції на ситуацію соціальної фрустрації. Це пояснюється тим, що з переходом до юнацького віку зазначена вище тенденція стабілізується.

Виходячи із особливостей підліткового віку, соціальної ситуації розвитку, провідного виду діяльності можна стверджувати, що своєчасна

діагностика наявності соціальної фрустрованості, як особистісної якості, яка визначає ступінь підвищеної чутливості до дії травмуючих соціальних факторів дає можливість прогнозувати розвиток особистості в юнацькому віці.

Література

1. Василюк Ф. Е. Психология переживания. Анализ преодоления критических ситуаций: монография Москва : Издательство Московского университета, 1984. 200 с.
2. Левитов Н. Д. Фрустрация как один из видов психических состояний *Вопросы психологии*. 1967. № 6. С. 118–129.
3. Прахова С. Лонгітюдне дослідження феномену фрустрації учнів різних вікових груп *Психологія особистості*. 2015. № 1 (6) С. 194-202

Иванов Стас,

студента 4 курсу

факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **Т.П. Малихіна**

к.психол.н., доцент (БДПУ)

ДОСЛІДЖЕННЯ СИНДРОМУ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ МЕНЕДЖЕРІВ З ПРОДАЖУ

Актуальність. Сьогодення потребує від людей менше фізичних зусиль і більше інтелектуальної праці, інформаційні й емоційні перевантаження є актуальною проблемою сучасного суспільства. Зростає ризик психологічного перевантаження і як наслідок емоційного вигорання, особливо у представників професії типу «людина – людина» Це пов'язано з тим, що спілкування з іншими людьми потребує значних енергетичних та емоційних ресурсів людини. Особливої актуальності проблема синдрому емоційного вигорання набуває в діяльності менеджерів з продажу.

Ступінь досліджуваності проблеми. Проблема синдрому професійного вигорання знайшла своє відображення у роботах вітчизняних вчених присвячених змісту та структурі цього синдрому (Л. Карамушка, С. Максименко), а також методам його діагностики (В. Бойко, Н. Водоп'янова). Окрім того, деякі вияви синдрому професійного вигорання вивчалися, як зарубіжними, так і вітчизняними дослідниками, у представників різних професійних груп (Г. Каплан, Г. Робертс, В. Семеніхіна, Б. Вайт, Р. Сміт). Особливості професійного стресу, окремі вияви синдрому професійного вигорання, його причини і наслідки у працівників сфери обслуговування досліджувались такими зарубіжними та російськими вченими (Б. Фарбер, Л. Китаєв-Смик, Ю. Львов, А. Реан та іншими).

Мета дослідження: теоретично визначити та дослідити в психодіагностичному експерименті проблему емоційного вигорання менеджерів з продажу.

Сутність дослідження. На думку В. Бойко, «вигорання» характеризується як сформований людиною механізм психологічного захисту у формі повного або часткового виключення емоцій як відгук на

психотравмуючі впливи, придбаний стереотип емоційного, частіше за все професійної поведінки. Вигорання є в деякій мірі функціональним стереотипом, так як воно дає можливість людині дозувати і економно витратити свої наявні енергетичні ресурси. Разом з тим можуть мати місце і його дисфункціональні наслідки, в разі якщо «вигорання» негативно впливає на здійснення людиною його професійної діяльності. В. Бойко дає характеристику різним симптомам «вигорання», таким як: емоційний дефіцит, деперсоналізації або особистісна відстороненість, психосоматичні і психовегетативні порушення [2].

Психодіагностичний експеримент проводився на базі магазину «Алло» м. Мелітополь, в якому взяло участь десять менеджерів з продажу. Для діагностики синдрому емоційного вигорання нами була обрана методика В.Бойко. Отримані нами данні свідчать, що у 50% досліджуваних сформована фаза виснаження, у 20% фаза резистенції, 10% працівників переживає психотравмуючі обставини і лише у 10% менеджерів емоційне вигорання не виявлено. На рисунку 1 наочно простежується прояв фаз емоційного вигорання у менеджерів по продажу. Найгірше те, що цілих п'ять працівників мають сформовану фазу виснаження яка супроводжується неадекватним виборчим емоційним реагуванням, емоційно-моральною дезорієнтацією, розширенням сфери економії емоцій та редуцією професійних обов'язків. Фаза переживання психотравмуючих обставин та фаза резистенції не є такими складними для корекції, як сформована фаза виснаження.

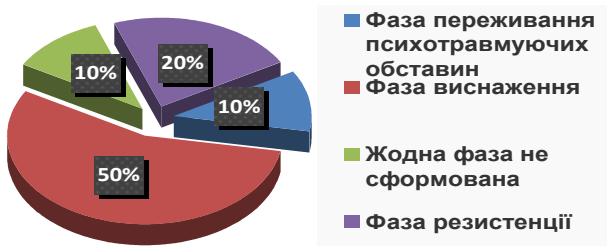

Рис.1 Прояв фаз емоційного вигорання у менеджерів по продажу

Основні висновки. На сьогоднішній день проблема емоційного вигорання як менеджерів з продажу так і взагалі будь-яких працівників в системі «людина-людина» залишається актуальною та потребує допомоги зі сторони психологів.

Література

1. Бойко В. В. Энергия эмоций в общении: взгляд на себя и на других Москва : Информационно-издательский дом Филин, 1996. 472 с.
2. Водопьянова Н. Старченкова Е. Синдром выгорания : диагностика и профилактика. Санкт-Петербург : Питер, 2008. 336 с.

Олена ІВЛЄВА,

студентка 3 курсу

факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Науковий керівник: **Олена ГОРЕЦЬКА,**

к.психол.н., доцент (БДПУ)

АГРЕСИВНА ПОВЕДІНКА МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Актуальність. Агресивні прояви у дітей є однією з найбільш гострих проблем не тільки для працівників сфери освіти, але й для суспільства в цілому.

Перший рік навчання в школі дуже складний та переломний період в житті дитини. Зі зміною соціальної ситуації змінюється весь склад життя дитини, місце в системі суспільних відносин, психоемоційне навантаження, до якого потрібно пристосуватися [2]. Адаптація до нових умов нерідко супроводжується різноманітними проявами агресивної поведінки. Агресивні прояви зустрічаються в більшості дітей. Однак у деяких агресивність стає стійкою характеристикою особистості. У подальшому житті у такої дитини виникають проблеми з самореалізацією, особистісним розвитком, спілкуванням з оточуючими людьми.

Ступінь досліджуваності проблеми. Проблема агресивної поведінки дітей досить актуальна. Нею займалося та займається багато вчених: М. Андрєєва, А. Басс, Л. Берковіц, Г. Бреслав, Е. Вагнер, О. Захаров, Д. Зільман, М. Панфілова, Т. Румянцева, В. Сафін, Л. Семенюк та інші.

Так, Р. Бэрон і Д. Ричардсон [1, с. 19] вважають, що агресія, в якій би формі вона не проявлялася, є поведінкою, що спрямована на заподіяння шкоди або збитків живій істоті. За думкою вчених, агресія обов'язково передбачає навмисне, цілеспрямоване заподіяння шкоди жертві.

І. Фурманов [2, с. 10], ґрунтуючись на проявах агресії, виділяє чотири категорії дітей.

1. Діти, схильні до прояву фізичної агресії. Активні, діяльні і цілеспрямовані; відрізняються рішучістю, схильністю до ризику, безцеремонністю і авантюризмом. Люблять демонструвати свою силу і владу, домінувати над іншими людьми і проявляти садистські тенденції. Відрізняються малою розсудливістю і стриманістю, поганим самоконтролем. Здатні на нечесність, брехню, зраду.

2. Діти, схильні до прояву вербальної агресії. Відрізняються психічною неврівноваженістю, постійною тривожністю і невпевненістю в собі. Зовні часто справляють враження похмурих, недоступних і зарозумілих. Для них характерний постійний внутрішньоособистісний конфлікт, який спричиняє стани напруги і збудження. Навіть слабкі подразники легко викликають у них спалахи роздратування, гніву і страху. При цьому вони не уміють або не вважають за потрібний приховувати свої відчуття і ставлення до інших, і виражають їх в агресивних вербальних формах. Спонтанні, імпульсивні, образливі, консервативні.

3. Діти, схильні до прояву непрямой агресії. Відрізняються надмірною імпульсивністю, слабким самоконтролем, недостатньою соціалізацією потягів і низькою усвідомленістю своїх дій. Вони прагнуть до негайного і невідкладного задоволення потреб, не зважаючи на обставини, моральні

норми, етичні стандарти і бажання інших. Дуже погано переносять критику і зауваження в свою адресу. Схильні до роздратування, образ і підозрливості.

4. Діти, схильні до прояву негативізму. Відрізняються підвищеною вразливістю і вразливістю. Основні риси: егоїзм, самовдоволення, надмірна зарозумілість. Все, що зачіпає їх особу, викликає відчуття протесту. Ці діти розсудливі, дотримуються традиційних поглядів, зважують кожне своє слово, і це часто захищає їх від непотрібних конфліктів і інтенсивних переживань. Часто міняють активний негативізм на пасивний – замовкають і розривають контакт. Дітей молодшого шкільного віку усе частіше зустрічаються спалахи агресії. Частіше проявляється агресія по відношенню до слабких учнів в формі насмішок, тиску, образ, бійок. Ініціаторами агресії є не окремі діти, а угруповання, агресивна поведінка стає більш організованою.

Висновки. Отже, жорстокість, руйнівництво та інші прояви ворожого деструктивності різко зростають вже серед учнів початкової школи, тому постає проблема своєчасної діагностики агресивної поведінки молодших школярів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бэрон Р., Ричардсон Д. Агрессия. СПб.: Питер, 2001. 352 с.
2. Фурманов І. А. Агресія і насилля: діагностика, профілактика і корекція. СПб.: Речь, 2007. 480 с.

Анастасія ІГНАТОВА,

студентка 2 курсу

факультету фізико-математичної,

комп'ютерної та технологічної освіти

Науковий керівник: **Віктор ЧУМАК,**

к. психол. н., доцент (БДПУ)

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ ДИВЕРГЕНТНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Актуальність. Дивергентне мислення є дуже важливим компонентом професійної діяльності людини, особливо в сучасних умовах.

Ступінь досліджуваності проблеми. Проблеми розвитку творчого мислення, зокрема, у процесі навчальної діяльності досліджували психологи Є. Н. Кабанова-Меллер, А. Б. Коваленко, Т. В. Кудрявцев, Н. О. Менчинська, В. О. Моляко, Я. О. Пономарьов, С. М. Симоненко, М. Л. Смутьсон, Т. М. Третяк, В. М. Чернобровкін, І. С. Якиманська та інші дослідники [1, 252; 2, 164; 3]. На жаль, проблема створення масової і якісної освіти, що задовольнить потреби людини нового покоління, поки що не розв'язана. Переважна більшість лекцій у вищих закладах освіти проводиться на основі пояснювально-ілюстративного навчання (на принципі передачі готових знань). Таке навчання не сприятиме розвитку дивергентного продуктивного мислення, воно сприяє формуванню, передусім, репродуктивного мислення і пам'яті. Традиційне навчання не задовольняє сучасні потреби суспільства. Розвиток дивергентного продуктивного мислення студентів, формування

пошукової, творчої діяльності можливе завдяки урахуванню психологічних засад проблемного навчання.

Мета і методи дослідження. Проблемна ситуація характеризує такий стан суб'єкта (студента), який вимагає нових знань про предмет, способи або умови виконання дії. Засвоєння або відкриття нового збігається в даному випадку з такою зміною стану суб'єкта, що становить мікроетап в його розвитку. Вирішення виниклої проблемної ситуації, таким чином, збігається з процесом становлення елементарних психічних новоутворень. Ці новоутворення можуть відноситися до різних елементів засвоюваної дії або рисам особистості. Проблемна ситуація складається тоді, коли колишні засоби і способи виконання діяльності недостатні, коли людина ставить перед собою нові, нестандартні цілі. Головним елементом у проблемній ситуації є невідоме, нове, те, що повинно бути відкрите для правильного виконання дії, правильного виконання поставленого завдання. Така ситуація переживається людиною як щось незрозуміле, несподіване, таке, що турбує і дивує. У людини виникає смутне враження: „Щось не те!”, „Щось не так!” Усвідомлення проблемної ситуації може початися із здивування (з якого, за Платоном, і починається всяке пізнання), з невдачі, з ускладнення. Щоб створити проблемну ситуацію у навчанні, потрібно поставити студента перед необхідністю виконання такого завдання, за якого знання, що підлягають засвоєнню, займають місце невідомого. Побачити проблему, сформулювати її означає частково зрозуміти її, і якщо не вирішити проблему, то знайти шлях, спосіб, метод вирішення. Отже, вирішення проблеми не тільки знімає її, але і ставить нові проблеми.

Сутність дослідження. На думку вчених (І. О. Теплицький, С. О. Семеріков) розвиток дивергентного продуктивного мислення (саме цей вид мислення є засобом породження оригінальних ідей, розв'язування задачі іде в усіх можливих напрямках, із розглядом якомога більшої кількості розумних варіантів) необхідно здійснювати через переклочення „...з абстрактної моделі на реальну ситуацію і навпаки ... ставити питання більш узагальнено ... розглядати явища з різних точок зору”. Психологи встановили, що мислення людини ширше, ніж просто розв'язування задач. Мислення необхідне і для постановки проблеми, і для засвоєння знань, і для розуміння тексту. Мислення, – за твердженням С. Л. Рубінштейна, – це пізнання, яке приводить до розв'язання поставлених перед людиною проблем і задач. С. Л. Рубінштейн відзначив, що мислення починається там, де виникає проблемна ситуація. Іншими словами, де немає проблеми, немає і мислення у строгому смислі цього слова. Проблемна ситуація завжди містить, з його точки зору, дещо, що потрібно заповнити, визначити. Мабуть, результатом її вирішення буде або нове для суб'єкта знання, або ж видозмінений спосіб дії. Проблемне навчання викликає інтерес завдяки тому, що воно створює умови для творчого засвоєння знань і цим сприяє розвитку дивергентного продуктивного мислення.

Основні висновки. За результатами дослідження можна зробити висновок, що розвиток дивергентного продуктивного мислення студентів, формування пошукової, творчої діяльності можливе завдяки урахуванню психологічних засад проблемного навчання. Успішне розв'язання задач є

неможливим без уміння ефективно управляти власною (учінневою) діяльністю, без відповідальності та самоактивності студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Смульсон М. Л. Інтелектуальний саморозвиток у віртуальному освітньому середовищі: зміна парадигми. *Актуальні проблеми психології : Психологічна теорія і технологія навчання* / за ред.: С.Д. Максименка, М.Л. Смульсон. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. Т. 8. Вип. 6. С. 250–259.

2. Чернобровкін В. М. Психологічні аспекти прийняття рішень у проблемних ситуаціях педагогічної діяльності як мисленнєвого процесу. *Стратегії творчої діяльності: школа В. О. Моляко* / за ред. В.О. Моляко. Київ: Освіта України, 2008. С. 160–202.

3. Чумак В. В. Організація самостійної роботи студентів ВНЗ у віртуальному освітньому просторі. Віртуальний освітній простір: психологічні проблеми: матеріали II міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., м. Київ, 20 трав. 2013 р. Київ, 2013. URL: <http://www.newlearning.org.ua> (дата звернення: 09.03.2020).

Юлія КЛІШКО,

студентка 3 курсу

факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Науковий керівник: **Віктор ЧУМАК,**

к. психол. н., доцент (БДПУ)

ПРОБЛЕМА МОБІНГУ В ТРУДОВОМУ КОЛЕКТИВІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

Актуальність теми. На даному етапі свого розвитку Україна знаходиться на шляху до євроінтеграції, що вимагає покращення умов праці та збільшення заробітної платні. Це обумовило збільшення конфліктних ситуацій у переважній більшості колективів та призвело до недотримання загальноприйнятих норм взаємовідносин у трудових колективах, основним проявом яких є моральне та психологічне переслідування. Негативною спонукою даного соціального явища є скорочення робочих місць, що може викликати у працівників боязнь втратити своє робоче місце та сприяти появі некоректних проявів поведінки по відношенню до колег по роботі.

Вивченням даної проблеми займалися зарубіжні науковці (Х. Лейман, С. Бродський, Л. Ваніорек, Т. Коляда О. Сорока Г. Лещук, І.Г. Малкіна-Пих, Т.Ю. Базаров, А.В. Скавитін, А.В. Соловйов, М.С. Агафонов, К.Х. Рекош, Е.Л. Доценко, С.О. Дружилов та інші). Ними вивчалися такі аспекти даної проблеми: причини виникнення мобінгу, його різновиди, психологічні наслідки, вплив психологічного клімату в колективі на розвиток мобінгу. Частота проявів даної проблеми спонукає до пошуку нових шляхів її вирішення.

Мета дослідження: вивчення теоретичних аспектів даної проблеми та пошук шляхів її вирішення.

Термін «мо́бінг» (від англ. mob — юрба, знущання) — систематичне цькування, психологічний терор, форма психологічного тиску у вигляді

цькування співробітника у колективі, зазвичай з метою його звільнення[1]. Федеративний суд Німеччини з трудових спорів поняття «мобінг» визначає як «систематичний прояв ворожості, знущання та дискримінації – як серед найманих працівників, так і щодо підлеглих з боку керівництва»[2].

У сучасній психологічній науці виокремлюють декілька різновидів мобінгу: вертикальний мобінг – вид психологічної агресії, що здійснюється у площині «керівник – трудовий колектив». Він може проявлятися: колективному тискові на керівника з боку підлеглих або ж тискові керівника на весь колектив або окремого його члена; горизонтальний мобінг – колективний тиск на одного з колег, ігнорування та цькування його; босинг (від англійського – «boss») –зловживання керівником владою, постійний, часто несправедливий, критиці співробітників із вказівкою на їх службову невідповідність; булінг (від англ. bully – задирака, забіяка, хуліган) проявляється у приниженні одного члена трудового колективу іншим; «сендвіч-мобінг» полягає у тискові на одного з працівників як з боку колег, так і керівника. Мобінг може бути свідомий і неусвідомлений. Свідомий – комплекс цілеспрямованих дій, що мають конкретну, чітко сформульовану мету створити людині такі умови, щоб вона звільнилась, тут йдеється про корисливі мотиви – зайняти чиюсь посаду, вислужитися перед начальством тощо; неусвідомлений – нецілеспрямовані дії, за яких людина не усвідомлює того, що займається цькуванням і які є наслідком нетолерантного ставлення, постійного роздратування, що накопичується по відношенню до когось із колег чи колективу взагалі. Мобінг може бути: латентним, відкритим, індивідуальним, груповим і хронічним. Виживши одного колегу, мобер приймається за нову жертву, трапляються також булери-вампіри, яких цікавить переважно процес цькування, а зовсім не результат у вигляді звільнення колеги або підлеглого.

Причини появи мобінгу можуть мати як зовнішній, так і внутрішній генезис. Зовнішні не залежать від індивідуальності особистості. До них можна віднести такі, як: відсутність достатнього рівня зальної культури й моральності; поведінка окремих членів колективу; нерівномірний розподіл статусів у колективі; бажання отримати підвищення шляхом викорінення колеги; недосконалість реально діючого правового механізму. Внутрішні зумовлені особливостями психіки, життєвого досвіду, світогляду, переконань окремого індивіда.

Серед наслідків психологічного переслідування, що відображаються на людині, виділяють наступні: підвищення рівня стресу, зростання незадоволеності роботою, втрата самоповаги, зниження самооцінки та рівня домагань.

До основних наслідків мобінгу, що відображаються на роботі всього колективу, можна віднести такі: неповага до правил, встановлених на підприємстві, напруження психологічного клімату в колективі, значна плинність кадрів в організації.

Основні висновки. Отже, мобінг у трудовому колективі є серйозною соціально-психологічною проблемою, що може призвести до зростання плинності кадрів. Це буде негативно відобразитися на роботі всієї організації. Для вирішення даної проблеми слід ужити ряд таких заходів: формування сприятливого психологічного клімату в трудовому колективі;

забезпечення адаптації нових співробітників; регулювання правових аспектів, що стосуються даного явища; уникання неформальних стосунків між членами трудового колективу; розробка етичного кодексу і видання внутрішнього наказу про покарання за порушення його положень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мобінг. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення: 06.03.2020).
2. Prima. Associazione Italiana contro Mobbing e Stress psico-sociale. URL: <http://www.mobbing-prima.it> (дата звернення: 06.03.2020).

Юлія КЛІШКО

студентка 3-го курсу

факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Науковий керівник: **Олена ГОРЕЦЬКА**

к.психол.н., доцент (БДПУ)

ОСНОВНІ ТИПИ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ У КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЯХ

Актуальність теми. Метою освітньої політики нашої держави є процес розвитку гармонійної, всебічнорозвиненої соціалізованої особистості.

Підлітковий вік – це перехідний, кризовий період у розвитку людини. Будь-які події, зміни прямо чи опосередковано впливають на емоційні стани та поведінкові реакції підлітка. Нерідко наслідком постійної внутрішньої напруженості, яка обумовлена переважно бажанням самоствердження серед однолітків, може бути залучення підлітків до конфліктів або створення ними самими конфліктних ситуацій. Оскільки соціальне оточення в даному віковому періоді відіграє важливу роль, то особливості становища підлітка в соціумі, його соціально-психологічний статус певним чином будуть пов'язані із схильностями до використання тих чи інших стратегій подолання складних життєвих ситуацій. Саме цим і обумовлена необхідність дослідження проблеми формування психологічних захистів й пошуку найбільш доцільних копінг-стратегій як індивідуальних способів взаємодії особистості з кризовою, стресовою ситуацією.

Дослідження копінг-поведінки є однією з актуальних проблем при розгляді адаптивних можливостей особистості. Цю проблему ґрунтовно представлено в працях вітчизняних та зарубіжних науковців: І. Анциферової, А. Бандури, В. Бодрова, Л. Дикої, Л. Китаєва-Смика, Дж. Келлі, Т. Крюкової, Р. Лазаруса, А. Леонової, В. Марішука, В. Медведєвої, С. Нартової-Бочавер, К. Судакова, Р. Уолтерса, Д. Фельдштейна та інших дослідників.

Конфлікт – це зіткнення протилежних інтересів і поглядів, напруження і крайнє загострення суперечностей, що приводить до активних дій, ускладнень, боротьби, що супроводжуються складними колізіями; ситуація, в якій кожна зі сторін намагається зайняти позицію несумісну з інтересами іншої сторони [1].

На сьогоднішній день виділяють кілька способів регулювання конфліктів: суперництво (конкуренція) як прагнення домогтися задоволення своїх інтересів на шкоду іншому; пристосування, що означає принесення в жертву власних інтересів; компроміс як тимчасове вирішення проблеми завдяки поступкам з обох сторін; уникнення, для якого характерно як відсутність прагнення до кооперації, так і відсутність тенденції до досягнення власних цілей; співпраця, коли учасники ситуації приходять до альтернативи, повністю задовольняються інтереси обох сторін [2, с. 124].

Будь-який конфлікт потребує регулювання й підбору оптимальної копінг-стратегії.

Метою нашого дослідження було визначення домінуючої стратегії поведінки в конфліктних ситуаціях учнів 7-8-х класів за методикою Томаса-Кілманна [3].

Дослідження проводилося на базі Бердянської багатoproфільної гімназії №2; у ньому брало участь 50 учнів.

Аналіз результатів дослідження показав, що у 7-ому класі у 19% підлітків домінуючою є стратегія суперництва; 10% – стратегія співробітництва; 17% – уникання; 4% – пристосування. У 8-ому класі: у 26% учнів переважає стратегія суперництва; у 13% – співробітництва; у 6% – уникання; у 5% – пристосування.

Найбільш розповсюдженою серед учасників дослідження є стратегія суперництва; загальний рівень її прояву серед респондентів становить 45%. Отже, проблема конфліктів у підлітковому віці обумовлена більшою мірою небажанням поступатися.

Основні висновки. Конфлікти в підлітків повністю викоринити не можливо, але можна регулювати кількість їх проявів; їх мінімізація можлива за умов вдалого психолого-педагогічного супроводу у школі; адекватного сприйняття себе й своїх можливостей; встановленні сприятливого клімату в родині; відсутності непорозумінь у відносинах з однолітками та учителями, а також при правильному виборі оптимальної стратегії поведінки в ситуаціях, що можуть привести до конфлікту.

ЛІТЕРАТУРА

1. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%BB%D1%96%D0%BA%D1%8> (дата звернення: 06.03.2020).
2. Поливанова К.Н. Психологическое содержание подросткового возраста. *Вопросы психологии*. 1996. № 1. С.8–14.
3. Thomas K. W., Kilmann R. H. Thomas – Kilmann conflict mode instrument. XICOM, inc., 1990.

Ангеліна МАШИХІНА

студентка 3 курсу

факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Науковий керівник: **Олена ГОРЕЦЬКА**

к.психол.н., доцент (БДПУ)

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІАГНОСТИКИ ВАЖКОВИХОВУВАНІСТІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Актуальність. На сучасному етапі життя та в умовах політичного напруження країни, економічної нестабільності, відбувається перепис основних моральних та духовних цінностей, поглядів та думок громадянськості у різних сферах життя людини. Внаслідок не сформованості основних життєвих цінностей та хиткості етичних принципів, найбільш вразливими виявляються діти та підлітки. Саме вони найчастіше сприймають і засвоюють негативні тенденції сучасності. Все підлітки проявляють бездуховність, аполітичність, відсутність почуття відповідальності за свою поведінку, втрачають інтерес до навчання, знань. У вчинках таких неповнолітніх проявляються жорстокість, безсердечність і агресивність [1].

Ступінь досліджуваності проблеми. Важковихованість, педагогічна занедбаність підлітків в наш час стала звичним явищем і вміння своєчасно вплинути на дитину, здійснити профілактичну або корекційну роботу, що допоможе не тільки значно поліпшити взаємовідносини між учнями та їхніми однолітками, учнями і педагогами, учнями та їхніми батьками, педагогами та батьками, а й знизити чисельність правопорушень, які здійснюються на основі агресивності та емоційної нерівноваженості, є дуже важливим. Тому особливе місце при розгляді цієї проблеми посідає діагностика особливості, котра дозволяє не лише встановити причини такої поведінки та глибше пізнати сутність її проблем, а й намітити адекватні шляхи профілактичної роботи за цю класифікацій типів важковихованості і так само існує багато підходів щодо їх діагностики. Оскільки, кожному девіантному підлітку властивий свій набір відхилень у поведінці: пропуски уроків, фізичне насильство, грубість у спілкуванні, ворожість до людей, нехтування обов'язками, агресивність, недовіра до батьків та вчителів, завищена або низька самооцінка та інші риси поведінки [1]. важливо дослідити їхній генезис, тобто дати відповіді на запитання: «Звідки?», «Чому?», іншими словами провести діагностику, котра дозволяє встановити причини певної поведінки підлітка та глибше пізнати сутність його проблем, й лише, отримавши результати психодіагностики можна вирішувати завдання профілактики, консультування і корекції.

Основні висновки. Вивчення причин виникнення відхилень у поведінці, створення прогностичної програми реальних заходів і шляхів подолання проблем «важких дітей», одночасна робота з подолання недоліків сімейного та педагогічного виховання диктує необхідність розробки системи заходів для надання психологічної допомоги всім учасникам освітнього процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дроздов О.Ю., Скок М.А. Проблеми агресивної поведінки особистості. Чернівці: ЧДПУ ім. Т.Г. Шевченка, 2000. 156 с.
2. Протасова Н.И. Психологическая диагностика девиантного поведения несовершеннолетних. Астрахань: АГПУ, 2000., 260 с.

Валерія ПАРАПАНОВА

студентка 2 курсу

факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Науковий керівник: **Марина ДОРОШЕНКО**,

к.психол.н., доцент (БДПУ)

ОСОБЛИВОСТІ МІЖСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Актуальність. Міжособистісні стосунки – це система установок, орієнтацій, очікувань і стереотипів через які люди сприймають себе і оцінюють один одного. Міжособистісні відносини за своєю природою є різноманітними і емоційно забарвленими. Вони супроводжуються різними почуттями (симпатіями і антипатіями). В психології позначаються міжособистісні відносини терміном "взаємини".

Ступінь досліджуваності проблеми. Теоретичною основою розгляду теми міжособистісних стосунків у підлітків займалися: Ілійчук В. І., Кон І. С., Фельдштейн Д. І., Андреева Г. М., Донцова А. І., Рібакова М. М., Захарова А. В., Остапенко Г. В., Рубінштейн С. Л., Божович Л. І.

В роботах М.І. Лісіна, в яких предметом дослідження було спілкування дитини з іншими людьми, що розуміється як діяльність, а в якості продукту цієї діяльності виступають відносини з іншими і образ себе та іншого.

Мета дослідження: діагностика міжособистісних стосунків в підлітковому віці.

Методи дослідження:

1. Методика визначення спрямованості особистості Б. Басса.

2. Діагностика прийняття інших (за шкалою Р. Фейя).

3. Бесіда та спостереження.

Сутність дослідження. Було проведено емпіричне дослідження, його метою було виявлення міжособистісних стосунків в підлітковому віці. Вибірка складалася з учнів 6-их та 8-их класів на базі Бердянської загальноосвітньої школи I-III ступенів №20 (39 учнів 6-их класів та 43 учнів 8-их класів).

У результаті діагностики визначення спрямованості особистості Б. Басса було виявлено, що у методиці діагностики спрямованості особистості Б. Басса в 6 класах: спрямованість на себе (Я) мають – 43%, спрямованість на спілкування (О) – 30%, та спрямованість на справу (Д) – 27%, підлітків. В той час як в учнів 8 класів: спрямованість на себе (Я) мають – 32%, спрямованість на спілкування (О) – 40%, та спрямованість на справу (Д) – 28%, учнів.

За результатами проведення діагностики прийняття інших (за шкалою Р. Фейя) ми маємо такі результати:

середній рівень прийняття інших: 6 клас – 49% учнів; 8 клас – 59% учнів; високий рівень прийняття інших: 6 клас – 19% учнів; 8 клас – 23% учнів; низький рівень прийняття інших: 6 клас – 32% учнів; 8 клас – 18% учнів;

Основні висновки. Перевіривши та проаналізувавши результати діагностики слід зробити висновок, що більшість підлітків спрямовані на спілкування саме у 8 класі, в той час як низький рівень прийняття інших у більшості дітей, які знаходяться у 6-му класі. Це може бути пов'язано з початком підліткового віку, перебудовою організму і його ускладненням, більш складною навчальною програмою в середній школі, порівняно з початковими класами.

Всі результати методик були підтверджені за допомогою бесіди та спостереження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Власова О.І. Педагогічна психологія: навч. посіб. Київ: Либідь, 2005. 400 с.
2. Максименко С.Д. Генетична психологія учіння людини. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2017. 206 с.
3. Піроженко Т.О., Соловійова Л.І. Ціннісні орієнтації дитини у дорослому світі: навч. - метод. посіб. Київ : Видавничий дім „Слово”, 2016. 248 с.
4. Шатирко Л.О. Експериментальна традиція психології навчання в Україні. Київ : Видавничий дім „Слово”, 2017. 325 с.

Ірина СТРАТУЛАТ,

студентка 4 курсу

факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Науковий керівник: **Ірина ЧЕРЕЗОВА,**

к.психол.н., доцент (БДПУ)

ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНІ ПРИНЦИПИ ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГА

Актуальність. В умовах розвитку сучасної вищої освіти в Україні пріоритетна увага надається підготовці нової генерації кадрів – конкурентноспроможних фахівців на ринку праці. Однією з передумов вирішення цього важливого і складного завдання є подальше удосконалення компетентності майбутніх психологів, зокрема, через опанування експертною діяльністю у галузі психологічної експертизи.

Ступінь досліджуваності проблеми. Методологічні та теоретичні основи експертної діяльності розробляли С. Айвазян, А. Брушлинський, Д. Леонт'єв, Є. Макаренко, М. Ожеван, В. Прорвич, В. Татенко, Ю. Швалб та ін. Професійний контент діяльності психолога-експерта досліджувався такими вченими, як: Б. Смирнов, О. Землянська, Л. Коростильова, І. Мамайчук, Л. Ребуха та ін.

Мета методи дослідження – висвітлення професійно-етичних принципів діяльності психолога у галузі психологічної експертизи.

Дослідження проблеми передбачало використання загальнонаукових методів пізнання: теоретичний аналіз і синтез, класифікація, систематизація та узагальнення.

Сутність дослідження. У своїй діяльності експерту-психологу необхідно дотримуватися низки основних вимог як до проведення експертного обстеження, так і до використання отриманих результатів, адже він має справу з таким складним об'єктом пізнання і дослідження, яким є людина.

Робота експерта-психолога підпорядковується наступним професійно-етичним принципам:

- відповідальність – необхідність відповідати за зміст, інтерпретацію і висновок психологічного обстеження; забезпечення достовірності, валідності й надійності використовуваних методик; дотримання конфіденційності у роботі з інформацією та результатами експертизи; виконання роботи у визначений термін;

- компетентність – реалізація посадових функцій психолога, чітке уявлення про свої права й обов'язки, досконале володіння психологічним інструментарієм, співробітництво психолога із замовником на зацікавленій і компетентній основі, фахове спілкування, володіння практичними вміннями та навичками;

- неупередженість – об'єктивна позиція психолога, що не залежить від суб'єктивної думки або вимог третіх осіб; використання інструментарію і технологій, адекватних цілям роботи, особливостям об'єкта дослідження та реальним можливостям;

- етична і юридична правомірність психологічного дослідження – відповідність статусу й освітнього рівня психолога існуючим етичним і правовим нормам.

Окрім зазначених вище принципів, робота експерта має бути:

- системною, тобто враховувати причинно-наслідкові, функціональні та інші зв'язки досліджуваних явищ;

- експерт має обирати засоби і методи дослідження, застосування яких не призведе до погіршення ситуації чи до неконтрольованого впливу на неї (принцип мінімізації інтвенції);

- експерт не повинен бути особисто зацікавленим у тому чи іншому результаті експертизи (принцип незалежності);

- експерт має бути кваліфікованим, тобто знати стандартні підходи до розв'язання схожих проблем і володіти методиками збирання потрібної інформації (принцип професіоналізму);

- експерт має дотримуватися завдань експертизи, збирати інформацію, корисну для прийняття рішень (принцип практичної спрямованості).

Основні висновки. Експерт є професіоналом найвищого рівня, чий авторитет та сумлінність не викликає жодних заперечень та сумнівів. Подібний вид діяльності вимагає розвинених професійних якостей психолога, спеціальної підготовки та самовдосконалення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Швалб Ю.М. Методология и теория экспертной деятельности: психологические аспекты., К.: «Основа», 2013. 240 с.
2. Колесникова Г.И. Психологическое консультирование. Ростов-на-Дону, 2004., 288 с.

Олексій ЦИГАНОК,

студент 2 курсу

факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник **Олена КОЛПАКЧИ,**

старший викладач (БДПУ)

ВПЛИВ ТВОРЧОЇ УЯВИ НА НАВЧАЛЬНУ ДІЯЛЬНІСТЬ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Актуальність теми. Проблема виховання творчої особистості, яка здатна генерувати нові ідеї, приймати сміливі рішення, знаходити вихід із нестандартних ситуацій і відходити від шаблонного мислення, стає суспільним замовленням та актуальною вимогою сьогодення. Відповідно до цього, виникає необхідність культивування творчості і креативності молодшого школяра, що дасть змогу вплинути на його навчальну діяльність.

Ступінь досліджуваності проблеми. Проблема уяви являється однією з найбільш значущих в психології. Вплив на розвиток творчих здібностей у пізнавальній, емоційно-вольовій, комунікативно-мовленнєвій, художній, ігровій сферах стали предметом наукового пошуку А.М. Богуш, Л.А. Венгера, О.В. Запорожця, Р.А. Іванкова, Г.С. Костюка, І.І. Карабаєвої, В.С. Мухіної, Т.М. Титаренко, О.С. Ушакова тощо. Однак, не дивлячись на те, що в останній час інтерес до цієї теми зростає, вона залишається мало дослідженою.

Мета дослідження: теоретично дослідити вплив уяви на навчальну діяльність молодшого школяра.

Сутність дослідження. Молодший шкільний вік кваліфікується як найбільш сприятливий для розвитку творчої уяви, фантазії. Ігри, розмови дітей відображають силу їхньої уяви, можна навіть сказати, буйство фантазії. Крім того, відбувається активний розвиток відтворюючої уяви. У дітей молодшого шкільного віку розрізняють кілька видів уяви. Вона може бути репродуктивна (створення образу предмета за його описом) і творча (створення нових образів, що вимагають відбору матеріалу відповідно до задуму).

Добре відомі події дитина прагне зобразити правдиво, як буває в житті. У багатьох випадках зміна дійсності викликається незнанням, невмінням складно, послідовно зобразити події життя. У свідомості молодшого школяра мирно уживаються конкретні знання і будуються на їх основі захоплюючі фантастичні образи.

В.С. Мухіна зазначає, що в молодшому шкільному віці дитина у своїй уяві вже може створювати найрізноманітніші ситуації. В ігрових заміщеннях одні предмети формуються іншими, уява переходить і в інші

види діяльності. Значення уяви в молодшому шкільному віці є вищою і необхідною здатністю людини. Разом з тим, саме ця здатність потребує особливої турботи в плані розвитку. А розвивається особливо інтенсивно у віці від 5 до 15 років. І якщо цей період уяви спеціально не розвивати, в подальшому настає швидке зниження активності цієї функції [1].

Включення молодшого школяра в учбову діяльність відкриває для педагога великі можливості розвитку усіх психічних процесів, у тому ж числі і уяви. Нажаль, ці можливості використовуються в практичному навчанні недостатньо: вчителі, як правило, не створюють умов для активізації уяви, не проводять у цьому напрямку цілеспрямованої та систематичної роботи. Для цього ж існуючі програми навчання спрямовані, в загалом, на формування та вдосконалення конкретних навичок та вмінь (мовних, обчислювальних та трудових), а не на розвиток творчих здібностей учнів. Ці програми в значній мірі орієнтовані на розповсюджену діяльність учнів, розвитку ж творчої уяви надається менше значення.

Основна тенденція у розвитку уяви молодших школярів полягає у переході від переважно репродуктивних форм до творчої переробки уявлень, від простого комбінування до логічної побудови нових образів, тобто збільшується питома вага творчої уяви. З віком учні все менше потребують опори на конкретні предмети та дії. Зростає вимогливість до витворів своєї уяви. З віком образи уяви стають більш цілісними, диференційованими. Зростає швидкість утворення образів уяви. Творча уява дітей бідніша за творчу уяву дорослих через те, що у них менший життєвий досвід, а отже, і менше матеріалу для фантазії.

Основні висновки. Тому для збагачення творчої уяви дитини слід збагачувати її досвід. У молодшому шкільному віці з'являються гарні передумови для розвитку творчої уяви. Але ці передумови далеко не завжди реалізуються. Це відбувається з ряду причин: недооцінка ролі творчої уяви, орієнтація системи освіти на репродуктивне відтворення матеріалу. Недостатня увага приділяється діагностиці рівня розвитку творчої уяви; формам роботи, які б сприяли її розвитку. Щоб подолати цей недолік, необхідні методики діагностики творчої уяви та спеціальні завдання для її розвитку [2].

ЛІТЕРАТУРА

1. Миронов Н.П. Здібність і обдарованість в молодшому шкільному віці. Початкова школа. 2004. № 6. С. 33-42.
2. Явоненко М. Розвиток уяви та літературних здібностей молодших школярів. Початкова школа. 2003. № 3. С. 14-17.

Ганна ЯКУШЕВА,
студентка 3 курсу
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Науковий керівник: **Олена ГОРЕЦЬКА,**
к.психол.н., доцент (БДПУ)

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ПЕДАГОГІЧНИХ

Актуальність. В **ПРАЦІВНИКІВ** зарубіжній і вітчизняній психології спостерігається зростання інтересу до вивчення емоційного інтелекту. Актуальність теми дослідження полягає не тільки в теоретичному і експериментальному обґрунтуванні можливості розгляду емоційного інтелекту як особистісного ресурсу педагога, а й у можливій розробці психологічних програм профілактики і корекції особистісних дисфункцій у педагогічних працівників. Тобто, значущість обраної теми визначається як тенденціями розвитку наукового знання, так і існуючими потребами соціальної практики.

Ступінь досліджуваності проблеми. Сучасні психологічні дослідження звернені до різних сторін емоційного інтелекту: проблеми вимірювання та застосування на практиці (Д. Люсин та ін.), специфіці взаємозв'язку з лідерством (Л. Аверченко, І. Андреева, А. Кравцова та ін.), значенням у професійній діяльності (В. Кутєєва, Р. Рабаданова, Г. Юлина та ін.). Емоційний інтелект як фактор ефективності роботи педагога вивчався Н. Александровою, М. Голубєвою, О. Єгорова, Л. Симоновою, Т. Солодковим та ін. Проте, концепція емоційного інтелекту залишається недостатньо опрацьованою та вивченою в науковій психології, зокрема, стосовно педагогічного працівника «в уявленнях різних суб'єктів шкільного освітнього середовища - молодий, але з досвідом роботи, добре обізнаний про емоційні властивості особистості, високо оцінює і реалізує дані якості в професійній діяльності. Уявлення містять, перш за все, моральні якості особистості, які проявляються в спілкуванні, і позитивне самоствалення вчителя, які стосуються основних компонентів емоційного інтелекту. Це підтверджує високу значимість рівня розвитку емоційного інтелекту для здійснення продуктивної взаємодії в шкільному освітньому середовищі, гармонійного розвитку особистості вчителя». [1] В'язує емоційний інтелект вчителя з його «емоційною грамотністю», під якою розуміє цілеспрямоване підвищення емоційної компетентності як елемента психологічної культури педагога. В структурі емоційного інтелекту, на думку дослідниці, найбільш значущими і важливими для успішної педагогічної взаємодії, є уміння управляти власними емоціями і розуміти інтегральний емоційний інтелект розглядається як когнітивно-особистісне утворення; як сукупність розумових здібностей до розуміння емоцій і управління ними; компетенцій, пов'язаних з обробкою і перетворенням емоційної інформації, а також комунікативних, інтелектуальних, регуляторних та емоційних особистісних властивостей, що сприяють адаптації індивіда. Іншими словами, це вміння усвідомлювати свої

почуття, керувати ними, розпізнавати почуття інших людей та будувати взаємини [2].

Емоційний інтелект розглядається як сукупність наступних восьми здібностей або умінь: усвідомлення власних емоційних станів; здатність розрізнити емоції інших; здатність використовувати емоції і форми вираження, прийняті в даній культурі, а на більш зрілих стадіях засвоювати культурні сценарії і пов'язувати емоції з соціальними ролями; здатність емпатійного включення в переживання інших; здатність усвідомлювати те, що внутрішній емоційний стан не обов'язково відповідає зовнішньому вираженню як у самого індивіда, так і у інших, а на більш зрілих стадіях – здатність розуміти, як вираз власних емоцій впливає на інших, і враховувати це у власній поведінці; здатність справлятися зі своїми негативними переживаннями, використовуючи стратегії саморегуляції, які мінімізують інтенсивність або тривалість таких переживань; усвідомлення того, що структура або характер взаємин значною мірою визначається тим, яким чином емоції виражаються у взаєминах; здатність бути емоційно адекватним, тобто розуміти власні емоції, якими б унікальними чи культурно детермінованими вони не були, і відповідати власним уявленням про власний емоційний баланс [1; 2].

Основні висновки. Отже, емоційний інтелект є основою досягнення вершин професіоналізму. Тому педагогам потрібно підвищувати свою компетентність в царині емоційного інтелекту, що сприятиме налагодженню кращих стосунків між дітьми та дорослими та допомагатиме у стабілізації психологічного комфорту в освітньому середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева И. Н. Эмоциональная компетентность в работе учителя. *Народное образование*. 2006. № 2. С. 216–223.
2. Гоулман Д. Эмоциональный интеллект. М.: АСТ, 2011. 480 с.
3. Кауфхолд Дж. А., Джонсон Л.Р. Анализ навыков эмоционального интеллекта и области потенциальных проблем учителей начальной школы. *Психология обучения*. 2006. №9. С. 17–20.

ЖУРНАЛІСТИКА

Дар'я ДЕМЧЕНКО,

студентка 5 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Роман КОСТРОМИЦЬКИЙ,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

ФОРМАТ ТА АУДИТОРІЯ РАДІОСТАНЦІЇ «ГРОМАДСЬКЕ РАДІО»

Специфіку журналістської діяльності у створенні розважальної програми визначають її жанр і формат, вимоги аудиторії, необхідність бути цікавим, новим і незвичним. Робота над розважальною програмою – це складний процес, який має свої закони і особливості. Журналіст повинен постійно вигадувати нові ходи, удосконалювати свою майстерність і утримувати аудиторію. Актуальність дослідження розважальних радійних програм визначається явною затребуваністю цієї форми радіомовлення, з одного боку, а з іншого боку, недостатньою увагою дослідників до теоретичного осмислення феномену розважальних програм на радіо. Наукова рефлексія розважальної програми також продиктована тим, що вона широко представлена на комерційних радіостанціях.

Дана тема досліджується науковцями з царини радіожурналістики, зокрема Л. Д. Болотовою [1], Н. В. Вакуровою, О. Я. Гояном [2], Г. В. Кузнецовим, Л. І. Московкою, А. А. Шерелем [4]. Однак різні аспекти функціонування саме розважальних програм на радіо недостатньо представлені в науковій літературі.

Мета дослідження полягає в тому, щоб виявити своєрідність формату та аудиторії на радіостанції «Громадське радіо».

Об'єкт дослідження – формат та аудиторія радіостанції.

Предмет дослідження – тематичні, змістовні та структурно композиційні елементи програм та специфіка роботи із ними на радіостанції «Громадське радіо».

Радіо функціонує вже сім років, велика кількість ефірної продукції побудована на принципах існуючих радіопрограм і шаблонів, особливо розважального (музичного) характеру (наприклад, хіт-паради і програми з музикою на замовлення), але існує і сектор власних проєктів радіостанції. Ці проєкти як розважального формату, так і соціального (наприклад, «Ген справедливості»).

Громадське Радіо – перша та єдина в Україні некомерційна недержавна радіостанція інформаційно-музичного формату (news&talk). Зараз радіостанція має змішаний формат, за основними характерними рисами можна визначити його як поєднання формату MOR – MiddleOfTheRoad («Середина шляху»), і формату AC – AdultContemporary («Сучасний дорослий»). Останній, на сьогодні, є провідним і дуже поширеним в Україні. Цільова аудиторія цього формату – слухачі від 25 до 49 років, яка досить приваблива для рекламодавців.

Контент радіостанції «Громадське радіо» зосереджений на інформуванні, цільовою для радіостанції є максимально широка аудиторія

(за виключенням дитячої молодшого віку) у містах 50 000 + та 50 000 -. У той же час, ядро аудиторії передбачається окреслити як чоловіки та жінки від 25 до 55 років із середнім рівнем доходів, які отримують інформацію як через традиційні медіа (телебачення, радіо), так і у мережі Інтернет, та мають звичку обговорювати та/або обмірковувати інформацію.

Наразі радіостанція має змішаний формат, за основними характерними рисами можна визначити його як поєднання формату MOR – MiddleOfTheRoad («Середина шляху»), і формату AC – AdultContemporary («Сучасний дорослий»).

Інформативне наповнення ефіру радіостанції «Громадське радіо» не обмежується випусками новин. Маленькими порціями інформації ведучий дає аудиторії уявлення про свіжі і цікаві новини кіно, шоу-бізнесу, спорту, новітніх технологій і просто цікаві факти з життя звичайних людей. Слухачі можуть дзвонити на радіо, виправляти помилки ведучих, пропонувати власні ідеї щодо нових програм або нового формату (підбору тематики) для тих програм, що зараз транслюються в ефірі (що, власне, і є проявом інтерактивності). Радіо також відвідують зірки кіно і шоу-бізнесу, чиновники, політики, тому можна сказати що воно користується певними попитом і авторитетом серед аудиторії.

Аудиторія у віці від 16 до 64 років ділиться умовно на шість груп. Дві найбільші з них – «Любителі розваг» та «Знавці». Далі ідуть: «Приймаючі рішення», «Орієнтовані на сім'ю і спілкування», «Цінителі гармонії» і «Любителі гострих відчуттів». Кожна з цих штучно сконструйованих спільнот має унікальні характеристики. Іншими словами, слухачі, зазначені в одній з цих груп, схожі між собою і відрізняються від тих, хто опинився в інших [3, с. 78-82].

Підводячи підсумок, можна відзначити, що рівень попиту на розважальні програми істотно перевищує пропозицію з боку мовників. У той час як інтерес до новинних передач, навпаки, відстає від кількості пропонованих в цій галузі радіоефіру.

Можливим поясненням ситуації, що склалася, є істотне збільшення кількості «Любителів розваг» в загальному обсязі населення, тих слухачів, для яких характерно прослуховування радіо і форматів виключно розважального типу. Всі ці процеси говорять про те, що українське радіомовлення і надалі продовжить інтенсивно збільшувати частку аналогічного контенту, підтримуючи тим самим свідомо чи мимоволі тенденцію міграції інтересу слухачів якомога далі від аналітичних програм, що вимагають самостійного мислення і пізнавальних інтересів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Болотова Л. Д. Особенности современного радиовещания / Л. Д. Болотова // Телерадиоэфир: История и современность / под ред. Я. Н. Засурского. – М. : Аспект Пресс, 2005. – 239 с.
2. Гоян О. Я. Основы радиожурналистики и радиоменеджменту / Олесь Яремич Гоян. – К. : Веселка, 2004. – 245 с.
3. Костюк А. «Еще больше развлечений!». О зрительских предпочтениях / Александр Костюк // Искусствокино. – 2009. – №4 (Апрель). – С. 78-82.

4. Радиожурналистика : учебник / [под ред. А. А. Шереля. – 2-е изд.]. – М. : Высшая школа, 2002. – 304 с.

5. Раскатова О. Типологическая характеристика современного радиовещания [Электронный ресурс] / О. Раскатова. – Режим доступа до ресурсу: <http://kgu-journaHst.ucoz.ru/publ/4-1-0-40>.

Ангеліна Кружкова,

студентка 4 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: Юлія МЕЛЬНІКОВА,

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ВИСВІТЛЕННЯ ПАНДЕМІЇ КОРОНАВІРУСУ ЯК ДИСКРИМІНАЦІЙНА ПРАКТИКА У ЗМІ

Початок 2020 року став для усього світу великим викликом. Новий вірус, який почали масово діагностувати у Китаї наприкінці 2019 року, для усіх здавався проблемою тільки цієї країни. Проте за декілька місяців думки змінилися. Після того, як ВООЗ оголосив пандемію, новини у всьому світі розпочинаються зі статистики тих, хто інфікувався, помер або одужав, а медіапростір наповнений медичними подробицями. Можна навіть сказати, що ця історія стала всепоглинаючою. Та попри кількість хворих та географію зараження, багато ЗМІ не гребують порушенням журналістських стандартів. **Актуальність проблеми:** насамперед тема COVID-19 – це головна тема світу вже 4 місяці поспіль. Попри важливість інформування населення, яке знаходиться в умовах ізоляції, заходяться і ті, що підігривають паніку та плітки за допомогою вживання мови ворожнечі, що може привезти до конфліктів через расову приналежність.

Ступінь досліджуваності проблеми. Є низка міжнародних правових документів, які визначають критерії розпізнавання мови ненависті. До них зокрема можна віднести Рамкову конвенцію про захист національних меншин; Додатковий протокол до Конвенції присвячений питанням переслідування расистської та ксенофобної діяльності; Рекомендація Ради Європи щодо «мови ненависті» [4].

Метою є виокремлення серед інформаційних повідомлень прояви мови ворожнечі стосовно азіатських країн, через спалах COVID-19 за допомогою моніторингу ЗМІ. Мова ворожнечі (hate speech) – це систематичне вживання слів і висловів, що виявляють агресію проти людини або групи осіб за ознакою раси, релігії, статі або сексуальної орієнтації. Іншими словами, мова ворожнечі – це вияв дискримінації. А будь-які форми дискримінації гальмують поступальний розвиток суспільства [1].

Комітет міністрів Ради Європи визначає мову ворожнечі як усі форми самовираження, які включають поширення, підбурення, сприяння або виправдання расової ненависті, ксенофобії, антисемітизму чи інших видів ненависті на ґрунті нетерпимості, у тому числі: нетерпимість висловів у формі радикального націоналізму та етноцентризму, дискримінації та ворожості щодо меншин, мігрантів і людей з числа іммігрантів.

Інститут масової інформації та членкиня Комісії з журналістської етики Ірина Земляна додає, що мова ворожнечі буває трьох типів: жорстка,

середня і слабка. Жорсткою дослідниця вважає прямий чи завуальований заклик до насильства й дискримінації, до середньої відносить виправдування насильства й дискримінації, звинувачення певної групи в негативному впливі на суспільство і державу, зображення її криміналізованою чи неповноцінною. Слабка мова ворожнечі виникає, коли для певної групи створюють негативний імідж, протиставляють групи одна одній, згадують когось у принизливому контексті [5].

Проте незважаючи на те, що на дворі 20-те століття і здавалося б, що вже не варто пояснювати людям про необхідність толерантності, та багато засобів масової інформації далекі від ідеалу. Наприклад, до використання мови ворожнечі вдавалися ЗМІ з різних куточків світу, які називали спалах вірусу в Китаї «жовтою тривоною», а російські журналісти говорили про конспірологічні теорії зі сторони США. У цей же час, не зважаючи на рекомендації Всесвітньої організації охорони здоров'я, президент США Дональд Трамп, називає вірус «Китайським».

Заголовки різних статей, які також поширюються через соціальні мережі, звучать так «Американцы всю испытывают вирусы и у них полный арсенал биологического оружия» чи наприклад такий «Китай знал о вирусе и врал». Більшість цих та подібних матеріалів з'являються на різних сайтах по всьому світу, збирають велику кількість коментарів та зводяться лише до того, що вірус і його поширення – це штучно створені процеси і за ними хтось стоїть [2]. В одному з вечірніх випусків новин, в якому був репортаж про ізоляцію, кореспонденти використали фрагмент з фільму «Носії», де говориться «Заразу принесли **желтомордые**», хоча дослівний переклад звучить як «Зараза прийшла з Китаю». Такі фрагменти формують в свідомості глядачів чи читачів враження про суб'єкт обговорення. Саме після таких повідомлень у ЗМІ в соціальних мережах починають з'являтися відео різного змісту про людей азіатської зовнішності.

Для того, щоб не перетворити пандемію в інфопандемію, варто не приписувати захворювання певній країні, як наприклад «вірус з Уханю» чи «Китайський вірус» або ж як ще кажуть «азіатський вірус». Варто вживати словосполучення «люди, що хворіють на COVID-2019». Також не варто писати «люди, що поширюють вірус», якщо ми говоримо про тих, хто набув вірусу. І важливо в такі моменти спиратися на наукові дослідження та офіційні заяви компетентних органів [3].

Висновки. За допомогою моніторингу інформаційної стрічки новин різних засобів масових комунікацій, знайшли та виокремили прояви мови ворожнечі, які порушують етику журналістів, та низку правових законів стосовно витоків та поширення COVID-19.

Список використаних джерел

1. ВОЗ <https://www.who.int/ru/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/advice-for-public>
2. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації [Електронний ресурс] // ВРУ. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_105

3. Міжнародний пакт про громадські та політичні права (ООН) [Електронний ресурс] // ВРУ. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_043

4. Мова ворожнечі [Електронний ресурс] // noborders. – Режим доступу <https://ms.detector.media/zakonodavstvo/post/12829/2015-03-17-mova-vorozhnechi-novi-proyavi-ta-naslidki/>

5. Рекомендация N R (97) 20 Комитета министров Совета Европы государствам-участникам по вопросам "разжигания ненависти" [Електронний ресурс] // ВРУ. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_093

Вікторія МЕЛЬНИК,

студентка 3 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Анастасія НОСКО,**

канд. наук із соц. ком., доцент (БДПУ)

СІМЕЙНІ ЦІННОСТІ У РЕКЛАМІ НА УКРАЇНСЬКОМУ ТЕЛЕБАЧЕННІ

Актуальність. На сьогодні телебачення залишається на перших позиціях з усіх видів ЗМІ. Програмна сітка телеканалів набуває урізноманітнення. Одним із компонентів програмної сітки мовлення є реклама. Переглядаючи рекламні ролики, аудиторія не усвідомлює характер впливу на їхню свідомість. Під час перегляду телевізора на рекламні оголошення звертають увагу 38% українців, ще 29% звертають увагу на приховану рекламу в телепередачах та кіно, але довіру така реклама викликає лише у 5% українців. Таке дослідження було проведено DigData – всеукраїнським агентством маркетингових досліджень, що спеціалізується на вивченні споживчої поведінки зі застосуванням online опитувань [1].

Особливу увагу аудиторії привертає реклама, де центральним образом маніпуляції є сім'я та її цінності. Використання образу сім'ї підсвідомо підвищує довіру до товару за рахунок того, що робить має сильний емоційний вплив та наві'язує необхідність покупки товару. Саме вивчення сімейних цінностей у рекламі, як один із засобів привернення уваги та маніпуляції, визначає актуальність роботи.

Мета дослідження – дослідити ціннісний аспект в рекламі на українському телебаченні, а саме віддзеркалення та використання родинних цінностей. Мета реалізується в таких завданнях:

- визначити зміст ключових понять курсової роботи: «реклама», «аксіологія», «цінності», «сім'я»;
- виокремити в рекламних повідомленнях індикатори сімейних цінностей;
- проаналізувати цінності в рекламному дискурсі ТРК «Україна».

Об'єктом дослідження є реклама на українському телебаченні канал ТРК Україна, матеріалом для аналізу послужили 49 рекламних блоків у період з 16.12 по 22.12. Усього – 1231 реклам.

Предметом роботи є сімейні цінності в рекламі.

Методи дослідження – збору та обробки інформації, аналіз, порівняння, описовий.

В «Академічному тлумачному словнику української мови» зазначено, що «реклама – це популяризація товарів, видовищ, послуг і з метою привернути увагу покупців, споживачів, глядачів, замовників; поширення відомостей про кого-, що-небудь для створення популярності» [2, с. 493]. А. Манько зазначає, що «реклама, як і будь-яке інше явище суспільного життя, певним чином впливає на оточення, тобто на нас. Вплив цей може бути значним чи непомітним, позитивним або негативним, зрештою, ефективним або неефективним» [4]. Вплив на свідомість аудиторії збільшується тоді, коли у рекламних оголошеннях використовують образ сім'ї. Саме образ сім'ї візуалізує сімейні цінності та потреби. Тому в цьому випадку зростає не тільки вплив на свідомість, але й довіра до рекламних оголошень.

Ключовим поняттям у нашому дослідженні є «сім'я». Дослідниця Н. Дівіщина дає наступне визначення сім'ї: «Сім'я є соціальна група, в якій чоловіки і жінки задовольняють природні статеві та інші (духовні, етичні, естетичні) потреби і забезпечують відтворення суспільства шляхом народження потомства. Тим самим, сім'я як би вплетена в корінні основи життєдіяльності і утворює базові передумови функціонування соціуму шляхом фізичного і соціокультурного заміщення поколінь» [3]. У кожній сім'ї є свої цінності. Цінність – це те, що має певну матеріальну або духовну вартість, тобто дає можливість задовольняти свої потреби. У сучасності вже трансформувалось поняття «сім'я». Наразі це не тільки офіційна сім'я, яка складається з чоловіка та жінки у шлюбі, їхньої дитини (повна сім'я), а ще і розширена, де представлені три покоління – діти, батьки, бабусі, одностатева сім'я, цивільний шлюб, пара яка зустрічається. Тому для дослідження ми брали до уваги різного типу сім'ї.

Ми вирішили проаналізувати рекламні оголошення на телеканалі «Україна» у період з 16.12 по 22.12 для того, щоб визначити концепцію рекламних оголошень, які використовують образ сім'ї. Перегляд реклами відбувався з 12:00 до 16:00 години. В цей період було проаналізовано 1231 реклам, з яких 171, які містять образ сім'ї. Для перегляду реклами знадобилося 2 людини. Проаналізувавши рекламні оголошення, де використовувався образ сім'ї, ми дійшли висновку, що для продажу таких товарів, як продукти харчування, ліки, одяг, напої, використовують такі сімейні цінності: здоров'я, любов, турбота та добробут.

Таким чином, рекламні оголошення, які використовують образ сім'ї, маніпулюють сімейними цінностями для того, щоб аудиторія довіряла та купувала будь-який продукт.

ЛІТЕРАТУРА

1. DigData : веб-сайт. URL: <https://digdata.com.ua/index.php/kanaly-komunikatsiyi/> (дата звернення: 15.02.2020).
2. Академічний тлумачний словник української мови: в 11 томах. Том 8. 1977. 493 с. URL: <http://sum.in.ua/s/Reklama> (дата звернення: 15.02.2020).
3. Дивищина Н. Семейведение : краткий курс лекций для вузов. М.: ВЛАДОС-пресс, 2006. 327 с.

4. Манько А. Оцінка ефективності впливу реклами на туристичного споживача. *Вісник Львівського університету. Серія : Міжнародні відносини.* 2014. Вип. 34. С. 271–281.

Софія НІКІТНА, Дарина ТЕСТОВА,
студентки 1 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Юлія МЕЛЬНИКОВА,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

ОСОБЛИВОСТІ ВИСВІТЛЕННЯ ПАНДЕМІЇ БЕРДЯНСЬКИМИ ЗМІ

Останнім часом тема коронавірусу стала дуже актуальна. Щодня майже кожна людина читає новини про Covid-19 на сайтах свого міста та на інших прес-службах країни. Однак часто ці матеріали виготовлені з порушенням стандартів. Результати дослідження Інституту масової інформації засвідчили найвищий показник в Україні новин про пандемію, які містять оціночні судження – 6% був зафіксований у дніпровських онлайн-медіа [4].

Для реалізації мети нашої роботи – визначення частки матеріалів, присвячених темі пандемії, було поставлено завдання проаналізувати новини міста Бердянськ за допомогою сайтів "PRO.berdiansk.biz" [2], "Город" [3], "Бердянськ 24" [1] та "06153.com.ua" [5]. Усього з 1 по 7 квітня 2020 року включно було досліджено 197 новини, із них 108, а значить більша частина були про коронавірус. Метою моніторингу було визначити кількість новин про коронавірус, джерельний склад новин про коронавірусну інфекцію та маніпуляції в таких новинах.

Найбільше про коронавірус писали на сайті 06153.com.ua: 68% новин у стрічці були присвячені цій темі. Новини "PRO.berdiansk.biz" та газета "Город" писали про вір ус майже порівну – 56% та 53% відповідно. Найменше всього було присвячено у стрічці "Бердянськ 24" – 36% загальної кількості новин.

На більшості сайтів присутні посилання на джерела, які повідомляють інформацію. Так, PRO.berdiansk.biz посилаються на рішення МОЗ, Кабміну, уряду, а також Міністерства соціальної політики. У свою чергу, на сайті Бердянськ 24 також розміщують інформацію про рішення Кабміну та комісії з питань ТЕБ та НС Бердянської міської ради. 06153 містить посилання на рішення МВФ, ЗСУ, Міністерства Охорони Здоров'я (МОЗ) та Кабміну. У газеті "Город" присутні новини з посиланнями на висловлювання Департаменту охорони здоров'я Запоріжжя, Міністерства охорони здоров'я, Кабміну та рішення ТЕБ і НС.

Проаналізувавши інформацію, що стосується Covid-19, ми дійшли висновку, що журналісти при висвітлюванні цієї теми дотримуються усіх журналістських стандартів – оціночні судження у новинах відсутні. Але що стосується відповідності заголовку та змісту новин, то на сайті 06153 в одній зі статей присутній заголовок "Бердянням заборонили користуватися громадським транспортом", а вже у самій новині міститься перелік певних категорій громадян, які зможуть пересуватися за допомогою громадського транспорту, отже не усім жителям міста закрито доступ до автобусів. Це

маленька помилка, але все ж варто її уникати для того, щоб випадково не дезінформувати читача.

Також ми відзначили, що ніде з цих новинних ресурсів, не було використано емоційну лексику щодо вірусу. Журналісти використовували такі слова як "коронавірус", "пандемія", "Covid-19", що є коректним.

Більшість новин однакова та присутня на усіх чотирьох сайтах, деякі з них майже дублюються, адже містять інформацію, яка є найактуальнішою у даний час. Найбільш розповсюдженими є новини про заборону використання громадського транспорту, визнання Бердянска карантинною зоною, встановлення пропускних пунктів на в'їзді до міста та створення протоколів за недотримання карантинних мір.

Також нагадаємо, що МОЗ опублікувало поради для українських журналістів, як писати про COVID-19. Ці настанови допоможуть не тільки медійникам, а й всім іншим громадянам у тому, щоб не вірити на оціночні судження та емоційну лексику, які можуть сіяти непотрібний переполох. У свою чергу, Інститут масової інформації разом з партнерськими організаціями запустили сайт для журналістів "Антиковід. Гід для медійників", на якому можна ознайомитися з корисною інформацією щодо роботи в умовах пандемії коронавірусу COVID-19. Все це допоможе рухатися у правильному русі та не піддаватися паніці.

Література

1. Бердянск 24 : веб-сайт. URL: <https://www.brd24.com/>
2. Головні новини Бердянська : веб-сайт. URL: <https://pro.berdiansk.biz/>
3. Город онлайн : веб-сайт. URL: <http://gorod-online.net/>
4. Мальченко В. Оціночні судження і коронавірус: як висвітлювали тему COVID-19 дніпровські онлайн-ЗМІ : <https://imi.org.ua/blogs/otsinochni-sudzhennya-i-koronavirus-yak-vysvitlyuvaly-temu-covid-19-dniprovski-onlajn-zmi-i32386>
5. Сайт Бердянска 06153.com.ua : веб-сайт. URL: <https://www.06153.com.ua/>

Сергій СІНЧА,

Студент 4 курсу

Факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Людмила КОНДАКОВА,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК НОВИЙ ІНСТРУМЕНТ ІНФОРМУВАННЯ АУДИТОРІЇ

Актуальність дослідження. Інтенсивний розвиток соціальних мереж і зростання кількості користувачів в останні роки значно підвищили їхню роль в інформаційно-комунікаційному просторі. Саме тому поступово відбуваються зміни у функціонуванні засобів масової комунікації, які почали активно використовувати соціальні мережі у своїй діяльності. Соціальні мережі сьогодні сприяють якісному збільшенню аудиторії інтернет-ЗМІ,

забезпеченню зворотного зв'язку із користувачем і стають важливим каналом поширення і генерування медіа-контенту.

Теоретико-методологічною основою роботи стали розробки А. Амзіна, Г. Богапова, М. Бойчука, К. Василькова, І. Ветрова, І. Вишневської, С. Висоцького, С. Головахи, І. Давидової, В. Добривечіра, М. Дорош, К. Іванчук, Д. Іванова, В. Колодніцького, В. Копанева, Л. Литвинова, О. Мар'їна, О. Мінченко, О. Натарова, Г. Почепцова, О. Савицького, О. Совина, В. Струнгар, Л. Чуприної, І. Шевчук Є. Юрченко. Незважаючи на те, що окремі аспекти даної тематики достатньо досліджені, слід зауважити, що відсутнє комплексне вивчення особливостей ефективної взаємодії соціальних мереж та українських інтернет-ЗМІ. Крім того, є потреба здійснити систематизацію медіа інструментарію для фахової роботи журналістів у соціальних мережах.

Мета дослідження: комплексне вивчення особливостей ефективної взаємодії соціальних мереж та українських інтернет-ЗМІ, систематизація медіа інструментарію для фахової роботи журналістів у соціальних мережах.

Завдання дослідження:

- 1) дати визначення та окреслити особливості соціальних мереж;
- 2) виокремити основні принципи роботи ЗМІ у соціальних мережах;
- 3) дослідити трансформації у сприйнятті медіа-контенту користувачами соціальних мереж у порівнянні з цільовою аудиторією інтернет-ЗМІ;
- 4) окреслити основні підходи щодо аналізу соціальних мереж;
- 5) визначити способи та інструменти пошуку, верифікації,

поширення медіа-контенту в соціальних мережах для журналіста;

Об'єкт дослідження – інтернет-технології та соціальні мережі (Facebook, Twitter, YouTube, Instagram) в суспільних відносинах.

Предмет дослідження – система методів і прийомів використання соціальних мереж у журналістській діяльності.

Наукова новизна полягає у здійсненні комплексного аналізу принципів та інструментів практичного використання можливостей соціальних мереж у журналістській діяльності.

Методи дослідження. Для визначення стану опрацювання досліджуваної теми та науково-теоретичної бази було використано описовий, системний, аналітичний та структурно-функціональний методи, при вивченні першоджерел було з'ясовано особливості взаємодії соціальних мереж та інтернет-ЗМІ.

Новизна роботи полягає у створенні нового інформаційного та комунікаційного обслуговування, де сама соціальна мережа виступає як ресурс для задоволення інформаційних потреб людини.

Практична значимість роботи полягає в наданні можливостей як студентам, так і іншим споживачам соціальних мереж оперативно від першої особи публікувати, збирати, ділитися та аналізувати інформацію.

Соціальні мережі в інформаційному світі стали осередком громадськості, які формують суспільну думку та є основним джерелом новин, витіснивши при цьому практично всі друковані ЗМІ та телебачення. До того ж, вплив соціальних мереж на перебіг виборчих кампаній відіграє вирішальну роль. Кожен виборець завдяки висвітленню засобів масових

комунікацій, агітацій, діяльності кандидатів чи партій, найближче оточення у вигляді сім'ї, роботи і друзів, та безпосередньо і сам розвиток соціальних впливає на їх рішення у виборчому бюлетені. Наприклад, Facebook дозволяє скоротити відстань між політиком та електоратом, формує механізми зворотного зв'язку, стати новим горизонтальним комунікаційним середовищем. Не відстає і політична реклама, яка поступово переходить від зовнішніх носіїв та «блакитних екранів» до віртуального простору завдяки своїй доступності та можливості поступово досягти потрібної аудиторії [2].

Завдяки зростанню популярності росту інтернет-медіа в Україні відкрилося безліч комунікативних можливостей для рядових користувачів, блогерів, і, звичайно, для політиків та політичних партій. Часто Facebook, Instagram та YouTube мають найбільший попит серед українських політиків, чим і підтверджується динамічне зростання в Україні кількості користувачів мережі інтернет. На початку 2019 року дослідницька компанія PlusOne виявила близько 13 мільйонів підписників мережі Facebook. Тим паче, основна маса реципієнтів виникла п'ять років тому – за цей час додалося 9.8 мільйонів користувачів.

Горизонтальна структура соціальних мереж надає новітні можливості для взаємодії громадян, інформаційні платформи дозволяють обмінюватися і створювати політичний контент з вільним доступом, надавати пошук однодумцям. Саме спілкування з політиками через мережі інтернет створює відчуття причетності до процесу ухвалення політичних рішень. Спираючись на це, соціальні медіа під час виборчих перегонів інформують громадян, розповсюджуючи відомості стосовно політиків та партій, комунікують з виборцями, що оперативно визначає ставлення до кандидата, формують імідж, поширюють рекламу та маркетинг, здійснюється пошук електорату, створюється мобілізація прихильників прийти та проголосувати на виборах, залучити виборців до протестних акцій, проводять соціальні опитування, залучення виборців до ухвалення рішень та контролюють проведення виборчої кампанії, де оперативно інформують користувачів щодо проведення підрахунків голосів, допомагають дотримуватися процедури підрахунку та захист результатів [1].

У такому контексті аналітичні центри розробляють інструменти, які б дозволили дослідити роботу соціальних мереж. Їх статичні дані містили б активність різних соціальних груп в інтернет-медіа, куди увійшли б підлітки, молодь, «середній клас», «еліта», пенсіонери, за статтю, за соціальним статусом, місцем проживання та рівнем освіти. Також статистика вказала б і на популярність та активність партій і кандидатів у соціальних мережах (відсутність, коментарі, вподобання і поширення), проведення соціальних опитувань, дослідження типів та характеру повідомлень, здійснення аналізу розміщення політичної реклами, спонсорських повідомлень: кількість, тематика, алгоритм поширення, таргетування, розкриття джерел фінансування. А головним об'єктами фінансування стали: активність кандидатів виборчого процесу в соціальній мережі Facebook та діяльність сторінок для дискредитації, поширення дезінформації та фейкових повідомлень, просування постів за допомогою реклами, робота ЗМІ та популярних в Україні публічних інтернет-профільів [3].

Досліджуючи дану тему, ми з'ясували поняття «Соціальні мережі» та окреслили їх особливості, куди входять оперативність та швидкість розповсюдження інформації, зворотній зв'язок, можливість формувати певну точку зору на проблему, що обговорюється, поширення поглядів авторитетних користувачів або так званих «лідерів думок», формування інформаційного порядку денного, порушуючи ті та інші проблеми. Соціальні мережі – це програмні послуги, де створюється майданчик для вербальної мови та взаємодії окремих груп реципієнтів по знаходженню спільних інтересів. Трансформація виділяє три основні сценарії звернення користувача за новинами. По-перше, це виражена інтенція, де користувач усвідомлено включає в повсякденне життя час і місце для отримання новин. Ймовірно, у такого користувача є основний список ЗМІ або він використовує як «інформаційні точки входу» новинні агрегатори. По-друге, це ситуативна інтенція. У цьому випадку не є регулярним споживачем новин, але може чутливо і активно реагувати на певні теми. Та по-третє, це пасивна або імпульсивна інтенція, де користувач, як правило, не схильний отримувати новини з професійних медіа, стежити за новинною картиною, шукати подробиці або першоджерело. Відповідаючи на питання, звідки він знає той чи інший факт, швидше покликається на соціальні мережі або новинні агрегатори, ніж згадає першоджерело або автора. Також ми окреслили основні підходи щодо аналізу соціальних мереж. Вони поділяються на чотири частини: структурний – який акцентує увагу на геометричній формі та інтенсивності взаємодій; у динамічному підході – увага акцентована на змінах у мережеві структурі з часом, зміні структури мережі при зовнішніх діях; стаціонарні конфігурації соціальної мережі; нормативний – вивчає рівень довіри між авторами, а також норми, правила та санкції, які впливають на поведінку авторів у соціальній мережі та процеси їх взаємодій. У цьому випадку аналізуються соціальні ролі, наприклад, відношення керівника і підлеглого, дружні або родинні зв'язки. Комбінація індивідуальних і мережевих ресурсів споживача з нормами і правилами, що діють у даній соціальній мережі, утворює його «соціальний капітал»; та ресурсний – розглядає можливості користувачів по залученню індивідуальних і мережевих ресурсів для досягнення користувачів по залученню індивідуальних і мережевих ресурсів для досягнення їх повної мети і диференціації, які знаходяться в ідентичних структурних позиціях соціальної мережі, за їх ресурсами. Індивідуальні ресурси можуть виступати як знання, престиж, багатство, етнічність, стать (гендерна ідентичність). Під мережевими ресурсами розуміються вплив, статус, інформація, капітал.

Інструментом соціальних мереж є: інформування – це публікація інформації, створеної бібліотекою: повідомлення про заходи; опис книг, колекцій; інформування про пам'ятні дати чи значущі події; продукування – дописи, де бібліотека виступає ініціатором, модератором та співавтором формування актуальних подій, опитувань; завдання посередництва при якому надається інформація із зовнішнього джерела й цитування; завдання акумулюючі або накопичення, де публікація повідомлень певної тематики, що формує стрічку новин, фіксує їх у порядку появи; отримання експертного знання, де збирається інформація для подальшого використання; сприяння по створенню нового знання шляхом обговорення, надання комунікативної

платформи на основі коментування, поширення і вподобання дописів та комунікації, обмін коментарями, створення діалогу і вираження емоцій.

Соціальні мережі є найбільш доступними, відкритими платформами для пошуків контактів, коментарів експертів та лідерів думок. За потреби журналісти можуть знайти профілі користувачів, фотографії, контактну інформацію невідомих людей, які випадково стали героями новин. Мобільність та інтерактивність викликали популярність соціальних мереж, які сьогодні стали платформами для пошуку і поширення інформації. Також за допомогою соціальних мереж стало можливим використовувати нові способи поширення медіа контенту. Для цього журналісти реєструються в групах і співтовариствах, завойовують там авторитет та поступово просувають свої ідеї серед інтернет-аудиторії. Крім того, робота в соціальних мережах дає змогу створити персональний канал обміну інформацією з аудиторією (моніторинг фактів, пошук і верифікація джерел, ідентифікація історій та героїв творчі матеріалів); реалізовувати маркетингові стратегії для своїх матеріалів; вивчати, розширювати цільову аудиторію та встановлювати з нею зворотній зв'язок.

До особливості інформаційного аналізу контенту соціальних мереж відносять соціальні мережі, які активізують свою інформаційну функцію, випереджаючи всі інші ЗМІ за оперативністю і швидкістю і розповсюдження інформації; функції зворотного зв'язку дає можливість здійснити зріз громадської думки з того чи іншого суспільно значущого питання шляхом дослідження обговорення актуальних питань політичного, соціально-економічного життя, проектів, законів, реформ, діяльності державних і політичних осіб тощо; соціальні мережі, які дають можливість активно формувати певну точку зору на проблему, що обговорюється через поширення поглядів авторитетних серед користувачів так званих «лідерів громадської думки», довкола яких формуються інформаційні поля; соціальні мережі, які формують інформаційний порядок денний, порушуючи ті чи інші теми, проблеми, які обговорюються широким колом осіб, привертаючи до себе суспільну увагу. А до характерної особливості відносять мультимедійність, інтерактивність, гіпертекстуальність, оперативність, мобільність, поступово змінилися особливості та методи роботи ЗМІ..

До переваг соціальних мереж слід віднести легкість і швидкість публікації, доступ до цільової аудиторії шляхом автоматичного встановлення географічного місцезнаходження користувача, расової і релігійної приналежності, гіпотетичного матеріального стану через IP-адресу й показ «відповідної реклами на сайті; відсутність просторових і часових обмежень, швидкий зворотній зв'язок, широке охоплення політично-активної аудиторії, що не містить централізованого впливу, «лідери думок» можуть проводити агітаційну діяльність, збільшувати аудиторію користувачів, мати ефективний канал оперативного інформування виборців про невідкладні події, особисті зустрічі, політичні заходи, акції, протести, вдала платформа для самопрезентації політиків, формування їх іміджу, відсутність цензури, показ залучення політика чи політичної структури до сучасних технологій, а саме інтернет-конференції, згадуваність про інтерне-присутність політика в традиційних ЗМІ. Також сюди відносять створення видимості підтримки політика інтернет-аудиторією, мінімальні витрати на рекламу. Законодавча

неврегульованість віртуального простору дає змогу обходити обмеження використання коштів із виборчих фондів і вдатися до нечесних методів боротьби без жодних наслідків. Тому багато організацій користуються інтернетом задля підтримки кандидата, котрий захищає їхні інтереси, розміщуючи на своєму сайті його рекламу, що подає кандидата у вигідному світлі. Проте часто це призводить до тиражування неперевірених чи перекручених фактів, приписуванням висловлювань і бомбардуванням користувачів небажаними електронними розсилками – «спамми», а також постійне збільшення аудиторії інтернету. А до недоліків можна віднести час, проведений в інтернеті на непотрібну інформацію, яка збільшується в кілька разів. Оскільки користувач перевіряє свій профіль кілька разів в день, то все це негативно позначається на самопочутті, фізичному і психологічному здоров'ї. Обсяг інформації негативно впливає на нервову систему, з'являється дратівливість і агресивність. Залежність від інтернету і соціальних мереж здатна змінювати гормональний фон людини. Перевіряючи свій профіль, користувач відчуває тривожні почуття. З часом втрачаються навички реального спілкування. Вирішення всіх питань у режимі онлайн перетворюють людину в асоціальну особистість. Соціальні мережі негативно позначаються на мовлення та правописі. Убогий словниковий запас, мовні та граматичні помилки – все результат спілкування в інтернеті. Проте соціальні мережі використовують спецслужби для відстеження користувачів. Залежність, що виникає від необхідності часто перевіряти, є ще одним мінусом. Згідно зі статистикою, частіше вона виникає серед підлітків і являє собою психологічний розлад. Пропаганда насильства, заборонених ідей, поширення порнографії має місце в соціальних мережах. Незважаючи на моніторинг і блокування подібних сторінок, вони з'являються знову і всіляко приховують свою спрямованість.

Соціальні мережі, на відміну від традиційних засобів масової інформації, виступають інструментом донесення політичних повідомлень до людей як в Україні, так і за кордоном. Так, наприклад, рейтинг публічних сторінок українських інтернет-ЗМІ у Facebook, який побудований за кількістю підписників станом на 10 травня 2017 року, опублікував сайт Socialbakers свідчить про їхню активну комунікаційну діяльність у соцмережах. РБК-Україна – 778 702 підписників; ТСН – 687 969 підписників; hromadske.ua – 587 753 підписників; 1 + 1 – 583 031 підписників; «Українська правда» – 539 340 підписників; Styler – 465 154 підписників; 5 канал – 430 991 підписників; Forbes. Україна – 383 311 підписників; 24 Канал – 360 400 підписників; Gazeta.ua – 341 528 підписників.

Зіставивши роль соціальних мереж у двох виборчих кампаній Зеленського-Порошенка і Трампа-Клінтон ми прийшли до висновку, що Порошенко і Клінтон програли, бо використовували традиційні ЗМІ (радіо, телебачення, друковані періодичні видання). А Зеленський і Трамп виграли саме через пряме спілкування зі своїми виборцями. Тим паче затрати на агітації та промо-акції в соціальних мережах набагато дешевші та виправдані, оскільки практично кожна людина має смартфон, планшет, ноутбук, котрі безперестанку транслюють відео, фото матеріали про відповідного кандидата.

Можна зробити висновок, що будь-яка влада практично непереможна зупинити прагнення суспільства до відкритої інформації. А викладені фото та відео, поширюють мережею, що дозволяє громадянам відчувати власну значимість і розставляє певні акценти у світовому медіа просторі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойчук М. Використання бібліотеками ВНЗ мережі Facebook як платформи наукової комунікації (на прикладі діяльності НБ НАУКМА). Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. 2017. Вип. 46. С. 515–526 (3)
2. Чуприна Л. Оперативна інформація в соціальних мережах: особливості обігу та використання бібліотеками / Л. Чуприна: Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. Київ, 2012. Вип. 33. С. 507–523. (32)
3. Шевчук І. Координаторка Центру профрозвитку ЄБА Соцмережі як головний інструмент маркетингу для компаній – поради новачка. (33)

Кристина ТОЧКА,

студентка 4 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Юлія МЕЛЬНИКОВА,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ОСОБЛИВОСТІ КОНТЕНТУ В INSTAGRAM

Соціальні мережі у наш час виконують безліч функцій – інформаційні, розважальні, навчальні, маркетингові. Тому створення персональної сторінки кафедри соціальних комунікацій, на наш погляд, сприятиме створенню і просуванню позитивного іміджу Бердянського державного педагогічного університету, що є одним зі стратегічних завдань. Інтернет-спільноти функціонують на тих самих принципах, що і в реальному світі, але відрізняється від реальних людських спільнот тим, що тут не грає ролі географічна віддаленість її учасників один від одного. Беззаперечно, це сприятиме більшому охопленню потенційних абітурієнтів. Актуальність дослідження полягає у потребі вивчення особливостей створення контенту з інформаційною метою у власному блозі, створеному у соціальній мережі.

У ході роботи було проаналізовано сторінку в Instagram, її контент та можливості подальшого просування.

Для розкриття мети, яка полягає у дослідженні контенту персональної сторінки в соціальній мережі Instagram вважаємо необхідним вирішити такі завдання: визначити поняття «контент» та його види, виокремити ключові аспекти створення власного контенту; запустити власний блог та наповнювати його.

Instagram – додаток для обміну фотографіями і відеозаписами з елементами соціальної мережі, що дозволяє знімати фотографії та відео,

застосовувати до них фільтри, а також поширювати їх через свій сервіс і ряд інших соціальних мереж.

Якість контенту і його актуальність є запорукою трафіку, припливу відвідувачів на сайт. Можна тільки уявити, скільки людей у світі відправляється за оригінальною і неупередженою інформацією на сайт BBC, де новини публікуються “з перших рук”. Знаходяться і користувачі, які задовольняється передруком і переказом новин – є й такі новинні сайти. А є й такі, які просто передрукують готові статті. Це важливий момент для поділу контенту на унікальний або неунікальний. Унікальним може називатися будь-який контент, який ще жодного разу не був опублікований в мережі. Неунікальний – це передрук, запозичення, що є порушенням авторських прав. Закон про інтелектуальну власність поширюється і в Інтернеті. Неунікальний – часто навіть не індексується пошуковими машинами. Унікальний контент також повинен мати цінність, а не бути набором незрозумілих слів. Це важливо не тільки для відвідувачів сайту, але і з боку пошукових систем, які розрізняють унікальний контент і навіть виділяють спам. Якщо до створення унікального контенту застосувати основи SEO-оптимізації і використовувати семантичне ядро, то цінність його з точки зору пошукових систем підвищиться.

Контент може бути різним. До основних та найпопулярніших його видів належать: інформаційний (новинний, репутаційний) контент, який спрямований на те, щоб продемонструвати, наскільки добре ви орієнтуєтесь в своїй сфері і посилити довіру підписників. Сюди входять: корисні для клієнтів оглядові інформаційні статті; пости, що розкривають ваші навички і знання, які підтверджують високу компетентність в даній сфері; контент, що продається в соцмережах

У створенні блогу кафедри ми керувалися такими параметрами: використання креативних заголовків для привернення увагу; демонстрація цікавих моментів зі студентського життя, розміщення освітнього контенту. Персональна сторінка спрямована на те, щоб показати, наскільки добре ви орієнтуєтесь в своїй сфері і посилити довіру підписників. Крім інформаційних матеріалів, постів, що підтверджують високу компетентність в даній сфері, сюди входить і розважальний контент, оскільки аудиторія соціальних мереж найчастіше шукає розваг.

19 вересня 2019 року Instagram кафедри соціальних комунікацій БДПУ почав функціонувати. Блог виконує інформативну функцію, а саме розповідає про життя та розвиток кафедри, важливі події, заходи, зустрічі, що відбуваються на кафедрі соціальних комунікацій та в університеті загалом з метою створення та розповсюдження позитивного іміджа, вміщує матеріали про функціонування телестудії, радіо, Також у блозі йдеться про досягнення студентів, їх власний розвиток, набуття й удосконалення необхідних компетентностей. Назва: **@kafskom_bdpu**, дата створення: 19.09.2019, контент: фото – відео матеріали, написання тексту, агітація до вступу, кількість підписників станом на 17.12.2019 рік – 119. Найпопулярніші хештеги: #journalist #journalistics #future #life #best #bdpu #study #azosea #camera #video #like #навчання #berdyansk #newprogram #майбутнє. Періодичність виходу матеріалу: декілька разів на тиждень. Блог кафедри соціальних комунікацій в Бердянському державному педагогічному

університеті був наповнений якісним та доступним контентом – текстовими, фото- та відеоматеріалами

ЛІТЕРАТУРА

1. Контент технології : веб-сайт. URL: <http://inmad.vntu.edu.ua/portal/static/1670E19B-CC0A-4E77-A4B6-FCC0543F3277.pdf>
2. Особистий блог в Інстаграм (як зробити і його переваги)
URL: <http://kursy.zp.ua/main/razrabotka/ru/animacia-razrabotka-firmennoj-animacii-zagruzki-v-after-effects.aspx>
3. Соціальна мережа. URL: <https://igroup.com.ua/seo-articles/sotsialna-merezha/>

Валерія ЧОРНА,

студентка 3 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Анастасія НОСКО,**

канд. наук із соц. ком., доцент (БДПУ)

ВІЗУАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ

Актуальність. Із зростанням кількості даних, що потребують аналізу, інформації, яку необхідно узагальнити, зростає роль схематичного або графічного представлення цієї інформації. Сьогодні у маркетингу, журналістиці, соціології, політології, науці і освіті зростає затребуваність проєктів, заснованих на візуалізації даних. Якісна інфографіка, окрім графічної привабливості, представляє інформацію у зрозумілих і чітких логічно вибудованих формах.

Поняття «інфографіка» використовується для позначення візуального подання інформації, знань або даних у зручному для людського сприйняття вигляді. Під цим терміном, як правило, розуміють будь-яке поєднання графіки і тексту, від класичних варіантів, коли текст супроводжується пояснюючими малюнками, до новаторських, де на перший план виходить графічні елементи.

Теоретично-методологічну основу дослідження становить особлива роль у дослідженні використання графічного візуального подання інформації, даних або знань, призначених для швидкого та чіткого їх засвоєння, може належати бібліотекам – як науковим та інформаційним центрам, що в процесі реалізації своїх функцій створюють різного виду інфографічні продукти, та як установам, покликаним збирати, систематизувати та забезпечувати доступ до найрізноманітніших інформаційних продуктів, в тому числі в електронному вигляді.

Впливовість візуальних образів та провідна роль візуального у соціальній комунікації доводиться численними теоретичними науковими публікаціями ХХІ ст., багато з яких базуються на фундаментальних доробках ХХ сторіччя. На роботах сучасних дослідників: Ж. Л. Нансі (філософія), О. Петровської (культурологія, мистецтвознавство), М. Назарова (соціологія масової комунікації), М. Папантиму, С. Зелінського (соціальна психологія), на теорії соціальної самоорганізації (Л. Бевзенко); ґрунтовному дослідженні А. Жигарьової «Візуалізація соціального простору сучасного суспільства», в

якому найбільш перспективними для дослідження властивостей візуалізації є філософські теорії Н. Гудмена (символічна теорія), Е. Гі Дебора (теорія суспільства спектаклю (або представлень) і В. Беняміна (теорія технізації мистецтва) та однієї з останніх наукових робіт – «Візуальній соціології» П. Штомпки.

Мета дослідження Визначити особливості візуальної організації інформаційного простору.

Досягнення поставленої мети передбачає визначення таких завдань:

– Виявити місце візуальних образів та графічних форм у соціальних трансформаціях, закономірності їх взаємовпливу.

– Дослідити практику появи нових візуальних образів під час активних подій та динаміку їх соціалізації чи зникнення.

– Проаналізувати нові символи, що з'явились у семантичному полі української комунікації як сталі форми візуальної комунікації.

Об'єктом дослідження є візуальний продукт у роботі інформаційно-аналітичних центрів як інструмент представлення інформації.

Предметом роботи є інформаційні сайти, як джерела найбільш вірогідної інформації, своєю оперативністю виділяються сайти новин.

Методи дослідження – порівняння, збір та обробка інформації, описовий метод.

Новизна дослідження полягає в розгляді візуальної організації інформаційного простору у сучасній інтернет мережі.

Ми проаналізували і визначили поняття візуальної інформації. Візуалізація інформації – це інтерактивне вивчення візуального представлення абстрактних даних для посилення людського пізнання. Абстрактні дані включають в себе як числові так і нечислові, такі як текст і географічна інформація. Тим не менш, візуалізація інформації відрізняється від наукової візуалізації: «існує *infosis*, коли просторове уявлення обране, і це *scivis*, коли просторове уявлення дається».

Ми виділили такі фундаментальні підходи аналізу даних :

– візуалізація (гістограми, точкові ділянки, ділянки поверхні, дерево карт, паралельно координовані ділянки і т. д.),

– статистика (гіпотеза тест, регресія, СПС і ін),

– видобуток даних (асоціації гірничодобувної промисловості, і т. д.)

– методи машинного навчання (кластеризація, класифікація, дерева рішень, і т. д.) [3].

Ми виявили, що візуалізація інформації, або, іншими словами, візуального аналізу даних, спирається в основному на пізнавальні навички аналітиків, а також дозволяє розкриття неструктурованих ідей, які обмежені тільки людською фантазією та творчістю. Візуалізація інформації – це також схема гіпотез, яка може бути, як правило, попередником більш аналітичного або формального аналізу на кшталт статистичних гіпотез.

Також ми визначили, що основна функція графічних знакових засобів – інформувати в середовищі і структурах окремих об'єктів. Графічний образ у знакових повідомленнях – не самоціль, а форма візуального висловлювання, і графічні засоби – це не стільки засоби авторського самовираження, скільки засоби вираження репрезентованого змісту.

Ми виділили такі елементи системи візуальної інформації:

- інформаційний – передача інформації;
- експресивний – оцінка інформації;
- прагматичний – передача психологічної установки, яка обумовлює вплив на користувача [2].

Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що візуалізація ідей, подій, соціальних відношень мають соціальну природу. Продукування образів під час цього є соціально значущим явищем, а дизайнери, які узагальнюють та професійно візуалізують інформацію, є специфічною соціальною групою, що бере участь у соціальному проектуванні суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко С. Д. Цифровий фотодизайн в контексті мистецтва постмодерної культури: *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. Х.: ХДАДМ, 2009. №7. С. 7–12.

2. Навіщо візуалізація даних в сучасному інтернет-просторі?: *YellowArrow.Design* : веб-сайт. URL: <http://yellowarrow.design/index.php/ua/blog-article/98-data-visualisation-web> (дата звернення: 27.02.2020).

Вікторія ГРИЦАЙ,

студентка 4 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Людмила КОНДАКОВА,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

СВОЄРІДНІСТЬ ТОК-ШОУ СОЦІАЛЬНОЇ ТЕМАТИКИ НА УКРАЇНСЬКОМУ ТЕЛЕБАЧЕННІ

Важливість дослідження соціальної журналістики полягає у тому, щоб показати, з якими перешкодами кожного дня стикається населення і проаналізувати відповідність соціальних проєктів загальноприйнятим міжнародним стандартам. Головною складовою функціонування всіх соціальних інститутів, суспільства є якісна соціальна журналістика, що висвітлює проблеми соціуму, гострі явища. Ці фактори і визначили **актуальність** роботи.

Мета – дослідити соціальну тематику на українському телебаченні на прикладі аналізу програми «Стосується кожного» на телеканалі «Інтер». **Об'єктом** дослідження є специфіка програми соціального спрямування в телевізійному просторі України, **предметом** – особливості соціального ток-шоу «Стосується кожного» на телеканалі «Інтер».

К. Шендеровський зазначає, що соціальна журналістика повинна модерувати соціальний діалог, «вона може і зобов'язана об'єднувати на комунікаційному полі протилежні думки та орієнтири, які стають частиною суспільного, допомагають носіям цих думок знайти шляхи або аргументи для зближення, порозуміння тощо» [4, с. 47].

Соціальний журналіст повинен допомагати суспільству у вирішенні проблеми, завдяки практичним навичкам, досвіду, та певними діями.

Соціальна журналістика забезпечує суспільство громадською інформацією, аналізуючи і роз'яснюючи різні точки зору. Це може стосуватися як соціальних груп, так і всієї системи соціальних цінностей, що є в суспільстві. Завдання соціального журналіста – з'ясувати, чому саме виникла проблема та як її можна вирішити, не нашкодивши певним групам.

На думку І. Пуцяти, «жанр ток-шоу розкриває такі зрозумілі будь-якому глядачеві теми любові і ненависті, влади і грошей, перемоги і поразки і, зрештою, життя і смерті. Переконливість і неоднозначність характерів, реалістичність сюжету – саме це забезпечило шоу неймовірну популярність. Телешоу – це свого роду шаблон ситуацій і їхніх рішень, які виникають з нами. Глядачеві, який зустрічається з різними труднощами, дається зрозуміти, що його ситуація не унікальна, що він не самотній: є ще люди, яких хвилюють тождані питання, і є ті, хто готовий поділитися з ними своїм життєвим досвідом. Саме такі програми дозволяють моделювати ситуації, спільно переживати їх, маючи підтримку віртуального колективу, і проговорювати можливі лінії поведінки. Соціальні телепроекти завжди орієнтовані не тільки на комунікацію, але й на терапію» [3, с. 137]. Отже, ток-шоу розкривають теми, які важливі соціуму, саме через реалістичність і неоднозначність. Вони допомагають змоделювати певну життєву ситуацію, через яку глядач може зрозуміти, що він не самотній, і є шляхи вирішення певної проблеми. Соціальні ток-шоу орієнтовані на терапію, не тільки на комунікацію, що важливо для формування свідомості і думки.

На прикладі нашого дослідження, можна сказати, що ток-шоу «Стосується кожного» порушує «соціально-важливі теми, ситуації, в яких виявляється ставлення людини до людини. У передачі ведеться дискусія ведучого з безпосередніми учасниками подій та експертами, що змушує звернути увагу на ситуації, які стали наслідком людської байдужості або небайдужості [2]. У кожній програмі, де існує загроза психологічного навантаження, стресу, працює штат психологів і юристів. Ток-шоу, яке ми обрали для дослідження, веде Андрій Данилевич. Він здійснює взаємозв'язок між героями і глядачами. Основна його роль у проєкті – бути модератором, контролювати ситуацію у студії та водночас намагатися допомогти учасникам. Андрій Данилевич активно працює над розробкою соціального ток-шоу та екранного іміджу. Він стриманий, емпатичний ведучим, адже кожному ситуацію він пропускає крізь себе, і намагається відчувати все те, що пережив герой. Він готує текст до програми, перевіряє її на достовірність. У ток-шоу ведучий за визначений час розповідає максимум інформації сюжету передачі. Має чітку і зрозумілу артикуляцію, правильно інтонує, що допомагає аудиторії сприймати інформацію на слух.

Окрім ведучого, розбиратися в непростих життєвих ситуаціях допомагають експерти програми: лікарі, адміністратори проєкту, юристи, психологи, народні артисти України і фахівці в сімейних відносинах. Вони зможуть дати конкретні поради з вирішення складних конфліктів. Зоряні гості ток-шоу діляться з героями програми своїм досвідом, почуттями і висловлюють авторитетну думку в ході дискусії. Експерти у ток-шоу кожен програму змінюються, тому постійних немає. Зазвичай це адвокати, фахівці зі соціальної служби. Хто буде експертом залежить від тематики програми. Вони намагаються дати об'єктивну оцінку кожній конкретній ситуації, свій

коментар. Також у студії присутні глядачі, які створюють атмосферу публічності, допомагають емоційно орієнтуватись в дискусії. Точніше, коли слова героїв програми їх до цього спонукають. Існування соціального ток-шоу дуже важливе та корисне для суспільства, адже вчить соціум бути соціально відповідальним.

У ток-шоу «Стосується кожного» є і негативні моменти, які варто було б змінити. Запрошені герої передачі можуть кричати, скандалити, навіть вибігати з неї і це толерується ведучим, адже мета програми показати життєву історію якомога емоційніше. Вважаємо, що в таких випадках порушуються положення Європейської конвенції про транскордонне телебачення, у якій чітко зазначено, що подібні ток-шоу не повинні виходити в ефір у той час, коли діти/підлітки можуть їх побачити, адже це впливає на психіку [1]. Але в гонитві за рейтингами, редактори інколи забувають про професійну етику і стандарти, яким необхідно було б слідувати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Європейська конвенція про транскордонне телебачення від 09.09.1998. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_444 (дата звернення: 15.10.2019).

2. Про проєкт : інформація з веб-сайту телепрограми «Стосується кожного» телеканалу «Інтер» : веб-сайт. URL : https://inter.ua/uk/programs/social/kasaetsya_kazhdogo (дата звернення: 08.10.2019)

3. Пуцята І. С. Естетика слова і зображення у соціальних ток-шоу: український досвід. *Наукові журнали та конференції*. Вип. 896. №2. С. 137–142.

4. Шендеровский К. С. Передумови інституціалізації медіакомунікацій у сфері вирішення соціальних проблем // Українське журналістикознавство, 2013. Вип. 14. С. 47.

УДК 37.01(06)
ББК 74я5

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

З 41 Збірник тез наукових доповідей студентів Бердянського державного педагогічного університету на Днях науки 14 травня 2020 року. – Том 2. Гуманітарні науки. – Бердянськ : БДПУ, 2020. – 200 с.

Головний редактор – Богданов Ігор Тимофійович – д.пед.н., проф., ректор Бердянського державного педагогічного університету.

Відповідальний редактор – Ліпич Вікторія Миколаївна – к.філол.н., доц., проректор з науково-педагогічної роботи Бердянського державного педагогічного університету.

*Відповідальність за зміст та літературне редагування тез доповідей несуть **автори** та їх **наукові керівники**.*

Технічний редактор та комп'ютерна верстка –
Анжеліка Шульженко.

Адреса редакції:
71100 м. Бердянськ, Запорізька обл., вул. Шмідта, 4.

Підписано до друку 10.05.2020 р. Формат 60x84 1/16. Папір офс.
Друк. офс. Умовних друкарських аркушів 17,8
Тираж 300 прим. Замовл. № 247.